

การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี
THE PROMOTION OF BUDDHADHAMMA FOR DEVELOPMENT OF
OUTSTANDING COMMUNITY IN RATCHABURI PROVINCE

พระสุรวุฒิ สิริวิฑูมโก (อุกฤษโซค)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎฐินิพนธ์
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

พระสุรวุฒิ สิริวฑฒโก (อุกฤษโซค)

ดุขฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

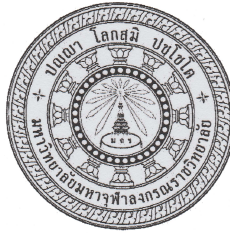

The Promotion of Buddhadhamma for Development of Outstanding Community in Ratchaburi Province

Phra Suruvut Sirivaḍḍhako (Ukitchock)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2016

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์
เรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระปลัดระพิน พุทธิสาโร, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.อุทัย สติมัน)

กรรมการ

(พระอุดมสิทธินายก, ดร.)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.พิเชฐ หังโต)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร. ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.พิเชฐ หังโต

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระสุรภูมิ สิริวิฑูรโก)

ชื่อคุณูปนิพนธ์ : การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี
 ผู้วิจัย : พระสุรวุฒิ สิริวิฑูมโก (อุกฤษโซค)
 ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)
 คณะกรรมการผู้ควบคุมคุณูปนิพนธ์ : พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา ดร., พธ.บ. (รัฐศาสตร์), ศศ.ม. (การจัดการการพัฒนาสังคม), รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
 : ผศ.ดร.พิเชฐ ทังโต, พธ.บ. (การบริหารการศึกษา), M.A. (Public Administration), Ph.D. (Public Administration)
 วันที่สำเร็จการศึกษา : ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. ศึกษาสภาพชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ๒. ศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม และ ๓. ศึกษาการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากพระสงฆ์ในพื้นที่ชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี ผู้นำชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ราษฎรในชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๖ รูป/คน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๙ รูป/คน ได้ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี พบว่า (๑) สภาพชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม (๒) ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (๓) ประชาชนส่วนใหญ่นิยมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และ (๔) ชุมชนมีความปรองดอง สมานฉันท์ และสามัคคีกัน

๒. สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม พบว่า เป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนและชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยพิจารณาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนรวม ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านเศรษฐกิจ (๒) ด้านสังคม (๓) ด้านการศึกษา และ (๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรมเป็นการส่งเสริมการนำหลักไตรสิกขาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย (๑) ศีล คือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัวยั่งยืน สุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กาย และวาจาที่ไม่เกิดโทษ (๒) สมาธิ คือ การสร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อ

ประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ ตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท และ (๓) ปัญญา คือ การมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

๓. แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี พบว่า ๓.๑ ด้านเศรษฐกิจ พบว่า (๑) ศีล ได้แก่ การส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมซื้อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง เป็นต้น (๒) สมာธิ ได้แก่ ได้แก่ การส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน เป็นต้น (๓) ปัญญา ได้แก่ การส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ เป็นต้น ๓.๒ ด้านสังคม พบว่า (๑) ศีล ได้แก่ การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติไม่เบียดเบียนทำร้าย เป็นต้น (๒) สมာธิ ได้แก่ การส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท เป็นต้น (๓) ปัญญา ได้แก่ การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ เป็นต้น ๓.๓ ด้านการศึกษา พบว่า (๑) ศีล ได้แก่ การส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ เป็นต้น (๒) สมาธิ ได้แก่ การส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมากับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น (๓) ปัญญา ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชน เป็นต้น และ ๓.๔ ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า (๑) ศีล ได้แก่ การส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด เป็นต้น (๒) สมาธิ ได้แก่ การส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นต้น และ (๓) ปัญญา ได้แก่ การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด เป็นต้น

Dissertation Title : The Promotion of Buddhhadhamma for Development of Outstanding Community in Ratchaburi Province

Researcher : Phra Suravut Sirivadḍhako (Ukitchock)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Management)

Dissertation Supervisory Committee

: Phrakhrusangharakkiettsak Kittipaño, Dr., B.A. (Political Science), M.A. (Social Development Management), D.P.A. (Public Administration)

: Asst. Prof. Dr.Phichet Thangto, B.A. (Education. Administration), M.A. (Public Administration), Ph.D. (Public Administration)

Date of Graduation: 20 March 2017

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1. to study the general characteristics of Outstanding Community in Ratchaburi Province, 2. to study the current state of community development according to Buddhhadhamma for development of outstanding community in Ratchaburi province, and 3. to present a guideline to promoting of Buddhhadhamma for development of outstanding community in Ratchaburi province.

This research was the qualitative research through the field study from the monks in the area of the outstanding community in Ratchaburi province and the academicians from Buddhism by choosing the specific group of suitable sampling group. For the in-depth interview from 26 key informants was the structured interview as the tool for data collection and focus group discussion for 9 monks/persons by recording the focus group discussion as the tool for data collection and the data analysis used the content analysis technique.

The findings of this research as follows:

1. The state of outstanding community in Ratchaburi province found that (1) state of community is the agricultural society, (2) the majority of people believe in Buddhism, (3) the majority of people live on the sufficiency economy of King Rama 9 as the way of living, and (4) the community has the compromise, unity and harmony.

2. The current state of community development according to Buddhhadhamma for development of outstanding community in Ratchaburi province found that community development aims to provide people and communities with better living conditions, considering the 4 community infrastructure: (1) economics (2) social (3) education and (4) sanitation and environment. The community development according Buddhhadhamma is the promoting that used the principle of the three

common characteristics to be applied in sustainably community development consists of (1) the precept is the creation of cost of living guarantee like asset, family, society and health for the right bodily action, right verbal action (2) the concentration is the mind calmness creation for the efficiency of making the decision, decision making with consideration based on the heedlessness and (3) the wisdom is to have the knowledge as the learning source for knowledge and understanding development and can transfer the knowledge to other people.

3. Guideline to promoting of Buddhhadhamma for development of outstanding community in Ratchaburi province found that: 3.1 The economic found that: (1) The precept; to promote the community peoples in every career to have the honesty values that have no corruption, etc. (2) The concentration; to promote to create the concentration while working, etc. (3) The wisdom; to promote the temple to be as the center of career and to use the temple area for career testing, etc. 3.2 The social found that: (1) The precept; to promote together peacefully, etc. (2) The concentration; to promote the mindfulness control without negligence, etc. (3) The wisdom; to promote the temple as peacefully living center, etc. 3.3 The education found that: (1) The precept; to promote the five precepts activities in the schools, etc. (2) The concentration; to promote to teach the concentration creation to children in the education institutes, etc. (3) The wisdom; to set up the learning center in the way of locality at the community temple, etc. 3.4 The sanitation and environment found that: (1) The precept; to promote for no alcohol drinking and narcotics, etc. (2) The concentration; to promote to use the mindfulness in daily life. (3) The wisdom; to promote the sanitary volunteers development of community by using the temple place, etc.

กิตติกรรมประกาศ

ดัชนีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการผู้ควบคุมดัชนีนิพนธ์ ได้แก่ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร. และ ผศ.ดร.พิเชฐ ทั้งโต ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แกไขดัชนีนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และคณะกรรมการสอบดัชนีนิพนธ์ ประกอบด้วย พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร., ผศ.ดร.อุทัย สติมัน และพระอุดมสิทธินายก, ดร. ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระอุดมสิทธินายก, ดร., พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร., พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร., ดร.บุษกร วัฒนบุตร และ ดร.อนวัต กระสังข์ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย พร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน), พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), พระครูอรัญเขตคนารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทิป), พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, พระใบฎีกาฐานพนธ์ ชตปัญโญ, นายประยงค์ จันทเต็ง, นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นางสาวจันทร์พร สูดยอด, นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, นางวิไลวรรณ สุนทรเสถียร, นายเทียม ทิมทอง, นายสมปอง จงรักษ์, นายยุทธนา นวมนิม, นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, นายทน สารีสาย, นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, นายไพโรจน์ พจนาท, นางรวิวรรณ ลิมพิบูลย์, นางวิณา สุขอยู่, นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, นางสมนึก เทพธรรม, นายประพันธ์ อินทสุต และนายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์

ขอขอบคุณ พระปิฎกโกศล (ปราโมทย์ ปโมทิต), พระครูวิสุทธาณันทคุณ, ดร., พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต, ดร., ดร.ธิดา หมั่นมี, ดร.บุษกร วัฒนบุตร, นางนวลนิตย สังข์กระแสนร์, นายสุเทพ สุริยะพันธพงษ์ และนายศิริพงษ์ ทิพย์เนตร ที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ โดยการเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากดัชนีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา ครู อาจารย์ และผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระสุรจภูมิ สิริวฑฒโก (อุกฤษโซค)

๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฏ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๕
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนา	๙
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	๓๔
๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา)	๗๕
๒.๔ แนวคิด เกี่ยวกับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง	๑๐๙
๒.๕ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๑๒๑
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒๖
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๔๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๔๗
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๔๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๕๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๕๓
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๕๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๕๕
๔.๑ ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี	๑๕๕
๔.๒ สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม	๑๕๙
๔.๓ แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี	๒๐๒
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๒๔๕
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๒๖๐
๕.๑ สรุป	๒๖๐
๕.๒ อภิปรายผล	๒๖๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๗๑
บรรณานุกรม	๒๗๓
ภาคผนวก	๒๘๕
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำ ดัชนีนิพนธ์	๒๘๖
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๙๒
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๙๖
ภาคผนวก ง ประมวลภาพการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๓๒๓
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์การสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย	๓๓๘
ภาคผนวก ฉ บัญชีลงนามผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย	๓๔๘
ภาคผนวก ช ประมวลภาพการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย	๓๕๐
ประวัติผู้วิจัย	๓๕๙

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
๒.๑	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนา	๑๑
๒.๒	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบของการพัฒนา	๑๓
๒.๓	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน	๑๕
๒.๔	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา	๒๔
๒.๕	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่	๓๑
๒.๖	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาชุมชน	๓๖
๒.๗	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน	๔๐
๒.๘	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนาชุมชน	๔๕
๒.๙	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย	๕๐
๒.๑๐	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	๖๓
๒.๑๑	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนาชุมชน	๗๓
๒.๑๒	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมาของไตรสิกขา	๗๖
๒.๑๓	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของไตรสิกขา	๗๘
๒.๑๔	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบของไตรสิกขา	๙๓
๒.๑๕	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักไตรสิกขา	๑๐๗
๒.๑๖	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง	๑๑๑
๒.๑๗	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๑๔
๒.๑๘	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง	๑๑๖
๒.๑๙	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๒๐
๒.๒๐	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๑๒๕
๒.๒๑	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม	๑๓๗
๒.๒๒	แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	๑๔๔
๓.๑	จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๔๘
๓.๒	จำนวนผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๕๐
๔.๑	สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี	๑๕๘
๔.๒	สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล	๑๖๒
๔.๓	สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ	๑๖๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๒๐	สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล ๒๒๓
๔.๒๑	สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ ๒๒๖
๔.๒๒	สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา ๒๒๙
๔.๒๓	สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล ๒๓๒
๔.๒๔	สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ ๒๓๕
๔.๒๕	สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา ๒๓๘

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๑๙
๒.๒ เกณฑ์การคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัด และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด	๑๒๔
๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๔๖
๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย	๒๔๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์เล่มนี้อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบคำย่อ ซึ่งการอ้างอิงจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑ หมายความว่า ระบุถึง พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๒๘ หน้า ๒๓๑ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสูตรตันตปิฎก

ที.ส.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed Change) ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้น ย่อมต้องเป็นผลดีสำหรับกลุ่มชนหรือชุมชน อาจเรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา (Desired Change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ถูกพอกพูนด้วยค่านิยม (Value Loaded Change)^๑ ความเป็นชุมชนคือการที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน^๒ การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่รวมกันได้อย่างราบรื่นมีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้^๓

ดังกล่าวนี เป็นแนวคิดในพัฒนาคนให้ใช้ความคิดเห็นที่มีเหตุผลจนเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา และเห็นคุณค่าในตัวเอง อันนำไปสู่การคิดปรับปรุงตัวเองและชุมชนให้ก้าวหน้า ตลอดจนเวลาแก้ปัญหาของตนเองและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของระบบชุมชนซึ่งหมายถึงระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจ อาชีพ การเมือง การปกครอง โครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือมีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้^๔ และในปัจจุบันมีทฤษฎีและหลักการของการพัฒนาชุมชนซึ่งถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเพื่อการสร้างสรรคความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุด^๕ โดยหลักการในการพัฒนาชุมชนมี ๑๐ ประการ คือ

๑) พัฒนาชุมชนทุก ๆ ด้านไปพร้อมกัน ถ้าพิจารณาอย่างกว้าง ๆ จะเห็นว่า สิ่งที่จะต้องทำการพัฒนาในชุมชนนั้นมีเพียง ๒ ประการ คือ ด้านวัตถุและจิตใจ

---

^๑ทองคุณ หงษ์พันธ์, การศึกษากับการพัฒนา : แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑.

^๒ประเวศ วะสี, ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๕๕.

^๓เนลิยา บุรีภักดี, ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

^๔จิตติ มงคลชัยอรัญญา, การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

^๕สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

๒) ยึดประชาชนเป็นหลักในการพัฒนา การทำงานกับประชาชนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ ประชาชนกำลังประสบปัญหาอะไร กำลังมีความต้องการอะไร อะไรเป็นปัญหารีบด่วน เป็นความต้องการรีบด่วนที่จะต้องรีบแก้ไข อะไรเป็นปัญหาความต้องการที่รองลงมา สิ่งเหล่านี้จะต้องคำนึงถึงตัวประชาชนเป็นที่ตั้ง การแก้ปัญหาจึงจะตรงจุดมิใช่แก้ปัญหาจากปัญหาและความต้องการของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาเอง

๓) การดำเนินงานจะต้องค่อยเป็นค่อยไป จุดมุ่งหมายของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน คือ ต้องการปรับเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในชุมชนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน ฉะนั้น การดำเนินงานตามกิจกรรมจึงไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปโดยเลือกทำในชุมชนที่พร้อมกว่าก่อน

๔) คำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีลักษณะสนับสนุนการพัฒนา จึงควรส่งเสริมให้วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นให้ได้มีบทบาทในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น สิ่งใดที่เป็นการขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมควรหลีกเลี่ยง

๕) พยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด ผลงานพัฒนาชุมชนนั้น ควรจะเริ่มจากการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาดัดแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยชี้แนะสอนแนะให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน และนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูปเป็นวัสดุเครื่องใช้ในครัวเรือนให้ได้ คำว่า ทรัพยากรในที่นี้ หมายถึง ทุกสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ตัวคน วัตถุ สถาบันทางสังคม และกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

๖) ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือกัน ร่วมกันคิดว่าจะทำอะไร เมื่อตกลงกันแล้วก็จะร่วมกันทำโดยมอบหมายงานให้แต่ละคนได้รับผิดชอบร่วมกัน งานจะมาจากเบื้องล่าง คือ ตัวประชาชนในชุมชนเอง ไม่ได้มาจากถูกสั่งให้กระทำ ในการเข้าไปแก้ปัญหาของประชาชนนั้น ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะไม่ใช้วิธีออกคำสั่งแต่จะให้การศึกษา ชักชวน ชี้แนะให้ประชาชนได้เห็นปัญหา และร่วมกันหาทางแก้ไขด้วยความสมัครใจ

๗) ใช้หลักการประสานงาน งานพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหนอยู่ที่การประสานงาน เพราะงานพัฒนาชุมชนนั้นมีหน่วยงานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นงานที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบทุกหน่วยงาน จึงต้องอาศัยการประสานงานเป็นหลักในการดำเนินงาน

๘) เริ่มต้นทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อน ผู้นำในท้องถิ่นเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพเชื่อถือ จะพูดจาทำอะไร ประชาชนส่วนใหญ่จะยอมรับและคล้อยตาม การจะกระทำกิจกรรมพัฒนาในชุมชนหากผู้นำเห็นชอบด้วย ปัญหาการขัดแย้งและการให้ความร่วมมือก็จะน้อยลงหรือหมดไป

๙) การดำเนินงานต้องให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ การจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมใด ๆ จะต้องให้เป็นไปตามแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสมอ

๑๐) ปลุกฝังความเชื่อมั่นในตนเองให้กับประชาชน ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลงได้ แม้งานนั้นจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม หากมีความมั่นใจและเชื่อในพลังงานที่ตนมีอยู่แล้ว การดำเนินงานก็จะสำเร็จลงได้โดยไม่ยากนัก^๖

^๖ ทองคุณ หงษ์พันธ์, การศึกษากับการพัฒนา : แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ, หน้า ๓๑-๓๒.

ชนชาติไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาช้านาน โดยมีวัดเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ เป็นสถานที่ร่มรื่นร่มเย็นทั้งทางกายและทางใจ เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม วัดเป็นสัญลักษณ์ของความสงบร่มเย็นและความสะอาด และมีสาธารณประโยชน์ของวัดส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางสังคม นอกเหนือจากใช้เป็นที่พักสงฆ์และส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของวัดที่สำคัญคือการเข้าไปช่วยเหลือสังคม^๗

ในอดีตพระสงฆ์ดำรงอยู่ในฐานะเป็นผู้นำของสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสติปัญญาและการพัฒนา พระสงฆ์เป็นครูของประชาชนและการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในชนบท ความเจริญที่เกิดขึ้นมักเกิดจากความริเริ่มของพระสงฆ์หรือมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นได้มากมายยิ่งมองย้อนไปไกลเท่าใดก็ยิ่งเห็นความเป็นผู้นำสังคมเป็นพระสงฆ์มากขึ้นเท่านั้น แม้ในปัจจุบัน พระสงฆ์ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญอยู่ไม่น้อยในสังคมชนบท ดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายผู้มีจิตใจในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อมเสีย ผู้รู้ทั่วถึงซึ่งธรรมยัง จักมี”^๘ เพราะเหตุผลและบรรพชิตต่างต้องพึ่งอาศัยกันและกันด้วยการให้วัตถุและให้ธรรม ดังในคำสอนเรื่องทศ ๖ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะพึงมีต่อพุทธบริษัทไว้ว่า ห้ามมิให้กระทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ทำสิ่งที่ฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง และบอกทางสวรรค์ให้^๙ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านหรือสังคม คือ ชาวบ้านมีหน้าที่อุปการะบำรุงพระสงฆ์ในด้านปัจจัยและวัตถุ ส่วนพระสงฆ์มีหน้าที่อุปการะชาวบ้านในด้านธรรมะ คือ คำแนะนำสั่งสอนในด้านศีลธรรมคุณธรรมอันจะเป็นหลักหรือแนวในการพัฒนาชีวิตให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น^{๑๐}

เมื่อก้าวถึงความสำคัญของวัดแล้ว วัดควรมีคุณลักษณะตามพุทธประสงค์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ไม่ไกลชุมชน ไม่ใกล้ชุมชน สะดวกแก่การเดินทาง ในเวลากลางวันไม่มีความพลุกพล่าน ในเวลากลางคืนเงียบสงบ ไม่มีเสียงกึกก้อง เหมาะแก่การประกอบกิจของผู้ต้องการความสงบตามสมณวิสัย จากลักษณะต่าง ๆ ข้างต้น เห็นว่าวัดเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมของชุมชน สังคม และสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ดังนั้น ความผูกพันของวัดกับชุมชนจึงมีมาอย่างยาวนาน อันเป็นไปในรูปแบบเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อกัน^{๑๑}

^๗ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (พิพัฒน์ สุเมธโส), **หลักการแนวคิดและวิธีการพัฒนาวัดพัฒนา ๕๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙-๒๐.

^๘ วมหา. (ไทย) ๔/๓๒/๓๙.

^๙ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๑๐} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **พุทธธรรมกับการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : หจก. โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๕.

^{๑๑} พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน), **การพัฒนาวัด**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗.

ราชบุรีเป็นดินแดนหนึ่งที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และกลุ่มชน โดยมีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงไปถึงยุคสมัยดินแดนสุวรรณภูมิ และปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา^{๑๒} พ.ศ. ๒๕๕๘ จังหวัดราชบุรี ได้ประกาศผลการคัดเลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น โดยมีหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ประจำปี ๒๕๕๘ จำนวน ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ ๑) บ้านปรกเจริญ หมู่ที่ ๖ ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๒) บ้านหนองมะค่า หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าเคย อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ๓) บ้านเขาดิน หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี และ ๔) บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี^{๑๓}

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญในปัจจุบันของงานพัฒนาชุมชนมิได้เกิดจากการไม่ขับเคลื่อนงานพัฒนา แต่เกิดจากการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงบริบทของชุมชนและวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ดังพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ ๙ พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑ ความว่า

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามหลักวิชาการ นำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันก็ต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ หลักการนี้ คือ เงื่อนไขที่สำคัญที่สุด”^{๑๔}

ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพที่ทรงเล็งเห็นว่า สังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตให้มีความร่มเย็นเป็นสุขมาแต่อดีต ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ประการหนึ่ง จึงสมควรที่จะมีการส่งเสริมหรือเชิดชูหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนในระดับพื้นที่

จากที่กล่าวมา ประกอบกับที่ผู้วิจัยมีสังกัดในจังหวัดราชบุรี จึงสนใจศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการพัฒนาชุมชนและสังคม สืบไป

^{๑๒}วิกิพีเดีย, “จังหวัดราชบุรี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา, <[http : th.wikipedia.org/wiki/](http://th.wikipedia.org/wiki/)>,(๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๙).

^{๑๓}ประกาศจังหวัดราชบุรี เรื่อง ผลการคัดเลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ประจำปี ๒๕๕๘, ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘.

^{๑๔}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **สังฆธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๓.

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ในขอบเขตเนื้อหา ๔ ด้าน โดยอ้างอิงแนวคิดของ โกวิทท์ กังสนันท์ ที่ระบุถึง ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย (๑) ด้านเศรษฐกิจ (๒) ด้านสังคม (๓) ด้านการศึกษา และ (๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม^{๑๕} โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ตามแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ที่ระบุถึง การพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม หรือระบบแห่งไตรสิกขา ๓ ประการ ประกอบด้วย (๑) ศีล (๒) สมาธิ และ (๓) ปัญญา^{๑๖}

^{๑๕}โกวิทท์ กังสนันท์, “การจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารการเมืองการปกครอง, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (กันยายน ๒๕๕๕ – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖) : ๓-๔.

^{๑๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๘.

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๕ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พระสงฆ์ในพื้นที่ชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๒ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๓ ผู้นำชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๔ ราษฎรในชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนจาก ๔ กลุ่มดังกล่าวข้างต้น จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม รวมทั้งสิ้น จำนวน ๒๖ รูป/คน

๑) ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พระสงฆ์ในพื้นที่ชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๒ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๓ ผู้นำชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๔ ราษฎรในชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๕ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนจาก ๕ กลุ่มดังกล่าวข้างต้น จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม รวมทั้งสิ้น จำนวน ๙ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี จำนวน ๔ ชุมชน ดังนี้

๑) บ้านปรกเจริญ หมู่ที่ ๖ ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๒) บ้านหนองมะค่า หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าเคย อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

๓) บ้านเขาดิน หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

๔) บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ขอบเขตระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชนดีเด่น หมายถึง ชุมชนที่ได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ประจำปี ๒๕๕๘ ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๔ ชุมชน คือ (๑) บ้านปรกเจริญ หมู่ที่ ๖ ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (๒) บ้านหนองมะค่า หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าเคย อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี (๓) บ้านเขาดิน หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี และ (๔) บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่น หมายถึง ลักษณะโดยทั่วไปที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ซึ่งเอื้อต่อการส่งเสริมการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชน หมายถึง สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ที่ได้มีการนำหลักการของศีล สมาธิ และปัญญา ไปใช้ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยพิจารณาตามลักษณะโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การร่วมมือของทุกฝ่ายส่วนเพื่อช่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนและชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ใน ๔ ด้าน ได้แก่

๑) เศรษฐกิจ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ภาคครัวเรือน สินค้า และบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ

๒) สังคม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการปฏิบัติตน วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน

๓) การศึกษา หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งครอบคลุม การเล่าเรียน ฝึกฝน อบรม ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐ และการศึกษานอกระบบ

๔) สุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมสุขภาวะทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน หมายถึง การสนับสนุนการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน โดยหลักพุทธธรรมดังกล่าวนี้ หมายถึง หลักไตรสิกขา หรือสิกขา ๓ ประกอบด้วย

๑) ศีล หมายถึง การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ

๒) สมาธิ หมายถึง การสร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท

๓) ปัญญา หมายถึง การมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

๑.๖.๒ ได้ความรู้อย่างถ่องแท้เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม

๑.๖.๓ ได้แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

๑.๖.๔ ผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำหรับการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม สืบไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยสามารถประมวลสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- ๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา)
- ๒.๔ แนวคิด เกี่ยวกับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๕ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนา

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนา จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญของแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนา ไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความหมายของการพัฒนา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

คำว่า พัฒนา เริ่มใช้มาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๓ ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คำว่า พัฒนา แปลว่า เจริญ อย่างไรก็ตาม ตามแนวพระพุทธศาสนาแยกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนาอย่างอื่น ๆ เช่น พัฒนาวัตถุ พัฒนาสภาพแวดล้อม เรียกว่า พัฒนา หรือวัฒนา^๑

ในประเด็นนี้ ได้มีการนิยามความหมายไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับล่าสุด (พ.ศ. ๒๕๕๔) ว่า คำว่า พัฒนา ในภาษาไทย มาจาก วทณ ในภาษาบาลี และ วรณ ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ^๒ หรือจำเริญ ได้แก่ เติบโต งอกงาม มากขึ้น หรือสมบูรณ์^๓

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑-๒๒.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๘๒๗.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๒.

โดยความหมายจากรูปศัพท์ คำว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ ดังนี้

พัฒนา ในความหมายของนักเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

พัฒนา ในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

พัฒนา ในความหมายของนักเทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

พัฒนา ในความหมายของนักบริหาร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

พัฒนา ในความหมายของนักสังคมวิทยา ซึ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม หมายถึง มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพระพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข

พัฒนา ในความหมายของนักพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง^๕

การพัฒนา มีความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปคือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่คำว่าทางที่ดีขึ้น มีลักษณะเป็นนามธรรมมาก หากต้องการให้เป็นรูปธรรมขึ้นควรเปลี่ยนคำว่าดีขึ้น เป็นเจริญขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาทฤษฎีสมัยใหม่ประกอบกับคำว่าเจริญขึ้น จะเป็นการเน้นความเจริญทางวัตถุ โดยเฉพาะโครงสร้างทางกายภาพขั้นพื้นฐานและด้านสังคม สำหรับการพัฒนาของประเทศไทยที่กำลังพัฒนานั้น อาจต้องพิจารณาปัจจัย ๓ ประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านโครงสร้าง ปัจจัยด้านทรัพยากร และปัจจัยด้านเทคโนโลยี^๕

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ความหมายของการพัฒนา” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

^๕สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๕.

^๕โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย, **รายงานการศึกษาดัชนีสมบูรณ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑.

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๔๑, หน้า ๑๖-๑๘)	พัฒนา แปลว่า เจริญ ตามแนวพระพุทธศาสนา การพัฒนามนุษย์ เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนา อื่นที่ไม่ใช่การพัฒนามนุษย์ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖, หน้า ๘๒๗)	ความเจริญ (มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า จำเริญ ได้แก่ เติบโต งอกงาม มากขึ้น หรือสมบูรณ์)
สนธยา พลศรี (๒๕๔๗, หน้า ๒-๕)	การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญ เติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งเป็น แนวทางในการกำหนดความหมายในศาสตร์สาขา ต่าง ๆ ดังนี้ - เศรษฐศาสตร์ = ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ - บริหารศาสตร์ = การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใด ๆ ทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม - เทคโนโลยี = การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัย - แผนงาน = การเปลี่ยนแปลงที่มีการเตรียมการ - สังคมวิทยา = การเปลี่ยนแปลงให้สังคมมีสุข - พัฒนาชุมชน = การเปลี่ยนแปลงโดยมนุษย์ และเพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง
โครงการพัฒนาต้นชีวิตการพัฒนาที่ยั่งยืนของ ประเทศไทย (๒๕๔๗, หน้า ๑๑)	การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (ความหมายในทางรูปธรรม)

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญซึ่งเกิดจาก
ความตั้งใจหรือมีเจตนาของการกระทำเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยในทัศนะของ
พระพุทธศาสนาจะใช้คำว่า “ภาวนา” สำหรับการพัฒนามนุษย์ และใช้คำว่า “พัฒนา” หรือ “วัฒนา”
สำหรับการพัฒนาอื่นที่ไม่ใช่การพัฒนามนุษย์ และโดยนิยามความหมายของ คำว่า พัฒนา มีความ
แตกต่างกันไปในศาสตร์แต่ละสาขา ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายหลักของศาสตร์นั้น ๆ แต่เป็นไปในทิศทาง
เดียวกัน คือ เป็นลักษณะของการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นกว่าเดิม

๒.๑.๒ องค์ประกอบของการพัฒนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “องค์ประกอบของการพัฒนา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

การพัฒนาเป็นหน้าที่ของการวางแผนและการจัดการ ซึ่งสามารถเขียนเป็นสูตรคำนวณได้ดังนี้

$$D = f(P+M)$$

เมื่อ D = Development คือ การพัฒนา

f = Function คือ หน้าที่

P = Planning คือ การวางแผน

M = Management คือ การบริหารงานหรือการจัดการ

ดังนั้น การพัฒนาจะเกิดขึ้นได้จะต้องประกอบไปด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ^๖

วิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ซึ่งได้มีวิวัฒนาการตามลำดับ ดังนี้

๑) การพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ

๒) การพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ

๓) การพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Better Change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (Better Speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (Better Life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ^๗

หากพิจารณาในแง่ของหลักการสำหรับการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาทุกข้อนแต่ละครั้งก็จะมีองค์ประกอบ ๕ ประการ ตามลำดับ คือ

๑) การระบุและวิเคราะห์ปัญหาทุกข้อน

๒) การกำหนดและวิเคราะห์ปัญหาเป้า

๓) การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์

๔) การสร้างหน่วยระบบทำงาน

๕) การจัดทรัพยากร^๘

หากพิจารณาในแง่ของกระบวนการพัฒนามีกระบวนการรวม ๖ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การระบุปัญหา (Identify the Problem)

๒) การค้นหาทางเลือก (Generate Alternatives)

^๖ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) อ้างใน อัจฉรา โพธิยานนท์, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เทคนิคปริ้นติ้ง, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑.

^๗ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๓-๘.

^๘ เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ, ชุดการศึกษาค้นคว้าวิชา ๒๕๕๓๑๐๑ ทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา, (เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

- ๓) การประเมินทางเลือก (Evaluate Alternatives)
- ๔) การทำการตัดสินใจ (Make the Decision)
- ๕) การปฏิบัติตามการตัดสินใจ (Implement the Decision)
- ๖) การประเมินผลลัพธ์และการจัดการป้อนกลับ (Evaluate the Results and Provide Feedback)^๙

การพัฒนาต้องเลือกสรรวัตถุดิบที่ดี คือ คนเป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพเพื่อประสิทธิผลของงาน^{๑๐} และการพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามาผสม จึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่าการพัฒนา โดยลักษณะที่ประกอบเข้ามานั้นคือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^{๑๑}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “องค์ประกอบของการพัฒนา” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบของการพัฒนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) อังใน อัจฉรา โพธิยานนท์ (๒๕๓๙, หน้า ๑๑)	การพัฒนาจะเกิดขึ้นได้จะต้องประกอบไปด้วย การวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ
วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (๒๕๕๕, หน้า ๓-๘)	การพัฒนาเป็นไปตามลำดับ คือ ๑) อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ๒) พยายามเอาชนะธรรมชาติ ๓) นำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๑๐๐-๑๐๓)	กระบวนการพัฒนาประกอบด้วย ๑) ระบุปัญหา ๒) ค้นหาทางเลือก ๓) ประเมินทางเลือก ๔) ทำการตัดสินใจ ๕) ปฏิบัติตามการตัดสินใจ ๖) ประเมินผลลัพธ์และการป้อนกลับ

^๙ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐๐-๑๐๓.

^{๑๐}พิภพ วังเงิน, พฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๔๗), หน้า ๔๗.

^{๑๑}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบของการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
เนลิยว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ (๒๕๕๓, หน้า ๓)	การพัฒนาเมืองประกอบ ๕ ประการ ตามลำดับ ๑) ระบุและวิเคราะห์ปัญหา ๒) กำหนดและวิเคราะห์ปัญหาเป้า ๓) กำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์ ๔) สร้างหน่วยระบบทำงาน ๕) จัดทรัพยากร
พิภพ วังเงิน (๒๕๔๗, หน้า ๔๗)	คนเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุดในการพัฒนา
สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๔๑, หน้า ๑๙)	การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงไว้วางหน้า เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการพัฒนา

สรุปได้ว่า การพัฒนาเมืองประกอบสำคัญตามลำดับ คือ ระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย สร้างระบบทำงาน และจัดทรัพยากรเข้าไปใช้ในระบบทำงาน กล่าวได้ว่า การพัฒนาเกิดจากการวางแผนที่ดี การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งที่จำเป็นประการแรกคือ การกำหนดปัญหาและกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสิ่งใด ๆ ย่อมอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของธรรมชาติ และมีมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนา

๒.๑.๓ การพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

คำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน มาจากศัพท์คำว่า “Sustainable” ที่แปลว่า ความยั่งยืน เป็นคำที่มาจากภาษาละติน คือ “Sus-Tenere” ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมหรือสนับสนุน (Uphold) การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของประชาชนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความต้องการของตนเอง^{๑๒}

การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ คือ การพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคนก่อนจึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผล คือ ระบบแห่งไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๓}

^{๑๒}World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, (New York Oxford University : Great Britain R.Clay Ltd.,1987), p. 43.

^{๑๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๘.

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ยั่งยืนและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เกิดจากการพัฒนาแบบแยกส่วน เช่น การพัฒนาแต่เศรษฐกิจแยกส่วนจากสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดวิกฤติตามมา ก็ส่งผลกลับไปยังเศรษฐกิจ เพราะทุกอย่างเชื่อมโยงกัน นั่นคือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ต้องบูรณาการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม^{๑๔}

โดยแท้จริงแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่

๑) เป็นการพัฒนาที่ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต

๒) เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวม มองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้ จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป

๓) การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิรูประบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย^{๑๕}

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า คือ มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน การดูแลจากผู้นำเครือข่าย การมีฐานทรัพยากรของตนเอง ผ่านปัจจัยกระบวนการที่ประกอบด้วยการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) และการจัดการทรัพยากร (Resource Management)^{๑๖}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
World Commission on Environment and Development (1987, p. 43)	การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนรุ่นต่อไป

^{๑๔} ประเวศ วะสี อังใน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (ปทุมธานี : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔.

^{๑๕} โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย, รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์, หน้า ๑๗.

^{๑๖} สมบูรณ์ ขาวชายโขง และธวัชชัย กุณวงศ์, “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”, ใน วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๕.

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๑, หน้า ๒๓๘)	การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ คือ การพัฒนามนุษย์ตามระบบแห่งไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยครบองค์ประกอบ
นายแพทย์ประเวศ วะสี อังใน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (๒๕๕๗, หน้า ๑๔)	การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากการบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างคน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่แยกส่วนกัน
โครงการพัฒนาต้นน้ำชีวิตการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย (๒๕๔๗, หน้า ๑๗)	การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักความรอบคอบ ค่อยเป็นค่อยไป และนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในทางสร้างสรรค์
สมบุญ ชาวชายโง และธวัชชัย กุณวณิช (๒๕๕๕, หน้า ๕)	การพัฒนาที่ยั่งยืนมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรเป็นปัจจัยนำเข้า ผ่านกระบวนการทางการจัดการ โดยอาศัยเทคนิคการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ การจัดการความรู้ และการจัดการทรัพยากร จึงจะเกิดผลผลิตที่ยั่งยืนได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดจากการบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างขีดจำกัดของคน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่แยกส่วนกัน เป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนในอนาคต ซึ่งตามกระบวนการนี้ จึงอาศัยทุนทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรเป็นปัจจัยนำเข้า ผ่านกระบวนการทางการจัดการ โดยอาศัยเทคนิคการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ การจัดการความรู้ และการจัดการทรัพยากร จึงจะเกิดผลผลิตที่ยั่งยืนได้ แต่ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา นั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา คือ กระบวนการศีล สมาธิ และปัญญา โดยครบองค์ประกอบ เท่านั้น

๒.๑.๔ การพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ในประเทศไทย คำว่า พัฒนา เริ่มใช้เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๓ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คำว่า พัฒนา แปลว่า เจริญ แยกเป็น ๒ ส่วน คือ พัฒนาคน และพัฒนาสภาพแวดล้อม สำหรับในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏมีคำว่า ภาวนา มีความหมายตรงกับคำว่า พัฒนา ซึ่งได้แก่การพัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม ส่วนการพัฒนาวัตถุหรือสภาพแวดล้อมจะใช้คำว่า วัฒนา^{๑๗} ในทางพระพุทธศาสนาจึงมีทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งในส่วนของตัวมนุษย์และในส่วนของสังคม แต่จะเน้นที่การพัฒนาในตัวบุคคล เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้วทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวม กล่าวได้ว่า การพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนาต้องเริ่มที่ตัวบุคคลก่อนเป็นอันดับแรก และให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคคลมากกว่าการพัฒนาทางวัตถุหรือสภาพแวดล้อม

ในพระไตรปิฎก ระบุถึง การพัฒนา ในคำว่า ภาวนา ซึ่งหมายถึง การทำให้มีขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ และการพัฒนา^{๑๘} ซึ่งปรากฏในหัวข้อหลักธรรม เรียกว่า ภาวนา ๒ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความเจริญ ๒ อย่าง ได้แก่ สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ (ฝึกสมาธิ) และวิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง (การเจริญปัญญา)^{๑๙} แต่เมื่อพิจารณาโดยแยกกาย พบว่า พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญแนวทางแห่งการปฏิบัติให้ตนพ้นทุกข์^{๒๐} ซึ่งมีหลักฐานเป็นที่ประจักษ์คือการที่พระองค์ทรงตัดสินพระทัยออกผนวชเพราะเห็นว่าการดำรงเพศสมณะจะเป็นทางปฏิบัติให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้^{๒๑}

คำว่า วิปัสสนาภาวนา แยกเป็น ๒ คำ คือ วิปัสสนา และ ภาวนา มีความหมายโดยหลักสัททนต์ และอรรถนัย ตามลำดับดังนี้

วิปัสสนา แปลว่า ความเห็นแจ้ง^{๒๒} ความเห็นแจ้งนี้ หมายถึง ความเห็นแจ้งในสังขาร มีลักษณะความเห็นแจ้ง ๗ ประการ หรือ อนุปัสสนา ๗ ประการ คือ

- อนิจจานุปัสสนา พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง
- ทุกขานุปัสสนา พิจารณาเห็นความเป็นทุกข์
- อนัตตานุปัสสนา พิจารณาเห็นความไม่มีตัวตน
- นิพพิทานุปัสสนา พิจารณาเห็นความน่าเบื่อหน่าย
- วิราคานุปัสสนา พิจารณาเห็นความคลายกำหนัด
- นิโรธานุปัสสนา พิจารณาเห็นความดับกิเลส
- ปฏินิสสัคคานุปัสสนา พิจารณาเห็นความสลัดทิ้งกิเลส

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘๖-๒๘๗.

^{๑๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๙/๒๙๐.

^{๒๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๒๑/๑๑๘.

^{๒๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๓/๒๒.

^{๒๒} อ.ท. (ไทย) ๒๐/๑๗๓/๑๒๗.

ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี ได้ให้ความหมายของวิปัสสนาไว้ว่า ปัญญารู้แจ้งไตรลักษณ์ หมายถึง ภาวนาปัญญาที่มีการหยั่งเห็นความไม่เที่ยงเป็นต้น โดยแท้จริงแล้ววิปัสสนาทำให้ผู้ปฏิบัติ รู้แจ้งความไม่เที่ยง เป็นต้น ล่วงพ้นความเป็นสตรีและบุรุษพร้อมทั้งความเที่ยงและความสุข เป็นต้น ซึ่งมหาชนในโลกรู้เห็นกันในขั้นทั้งหลาย^{๒๓}

วิปัสสนา คือ การพิจารณาสังขารให้เกิดความเห็นแจ้งเข้าใจชัด รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่เป็นจริง^{๒๔} โดยคำว่าสังขาร สำเร็จรูปจาก ส บพหน้า + กร ธาตุ + ณ ปัจจัย มีรูปวิเคราะหว่า “ปัจเจยหิ สงคมม กรียติ สงขรียติ เตน วาติ สงขาโร” แปลว่า สังขาร คือ สิ่งที่ถูกปัจจัยทั้งหลายประชุมกันปรุงแต่ง^{๒๕} ธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น คือ อุปาทินนสังขาร และ อนุปาทินนสังขาร ที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ได้แก่ ธรรมที่เป็นไปในภูมิ ๓ คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ^{๒๖}

ส่วนคำว่า ภาวนา หมายถึง เจริญ มีวิเคราะหว่า ภาเวติ “กุสลธมเม อาเสวติ วฑฺฒเตติ เอตยาติ ภาวนา” แปลว่า ที่ชื่อว่า ภาวนา เพราะอรรถวิเคราะหว่า เป็นเครื่องให้กุศลธรรมทั้งหลายเกิดมี คือ เสพคุ้น ได้แก่ ทำกุศลธรรมทั้งหลายให้เจริญแห่งชน^{๒๗}

คำว่า ภาวนา หรือ เจริญ ในยุคนัทกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค อธิบายว่า มีอยู่ ๔ อย่าง “ภาเวตติ จตสฺโส ภาวนา ฯ”

“ตตถ ชาตาน ธมมาน อนตฺวตฺตณฺเณ ภาวนา” แปลว่า ธรรมชาติที่ทำให้ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นในตนไม่ล่วงเลยกันและกัน อธิบายว่า เมื่อพระโยคาวจรละความพอใจในกามได้แล้วทันที่นั่นเอง ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วยอำนาจแห่งการหลีกออก เว้นออกจากกามก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ล่วงเลยกันและกัน

“อินทริยาน เอกธมฺเณ ภาวนา” แปลว่า ธรรมชาติที่ทำให้อินทริยทั้งหลายมีรสเป็นอย่างเดียวกัน อธิบายว่า เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะแล้ว อินทริยทั้ง ๕ มีรสเป็นอย่างเดียวกันด้วยอำนาจแห่งการหลีกออกจากกาม

“ตพฺพคิริยาหาณฺเณ ภาวนา” แปลว่า ธรรมชาติที่นำความเพียรที่สมควรแก่ธรรมนั้น ๆ เข้าไป อธิบายว่า เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะแล้ว ย่อมนำความเพียรด้วยอำนาจแห่งการหลีกออกจากกามเข้าไป เมื่อละพยาบาทแล้วย่อมนำความเพียรด้วยอำนาจความไม่พยาบาทเข้าไป

“อาเสวนฺเณ ภาวนา” แปลว่า การปฏิบัติเนื่อง ๆ อธิบายว่า พระโยคาวจรเมื่อละกามฉันทะแล้ว ย่อมปฏิบัติเนื่อง ๆ ซึ่งความออกจากกาม เมื่อละพยาบาทแล้ว ย่อมปฏิบัติเนื่อง ๆ ซึ่งความไม่พยาบาท

^{๒๓} พระคันธสาราภิงค์ (สมลักษณ์ คนธสาโร), **อภิมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี (แปล)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕๔.

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๓๔๓.

^{๒๕} พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), **การศึกษาเชิงวิเคราะห พระคาถาธรรมบท เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕๒.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๔-๕๓๕.

^{๒๗} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปนโน), **อภิมมัตถวิภาวินีแปล**, (กาญจนบุรี : ม.ป.ท, ๒๕๕๐), หน้า ๙๘.

คำว่า “ภาวนา” จึงมีความหมายว่า การอบรม (กาย) ใจ ๒ วิธี คือ สมถภาวนา (การสงบใจ) และวิปัสสนาภาวนา (การใช้ปัญญา)^{๒๘}

ความรู้แจ้งเห็นชัดตามความเป็นจริงของสภาวะธรรมทั้งหลายว่าเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความเป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นการเห็นถูกตามความเป็นจริงจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ชื่อว่า วิปัสสนา ส่วนคำว่า ภาวนา คือ การฝึกอบรมทางด้านจิตใจให้มีความตั้งมั่น คือ ให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ให้เจริญขึ้น และเมื่อรวมคำว่า วิปัสสนา และ ภาวนา เข้าเป็น วิปัสสนาภาวนา จึงหมายถึง การเจริญอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ใจมีอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

คัมภีร์ขุททกนิกาย ได้กล่าวถึง ประเภทของวิปัสสนาไว้ ๔ แบบ ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่

- วิปัสสนามีสมณำหน้า^{๒๙}
- สมณามีวิปัสสนาำหน้า
- สมณะและวิปัสสนาคู่กัน^{๓๐}
- วิธีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธัมมูทัจจ^{๓๑}

การปฏิบัติวิปัสสนา หรือการปฏิบัติกรรมฐาน หรือการปฏิบัติธรรม คือ การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔^{๓๒} สติปัฏฐาน มาจาก สติ คือ การระลึกรู้ ปฏฐาน คือ เข้าไปตั้งไว้ สติปัฏฐาน หมายถึง ฐานที่ตั้งของสติ หรือฐานที่รองรับการกำหนด การระลึก การตามรู้ สภาวะธรรม อารมณ์ ณ ปัจจุบัน^{๓๓} มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นปทัฏฐานสติสัมโพชฌงค์ คือ อยู่อย่างมีสติไม่หลงลืม^{๓๔}

สติปัฏฐาน ๔ กำหนดในกัณฐัมม มีใช้แต่มนุษยเท่านั้นที่เจริญสติปัฏฐาน ๔ แม้แต่สัตว์ดิรัจฉานที่อาศัยมนุษย ก็เจริญสติปัฏฐานเหมือนกัน คือ การตั้งสติอย่างใหญ่กำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ดังนี้

๑) กายานุปัสสนา การตั้งสติพิจารณากาย (การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกายไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา) แบ่งย่อยออกไปเป็น ๖ ส่วน ได้แก่

- ๑.๑) อานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก
- ๑.๒) อิริยาบถ กำหนดให้รู้เท่าทันอิริยาบถ
- ๑.๓) สัมปชัญญะ ความรู้ตัวในการเคลื่อนไหวทุกอย่าง

^{๒๘} เกิด ธนชาติ, **คู่มือคลังปริยัติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓๐๓-๓๐๔.

^{๒๙} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๕๓๕/๔๓๓.

^{๓๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๕๓-๑๖๕/๑๑๖-๑๒๒.

^{๓๑} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๕๔๒-๕๔๓/๔๔๕-๔๔๘.

^{๓๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒/๓๐๑.

^{๓๓} พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), **มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน**, แปลโดย พระคันธสาราวังศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร), (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔.

^{๓๔} พระอุทิศสเถระ, **วิมุตติมรรค**, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๔.

- ๑.๔) ปฏิกุศลมนสิการ พิจารณาสวนประกอบของร่างกายว่าเป็นของไม่สะอาด
 ๑.๕) ธาตุมนสิการ พิจารณาร่างกายของตนให้เห็นว่าเป็นสักแต่ธาตุแต่ละอย่าง ๆ
 ๑.๖) นวสีวธิกา พิจารณาซากศพในสภาพต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มตายใหม่ ๆ จนถึงกระดูกป่นเป็น
 ผุยผง ให้เห็นว่าร่างกายของผู้อื่นเป็นเช่นใด ร่างกายของเราก็จักเป็นเช่นนั้น
 ๒) เวทนานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกอารมณ์ให้รู้เห็น
 ตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงเวทนา...ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ ดังนี้

- ๒.๑) สุข
 ๒.๒) ทุกข์
 ๒.๓) ไม่ทุกข์ไม่สุข
 ๒.๔) สุขประกอบด้วยอามิส
 ๒.๕) สุขไม่ประกอบด้วยอามิส
 ๒.๖) ทุกข์ประกอบด้วยอามิส
 ๒.๗) ทุกข์ไม่ประกอบด้วยอามิส
 ๒.๘) ไม่ทุกข์ไม่สุขประกอบด้วยอามิส
 ๒.๙) ไม่ทุกข์ไม่สุขไม่ประกอบด้วยอามิส
 ๓) จิตตานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ... ดังนี้
 ๓.๑) จิตมีราคะ
 ๓.๒) จิตไม่มีราคะ
 ๓.๓) จิตมีโทสะ
 ๓.๔) จิตไม่มีโทสะ
 ๓.๕) จิตมีโมหะ
 ๓.๖) จิตไม่มีโมหะ
 ๓.๗) จิตหดหู่
 ๓.๘) จิตฟุ้งซ่าน
 ๓.๙) จิตใหญ่ (จิตในฌาน)
 ๓.๑๐) จิตไม่ใหญ่ (จิตที่ไม่ถึงฌาน)
 ๓.๑๑) จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า
 ๓.๑๒) จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า
 ๓.๑๓) จิตตั้งมั่น
 ๓.๑๔) จิตไม่ตั้งมั่น
 ๓.๑๕) จิตหลุดพ้น
 ๓.๑๖) จิตไม่หลุดพ้น

- ๔) ฌมานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ... ดังนี้

- ๔.๑) พิจารณาธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุสมาธิ คือ นิวรณ์ ๕ มีกามฉันท์ พยาบาท ถีนมิทธะ
 อุทธัจจกุกกุจจะ และวิจิกิจฉา เรียกว่า นิวรณ์บรรพ
 ๔.๒) ชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เรียกว่า ชั้นธรรพ

๔.๓) อายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ และอายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธัมมารมณฺ์ เรียกว่า อายตนะบรรพ

๔.๔) โโพฆณฺ์ ๗ คือ สติ ธัมมวิจยะ วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา เรียกว่า โพฆณฺ์คบรรพ

๔.๕) อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

เมื่อคราวที่พระพุทธองค์ตรัสเทศนามหาสติปัฏฐานสูตรแล้ว ทรงตรัสถึงอานิสงส์ ๒ ประการ คือ บรรลุพระอรหัตผลในชาติปัจจุบัน หากยังมีอุปาทิคือสังโยชน์ ๑๐ หรือ อนุสัย ๗ (มีกามราคะ ๒ ภูมิ วิภวาทิ วิภวาทิ มานะ ภวราคะ และอวิชชา) เหลืออยู่ จะได้เป็นพระอนาคามี (ผู้ไม่กลับมาเกิดในโลกนี้อีก) คือ เป็นผู้จะได้บรรลุพระอรหัตผล หรือพระอนาคามีผล ในชาตินี้เป็นแน่นอนภายใน ๗ ปี หรือลดลงไปจนถึงเพียง ๗ วัน^{๓๕}

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจึงเป็นการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ อันเป็นอุบายเครื่องเจริญปัญญา โดยการพิจารณาสภาวะธรรมหรือรูปนาม ให้เห็นตามความเป็นจริง คือ เห็นด้วยปัญญาว่า สภาวะธรรมเหล่านี้ ตกอยู่ในสามัญลักษณะหรือไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของธาตุทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานี้เป็นหนทางเดียวกันที่จะนำบุคคลไปสู่เส้นชัยคือความพ้นทุกข์ได้อย่างแน่นอนในชาตินี้

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สติปัฏฐาน ๔ ที่บุคคลทำให้มาก ทำให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมทำโพฆณฺ์ ๗ ให้บริบูรณ์” และตรัสต่อไปอีกว่า “โพฆณฺ์ ๗ ที่บุคคลทำให้มากทำให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมทำวิชชา และวิมุตติ^{๓๖} ให้บริบูรณ์”^{๓๗}

การพัฒนาในทัศนะแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นที่การพัฒนาตัวบุคคลเป็นสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสิ่งใด ๆ นี้ เป็นการพัฒนาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง บรรลุซึ่งนิพพานอันเป็นธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนานั้น เบื้องต้นผู้ปฏิบัติต้องตั้งมั่นอยู่ในศีล คือ รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ชำระศีลให้บริสุทธิ์หมดจด เพราะศีลเป็นเบื้องต้น เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย เมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว สมาธิคือความตั้งใจมั่น และปัญญาคือความรู้ในกองสังขารก็เกิดขึ้น สัมพันธ์กันดุจลูกโซ่ อันจะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงซึ่งนิพพาน ดังพระพุทธพจน์ว่า “นรชนผู้มีปัญญา ตั้งมั่นแล้วในศีล อบรมจิตและปัญญาให้เจริญอยู่เป็นผู้มีความเพียร มีปัญญารักษาตน ภิกษุนี้พึงถึงซึ่ง^{๓๘} สอดคล้องกับที่ ในโอวาทปาติโมกข์ ที่มีการกำหนดให้นิพพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม โดยแนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส^{๓๙}

^{๓๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๗๓-๓๐๐/๓๒๕-๓๕๑.

^{๓๖} วิมุตติ คือ วิมุตติ ความหลุดพ้น หรือความพ้นจากกิเลส มี ๕ อย่าง คือ ๑) ตถังควิมุตติ พ้นด้วยธรรมคู่ปรับหรือพ้นชั่วคราว ๒) วิกัมภณวิมุตติ พ้นด้วยข่มหรือสะกดไว้ ๓) สมุจเฉทวิมุตติ พ้นตัดขาด ๔) ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ พ้นด้วยสงบ และ ๕) นิสสรณวิมุตติ พ้นด้วยออกไป ; ๒ อย่างแรก เป็นโลกียวิมุตติ ส่วน ๓ อย่างหลังเป็นโลกุตตรวิมุตติ, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๗๗.

^{๓๗} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๗๘/๓๒๔.

^{๓๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๑/๑๖.

^{๓๙} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

ดังนั้น ผลของการพัฒนาตามหลักวิปัสสนาภาวนาจึงมีจุดมุ่งหมายเดียว คือ “เจโตวิมุตติ” ^{๔๐} หรือความหลุดพ้นแห่งจิต ดังมีหลักฐานปรากฏเป็นพุทธพจน์ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือ รสเค็ม ฉันทิ ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉันทัน” ^{๔๑} พระพุทธดำรัสดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดมั่นเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ เท่านั้น

ผู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วในทัศนะของพระพุทธศาสนา ได้แก่ บุคคลผู้เป็นอริยสงฆ์ ซึ่งหมายถึง พระอริยบุคคล คือ ผู้ปฏิบัติตนจนได้บรรลุผลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ซึ่งแบ่งประเภทได้ ๓ ประเภท คือ แบบทั่วไป แบบพิสดาร และแบบตามความหลุดพ้น ดังนี้

๑) แบบทั่วไป พระอริยบุคคล ๔

- ๑.๑) พระโสดาบัน
- ๑.๒) พระสกทาคามี หรือพระสกิทาคามี
- ๑.๓) พระอนาคามี
- ๑.๔) พระอรหันต์

๒) แบบพิสดาร พระอริยบุคคล ๘

- ๒.๑) พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค
- ๒.๒) พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล
- ๒.๓) พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค
- ๒.๔) พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล
- ๒.๕) พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค
- ๒.๖) พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล
- ๒.๗) พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค
- ๒.๘) พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผล

๓) ตามความหลุดพ้น พระอริยบุคคล ๗

- ๓.๑) สัทธานุสारी
- ๓.๒) ฌมมานุสारी
- ๓.๓) สัทธาวิมุต
- ๓.๔) ญาณูปปัตตะ
- ๓.๕) กายสักขี
- ๓.๖) ปัญญาวิมุต
- ๓.๗) อุภโตภาควิมุต ^{๔๒}

^{๔๐} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^{๔๑} วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๑๖.

ผู้ที่ได้รับการพัฒนาสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “อเสขบุคคล”^{๔๓} คือ บุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา ได้แก่ ผู้บรรลุอรหัตผลแล้ว ส่วนบุคคลผู้ไม่ได้รับการพัฒนาหรือได้รับการพัฒนาแล้ว แต่ยังไม่ถึงขั้นสูงสุดดังกล่าว เรียกว่า เสขบุคคล คือ ผู้ยังต้องศึกษา^{๔๔}

อย่างไรก็ตาม การบรรลุนิพพานได้นั้นต้องอาศัยปัญญาคือการรอบรู้ในกองสังขารทั้งหลาย ซึ่งรวมอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งอยู่ในอริยสัจอันเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ดังที่ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ตรัสรู้ ไม่เข้าใจอริยสัจ ๔ ทั้งเราและเธอจึงได้วิ่งเล่นเร่ร่อนไป (ในชาติทั้งหลาย) สิ้นกาลนานอย่างนี้”^{๔๕}

มรรค แปลว่า ทาง หนทาง หากโดยองค์ประกอบ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการ ได้แก่

สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ หมายความว่า ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ

สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ หมายความว่า ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา

สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

สัมมาอาชีวะ อาชีพชอบหรือเลี้ยงชีพชอบ หมายความว่า อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ เพียรชอบหรือพยายามชอบ หมายความว่า สร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อ... ป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ...ละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ...ทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ...ความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ปลอดภัย เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ

สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ หมายความว่า พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้ นี้เรียกว่า สัมมาสติ

^{๔๓}อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๘๐/๘๐.

^{๔๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี : โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๗.

^{๔๕}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๑๐๗.

สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ หมายความว่าถึง สัจจจากามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุ
ปฐมฌานที่มีวิตก มีวิจารณ์ มีปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติย
ฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจาก
สมาธิอยู่ เพราะปิติจางคลายไป มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่และเสวยสุขด้วยกาย บรรลุ
ตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้
เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะ
อุเบกขาอยู่^{๔๖} นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ

อริยมรรคมีองค์ ๘ โดยย่อแล้ว สามารถสรุปลงในไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา
และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือเรียกว่า สิกขา ๓ อย่าง ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ
อธิปัญญาสิกขา หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนี้

อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ได้แก่ รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมา
วาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ไว้ด้วยกัน ถือเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ
อย่างสูง

อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ได้แก่ รวมเอาองค์มรรคข้อ
สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ไว้ด้วยกัน ถือเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิด
คุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง

อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง
จนถึงความหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบาน ได้แก่ รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาทิฐิ และสัมมา
สังกัปะ ไว้ด้วยกัน ถือเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง^{๔๗}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “การพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา” ซึ่งผู้วิจัยได้
ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๑, หน้า ๒๑-๒๒)	ในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏมีคำว่า ภาวนา มีความหมายตรงกับคำว่า พัฒนา ซึ่งได้แก่การพัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม ส่วนการพัฒนาวัตถุหรือสภาพแวดล้อมจะใช้คำว่า วัฒนา
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๓, หน้า ๒๘๖-๒๘๗)	ในพระไตรปิฎกระบุถึงการพัฒนาในคำว่า ภาวนา ซึ่งหมายถึง การทำให้มีขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ และการพัฒนา

^{๔๖}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕-๓๓๗.

^{๔๗}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๐๗.

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระไตรปิฎกภาษาไทย สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค (เล่ม ๑๑ ข้อ ๓๗๙ หน้า ๒๙๐)	ภาวนา ๒ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความเจริญ ๒ อย่าง ๑) สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิด ความสงบ (ฝึกสมาธิ) ๒) วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญา ให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง (การเจริญปัญญา)
พระคัมภีร์สาราถิวงศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร) (๒๕๔๖, หน้า ๗๕๙)	วิปัสสนา ได้แก่ ปัญญาที่รู้แจ้งไตรลักษณ์
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๒, หน้า ๓๔๓)	วิปัสสนา คือ การพิจารณาสังขารให้เกิดความเห็น แจ้งเข้าใจชัด รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่ เป็นจริง
พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน) (๒๕๕๐, หน้า ๙๘)	ภาวนา หมายถึง เจริญ เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า เป็นเครื่องให้กุศลธรรมทั้งหลายเกิดมี คือ เสพคุณ ได้แก่ ทำกุศลธรรมทั้งหลายให้เจริญแห่งชน
เกิด ธนชาติ (๒๕๕๕, หน้า ๓๐๓-๓๐๔)	คำว่า ภาวนา มีความหมายว่า การอบรม (กาย) ใจ ๒ วิธี ๑) สมถภาวนา (การสงบใจ) ๒) วิปัสสนาภาวนา (การใช้ปัญญา)
พระไตรปิฎกภาษาไทย สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค (เล่ม ๓๑ ข้อ ๕๓๕-๕๔๒ หน้า ๔๓๓-๔๔๘)	วิปัสสนา ๔ แบบ ได้แก่ ๑) วิปัสสนามีสมณนำหน้า ๒) สมณมีวิปัสสนาหน้า ๓) สมณะและวิปัสสนาคู่กัน ๔) วิธีปฏิบัติเมื่อถูกชักให้เขวด้วยธัมมูทัจจ
พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) (๒๕๔๙, หน้า ๒๔)	การปฏิบัติวิปัสสนา หรือการปฏิบัติกรรมฐาน คือ การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔
พระอุปัชฌาย์สเถระ (๒๕๔๘, หน้า ๑๐๔)	สติปัฏฐาน ๔ เป็นปัฏฐานสติสัมโพชฌงค์ คือ อยู่อย่างมีสติไม่หลงลืม
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๓, หน้า ๗๗)	ในพระพุทธศาสนาเมื่อบุคคลได้การพัฒนาสูงสุด แล้วจะได้ชื่อว่าเป็นอเสขบุคคล หรือบุคคลผู้ไม่ ต้องศึกษา ได้แก่ ผู้บรรลุอรหัตผลแล้วเท่านั้น ส่วนบุคคลผู้ไม่ได้รับการพัฒนาหรือได้รับการ พัฒนาที่ยังไม่ถึงขั้นสูงสุด เรียกว่า เสขบุคคล คือ ผู้ยังต้องศึกษาต่อไป

สรุปได้ว่า ในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏมีคำว่า ภาวนา มีความหมายตรงกับคำว่าพัฒนา ซึ่งได้แก่การพัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม ส่วนการพัฒนาวัตถุหรือสภาพแวดล้อม จะใช้คำว่า วัฒนา ทางพระพุทธศาสนามีทั้งทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งในส่วนของตัวมนุษย์และในส่วนของสังคม แต่จะเน้นที่การพัฒนาในตัวบุคคล เพราะเห็นว่า เมื่อคนพัฒนาแล้วก็จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวมได้ และพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง ที่เรียกว่า วิปัสสนาภาวนา ซึ่งเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติให้คนพ้นทุกข์ วิปัสสนาภาวนาจึงถือเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนในทัศนะแห่งพระพุทธศาสนา โดยคำว่า วิปัสสนาภาวนา แยกเป็น ๒ คำ คือ วิปัสสนา และภาวนา โดยนัยนี้ คำว่า วิปัสสนา คือ ความรู้แจ้งเห็นชัดตามความเป็นจริงของสภาวะธรรมทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตตาตัวตน ส่วนคำว่า ภาวนา คือ การฝึกอบรมทางด้านจิตใจให้มีความตั้งมั่น คือ ให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ให้เจริญขึ้น และเมื่อรวมคำว่า วิปัสสนา และภาวนา เข้าเป็น วิปัสสนาภาวนา จึงหมายถึง การเจริญอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ใจมีอิสระไม่ถูกรอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

๒.๑.๕ การพัฒนาในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การพัฒนาในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

คำว่า พัฒนา ในภาษาไทยตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Development^{๔๘} การพัฒนาตามทฤษฎีสมัยใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น จะเป็นการเน้นความเจริญทางวัตถุ โดยเฉพาะโครงสร้างทางกายภาพขั้นพื้นฐานและด้านสังคม เป็นการพัฒนาซึ่งมีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^{๔๙} ซึ่งเป็นพัฒนาในลักษณะของการพัฒนาองค์การ (Organization Development) โดยเฉพาะ

คำว่า องค์การ (Organization) หมายถึง หน่วยที่จัดเป็นศูนย์รวมคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มา รวมกันทำงานเป็นหน่วยงานเดียวกัน ภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน โดยมีกฎ ระเบียบ หรือ กติกาในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ^{๕๐} การบริหารจัดการองค์การเป็นงานที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การกำหนดกิจกรรมเฉพาะอย่างที่เป็นไปโดยทำให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดได้ การจัดกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบหรือเป็นโครงสร้าง และการมอบหมายกิจกรรมให้แก่ตำแหน่งต่าง ๆ และแก่บุคคลที่กำหนดไว้โดยต้องมีกติกาในการปฏิบัติงานร่วมกัน^{๕๑}

^{๔๘}ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาที่กรรมการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๔๙}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ, หน้า ๑๙.

^{๕๐}สุรพล สุยะพรหม และคณะ, ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

^{๕๑}พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ และชลิตา ศรมณี, หลักการจัดองค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๗.

การบริหารองค์การมีลักษณะเป็นกระบวนการที่กำหนด กฎ ระเบียบ แบบแผน ในการปฏิบัติงานขององค์การ ซึ่งรวมถึงวิธีการการทำงานเป็นกลุ่ม นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึงการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานออกเป็นส่วนต่าง ๆ แต่ละส่วนกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดความสัมพันธ์ของหน้าที่การงานที่แบ่งออกไปกำหนดสายการบังคับบัญชาตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุด คือ ตำแหน่งต่าง ๆ จนถึงหน่วยงานขนาดใหญ่ของหน่วยงานนั้น ๆ จนครอบคลุมอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานทั้งหมด^{๕๒} จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถจำแนกประเภทขององค์การ ได้ดังนี้

๑) องค์การที่ยึดตามวัตถุประสงค์ ประกอบไปด้วย องค์การเพื่อประโยชน์ของสมาชิกขององค์การนั้น (Member Organization) องค์การทางธุรกิจ (Business Organization) องค์การเพื่อบริการ (Service Organization) และองค์การเพื่อสวัสดิการประชาชน (Bureaucratic Organization)

๒) องค์การที่ยึดตามโครงสร้าง ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็น ๒ ประเภทย่อย คือ องค์การแบบเป็นทางการ (Formal Organization) และองค์การแบบไม่เป็นทางการ (informal Organization) หรือเรียกว่า องค์การอุปนัยหรือองค์การนอกรูปแบบ

๓) องค์การที่ยึดกำเนิด แบ่งย่อยออกเป็น ๒ ประเภท คือ องค์การแบบปฐม (Primary Organization) คือ องค์การที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ สมาชิกในองค์การมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนบ้านใกล้เคียง และองค์การแบบมัธยม (Secondary Organization) คือ องค์การที่มนุษย์จัดตั้งขึ้น โดยสมาชิกในองค์การมีความสัมพันธ์กันตามบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบที่มีอยู่ เช่น หน่วยงานราชการ ห้างหุ้นส่วน บริษัท โรงเรียน มหาวิทยาลัย โรงพยาบาล สมาคม^{๕๓}

หลักการออกแบบโครงสร้างองค์การจะต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการออกแบบ ประกอบไปด้วยหลักการแบ่งงานกันทำ หลักการแบ่งโครงสร้างหน่วยงานภายใน หลักการแบ่งช่วงชั้นการควบคุม และหลักการมอบหมายอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้โครงสร้างขององค์การต้องคำนึงเพิ่มเติมถึงความแตกต่าง การรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การรวมศูนย์อำนาจ การแบ่งกระจายอำนาจความเป็นทางการ การปรับตัวเข้าหากัน และความเป็นมาตรฐานเดียวกันอีกด้วย ปัจจุบันนี้รูปแบบของโครงสร้างองค์การแบ่งออกเป็นประเภทหลัก ๆ ๒ โครงสร้าง คือ โครงสร้างองค์การแบบแนวตั้งหรือแนวตั้ง (Vertical Structure) เป็นการจัดองค์การเน้นสายการบังคับบัญชาและอำนาจหน้าที่เริ่มจากระดับสูงลงมาสู่ระดับล่าง โดยระดับสูงเป็นผู้ออกนโยบายและระดับล่างดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้ และโครงสร้างองค์การแบบแนวราบหรือแนวนอน (Horizontal Structure) เป็นการจัดองค์การเน้นหลักการแบ่งงานกันทำ เป็นการเพิ่มหนทางการดำเนินงาน ทำให้การสื่อสารและการไหลของงานทำได้ง่าย สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น^{๕๔}

^{๕๒} สมาน รังสียุทธ และสุธี สุทธิสมบุรณ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักงาน ก.พ., ๒๕๔๔), หน้า ๒๓.

^{๕๓} สมคิด บางโม, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๕๔} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ**, หน้า ๑๒-๑๓.

ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงในการจัดโครงสร้างองค์การให้ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ ได้แก่

- ๑) มีเป้าหมาย นโยบาย และแผนงานในการดำเนินงานอย่างชัดเจน
- ๒) มีศูนย์กลางในการอำนวยการที่มีสมรรถภาพ มีความรับผิดชอบและอำนวยการโดยตรง
- ๓) มีการระบุหน้าที่การทำงานและความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคนให้ชัดเจนตามความเหมาะสม ตรงกับความรู้ความสามารถ
- ๔) มีการจัดระบบการทำงานที่เหมาะสม มีเทคนิคการควบคุมงานและการประสานงานภายในองค์การ
- ๕) มีระบบที่ต้องสื่อสารที่ดีทั้งภายในและภายนอกองค์การ
- ๖) คำนึงถึงสิ่งที่ต้องสามารถปรับตัวได้เหมาะสม กับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง การปรับตัวและการพัฒนาองค์การจะต้องมีความสม่ำเสมอและตลอดไป

หากกล่าวถึง ทฤษฎีองค์การ (Organization Theory) ซึ่งเป็นการศึกษาการประมวลผลขององค์การที่ระดับการวิเคราะห์ที่มีขนาดใหญ่ โดยเป้าหมายของทฤษฎีองค์การ คือ การเข้าใจองค์การ การมองในวงกว้าง ๆ หรือเป็นการวิเคราะห์องค์การในภาพใหญ่นั้นเอง เนื่องจากต้องศึกษาองค์การทั้งหมดเป็นหนึ่งหน่วย โดยมีจุดเน้นการวิเคราะห์สำหรับทฤษฎีองค์การ ไม่ใช่ตัวบุคคลแต่เป็นตัวขององค์การเอง เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับมิติต่าง ๆ ของโครงสร้างและเนื้อหาสาระขององค์การ ไม่ว่าจะเป็นมิติต่าง ๆ ด้านการสร้างรูปแบบ การสร้างความเชี่ยวชาญ ระดับของอำนาจ การรวมศูนย์กลาง ขนาดขององค์การ เทคโนโลยีเชิงองค์การ สิ่งแวดล้อม เป้าหมาย และกลยุทธ์ ตลอดจนถึงศึกษาถึงวัฒนธรรมองค์การ ทฤษฎีองค์การจึงมีความเกี่ยวข้องกับผู้คน ที่รวมกันเข้าเป็นแผนกและองค์การ และมีความแตกต่างในด้านโครงสร้างและพฤติกรรม ณ ระดับการวิเคราะห์ในชั้นขององค์การ ทฤษฎีองค์การจึงนับเป็นสังคมวิทยาขององค์การ ในขณะที่พฤติกรรมองค์การเป็นจิตวิทยาขององค์การ^{๕๕}

ทฤษฎีองค์การต่าง ๆ จึงเป็นการหาข้อสรุปในการออกแบบองค์การอันเป็นสากล และแม้ว่าทฤษฎีแต่ละแนวอาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ก็มีประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นการออกแบบองค์การที่ดีที่สุด สามารถใช้ได้กับทุกคน ทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นารออกแบบโรงงาน โรงพยาบาล โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย นั้นเป็นความพยายามที่มีอยู่ตลอดเวลา^{๕๖} โดยมีพื้นฐานรูปแบบและกฎเกณฑ์ของพฤติกรรมองค์การ^{๕๗} และทฤษฎีองค์การที่มีมานับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ ถึงปัจจุบันนี้ จำแนกเป็น ๓ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่

^{๕๕}วิเชียร วิทยาอุดม, **ทฤษฎีองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๕๖}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **องค์การและการจัดการ**, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๓.

^{๕๗}ทิพวรรณ หล่อสุวรรณ, **ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดี. เค. พรินต์ติ้งเวิลด์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

๑) ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม (Classical Organizational Theory) โดยถือว่ามีภารกิจเริ่มต้นคิดค้นทฤษฎีนี้เมื่อปลายศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งมีสาระสำคัญคือเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการสร้างองค์การขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการการเบี่ยงเบนทางด้านเศรษฐกิจขององค์การและสังคม โดยมุ่งให้โครงสร้างองค์การมีรูปแบบที่สะดวกต่อการบริหารและการปกครอง และมุ่งเน้นผลผลิตสูงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

๒) ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ (Neo-Classical Organization Theory) ทฤษฎีนี้พัฒนาขึ้นมาจากทฤษฎีองค์การดั้งเดิม เกิดขึ้นเมื่อปลายศตวรรษที่ ๑๙ ถึงศตวรรษที่ ๒๐ โดยสรุปทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญในด้านความรู้สึกนึกคิดนึกของบุคคลผู้ปฏิบัติงาน ยอมรับถึงอิทธิพลทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและมนุษยสัมพันธ์ รวมถึงพฤติกรรมองค์การซึ่งเป็นตัวช่วยให้การจัดการองค์การดำเนินไปด้วยดี

๓) ทฤษฎีองค์การปัจจุบัน (Modern Organization Theory) เริ่มพัฒนาทฤษฎีนี้ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็นต้นมา โดยคงใช้ฐานแนวคิดของสองทฤษฎีองค์การข้างต้นมาปรับปรุงพัฒนาขึ้นใหม่เป็นหลักสังคมเศรษฐศาสตร์ มองมนุษย์ผู้ทำงานเป็นสิ่งที่มีชีวิต ความรู้สึกและจิตใจ นำความรู้ด้านมนุษยสัมพันธ์มาใช้ นำสิ่งแวดล้อมมาพิจารณา ใช้แนวคิดเชิงระบบมาเป็นตัวหนุน^{๕๘}

ทฤษฎีองค์การจึงเป็นระบบหรือชุดแนวคิดที่เป็นหลักการอธิบายถึงการจัดการองค์การ ทั้งในเรื่องของโครงสร้าง ระบบในการบริหารจัดการภายในองค์การ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่จะนำไปสู่การออกแบบองค์การที่ตอบสนองการบริหารจัดการที่ดี และมีประสิทธิภาพ^{๕๙}

องค์การทุกองค์การเป็นพลวัตร (Dynamic) ย่อมต้องเคลื่อนไหวไปตามสภาพของปัจจัยทั้งภายนอกและภายในองค์การ การปรับตัวและการเคลื่อนไหวจะเกิดขึ้นตลอดเวลา มิฉะนั้นองค์การจะตายไม่สามารถดำรงอยู่ได้ เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ^{๖๐}

กระบวนการพัฒนาองค์การ (Organization Development) จึงเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาองค์การเพื่อให้องค์การสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์การอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยที่แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาองค์การ คือ

- เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแบบแผน กล่าวคือ จะต้องมีการตรวจวินิจฉัยปัญหาในองค์การอย่างมีระบบเพื่อให้ได้สาเหตุที่แท้จริงและนำไปสู่การแก้ไข
- เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทุกระบบ โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงทั้งองค์การ
- การพัฒนาองค์การต้องอาศัยความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ และใช้ศิลปะในทุกขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง
- เป็นการดำรงไว้ซึ่งดุลยภาพของทุกระบบ ให้สามารถรวมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลถึงการพัฒนาองค์การให้ทันกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก

^{๕๘} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ, หน้า ๘.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๖๐} ชูชีพ พุทธประเสริฐ, การพัฒนาองค์การเทคนิคการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๖๖.

- เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปในลักษณะประสานสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการเป็นขั้นตอน

- เป็นกลวิธีเปลี่ยนแปลงในลักษณะเสริมสร้างด้วยการให้การศึกษาอบรมเพิ่มเติมหลายรูปแบบ เพื่อให้บุคคลเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อในการทำงาน ความรู้สึกในคุณค่าของคน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ

- เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐาน

- เป็นกระบวนการที่อาศัยประสบการณ์พื้นฐานความเชื่อว่าเป็นประสบการณ์สอนคน ปัญหาที่นำมาพิจารณาจึงเป็นปัญหาจากการปฏิบัติอยู่จริง

- ใช้กระบวนการกลุ่มในการดำเนินงาน โดยเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในองค์การจะไม่ประสบผลสำเร็จเลย ถ้ากลุ่มไม่มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีกระบวนการพัฒนาองค์การ^{๖๑}

การพัฒนาองค์การยังเป็นวิธีการที่เป็นระบบในการสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ เป้าหมายกระบวนการ (Process Goals) มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการในการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างบุคคล เช่น การตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหา และการจัดการความขัดแย้งระหว่างสมาชิก เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกสามารถปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การ และเป้าหมายผลลัพธ์รวม (Outcomes Goals) การพัฒนาองค์การจะให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน (Task Performance) ขององค์การ โดยมุ่งพัฒนาความสามารถในการปรับตัวขององค์การให้สามารถดำเนินงานภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม โดยใช้เทคนิคในระดับต่าง ๆ ขององค์การเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามต้องการ ดังกล่าวนี้อยู่ โดยทั่วไปกระบวนการในการพัฒนาองค์การจึงมี ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การวินิจฉัย (Diagnosis) เป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการพัฒนาองค์การ ภายหลังจากการรับรู้ปัญหา โดยกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางแก้ไขปัญหา รวมทั้งปรับปรุงพฤติกรรมของระบบ โดยอาศัยความรู้จากการวิจัยและเทคนิคการพัฒนาองค์การประกอบกัน

๒) การปฏิบัติ (Active Intervention) ผู้ทำหน้าที่พัฒนาองค์การจะดำเนินการพัฒนาองค์การโดยประยุกต์วิธีการต่าง ๆ ตามแผนการที่กำหนด เพื่อให้การพัฒนาองค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพโดยการวัดและประเมินความก้าวหน้าของแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อที่จะปรับปรุงให้การดำเนินงานมีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๓) การเสริมแรง (Reinforcement) ผู้ทำหน้าที่พัฒนาองค์การต้องทำการประเมินผลการดำเนินงานว่าประสบผลตามที่ต้องการเพียงใด ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานเหมาะสมกับสถานการณ์ จากนั้นทำการเสริมแรงและทำพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงให้คงตัว (Refreezing) เพื่อให้พฤติกรรมที่ต้องการคงอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ผันแปรหรือย้อนกลับสู่สภาวะเดิม เนื่องจากความเฉื่อยที่เกิดจากความเคยชินของบุคคลหรือกลุ่ม ตลอดจนติดตามผล (Follow Up) เพื่อทำการปรับปรุงและเสริมแรงให้ระบบที่ต้องการคงอยู่อย่างต่อเนื่อง^{๖๒}

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

^{๖๒} ญัตติพนธ์ เจริญนันทน์, พฤติกรรมองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑, หน้า ๒๖๕-๒๖๙.

รูปแบบของการพัฒนาองค์การตั้งอยู่บนพื้นฐานของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงในช่วงระหว่างขั้นของการละลายพฤติกรรม (Refreezing) ส่วนการเปลี่ยนแปลง (Change) จะถูกแนะนำอย่างระมัดระวังผ่านการเข้าแทรกที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อสถานการณ์ที่องค์การเผชิญอยู่หรือเพื่อความเหมาะสมกับสภาพขององค์การในขณะนั้น และสุดท้าย การติดตามผลอย่างเป็นระบบเป็นการคงสภาพพฤติกรรมหรือสถานการณ์ที่พึงปรารถนาขององค์การ^{๖๓}

การพัฒนาองค์การเป็นกระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะขององค์การอย่างมีแผนไวล่วงหน้า และจะเน้นกระทำในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและกระบวนการของกลุ่มบนรากฐานแห่งความร่วมมือร่วมใจกัน โดยอาศัยเครื่องมือทางพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์เข้าช่วยในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้มาและธำรงไว้ซึ่งประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความมีสุขภาพสมบูรณ์ขององค์การ^{๖๔}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “การพัฒนาในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (๒๕๔๕, หน้า ๑๗)	คำว่า พัฒนา ในภาษาไทยตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Development
สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๔๑, หน้า ๑๙)	การพัฒนาในทัศนะของศาสตร์ตะวันตกเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นการเน้นความเจริญทางวัตถุ
สุรพล สุธะพรหม และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๖)	องค์การ คือ หน่วยที่จัดเป็นศูนย์รวมคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกันทำงานเป็นหน่วยงานเดียวกันภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน โดยมีกฎ ระเบียบ หรือกติกาในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ
พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ และชลิดา ศรมณี (๒๕๔๑, หน้า ๑๓๗)	การบริหารจัดการองค์การเป็นการกำหนดกิจกรรมเฉพาะอย่างที่ทำเป็นเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดได้
สมาน รังสิโยภุชงค์ และสุธี สุทธิสมบูรณ์ (๒๕๔๔, หน้า ๒๓)	การบริหารองค์การมีลักษณะเป็นกระบวนการที่กำหนด กฎ ระเบียบ แบบแผน ในการปฏิบัติ งานขององค์การ ซึ่งรวมถึงวิธีการการทำงานเป็นกลุ่ม

^{๖๓} ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, คู่มือองค์การแห่งความเป็นเลิศ, (กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

^{๖๔} สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร, การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมคิด บางโม (๒๕๕๔, หน้า ๑๗-๑๘)	องค์การจำแนกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) องค์การที่ยึดตามวัตถุประสงค์ ๒) องค์การที่ยึดตามโครงสร้าง ๓) องค์การที่ยึดกำเนิด
สุรพล สุษะพรหม และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๘-๑๓)	นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ ถึงปัจจุบัน จำแนกเป็น ๓ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ ๑) ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม ๒) ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ ๓) ทฤษฎีองค์การปัจจุบัน รูปแบบโครงสร้างองค์การมี ๒ รูปแบบ คือ ๑) โครงสร้างองค์การแบบแนวดิ่งหรือแนวตั้ง ๒) โครงสร้างองค์การแบบแนวนอนหรือแนวนอน
วิเชียร วิทยาอุดม (๒๕๕๔, หน้า ๑)	ทฤษฎีองค์การ คือ การศึกษาการประมวลผลขององค์การที่ระดับการวิเคราะห์ที่มีขนาดใหญ่
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (๒๕๕๓, หน้า ๑๔๓)	ทฤษฎีองค์การต่าง ๆ เป็นการหาข้อสรุปในการออกแบบองค์การอันเป็นสากล และแม้ว่าทฤษฎีแต่ละแนวอาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ก็มี ความประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นการออกแบบองค์การที่ดีที่สุด สามารถใช้ได้กับทุกสถานการณ์
ชูชีพ พุทธประเสริฐ (๒๕๕๒, หน้า ๖๖)	องค์การทุกองค์การเป็นพลวัตร ย่อมเคลื่อนไหวไปตามสภาพของปัจจัยทั้งภายนอกและภายในองค์การ
ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี (๒๕๕๑, หน้า ๑๒๕-๑๒๖)	รูปแบบของการพัฒนาองค์การตั้งอยู่บนพื้นฐานของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงในช่วงระหว่างขั้นของการละลายพฤติกรรม ส่วนการเปลี่ยนแปลงจะผ่านการเข้าแทรกตามที่มีการออกแบบมาเพื่อสถานการณ์ที่องค์การเผชิญอยู่หรือเพื่อความเหมาะสมกับสภาพขององค์การในขณะนั้น

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์ (๒๕๕๑, หน้า ๒๖๕-๒๖๙)	การพัฒนาองค์การ มี ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การวินิจฉัย เป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการพัฒนาองค์การ โดยการรับรู้และวิเคราะห์ปัญหาเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางแก้ไข ๒) การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาองค์การ โดยประยุกต์วิธีการต่าง ๆ ตามแผนการที่กำหนดไว้ และมีการประเมินความก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรม ๓) การเสริมแรง เป็นขั้นตอนการประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนการแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานเหมาะสมกับสถานการณ์
สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร (๒๕๔๙, หน้า ๔๙)	การพัฒนาองค์การเป็นกระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะขององค์การอย่างมีแผนไว้ล่วงหน้า และจะเน้นกระทำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและกระบวนการของกลุ่มบนรากฐานแห่งความร่วมมือร่วมกัน

สรุปได้ว่า การพัฒนาในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่แม้มีความแตกต่างกันตามศาสตร์แต่ละสาขาที่มีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไป แต่ก็เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ มีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และเป็นการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้เจริญขึ้นกว่าเดิม ซึ่งการพัฒนากลุ่มบุคคลนั้น แนวคิดตะวันตกมุ่งไปที่การพัฒนาองค์การ (Organization Development) ซึ่งได้แก่หน่วยที่จัดเป็นศูนย์รวมคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มาทำงานภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน โดยมีกฎ ระเบียบ หรือกติกาในการทำงานอย่างเป็นระบบ และมีองค์ประกอบพื้นฐาน ๕ ประการ คือ มีตัวบุคคล มีปฏิสัมพันธ์ อาศัยโครงสร้าง มีวัตถุประสงค์ส่วนตัว และมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างส่วนต่าง ๆ ขององค์การ ดังนั้น การบริหารจัดการองค์การจึงเป็นงานที่มีการจัดกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และมีกติกาในการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาองค์การที่มีประสิทธิภาพ นอกจากการกำหนดแนวทางและเลือกวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมแล้ว จะต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ อย่างเรียบร้อย โดยผู้มีหน้าที่ในการพัฒนาองค์การต้องวางแผนปฏิบัติการในการพัฒนาองค์การดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยการพัฒนาองค์การที่จะประสบความสำเร็จนั้น สามารถดำเนินการตามแนวทางต่อไปนี้ คือ การให้ความสำคัญกับถือต่อบุคคล ความเชื่อมั่นและการสนับสนุน ความเท่าเทียมกันของอำนาจ ความเปิดเผยหรือโปร่งใส และการมีส่วนร่วม

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญของแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความหมายของการพัฒนาชุมชน” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

คำว่า ชุมชน ในภาษาไทย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Community ซึ่งโดยแท้จริงความหมายของชุมชนนั้นไม่จำกัดแน่นอนตายตัว อาจพิจารณาได้หลายแง่มุม อาทิ ปรัชญา กายภาพ สังคมวิทยา จิตวิทยา โดยมีความหมายทั้งรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ ในความหมายของชุมชนเชิงรูปธรรมจำกัดอยู่กับความหมายที่ให้ความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์หรือบริเวณบ้านเล็ก ๆ ที่มักนึกถึงหมู่บ้าน เท่านั้น และในความหมายเชิงนามธรรม เป็นคำที่มีการนำไปใช้กันอย่างกว้างขวางและใช้ในลักษณะแตกต่างกันออกไป

ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน^{๖๕} ชุมชนประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ การเมือง การปกครอง โครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้^{๖๖} ชุมชนที่แท้ (True Community) เป็นลักษณะของการที่ผู้คนหันหน้าเข้าหากัน เพื่อเผชิญกับปัญหา หรือแรงกดดันจากสังคมภายนอก หรือจากความตั้งใจในความปรารถนาร่วมกันของคนในสังคม (Community by Design) ว่าต้องการให้ชุมชนของตนเป็นเช่นไร โดยความเป็นชุมชนที่แท้จริงนั้นย่อมดำเนินไปบนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รู้จักใจกว้างยอมรับความแตกต่างและความหลากหลาย ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของระบอบประชาธิปไตยและความเป็นพลเมือง^{๖๗} ความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามาผนวกกัน ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ^{๖๘}

^{๖๕} ประเวศ วะสี, ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๕๕.

^{๖๖} จิตติ มงคลชัยอรัญญา, การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

^{๖๗} อนุชาติ พวงสำลี, ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙๔.

^{๖๘} ประเวศ วะสี, บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม : ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖-๓๗.

การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed Change) ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้น ย่อมต้องเป็นผลดีสำหรับกลุ่มชนหรือชุมชน การพัฒนาจึงอาจเรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา (Desired Change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ถูกพอกพูนด้วยค่านิยม (Value Loaded Change) ตามระบบค่านิยมของชุมชนซึ่งเป็นเครื่องกำหนดความมีคุณค่าหรือไร้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ

ความหมายของการพัฒนาชุมชน (Community Development) มี ๔ ลักษณะ คือ

๑) การพัฒนาชุมชน คือการสร้างสรรค์ความเจริญและยับยั้งความเสื่อมของชุมชน
๒) การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน

๓) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งชักจูง และส่งเสริมประชาชนให้มีความกระตือรือร้นสนใจที่จะเข้าร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำการมาหากิน และสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น

๔) การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนากำลังความคิด และความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกัน เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย^{๖๙}

การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้ โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเอง ดังนี้

๑) การปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนหนึ่งดีขึ้นหรือมีวิวัฒนาการดีขึ้น
๒) การส่งเสริมให้ชุมชนนั้น ๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือ เจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๓) การพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจ

๓.๑) การพัฒนาด้านวัตถุ คือ การสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดมีหรือเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เห็นโดยแจ้งชัด เช่น การส่งเสริมด้านการผลิตผล การส่งเสริมระบบขนส่ง การคมนาคม การชลประทาน และด้านอื่น ๆ

๓.๒) การพัฒนาด้านจิตใจ คือ การสร้างความเจริญ โดยมุ่งให้การศึกษาอบรมประชาชน ซึ่งรวมทั้งการให้การศึกษาตามโรงเรียน มหาวิทยาลัย ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

๔) การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้ โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเอง

การพัฒนาชุมชน คือ การรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่ตนเองต้องการ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้นในการช่วยเหลือตนเองและร่วมมือกันดำเนินงาน และต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยงานภายนอก

^{๖๙}ทองคูณ หงษ์พันธ์, การศึกษากับการพัฒนา : แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑.

การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งประชาชนในชุมชนนั้นร่วมกันจัดการวางแผนและลงมือกระทำการเอง พิจารณาให้รู้ชัดว่า กลุ่มหรือเอกชนมีความต้องการหรือขาดแคลนอะไร มีปัญหาอะไรซึ่งเป็นปัญหาร่วมกัน แล้วจึงจัดทำแผนเพื่อขจัดความขาดแคลนหรือบำบัดความต้องการ หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยที่พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ให้มากที่สุดและถ้าจำเป็น อาจขอความช่วยเหลือจากภายนอก คือ รัฐ หรือองค์กรอื่น เพียงเท่าที่จำเป็น^{๗๐}

การพัฒนาชุมชน คือ การทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่ การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นมีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้^{๗๑} การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น สภาพถนนหนทางได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีระเบียบดีขึ้น สภาพแวดล้อมน่าอยู่อาศัย ประชาชนมีความขยันขันแข็งขึ้น มีความร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อชุมชนของตนมากขึ้น อันเป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงของคนและสภาพแวดล้อมจากสถานะหนึ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม^{๗๒}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ความหมายของการพัฒนาชุมชน” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ประเวศ วะสี (๒๕๔๐, หน้า ๕๕)	ชุมชน คือ การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน
จิตติ มงคลชัยอรัญญา (๒๕๔๐, หน้า ๓๕)	ชุมชนประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจ อาชีพ การเมือง การปกครอง โครงสร้างอำนาจ ระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

^{๗๐} กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, *คู่มือพัฒนากร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๑.

^{๗๑} เฉลียว บุรีภักดิ์, *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

^{๗๒} นำชัย ทนุผล, *พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี*, (เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อนุชาติ พวงสำลี (๒๕๔๒, หน้า ๒๙๔)	ความเป็นชุมชนที่แท้จริงนั้นย่อมดำเนินไปบนพื้นฐานของความรัก เอื้ออาทร กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รู้จักใจกว้างยอมรับความแตกต่างและความหลากหลาย ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของระบอบประชาธิปไตยและความเป็นพลเมือง
ทองคุณ หงษ์พันธ์ (๒๕๔๑, หน้า ๓๑)	การพัฒนาชุมชน คือ การสร้างสรรค์ความเจริญและยับยั้งความเสื่อมของชุมชน โดยอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือจากภายนอก ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
กรมการพัฒนาชุมชน (๒๕๔๐, หน้า ๑๒๑)	การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งประชาชนในชุมชนนั้นร่วมกันจัดการวางแผนและลงมือกระทำการเอง
เฉลียว บุรีภักดิ์ (๒๕๔๔, หน้า ๑๓)	การพัฒนาชุมชน คือ การทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่ การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่รวมกันอย่างราบรื่นมีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้
นำชัย ทนุผล (๒๕๔๕, หน้า ๔๕)	การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ การดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจของคนในชุมชน โดยการทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่ การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่รวมกันอย่างราบรื่นมีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้ โดยในการพัฒนาควรอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและอาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกได้

๒.๒.๒ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ปัจจุบันงานด้านการพัฒนาชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศมาก เพราะสภาพปัญหาของการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นวงจรที่ส่งผลกระทบต่อกันเป็นลูกโซ่ จากความไม่รู้ สู่ความจนและการเจ็บป่วย ซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนา เป็นวัฏจักรแห่งความชั่วร้าย ดังนั้น ทุกหน่วยงานทุกองค์กร ต้องช่วยกันขจัดปัญหาเหล่านี้ให้หมดไป

ความยากจนในชนบท เป็นปัญหาหลักที่ทุกหน่วยงานพยายามหาทางแก้ไข โดยการเพิ่มพูนรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้น (Increasing Income) แต่ในการพัฒนาที่ผ่านมา พบว่า ยังมีการพัฒนา ยิ่งทำให้ประชาชนยากจนลง กล่าวคือ จากการมุ่งพัฒนาประเทศเพื่อให้ทัดเทียมนานาชาติโดยเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ในขณะเดียวกัน ภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นประชากรเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ในขณะเดียวกันภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง อันเป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างทางฐานะของบุคคลสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีจำนวนไม่มาก มีฐานะร่ำรวย มีอำนาจทางเศรษฐกิจ กับอีกกลุ่มหนึ่งเป็นคนส่วนมาก อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ซึ่งความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ กำลังกลายเป็นปัญหาที่สำคัญ ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทมีมากขึ้น ประชาชนในภาคอีสานมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำลงเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนในภาคอื่น ๆ ดัชนีที่นักเศรษฐศาสตร์สร้างขึ้นมาเพื่อวัดการกระจายรายได้ของประเทศ ว่ามีความเท่าเทียมกันมากน้อยเพียงใด คือ Gini-coefficient (G-C) ค่าดัชนี G-C ๗ จะมีค่าระหว่าง ๐ ถึง ๑ ถ้า G-C มีค่าเข้าใกล้ ๑ มาเท่าใด แสดงว่าการกระจายรายได้จะเลวลง ในทางตรงข้ามถ้า G-C จะมีค่าเข้าใกล้ ๐ แสดงว่า การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น ในปี ๒๕๔๕ ค่า G-C = ๐.๕๔๖ ซึ่งนับว่ามีค่าสูงสุดในบรรดาค่า G-C ที่ได้มีการวัดขึ้นมาในอดีต คือ ปี ๒๕๑๘ ค่า G-C = ๐.๔๕๑ ปี ๒๕๒๔ ค่า G-C = ๐.๔๗๔ ปี ๒๕๔๔ ค่า G-C = ๐.๕๐๔ จากการกระจายรายได้ที่มีลักษณะตกต่ำลงเรื่อย ๆ เป็นสิ่งที่ยืนยันความเชื่อที่ว่า แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จอย่างสูงทางด้านการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม แต่ความเจริญดังกล่าวไม่ได้กระจายไปสู่ประชาชนโดยทั่วหน้ากัน แต่หากกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น

บุคคลพึงพัฒนาจากภายในมาสู่ภายนอก คือ จะต้องพัฒนาในด้านพฤติกรรมให้มีระเบียบวินัยในตนก่อน หมายถึง จะต้องพัฒนาอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และจิตใจให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ความเป็นไปตามเหตุ และปัจจัยของธรรมดอันเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล ดังนั้น การพัฒนาจึงรวมไปถึง การพัฒนาด้านบุคลิกภาพที่แสดงออก คือ เป็นคนกินเป็น ใช้เป็น บริโภคเป็น ดูแลเป็น พึ่งเป็น เป็นต้น, การพัฒนาในด้านความประพฤติ คือ คบหาเสวนาเป็น สังคมเป็น พูดเป็น สื่อสารเป็น การพัฒนาด้านจิตใจ คือ วางท่าทีต่อเรื่องที่เหตุขึ้นเป็น ฉลาดและทำใจเป็น และมีปัญญาที่จะคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ตลอดจนรู้จักดับทุกข์เป็น^{๗๓}

^{๗๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) หมวตพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗-๖๙.

ในการพัฒนาที่นักพัฒนาจะต้องระลึกอยู่เสมอ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานไปสู่จุดหมายและความสำคัญของการพัฒนาชุมชน ได้แก่

- ๑) เพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ
- ๒) ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง
- ๓) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึภาคภูมิใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในหมู่บ้านของตนเองอย่างสงบสุข
- ๔) ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น
- ๕) ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล ให้แต่ละคนนำเอาความสามารถในตัวเองออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์
- ๖) ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย
- ๗) เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสังคมให้ดีขึ้น
- ๘) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้
- ๙) เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ
- ๑๐) เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนในทุกรูปแบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น^{๗๔}

การพัฒนา มี ๒ นัย ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ (human development) และการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Sciences and Technology) ซึ่งเปลี่ยนแนวทางมาค้นหาความรู้ เพื่อให้มนุษย์ได้ความรู้ที่จะมาจัดความสัมพันธ์ให้มนุษย์อยู่กับธรรมชาติได้อย่างดี โดยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเทคโนโลยีก็ผลิตและใช้บนฐานความคิดใหม่นั้น ด้วยแรงจูงใจใหม่ที่ต่างไปอีกแบบหนึ่ง เรามีวิทยาศาสตร์ได้ มีเทคโนโลยีได้ แต่มีด้วยฐานความคิดที่ต่างออกไป ทั้งนี้ การพัฒนาดังกล่าวมาเกิดขึ้นบนฐานที่ผิดพลาด ๓ ระดับ คือ

- ๑) เป็นไปตามกระแสการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน ซึ่งมีรากฐานความคิดที่ผิดพลาดตามอย่างประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย
- ๒) ดำเนินการพัฒนาด้วยการกระตุ้นแรงจูงใจที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจาก ผู้นำหรือผู้บริหารประเทศไม่เข้าใจเพียงพอต่อปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาในประเทศที่พัฒนานานานมาก่อน จัปเหตุปัจจัยมาผิดพลาด
- ๓) ประชาชนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนา โดยไม่มีการศึกษาที่จะเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเป็นปัจจัยที่ดีในกระบวนการพัฒนานั้น^{๗๕}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

^{๗๔} จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๒.

^{๗๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๖-๗.

ตารางที่ ๒.๗ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒, หน้า ๖๗-๖๙)	บุคคลพึงพัฒนาจากภายในมาสู่ภายนอก คือ จะต้องพัฒนาในด้านพฤติกรรมให้มีระเบียบวินัย ในตนก่อน หมายถึง จะต้องพัฒนาอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และจิตใจให้พร้อมรับมือกับ สถานการณ์ความเป็นไปตามเหตุ และปัจจัยของ ธรรมดาอันเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวัน ของแต่ละบุคคล
จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ และคณะ (๒๕๔๐, หน้า ๓๒)	จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ๑) เพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ ๒) ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันในการ พัฒนาหมู่บ้านของตนเอง ๓) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึภาคภูมิใจที่จะ อาศัยและประกอบอาชีพในหมู่บ้านของตนเองอย่าง สงบสุข ๔) ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น ๕) ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล ให้ แต่ละคนนำเอาความสามารถในตัวเองออกมาใช้ ให้เป็นประโยชน์ ๖) ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการดำเนินชีวิต ตามระบอบประชาธิปไตย ๗) เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสังคมให้ดีขึ้น ๘) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถแก้ ปัญหาของตนเองและชุมชนได้ ๙) เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมใน การพัฒนาตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ ๑๐) เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนในทุก รูปแบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและ ครอบครัวให้ดีขึ้น

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน คือ เพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง ส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกภาคภูมิใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในหมู่บ้านของตนเองอย่างสงบสุข ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล ให้แต่ละคนนำเอาความสามารถในตัวเองออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสังคมให้ดีขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ และเพื่อให้เกิดการศึกษาแก่ประชาชนในทุกรูปแบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น

๒.๒.๓ ดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนาชุมชน” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

เป็นการยากที่จะจัดลำดับว่า ชุมชนใดหรือสังคมใดมีความเจริญก้าวหน้า มีความทันสมัย หรือมีการพัฒนาสูงกว่าหรือต่ำกว่ากัน ทั้งนี้ เพราะบางชุมชนหรือบางสังคมมีความก้าวหน้าในด้านหนึ่งในระดับสูง แต่มีความด้อยหรือก้าวหน้าน้อยกว่าอีกด้านหนึ่ง ดังนั้น จึงอยู่ที่การเลือกเครื่องชี้วัดให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนสังคมนั้น ๆ เป็นเครื่องชี้ที่แม่นยำเที่ยงตรงและเชื่อถือได้อย่างแท้จริง

เครื่องชี้วัดหรือดัชนีการพัฒนานั้นมี ๒ ระดับ คือ ระดับจุลภาคและระดับมหภาค ดังนี้

๑) ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาค

ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาคนี้ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและบ่งชี้ระดับของการพัฒนาได้ คือ ดัชนีสร้างสัญลักษณ์ (Symbolic Structures) ของ ศาสตราจารย์ Frank W. Young สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลสหรัฐอเมริกา ได้อธิบายว่า ในสังคมหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยระบบย่อย ๆ แต่ละระบบจะมีลักษณะโครงสร้างที่แตกต่างกัน ความแตกต่างของโครงสร้างนี้สามารถวิเคราะห์ได้จากสิ่งต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมและสัญลักษณ์ทางสังคมเหล่านี้จะเป็นเครื่องชี้แต่ละระบบที่ประกอบขึ้นเป็นระบบใหญ่ขึ้น จะมีปริมาณของสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันแตกต่างกัน ระบบใดมีปริมาณสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันน้อย ถือได้ว่ามีระดับทางโครงสร้างต่ำ ระบบใดมีปริมาณหรือจำนวนสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันมาก ถือว่า มีระดับความแตกต่างจากโครงสร้างสูง

ดัชนีของการพัฒนาจึงมีอยู่ที่ระดับความแตกต่างทางโครงสร้างของชุมชนหรือสังคมเป็นสำคัญ ส่วนปัจจัยที่ทำให้ลักษณะโครงสร้างในระบบย่อยเหล่านี้แตกต่างกัน หรือมีปริมาณสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันไม่เท่ากัน ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์และการเข้าถึงบริการจากศูนย์กลางหรือระบบใหม่ (Relative Centrality) ของระบบย่อยเหล่านั้น การใช้ดัชนีการพัฒนาในระดับมหภาคชี้วัดการพัฒนา มีความสำคัญและสามารถบ่งบอกถึงภาพรวมของการพัฒนาในระดับกว้างได้ว่า มีการพัฒนาไปได้มากน้อยแค่ไหนและถ้าใช้ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาคควบคู่ไปด้วย จะทำให้มองเห็นภาพของการพัฒนามีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น^{๗๖} โดยพิจารณาดัชนีการพัฒนาในระดับมหภาค ดังนี้

^{๗๖} พิกพ กาญจนะ, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗๖.

๑) การใช้ผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อหัวเป็นดัชนี (GNP Per Capita) ซึ่งได้ถูกนำมาใช้จัดลำดับการพัฒนาประเทศ โดยมีความเชื่อว่าประเทศไทยจะมีความทันสมัยหรือมีการพัฒนาในระดับใดนั้น วัดจากรายได้ต่อบุคคลของประชากร ประเทศใดมีรายได้ต่อหัวสูงกว่าอีกประเทศหนึ่ง แสดงว่าประเทศนั้นมีการพัฒนาในระดับสูงกว่า ซึ่งรายได้ต่อหัว คิดคำนวณจากผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (Gross National Product) หารด้วยจำนวนประชากรทั้งหมด ประเทศไทยใช้คำว่า GNP Per Capita

๒) การใช้ระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นดัชนี โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งหมายถึง คุณภาพของมนุษย์ ได้แก่ พลังงาน ทักษะ พรสวรรค์ และความรู้ของประชาชน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการให้เป็นประโยชน์ ประเทศใดมีการสะสมทรัพยากรมนุษย์ไว้มาก ประเทศนั้นก็จะมีโอกาสเจริญก้าวหน้าสูง ทั้งนี้ ทรัพยากรมนุษย์นั้นจะต้องมีคุณภาพด้วย โดยการคำนวณจาก

๒.๑) จำนวนผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละของประชากรในกลุ่มอายุ ๑๕-๑๙ ปี คูณด้วยระยะเวลาของการเรียน คือ ๕ ปี

๒.๒) จำนวนผู้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละของประชากรในกลุ่มอายุที่ควรศึกษาในระดับอุดมศึกษา คือ ๒๐-๒๔ ปี คูณด้วยระยะเวลาของการเรียน คือ ๕ ปี

๓) การใช้ดัชนีคุณภาพทางกายภาพของชีวิต (The Physical Quality of Life Index ; PQLI) การใช้ดัชนีรายได้ต่อบุคคล บ่งชี้ระดับการพัฒนาประเทศนั้น เป็นสิ่งที่สรุปได้ยาก ในการที่จะจัดลำดับว่าประเทศพัฒนาหรือไม่ เพราะเป็นการวัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ดัชนี PQLI จะวัดในด้านการอ่านออกเขียนได้ การมีชีวิตรอดของทารกแรกเกิด และอายุขัยของชีวิต ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึง คุณภาพชีวิตของประชากรแต่ละประเทศ ประเทศใดประชากรมีคุณภาพชีวิตในระดับสูง ก็ย่อมเจริญกว่าประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำกว่า^{๗๗}

ดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนาที่ประเทศไทยใช้วัดระดับของการพัฒนาในระดับหมู่บ้าน ตำบล หรือในชุมชนเมือง ซึ่งถือว่า เป็นดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาในระดับจุลภาคอย่างหนึ่ง คือ เครื่องชี้วัด ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด ๙ หมวด ๕๐ ตัวชี้วัด ดังนี้

หมวดที่ ๑ ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

๑) หญิงตั้งครรภ์ได้กินอาหารอย่างเพียงพอ ซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักตั้งแต่ ๔,๐๐๐ กรัมขึ้นไป

๒) เด็กแรกเกิด-๕ ปี ได้รับการเฝ้าระวังการโภชนาการและไม่ขาดสารอาหารในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

๓) เด็กอายุ ๕-๑๔ ปี ได้กินอาหารถูกต้องครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย

๔) ครอบครัวไม่กินอาหารหรือเนื้อสัตว์ที่ดิบหรือสุก ๆ ดิบ ๆ

๕) ครอบครัวกินอาหารควบคุมที่มีฉลาก อ.ย. ๒/๒๕๔๕

หมวดที่ ๒ ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

๖) ครอบครัวมีที่อยู่อาศัยที่มีสภาพคงทนถาวร สามารถอยู่อาศัยต่อไปได้อีกอย่างน้อย ๕ ปี

๗) ครอบครัวมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านถูกสุขลักษณะ

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

- ๘) ครอบครัวมีและใช้ส้วมถูกหลักสุขาภิบาล
- ๙) ครอบครัวมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มเพียงพอตลอดปี (๕ ลิตร/คน/วัน)
- ๑๐) ครอบครัวมีน้ำสะอาดสำหรับใช้เพียงพอตลอดปี
- ๑๑) ครอบครัวไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรบกวนที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ
- ๑๒) ครอบครัวมีทางเดินเท้าหลักที่เพียงพอต่อการเดินสัญจรไปมา มีไฟฟ้าแสงสว่างใช้ได้
อย่างปลอดภัย

- ๑๓) ครอบครัวในชุมชนมีไฟฟ้าใช้
- ๑๔) ครอบครัวมีทางระบายน้ำหลักที่เพียงพอต่อการป้องกันน้ำท่วมขัง
- ๑๕) ครอบครัวตั้งอยู่ใกล้สถานที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

หมวดที่ ๔ ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

- ๑๖) หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด
- ๑๗) หญิงตั้งครรภ์ได้รับการบริการทำคลอดและดูแลหลังคลอดภายใน ๖ สัปดาห์จากแพทย์หรือพยาบาลหรือผดุงครรภ์แผนโบราณที่ผ่านการอบรมแล้ว
- ๑๘) เด็กอายุต่ำกว่า ๑ ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันวัณโรค ไอกรณ บาดทะยัก โปлио หัด
ตับอักเสบบี ครบตามเกณฑ์อายุ
- ๑๙) เด็กแรกเกิด-๑๔ ปี มีสูติบัตรหรือใบรับรองการเกิด
- ๒๐) เด็กวัยประถมศึกษา (๗ - ๑๔ ปี) และได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการ
- ๒๑) ครอบครัวมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ครบทุกข้อ
- ๒๒) ครอบครัวรู้จักวิธีการป้องกันโรคเอดส์ครบทุกวิธี
- ๒๓) เด็กอายุแรกเกิด-๖ ปี ได้รับการบริการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม
- ๒๔) เด็กวัยประถมศึกษา (๗-๑๔ ปี) และได้รับการศึกษาภาคบังคับ
- ๒๕) เด็กที่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับและไม่ได้ศึกษาต่อ ได้รับฝึกอบรมด้านอาชีพ
- ๒๖) เด็กวัยประถมศึกษา (๕-๑๔ ปี) ไม่ถูกใช้แรงงานจนเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาและ
สุขภาพอนามัย

- ๒๗) ประชาชนที่มีอายุ ๑๕-๕๙ ปี มีบัตรประจำตัวประชาชนและอ่านออกเขียนได้
- ๒๘) ผู้ทุพพลภาพหรือพิการได้รับการดูแลช่วยเหลือและไม่ถูกทอดทิ้ง
- ๒๙) ผู้มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้มีผู้ดูแล
- ๓๐) ครอบครัวได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพและการประกอบอาชีพ อย่างน้อย
เดือนละ ๑ ครั้ง

หมวดที่ ๔ ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- ๓๑) ครอบครัวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ๓๒) ครอบครัวมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ
- ๓๓) ครอบครัวมีสมาชิกที่มีความรู้เรื่องการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- ๓๔) ครอบครัวมีอุปกรณ์ดับเพลิง

หมวดที่ ๕ ประชาชนมีอาชีพมั่นคงและมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

๓๕) ประชาชนที่มีอายุ ๑๕-๒๔ ปี ที่ไม่ได้เรียนหนังสือต่อ ได้รับการฝึกอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้

๓๖) ประชาชนวัยทำงาน (๑๕-๕๙ ปี) ที่ไม่อยู่ในระหว่างเรียนต่อ มีอาชีพและมีรายได้

๓๗) ครอบครัวมีอาชีพและรายได้เพียงพอกับการใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

๓๘) ครอบครัวมีอาชีพและรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท/ปี/คน

หมวดที่ ๖ ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนการมีบุตรไปตามต้องการ

๓๙) คู่สมรสที่อยู่กินด้วยกันและภรรยาอายุ ๑๕-๔๔ ปี ใช้บริการคุมกำเนิด

หมวดที่ ๗ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชน

๔๐) ครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในชุมชนอย่างน้อย ๑ กลุ่ม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔๑) ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง

๔๒) ครอบครัวร่วมกันบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ

หมวดที่ ๘ ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจตนเองให้ดีขึ้น

๔๓) ครอบครัวร่วมกันบำรุงรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ

๔๔) ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

๔๕) ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยครั้งสุดท้าย

๔๖) สมาชิกในครอบครัวมีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

๔๗) สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

๔๘) ประชาชนที่มีอายุ ๑๔ ปีขึ้นไป ไม่ติดสิ่งเสพติดจนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและชุมชน

๔๙) ผู้สูงอายุ (๖๐ ปีขึ้นไป) ได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัวและชุมชน

หมวดที่ ๙ ประชาชนมีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕๐) ครอบครัวมีการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ส่วนการวิเคราะห์ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาค ใช้ตัวแปรดังต่อไปนี้

๑) ความแตกต่างทางโครงสร้าง (Structural Differentiation) หมายถึง ระดับหรือปริมาณหมู่บ้านที่เป็นระบบย่อย เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันที่ปรากฏในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด สถานีนามัยร้านค้า เป็นต้น

๒) การติดต่อกับศูนย์กลางหรือระบบใหญ่ (Relative Centrality) หมายถึง ระดับหรือปริมาณของหมู่บ้านที่เป็นระบบย่อย ได้มีการติดต่อหรือรับบริการจากสถาบันหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนภายนอกมากน้อยเพียงใด สิ่งที่เป็นเครื่องชี้วัด คือ โทรศัพท์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ถนนยานพาหนะ และผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

๓) ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (Solidarity) หมายถึง ระดับหรือปริมาณการแพร่กระจายของสื่อที่กำหนดให้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบัน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงปริมาณทักษะ ความรู้ความสามารถของชุมชน เช่น กิจกรรมการรวมกลุ่ม การร่วมประกอบกิจกรรม กลุ่มสหกรณ์ พิธีกรรมชุมชน รวมทั้งจำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมด้วย^{๗๘}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนาชุมชน” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๘ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนาชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พิภพ กาญจนะ (๒๕๔๒, หน้า ๗๖)	ดัชนีของการพัฒนาจึงมีอยู่ที่ระดับความแตกต่างทางโครงสร้างของชุมชนหรือสังคมเป็นสำคัญ ส่วนปัจจัยที่ทำให้ลักษณะโครงสร้างในระบบย่อยเหล่านี้แตกต่างกัน หรือมีปริมาณสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันไม่เท่ากัน ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์และการเข้าถึงบริการจากศูนย์กลางหรือระบบใหม่ของระบบย่อยเหล่านั้น การใช้ดัชนีการพัฒนาในระดับมหภาคชี้วัดการพัฒนาที่มีความสำคัญและสามารถบ่งบอกถึงภาพรวมของการพัฒนาในระดับกว้าง
พระมหาสุภา อุทโท (๒๕๔๒, หน้า ๖๑)	การวิเคราะห์ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาค ใช้ตัวแปร ดังนี้ ๑) ความแตกต่างทางโครงสร้าง ๒) การติดต่อกับศูนย์กลางหรือระบบใหญ่ ๓) ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

สรุปได้ว่า ดัชนีของการพัฒนาจึงมีอยู่ที่ระดับความแตกต่างทางโครงสร้างของชุมชนหรือสังคมเป็นสำคัญ ส่วนปัจจัยที่ทำให้ลักษณะโครงสร้างในระบบย่อยเหล่านี้แตกต่างกัน หรือมีปริมาณสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันไม่เท่ากัน การใช้ดัชนีการพัฒนาในระดับมหภาคชี้วัดการพัฒนาสามารถบ่งบอกถึงภาพรวมของการพัฒนาในระดับกว้าง และถ้าใช้ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาคควบคู่ไปด้วย จะทำให้มองเห็นภาพของการพัฒนาที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

^{๗๘} พระมหาสุภา อุทโท, พระสงฆ์ไทยในสองทศวรรษหน้า พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๖๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๖๑.

๒.๒.๔ การพัฒนาชุมชนในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การพัฒนาชุมชนในประเทศไทย” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ความสับสนบางประการเกี่ยวกับการ “พัฒนา” และ “การพัฒนาชุมชน” คือ การที่มิ้นักวิชาการจำนวนไม่น้อยที่เข้าใจว่า การพัฒนาสังคมและการพัฒนาชุมชนนั้น มีความหมายรวมทั้งความเป็นมาอย่างเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น ยังแสดงออกถึงความไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ที่พยายามตีความความหมายว่า ชุมชน กับ สังคม นั้นมีความหมายเช่นเดียวกัน^{๗๙} โดยข้อเท็จจริงแล้ว การพัฒนา การพัฒนาสังคม และการพัฒนาชุมชน มีความแตกต่างกัน อย่างน้อยที่สุด ๗ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ปรัชญาและความเชื่อ

ประการที่ ๒ ความหมาย

ประการที่ ๓ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ประการที่ ๔ วิธีการ

ประการที่ ๕ เป้าหมาย

ประการที่ ๖ ลักษณะ

ประการที่ ๗ การตัดสินใจดำเนินการตามแผน

การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยมีมานานแล้ว แต่มิได้มีการจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐานอย่างเป็นระบบให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา จากการศึกษาค้นคว้าเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า การพัฒนาชุมชนได้มีปรากฏให้เห็นในสมัยสุโขทัย เมื่อประมาณ ปีพ.ศ. ๑๗๘๐ คนไทยในชุมชนสมัยนั้น ได้มีการร่วมมือร่วมใจกันสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เช่น การสร้างถนน สะพาน เขื่อนฝาย ขุดลอกคูคลองส่งน้ำ การร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ว่านี้ ถือว่าเป็นการพัฒนาชุมชนในระดับหนึ่ง

สมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ. ๑๗๘๐-๑๙๙๔)

จากหลักฐานที่ค้นพบแสดงให้เห็นว่า งานพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการมาแล้วอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. ๑๘๒๐-๑๙๖๐) เชื่อได้ว่า เป็นยุคทองของงานพัฒนาในสมัยนั้น อาจจำแนกแต่ละประเภทกิจกรรม ได้ดังนี้

การพัฒนาด้านวัตถุ มีการสร้างบ้านเรือน สร้างค่ายคูประตูหอรบ และสร้างวัดวาอาราม พระพุทธรูป การพัฒนาด้านจิตใจ มีการส่งเสริม เร่งเร้า สนับสนุนให้ประชาชนมีความอดทนขยันขันแข็งในการทำงาน มีความรอบรู้เฉลียวฉลาดทันต่อเหตุการณ์ จัดให้มีการอบรมศีลธรรมเป็นประจำ และสร้างพระพุทธรูปปางลีลาให้เห็นสัญลักษณ์เตือนจิตใจประชาชนให้รักความก้าวหน้า เป็นต้น

การพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม การศึกษา และสาธารณสุข ส่งเสริมประเพณีไทย เช่น ประเพณีการลอยกระทง ประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบกระทงต่าง ๆ จนกระทั่งสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีการประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้เอง มีการส่งเสริมกิจการด้านสาธารณสุขให้ประชาชนมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง การพัฒนาด้านการเกษตร การชลประทาน และการพัฒนาอาชีพ โดยให้ความมั่นใจว่า สิ่งที่ได้ปลูกสร้างไว้จะเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลาน

^{๗๙} กิติ ตัญญาคานนท์, เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เปลวอักษร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

การพัฒนาด้านคมนาคม ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการตัดถนนหนทางเชื่อมระหว่างเมือง ขุดลอกคูคลอง เพื่อการไปมาติดต่อค้าขาย

การพัฒนาด้านการพาณิชย์ สนับสนุนส่งเสริมการค้าอย่างเสรี โดยประชาชนทำการค้า ภายใน ส่วนรัฐทำการค้ากับต่างประเทศ เช่น จีน ชาว อินเดีย เป็นต้น และหากประชาชนใดทำการค้า กับต่างประเทศด้วยก็ไม่เก็บภาษี

การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ส่งเสริมการทำอุตสาหกรรม โดยได้เชิญชาวจีนที่มีความสามารถในด้านการปั้นถ้วยชามมาสอนและประกอบเป็นอุตสาหกรรมส่งขายทั้งภายในและต่างประเทศด้วย

สมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๙๔-๒๔๑๐)

การดำเนินงานพัฒนาชุมชนในสมัยกรุงศรีอยุธยา นอกเหนือจากการสร้างบ้านแปลงเมืองในรูปของการขึ้นาโดยรัฐ และโดยการเสียสละรวมทั้งการอาสาสมัครทำกันเองในแต่ละชุมชนแล้ว จุดเด่นสำคัญซึ่งมองเห็นได้อย่างเด่นชัด ในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๔๑) ก็คือ พระองค์ได้ทรงแบ่งส่วนราชการบริหารงานแผ่นดินออกเป็นสัดส่วน เรียกว่า จตุสดมภ์ มีกรมเวียง (เมือง) กรมวัง กรมคลัง และกรมนา อีกทั้งพระองค์ได้ทรงกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบกันคนละด้าน โดยเฉพาะกรมเวียง (เมือง) ให้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองและพัฒนาท้องถิ่น บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปในพระราชอาณาเขต

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๔๒๕-ปัจจุบัน)

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๗๕) นับว่า เป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของการดำเนินงานพัฒนาในช่วงต่อ ๆ มา นอกเหนือจากการสร้างและทำนุบำรุงบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว จุดเด่นสำคัญเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชน ก็คือ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระองค์ได้ทรงปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินใหม่ตามแบบนานาอารยประเทศ (พ.ศ. ๒๔๔๕) โดยจัดแบ่งงานราชการออกเป็น กระทรวง ทบวง กรม ให้รับผิดชอบงานเป็นสัดส่วนไม่ซ้ำซ้อนกัน พระทรมมหาดไทยเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาท้องถิ่นบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนสมัยนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสเป็นเสนาบดีพระองค์ที่มีจุดมุ่งหมายหลักในการดำเนินงานที่เกี่ยวกับประชาชนอยู่ ๒ ประการ คือ การปกครองประชาชนและการบูรณะบ้านเมือง หน้าที่ประการแรก เป็นความรับผิดชอบที่ทางฝ่ายราชการจะต้องดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พนักงานฝ่ายปกครอง และได้ออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ให้บังคับใช้ แต่ส่วนใหญ่จะขอความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้ช่วยกันเสียสละแรงงาน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนการดูแลเอาใจใส่ต่อกิจกรรมอันเป็นสาธารณะประโยชน์ ซึ่งได้ร่วมกันจัดสร้างขึ้นในชุมชนของตน อันเป็นการปลูกความคิดให้มีจิตสำนึกว่าท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นของประชาชนเอง การดำเนินงานในระยะแรก ๆ ยังไม่ได้กำหนดออกเป็นรูปแบบแผนงานหรือโครงการของรัฐ จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. ๒๔๗๕-ปัจจุบัน) การดำเนินงานพัฒนาชุมชนเริ่มมีความสำคัญขึ้น รัฐมองเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการบูรณะบ้านเมือง ให้เจริญรุดหน้าอย่างมีแบบแผนและมีขั้นตอนการดำเนินงาน จึงได้กำหนดแผนการบูรณะชนบทขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ และในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ซึ่งพัฒนารูปแบบและวิธีการก้าวหน้าเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนรูปการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยใน พ.ศ. ๒๔๘๕ โดยกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้กำหนดแผนการบูรณะชนบทขึ้น แผนการบูรณะชนบท (พ.ศ. ๒๔๘๕ และ ๒๔๙๔) มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ

๑) สร้างสรรค์ชีวิตจิตใจของประชาชนในชนบทให้เหมาะสมที่จะเป็นพลเมืองดี อันเป็นวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทางด้านจิตใจ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดเรื่องการปกครองหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๘๖ คือ นอกจากตำแหน่งที่มาจากการแต่งตั้งแล้ว ยังมีการเลือกตั้งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เรียกว่า ผู้ช่วยฝ่ายการทำงาน เป็นชาย ๑ หญิง ๑ ทั้งผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยนี้ รวมเรียกว่า กรรมการหมู่บ้าน แผนการบูรณะชนบท ๒๔๘๕ นี้ต้องการฝึกฝนประชาชนให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี โดยเรียนรู้ถึงสิทธิการเลือกตั้ง มีการตรวจตราตักเตือน และอบรมประชาชน มีการประชุมเป็นครั้งคราว ซึ่งก็เป็นการสอนประชาชนรู้จักปรึกษาหารือกันแบบประชาธิปไตย เป็นการยั่วยุให้ประชาชนมีความสนใจและกระตือรือร้นในกิจกรรมของท้องถิ่นและชุมชนของตน

๒) ส่งเสริมให้ประชาชนมีการครองชีพดีขึ้น อันเป็นวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาทางด้านวัตถุ โดย กรรมการหมู่บ้าน นอกจากจะมีหน้าที่ตามที่คณะกรรมการอำเภอกำหนดมอบหมายแล้ว ยังมีหน้าที่ที่จะช่วยเป็นหน่วยส่งเสริมเกี่ยวกับอาชีพ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยการดำเนินงานตามโครงการนี้ นอกจากจะมีคณะกรรมการดังกล่าวแล้ว ยังได้คัดเลือกบุคคลภายนอกเข้ามาร่วมงานด้วย เรียกว่า ปลัดอำเภอประจำตำบลหรือปลัดตำบล ปลัดตำบลต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับข้าราชการพลเรือนจัตวา และมีคุณสมบัติพิเศษที่กำหนดไว้อีก คือ ต้องเป็นผู้ที่รักที่จะทำงานให้หมู่บ้านและเป็นผู้ที่เข้ากับประชาชนได้ดี

แผนการบูรณะชนบทนี้ดำเนินไปได้เพียง ๒ ปี ก็ต้องยุบเลิกด้วยเหตุผลบางประการ ดังนี้

๑) มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่ รัฐบาลใหม่ไม่ส่งเสริมแผนบูรณะชนบท เพราะขณะนั้นกำลังเกิดสงคราม

๒) คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของหลักการและวิธีการปฏิบัติงานอย่างดีพอ

๓) การเร่งรัดในโครงการ ทำให้ประชาชนเดือดร้อน

๔) รัฐบาลไม่ให้เงินอุดหนุนในการทำงาน ประชาชนต้องออกเงินเอง

๕) มีลักษณะเป็นการบังคับต่อประชาชน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๑ กรมประชาสงเคราะห์และกรมมหาดไทย ต่างก็มีการเคลื่อนไหวในการดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ กรมมหาดไทยได้ทำโครงการพัฒนาการท้องถิ่นทดลองขึ้น โดยได้คัดเลือกปลัดอำเภอเข้ามารับการอบรมเพื่อเป็นปลัดอำเภอพัฒนากร ได้ส่งปลัดอำเภอพัฒนากรอีก ๔๗ คนไปปฏิบัติงานพัฒนาอีก ๒๙ จังหวัด^{๘๐}

^{๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

ในระหว่างที่กรมมหาดไทยกับกรมประชาสงเคราะห์กำลังดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น โดยส่งปลัดอำเภอพัฒนาการออกไปปฏิบัติงานในเขตพัฒนานั้น ทางกระทรวงศึกษาธิการก็ได้วางโครงการมูลสารศึกษา (Fundamental Education) เพื่อใช้ในการฝึกอบรมนักศึกษาผู้ใหญ่ที่จังหวัดอุบลราชธานี ณ ศูนย์ฝึกอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี เรียกโดยย่อว่า ศ.อ.ศ.อ. ทำการผลิตนักศึกษาเรียกว่า สารนิเทศ ใช้หลักสูตรฝึกอบรม ๒ ปี ดังนั้น ระยะเวลาปี พ.ศ. ๒๔๙๙-๒๕๐๒ ก็เริ่มมีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการและของกระทรวงมหาดไทยดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น ต่างคนต่างทำไปพร้อมกัน มีจุดหมายปลายทางอย่างเดียวกัน แต่มีเขตดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น ต่างคนมีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการและของกระทรวงมหาดไทยดำเนินงานแตกต่างกัน เพราะการนิเทศ ทำงานเป็นทีม ทีมละ ๖ คน ส่วนปลัดอำเภอพัฒนาการทำงานคนเดียว

ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดการสัมมนาระหว่างประเทศ ว่าด้วยการวางแผนและบริหารงานพัฒนาการท้องถิ่นด้วยความอนุเคราะห์จากองค์การสหประชาชาติ ผลของการสัมมนาได้เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ๔ ประการ ดังนี้

๑) ให้กรมมหาดไทยรับนโยบายไปปฏิบัติ

๒) เห็นควรโอนสำนักงานคณะกรรมการกลางพัฒนาการท้องถิ่นจากกระทรวงมหาดไทยไปขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อทำหน้าที่วางนโยบาย

๓) กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการฝึกอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่

๔) ให้องค์การอิสระเป็นผู้วิจัยและประเมินผล

จากข้อเสนอดังกล่าวนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กรมมหาดไทยรับโอนสารนิเทศและงานจากกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดทั้งเป็นเจ้าของเรื่องดำเนินงานไม่เพียงพอ สำหรับการผลิตสารนิเทศ ดังนั้น จึงให้กระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าของเรื่องดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น

เมื่อกระทรวงมหาดไทยรับหน้าที่ดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่น ก็ได้ปรับปรุงโครงการพัฒนาการท้องถิ่นแห่งใหม่ แล้วเสนอต่อคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีก็ได้รับเอาโครงการพัฒนาการท้องถิ่นแห่งชาติเข้าบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ โดยระบุวิธีดำเนินงานที่สำคัญไว้ ๔ ประการ คือ

๑) ให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง โดยจะใช้วิธีแนะนำกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเป็นฝ่ายริเริ่มก่อนเพื่อช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

๒) อบรมผู้นำท้องถิ่นให้ถูกทาง เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงท้องถิ่นและนำประชาชนให้ทำงานร่วมกันกับพัฒนาการและเจ้าหน้าที่วิชาการ

๓) รัฐจะให้ความช่วยเหลือ โดยการสนับสนุนทางวิชาการ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ หรือเงินเท่าที่จำเป็นมาสมทบกับแรงงานที่ประชาชนอุทิศให้

๔) ใช้หลักการประสานงานในการดำเนินงาน โดยดำเนินงานตามโครงการต้องอาศัยความร่วมมือและประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่วิชาการต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคกับพัฒนาการซึ่งเป็นผู้ดำเนินงานและเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการร่วมงานกับผู้นำท้องถิ่นจัดตั้งส่วนพัฒนาการท้องถิ่น (พ.ศ. ๒๕๐๔)

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ สำนักงานพัฒนาการท้องถิ่น ได้รับการยกฐานะเป็นส่วนพัฒนาการท้องถิ่น ซึ่งขึ้นกับกรมมหาดไทย ในขณะเดียวกัน กระทรวงมหาดไทยโดยกรมมหาดไทยได้ฝึกอบรมปลัดอำเภอพัฒนาการเพิ่มเติมร่วมกับ ศ.อ.ศ.อ. ซึ่งผลิตสารนิเทศให้ทำหน้าที่พัฒนาการเพื่อจะให้เพียงพอในการเข้าปฏิบัติงานตามเขตพัฒนาที่เปิดดำเนินการ ในเวลาเดียวกัน สำนักงาน ก.พ. ได้มีกฎ ก.พ. ออกมาตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๙๗ เทียบตำแหน่งเรียกชื่ออย่างอื่นในกรมมหาดไทย รวมเรียกปลัดอำเภอพัฒนาการและสารนิเทศว่า “พัฒนาการ” (C.D. Worker หรือเรียก C.D. Organizer) ดำเนินงานใน ๑๑ จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและ ๔ จังหวัดภาคใต้ รวมเป็น ๑๕ จังหวัด และในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๐๕ แยกงานพัฒนาชุมชนออกจากกรมมหาดไทย โดยตั้งขึ้นเป็นกรมใหม่จากส่วนพัฒนาการท้องถิ่น เรียกว่า กรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งก็ได้ดำเนินงานพัฒนาชุมชนมาจนถึงปัจจุบันนี้ และได้มีการเปลี่ยนชื่อกรมมหาดไทย เป็นกรมการปกครอง ให้มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านการปกครอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามามวนวกัน ได้แก่ ธรรมชาติ การเรียนรู้ และการจัดการ^{๘๑}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “การพัฒนาชุมชนในประเทศไทย” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
กิติ ตัญญาคานนท์ (๒๕๔๓, หน้า ๑๐)	การพัฒนาสังคมและการพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างน้อยที่สุด ๗ ประการ คือ ๑) ปรัชญาและความเชื่อ ๒) ความหมาย ๓) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ๔) วิธีการ ๕) เป้าหมาย ๖) ลักษณะ ๗) การตัดสินใจดำเนินการตามแผน

^{๘๑} ประเวศ วะสี, บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม : วรรณชนกคิดในสังคมไทย, หน้า ๓๖-๓๗.

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ประเวศ วะสี (๒๕๔๐, หน้า ๓๖-๓๗)	การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยมีมานานแล้ว แต่ไม่ได้มีการจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน จากการศึกษา ค้นคว้าเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า การพัฒนาชุมชน ได้มีปรากฏให้เห็นในสมัยสุโขทัย เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๑๗๘๐ เป็นต้นมา กระทั่งปัจจุบัน รัฐบาลได้ ตั้งกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ให้ ได้ดำเนินงานพัฒนาชุมชนมา โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจ ภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ธรรมชาติ การเรียนรู้ และการจัดการ

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมและการพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างกันในด้านปรัชญาและความเชื่อ ความหมาย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิธีการ เป้าหมาย ลักษณะ และการตัดสินใจดำเนินการตามแผน โดยการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยนี้มีมานานแล้ว แต่ไม่ได้มีการจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน จากการศึกษา ค้นคว้าเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า การพัฒนาชุมชนได้มีปรากฏให้เห็นในสมัยสุโขทัย เมื่อประมาณ ปีพ.ศ. ๑๗๘๐ เป็นต้นมา กระทั่งปัจจุบัน รัฐบาลได้ตั้งกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ให้ได้ดำเนินงานพัฒนาชุมชนมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ธรรมชาติ การเรียนรู้ และการจัดการ

๒.๒.๕ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม^{๘๒} โดยกระบวนการพัฒนาที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ทำให้คนส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและการเกิดผลประโยชน์ของกลุ่ม เนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเป้าหมายที่ได้รับ^{๘๓}

^{๘๒}โกวิทย์ กังสนันท์, “การจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารการเมืองการปกครอง, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (กันยายน ๒๕๕๕ – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖) : ๓-๔.

^{๘๓}นนทียา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, การพัฒนาองค์กรชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ๒๕๔๖), หน้า ๓๔.

ก. ด้านเศรษฐกิจ

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยหลายอย่าง เช่น เกิดโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก คนในชนบทอพยพมาทำงานโรงงานมากขึ้น เกิดปัญหาความยากจนและช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างภาคเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรม ต่อมาในทศวรรษ ๒๕๓๐ รัฐบาลมุ่งพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ แต่เมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. ๒๕๔๐ ทำให้ธุรกิจจำนวนมากล้มละลาย คนตกงานจำนวนมาก รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความ ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย

คำว่า “เศรษฐกิจ” เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยผ่านกระบวนการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกัน และมีการใช้สื่อกลางในการแลกเปลี่ยน^{๔๔} เศรษฐกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมในระดับครัวเรือน ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน กล่าวคือ ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด (What) ร่วมทำ (How) ร่วมรับผลประโยชน์ (For whom) บนพื้นฐานของความสามารถที่ชุมชนต่าง ๆ มีอยู่ จากการใช้ทุนของชุมชน ทั้งที่เป็นสินค้าทุน (เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์การผลิตต่าง ๆ ฯลฯ ที่มีอยู่หรือสามารถจัดหาได้ตามศักยภาพ) ทุนทางเศรษฐกิจ (ปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพภูมิประเทศ และการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น) และทุนทางสังคม (วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน สถานือนามัย ฯลฯ) โดยกระทำไปเพื่อเป้าหมายสำคัญ ดังนี้

๑) การพัฒนาขีดความสามารถของคนในครอบครัว และชุมชน จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้

๒) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ตามศักยภาพของตนเองให้ประชาชนในชุมชนมีความอยู่ดี กินดี อย่างถาวร

๓) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ยั่งยืน รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถดำรงสืบไปจนถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน

ถ้าหากแต่ละชุมชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้แล้ว ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ก็จะลดลงหรือหมดไปจากชุมชนนั้น ๆ ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี มีสังคมที่น่าอยู่ ผลประโยชน์แบ่งปันกันอย่างถาวร มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนไว้ให้ลูกหลานในชุมชนได้ใช้ต่อไปในอนาคต มีการฟื้นฟูวัฒนธรรม และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประสมประสานเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักสากลได้แล้ว นอกจากนี้แล้วการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืนนั้นจะต้องส่งเสริมให้ชุมชนนั้นมีระบบเศรษฐกิจที่สามารถพัฒนาให้ยืนอยู่บนขาของตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น หรือรอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานใด ๆ

^{๔๔} ธเนศ ศรีวิชัยลัมพันธ์, การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (Community Economic Development), (เชียงใหม่ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘), หน้า ๒.

การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยังมีจุดแข็งที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวมของทั้งประเทศให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ คือ

๑) คนในท้องถิ่นหรือในชุมชนเดียวกันมีจิตสำนึกร่วมกัน บรรารณาที่จะดำรงอยู่ด้วยกัน
๒) การมีความเอื้ออารี มีความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมในชุมชนท้องถิ่นอยู่แล้ว

๓) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนด้วยกัน หรือระหว่างกลุ่มด้วยกันเป็นไปด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เป็นการบังคับหรือสั่งการแต่อย่างใด

๔) ความหวงแหนในท้องถิ่นหรือในพื้นที่ชุมชนของตนเอง จะช่วยสนับสนุนให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทุกคนเต็มใจที่จะพัฒนาร่วมกัน

๕) เป็นการพัฒนาที่เริ่มจากการกำหนดพื้นที่เป้าหมายเป็นสำคัญ โดยคนในชุมชนที่มีจำนวนอยู่ไม่มาก ซึ่งสามารถจัดการได้ง่ายกว่า และเมื่อมีพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองจนประสบความสำเร็จแล้ว สามารถใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนรู้เพื่อแพร่กระจายแนวคิด วิธีการ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการพัฒนาในลักษณะเดียวกันออกไปในวงกว้างได้^{๘๕}

ปัจจุบัน มีแนวความคิดการดำเนินชีวิตด้วยความพอดี สมดุลในการบริโภค หรือที่เรียกกันว่า เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ มีลักษณะที่สำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

๑) เป็นศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา เศรษฐศาสตร์แนวพุทธมุ่งที่ความพอดีหรือความสมดุล สมดุลในแง่หนึ่งก็คือการบริโภคเพื่อสนองหรือบำบัดความต้องการจะทำให้เกิดความพอดี ส่วนเศรษฐศาสตร์ปัจจุบันเป็นการบริโภคที่ตอบสนองความต้องการไม่รู้จบเพราะมีความต้องการไม่จำกัด แต่ทางพระพุทธศาสนา จะมีหลักของความพอ คือมีปัญญาและฉันทะเข้ามาเกี่ยวข้องในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ แล้วทำให้เกิดความพึงพอใจ โดยมีความคิดเห็นพอดีเกิดขึ้นเพราะความต้องการมาบรรจบกับจุดหมายที่สิ้นสุดของมัน เป็นความพอใจที่มีความพอดีและความพอใจที่ทำให้เกิดความพอดี โดยความพอดีก็คือการที่ได้สนองความต้องการคุณภาพชีวิตและความพอใจที่ได้คุณภาพชีวิต หรือจุดของความพอดีอีกอย่างหนึ่งคือหลักการไม่เบียดเบียนตนและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๒) เศรษฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์มีลักษณะที่สำคัญที่ถือว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่าง เป็นกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือเป็นกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ไปด้วยในตัว ไม่ว่าจะเป็นการบริโภค การตลาด การแลกเปลี่ยน การค้าขายด้วยเงินตรา โดยภาพรวมกิจการในการดำเนินชีวิตทุกอย่างในภาพรวมของมนุษย์ในด้านวัตถุ ที่จะส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือพัฒนา ศักยภาพของตนเอง

ดังนั้น พุทธศาสตร์นี้มองเศรษฐศาสตร์และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างไร อย่างน้อยให้เห็นว่า มันเป็นส่วนที่ส่งเสริมการมีชีวิตที่ดีงาม ยังเป็นส่วนที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อจุดมุ่งหมายในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์ได้มีโอกาสมีความสุขพร้อม ยิ่งขึ้น ในการที่จะเข้าถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งทีประเสริฐที่ชีวิตจะพึงได้รับยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๘๖}

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙-๑๑.

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๙๕.

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสำหรับผู้สนใจจะเข้าไปส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) การสร้างเวทีการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นก่อน อาจจะเป็นลักษณะของประชาคมหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ ในลักษณะของร้านค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน ฯลฯ

๒) ควรมีการวิเคราะห์ศักยภาพ และขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นนั้นเสียก่อนว่า ชุมชนนั้น ๆ มีความพร้อมแค่ไหน หากชุมชนนั้น ๆ ไม่มีศักยภาพ หรือไม่มีความพร้อมที่จะพัฒนา การเข้าไปส่งเสริมก็จะเป็นไปได้ยาก โอกาสที่จะประสบความสำเร็จแทบไม่มีเลย ในทางตรงกันข้ามหากชุมชนนั้น ๆ มีศักยภาพ หรือมีความพร้อมแล้วโอกาสที่ชุมชนเหล่านั้นจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองจึงมีค่อนข้างสูง

๓) ควรมีวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยให้ดำเนินตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙

๔) ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มในลักษณะต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กลุ่มสะสมทุน กลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ และนอกจากนี้ควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรในชุมชนนั้น ๆ ด้วย

๕) ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต หรือพัฒนาความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิต การคัดคุณภาพ การเก็บรักษา การแปรรูป และการบรรจุหีบห่อ ของผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนนั้น ๆ สามารถผลิตขึ้นมาได้ด้วยทรัพยากรของตนเอง

๖) ควรส่งเสริมการพัฒนาระบบตลาด เช่น ตลาดในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และตลาดภายในประเทศ หรือบางครั้งหากชุมชนมีศักยภาพสูงก็สามารถพัฒนาไปถึงตลาดในต่างประเทศด้วยก็ได้ ควรส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ผลิตกับกลุ่มผู้บริโภคเพื่อเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตกับตลาดปลายทาง เช่น ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตกับกลุ่มผู้บริโภค กลุ่มผู้ผลิตกับโรงงานแปรรูปต่าง ๆ เป็นต้น

๗) ควรมีการส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ การศึกษา วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

๘) ควรส่งเสริมให้มีการทำการวิจัย เพื่อใช้สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๙) ควรมีการสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนแบบเบ็ดเสร็จในระดับอำเภอหรือระดับจังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๑๐) ควรส่งเสริมให้มีการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาให้เป็นสถานที่ดูงานของชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องการเข้ามาศึกษาดูงาน หรือต้องการเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๑๑) ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อช่วยให้ชุมชนสามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจการทำธุรกิจของชุมชน

๑๒) ควรส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองออกสู่สังคมภายนอก เพื่อนำมาสู่การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสพการณ์ซึ่งกันและกัน

นอกเหนือจากแนวทางการปฏิบัติ ที่จะเข้าไปส่งเสริมให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขึ้นมาได้นั้น สิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งก็คือ นักพัฒนาทั้งหลายจะต้องทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจอย่างเต็มที่ และจะต้องมีจิตวิญญาณอย่างแท้จริงที่จะเข้าไปส่งเสริม และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเหล่านั้น โดยไม่มีผลประโยชน์อื่นแอบแฝงแต่อย่างใด และจะต้องคำนึงถึงความสามารถดำรงอยู่ได้ของชุมชนนั้น ๆ เป็นสำคัญ จึงจะทำให้ชุมชนเหล่านั้นสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองต่อไปได้อย่างยั่งยืน ไม่เช่นนั้นแล้ว หลังจากที่นักพัฒนาถอนตัวออกจากชุมชนจะทำให้ชุมชนเหล่านั้นไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองต่อไปได้ หรือในท้ายที่สุดกลุ่มต่าง ๆ ที่ช่วยกันเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนก็จะเลิกล้มกันไป และอาจจะเกิดปัญหาความแตกแยกของคนในชุมชนตามมา^{๘๗}

ข. ด้านสังคม

แนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังล้าหลัง ด้อยการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งหลายคราวที่พบว่าการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชนนั้นนั่นเอง จากความเป็นจริงที่มีอยู่นี้ จึงทำให้หลาย ๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ การพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิด วิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ^{๘๘} โดยการพัฒนาชุมชนในบริบทด้านสังคมนั้น มุ่งหมายผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ๓ ประการ ประกอบด้วย

๑) ผลสำเร็จของการพัฒนาชุมชน จะส่งเสริมความเป็นอยู่ทางด้านอนามัย

๒) ผลสำเร็จของการพัฒนาชุมชน จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำแตกต่างในเรื่องชนชั้นในสังคมให้น้อยลง มีความเสมอภาคเป็นธรรมแก่สังคม

๓) ผลสำเร็จของการพัฒนาชุมชน จะส่งเสริมฐานะของสังคมด้วยความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ มีความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของ ให้การสนับสนุนดีขึ้น

^{๘๗} ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (Community Economic Development), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๘๘} ครรชิต พุทธโกษา, คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ (ฉบับสมบูรณ์), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

การพัฒนาสังคม ตามความหมายของสำนักคิดกระแสหลักทางสังคมวิทยา มี ๒ ความหมาย คือ

๑) การพัฒนาสังคมเป็นการปรับปรุงสังคมและเสริมประสิทธิภาพให้แก่สังคมเพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ ความมั่นคงทางสังคม หรือสถานะสมดุลของสังคม

๒) การพัฒนาสังคมเป็นการปรับปรุงประชากรและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับอาหาร โดยการลดจำนวนคนลง เมื่อประชากรลดจำนวนลงแล้วก็จะง่ายต่อการควบคุมสังคมให้อยู่ในสถานะสมดุล

การพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคม เพื่อให้ประชาชนได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพอนามัย การมีงานทำ รายได้เพียงพอแก่การครองชีพ ตลอดจนให้ประชาชนได้รับความเสมอภาค ความยุติธรรมในสังคม และการพัฒนาสังคมจำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรมอีกด้วย^{๔๙}

การพัฒนาสังคม เป็นการนำความรู้สังคมวิทยาไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการหรือตามแผนที่วางไว้ล่วงหน้า โดยส่วนประกอบของโครงสร้างที่สำคัญมีสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นองค์การสังคมและส่วนที่เป็นสถาบันสังคม โดยทั่วไปจะเริ่มด้วยการให้ชุมชนสร้างวิสัยทัศน์ของชุมชนขึ้น แล้ววางแผนการดำเนินการให้บรรลุวิสัยทัศน์ แล้วกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาโดยใช้กระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและวิจัยไปด้วย (PAR = Participatory Action Research) ซึ่งหมายความว่า นักพัฒนาดำเนินการพัฒนาชุมชนหรือสังคมและทำการวิจัยการพัฒนาร่วมกับประชาชนในชุมชน เพื่อพัฒนาทั้งตัวชาวบ้าน ครอบครัว และชุมชนที่เขาอยู่ การดำเนินการพัฒนาโดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมจะทำให้ชาวบ้านได้รู้และเข้าใจการทำงาน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของผลการพัฒนา แล้วเขาจะหวงแหนเพราะถือเป็นงานของเขาในเชิงวิชาการ การพัฒนาสังคมนับเป็นการกระบวนการทางสังคม (Social Process) ที่สำคัญ เพราะการมีกระบวนการนี้ทำให้สังคมไม่อยู่นิ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองจากความไม่เจริญพัฒนา ให้เจริญก้าวหน้า ครอบครัวมีความมั่นคง ชุมชนมีความเข้มแข็ง และประชาชนที่ได้รับการพัฒนามีความสุข

หลักคิดและแนวทางการพัฒนาสังคมเกี่ยวข้องกับหลักคิดที่ใช้ในแนวทางการพัฒนา หลักคิดพื้นฐานคือทฤษฎีปรัชญา แนวคิดที่จะนำแนวทางในการปฏิบัติทั้งแนวทางพื้นฐานและกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องในแต่ละสถานการณ์ หลักคิดทั้งหมดจะเน้นที่ประเด็นสำคัญคือคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนากลุ่มเป้าหมายในชุมชนเป็นผู้กระทำ ไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ เจ้าหน้าที่เป็นเพียงผู้สนับสนุนตามบทบาท โดยเฉพาะต้องเข้าใจว่า “มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพเมื่อได้รับโอกาส แนวทางการพัฒนาและกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องจึงเน้นให้กลุ่มเป้าหมายกำหนดชีวิตตนเองได้ตามภาพรวมอนาคตของตน ด้วยการเพิ่มพลังหรือมีพลังร่วมด้วยการทำงานเป็นเครือข่ายแบบบูรณาการที่กระทำหน้าที่ครบถ้วน โดยเฉพาะการรับผิดชอบต่อสังคมในการที่จะบรรลุการมีรายได้เพิ่ม การมีคุณภาพชีวิตตามความจำเป็นพื้นฐาน ความมีอิสรภาพ และความเท่าเทียมกันในการรองรับการกระจายความเป็นธรรม

^{๔๙} นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์, นักสังคมสงเคราะห์กับการพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

การพัฒนาสังคมเป็นศาสตร์ เพราะเป็นการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้รับบริการนั่นเอง ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องกระทำโดยอาศัยทฤษฎี หลักการ วิธีการ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยมุ่งศึกษาข้อเท็จจริงอย่างมีเหตุผลอันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ วินิจฉัย สร้างกลไกในการแก้ปัญหา ตลอดจนมีการติดตามการดำเนินงานนั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง^{๔๐}

การพัฒนาสังคมต้องเน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่ควบคุมได้ เพื่อสร้างความเจริญให้เกิดแก่สมาชิกในสังคม มนุษย์สร้างกระบวนการทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมที่พึงปรารถนาเพื่อเป็นตัวควบคุมทางสังคม อันนำไปสู่การขัดเกลาทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และการปลูกฝังสิ่งใหม่ที่ดีกว่าเข้ามาทดแทนด้วยการสร้างกระบวนการทัศนคติใหม่ ความเชื่อใหม่ เพื่อนำทางการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อการเพิ่มคุณค่าความเป็นมนุษย์มากกว่าเดิมที่มีอิสรภาพ ไม่โดนครอบงำจนเกิดความเคยชิน ทั้งที่คุณค่าความเป็นมนุษย์นั้นทุกคนมีศักยภาพที่ซ่อนเร้น และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองแก่สังคมได้เป็นอย่างดี เพราะมนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันตั้งแต่เกิด มีความเป็นมนุษย์ไม่มีการแบ่งชนชั้น เพราะชนชั้นเกิดได้เองชั่วคราวตามสถานภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การที่สังคมกำหนดกระบวนการทัศนคติใหม่ ความเชื่อใหม่ก็จะทำให้มนุษย์ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ เพราะวัฒนธรรมและวิถีแห่งชีวิตเปลี่ยนแปลงไปเพื่อการดำรงอยู่และอยู่ได้ด้วยความเป็นสังคมมนุษย์ที่เหมาะสม โดยนัยนี้ พฤติกรรมที่พึงปรารถนากับการพัฒนาสังคมประกอบด้วยพฤติกรรมที่จำเป็น ดังนี้

๑) การสั่งสมทุนทรัพยากรมนุษย์ที่อาสาสมัครร่วมมือร่วมใจกันทำงาน ความร่วมมือร่วมใจกันทำงาน (Voluntary Participation) ที่แบ่งปันและเอื้อเฟื้อเอื้ออาทร จะก่อให้เกิดระดับการเพิ่มพลังในเรื่องต่อไปนี้ ได้แก่ ทักษะ ชีตความสามารถ (Competence) และการเรียนรู้ของบุคคลและเครือข่ายเป็นทุนอนาคตที่เตรียมพร้อมต่อการยอมรับความเปลี่ยนแปลงขององค์กรและสมาชิกในการเพิ่มคุณค่าและการสร้างสรรค์คุณค่า โดยเฉพาะการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมนั้นต้องยอมรับภูมิปัญญาในอดีตของสมาชิกในองค์กรเพื่อเกิดการประยุกต์ หรือดัดแปลง หรือต่อยอดเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้ว หรือทำให้เกิดการดัดแปลงที่ก้าวข้ามความรู้เดิมและเป็นทางเลือกใหม่ที่ผสมผสานกับทุนทางปัญญาเดิมที่มีอยู่ของสมาชิกในองค์กร ไม่ใช่ต้องมาเริ่มต้นใหม่ทั้งหมดหรือเริ่มใหม่ส่วนใหญ่ เพราะการแข่งขันจะมีพื้นฐานที่ล้ำหลังกว่า

๒) ความสามารถในการสร้างสายสัมพันธ์การเข้าใจมนุษย์ การสร้างสายสัมพันธ์ด้วยการเน้นความเอื้อเฟื้อเอื้ออาทรและแบ่งปัน ต้องเน้นและให้เวลาร้อยละแปดสิบกับกลุ่มที่หนึ่ง คือ คนที่ดัดศักยภาพมาใช้ได้และมีความพร้อม เสมือนบัวเหล่าที่หนึ่ง คือ บัวพื้นน้ำ (Innovators & Early Adopter ๒๐% แรกของกลุ่ม) เพื่อการฝึกอบรมคนที่จะเป็นผู้อบรมกลุ่มของเขาต่อไป (Training the Trainer) เพราะกลุ่มถัดไปที่ยังดัดศักยภาพไม่ได้เต็มที่ ความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงต้องถูกกระตุ้นโดยกลุ่มที่ดัดศักยภาพได้เต็มที่ ในบทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ของรัฐ/เอกชน และให้เวลากับกลุ่มที่สองคือกลุ่มคนที่ยังไม่พร้อม คนที่ยังดัดศักยภาพมาใช้ไม่ได้ไม่เต็มที่ เหล่าที่สองนี้เสมือนบัวปริมน้ำ (Early Majority and Late Majority ๖๐%) ถัดมาของกลุ่มนี้ คือบัวใต้น้ำ (Laggard ๒๐%) ก็ยังต้องเอื้อเฟื้อเอื้ออาทร และแบ่งพื้นที่คือมีพื้นที่ให้อยู่เพื่อรอการดัดศักยภาพที่ช้ากว่าคนอื่น ความเอื้อเฟื้อเอื้ออาทร (Caring)

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

๓) ความสามารถในการวินิจฉัยปัญหา ความต้องการ ฯลฯ และกำหนดคำตอบ ด้วยการจัดระเบียบข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ เพื่อการกระจายความคิดให้เป็นที่ยอมรับและเข้าใจในทางกว้างของคณาในองค์กรในการเตรียมตัวด้านความพร้อมในการปฏิบัติ

๔. ทักษะในการทำให้กิจกรรมควบคุมคุณภาพมองเห็นได้ คือ กลุ่มเกษตรกรเป้าหมายมีความจำเป็นในการเข้าสู่ระบบคุณภาพ เช่น GAP GMP HACCP ฯลฯ ซึ่งจะต้องมีการดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้านคุณภาพ การร้องเรียนอย่างมีระบบจากภายนอก การรายงานผู้เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์สรุปจากผลการระดมพลังสมองหาแนวคิดและการปฏิบัติ การระดมความคิด การประมวผลเน้นการปรับระดับความสามารถ^{๙๑}

ค. ด้านการศึกษา

ในอดีตปรัชญาการศึกษาของคนไทยเป็นปรัชญา และรากเหง้าที่เกิดจากวัด เพราะการศึกษาเกิดจากวัด คนสมัยก่อน ให้พระสอนด้านศีลธรรม จรรยาและวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นักเรียนสมัยนั้นจึงมีคุณภาพเพราะเขาได้รับการปลูกฝังศีลธรรม ทำให้ศีลธรรมจริยธรรมซึมซับเข้าสู่สายเลือด จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดีงาม มีคุณธรรมและจริยธรรม การศึกษาจึงสมควรหันมาเน้นที่การพัฒนาจิตวิญญาณคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน โดยเฉพาะการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันเพื่อให้เขาสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคม การพัฒนาตนเอง และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^{๙๒}

การศึกษาของชาติตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา รัฐและวัดรวมกันเป็นศูนย์กลางแห่งประชาคม วิชาที่เรียน คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญขั้นต้น โดยมีพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญภาษาบาลีเป็นผู้สอน^{๙๓} กระทั่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงนำระบบจัดการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้ บทบาทในการให้การศึกษาแก่ชุมชนของวัดและพระสงฆ์จึงลดน้อยลงเรื่อย ๆ ตามระยะเวลา กระทั่งต่อมา สังคมไทยประสบปัญหาด้านศีลธรรมของเด็กและเยาวชน อาทิ ปัญหาการขาดภูมิคุ้มกันทางจิตใจและอารมณ์ ปัญหาพฤติกรรมทางอารมณ์ ปัญหาพฤติกรรมและการแสดง ออกที่ก้าวร้าวรุนแรง ฯลฯ^{๙๔}

ปัจจุบัน จึงมีการสนับสนุนให้องค์กรศาสนาเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยงานด้านการให้การศึกษาที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน มีอยู่ ๔ ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ ๑ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัด หรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับภิกษุสามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

^{๙๑} ดิเรก ฤกษ์ห่วย, **ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม**, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๑), หน้า ๙๔-๙๗.

^{๙๒} สมชาย เทพแสง, “การปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปจิตและวิญญาณ”, **วิทยากร**, ปีที่ ๔ (กรกฎาคม ๒๕๔๔) : ๒๗.

^{๙๓} วิไล ตั้งจิตสมคิด, **การศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๖๓.

^{๙๔} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **คู่มือการจัดค่ายคุณธรรมเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒

ลักษณะที่ ๒ โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์ และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

ลักษณะที่ ๓ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้ การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวัน อาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งสองแห่ง เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่ทางสถานศึกษาของฝ่าย ราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์นี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญ ที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

ลักษณะที่ ๔ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมกิจกรรม ปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อม ในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๗ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการเพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลาน ชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย มาช่วยเลี้ยงฝึกหัด มารยาทให้คุ้นเคยกับวัด กับพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือง่าย ๆ เบื้องต้น ที่ไม่เก้นกำลังของสมองที่เด็ก จะเรียนได้ และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น^{๙๕}

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมขององค์กรศาสนาในการจัดการศึกษาในกับเด็กและเยาวชน ของชาติในปัจจุบันดังกล่าวข้างต้น ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศได้ ดังนั้น ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นต้นมา กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กับกระทรวง ศึกษาธิการ (ศธ.) ได้ทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยมุ่งหมายให้มีพระสอนศีลธรรม ๑ รูป ต่อสถานศึกษา ๑ แห่งในตำบล ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ โดยจัดส่งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ ความสามารถด้านพระพุทธศาสนาไปทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียน^{๙๖} ให้รับภาระเป็นผู้ช่วยสอน สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแผนการจัด การศึกษา^{๙๗}

^{๙๕} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘-๔๙.

^{๙๖} พระวิสุทธิภักตฺธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรสี) อ่างใน สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, สรุปลานมทรรณส่งเสริมศีลธรรมและประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา, (นนทบุรี : หจก. เซน ปรีนต้ง, ๒๕๕๖), หน้า ๓๗.

^{๙๗} พระครูวินัยธรวัลลพ โกวิโล และคณะ, รายงานผลการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (นนทบุรี : หจก. เซนปรีนต้ง, ๒๕๕๕), หน้า คำนำ.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมจัดการศึกษาทั้งในระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และเพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ภาครัฐได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) เป็นผู้ดำเนินการ^{๙๘}

ดังกล่าวนี้อธิการิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เน้นย้ำให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเล็งเห็นโอกาสและความสำคัญว่า “มีคำสวดประมาทว่า พระสงฆ์สอนเด็กไม่เป็นจึงทำให้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องน่าเบื่อสำหรับเด็กในโรงเรียน คำสวดประมาทแบบนี้เคยมีมาแล้ว เมื่อพระสงฆ์ได้รับนิมนต์ให้ไปสอนในโรงเรียนเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ในสมัยรัชกาลต่อมา พระสงฆ์ก็หยุดไปสอนในโรงเรียนเพราะมีเสียงค้านว่าพระสงฆ์สอนได้แต่เด็กผู้ชายแต่สอนเด็กผู้หญิงไม่ได้ ครูประจำการได้ดึงงานสอนทั้งหมดไปจากพระสงฆ์ พระสงฆ์จึงว่างงานในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนไปเกือบหนึ่งร้อยปี จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลมาขอร้องให้มหาจุฬาฯ ช่วยเป็นคนกลางในการนำพระสงฆ์ ๒๐,๐๐๐ รูป ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนอีกครั้ง แต่ก็อดห่วงไม่ได้ว่า ถ้าพระสงฆ์ล้มเหลวในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนครั้งนี้ พระสงฆ์ในอนาคตคงหมดโอกาสที่จะเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้ และอาจจะต้องรอไปอีก ๒๐๐ ปี กว่าที่พระสงฆ์จะมีโอกาสได้กลับเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนอีกครั้ง”^{๙๙}

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ โครงการที่จัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และเพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข^{๑๐๐} การนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ได้ให้ส่วนงานในสังกัด ทั้งวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ หน่วยวิทยบริการ และห้องเรียนที่มีอยู่ทั่วประเทศ จัดตั้งศูนย์ประสานงานดูแลกิจการต่าง ๆ ในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยให้มีหน้าที่ประสานงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดส่วนที่รับผิดชอบของตน จัดอำนวยความสะดวก สนับสนุน แก้ปัญหา ประเมินผลโครงการ ฯลฯ เพื่อให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่การสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๑}

^{๙๘}บุญหนา จิมาโนง และคณะ, “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักวิชาการ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^{๙๙}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **สารจากอธิการบดี : ยุทธศาสตร์ในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th>. [๒๑ มกราคม ๒๕๕๘].

^{๑๐๐}กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๗), หน้า ๒๒.

^{๑๐๑}สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, **คู่มือการปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖**, (นนทบุรี : หจก. เซน ปรีณัติ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙.

ง. ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

อนามัยชุมชน อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สุขภาพชุมชน หมายถึง ภาวะแห่งการรวมเอา สุขภาพของบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งสุขภาพอนามัยของแต่ละบุคคลจะได้ ก็ย่อม ขึ้นกับสภาพสิ่งแวดล้อมด้วย ปัญหาด้านสุขภาพชุมชนมักมีหลายปัญหา ในการแก้ไขปัญหาอนามัย ชุมชนนั้นไม่สามารถแก้ไขทุกปัญหาไปพร้อมกัน เนื่องจากแต่ละปัญหามีสาเหตุและความสลับซับซ้อน แตกต่างกันไป จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามความจำเป็นก่อนหลังและ แก้ไขไปตามความจำเป็นเหล่านั้น^{๑๐๒} ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชนพบมากในผู้สูงอายุ เพราะร่างกาย ของผู้สูงอายุเกิดความเสื่อมถอย นำมาซึ่งโรคร้ายไข้เจ็บ ประกอบกับมีปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลทำให้เกิด ความเสื่อมถอยดังกล่าว ได้แก่ ปัจจัยด้านพันธุกรรม และปัจจัยด้านแบบแผนในการดำเนินชีวิต^{๑๐๓}

การส่งเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนา การคงไว้ และการป้องกัน การเสื่อมถอยของสถานะทางสุขภาพ โดยเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าจะต้องอาศัยความรู้ของสาขาที่ หลากหลายและการดำเนินการของส่วนการบริการต่าง ๆ ทั้งทางสุขภาพและสังคม^{๑๐๔} การส่งเสริม สุขภาพ มี ๒ ลักษณะ คือ ส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้สุขภาพร่างกายเจริญเติบโตเหมาะสมตามวัย แข็งแรง และสมบูรณ์ และส่งเสริมสุขภาพเพื่อป้องกันโรคที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับพันธุกรรม และพฤติกรรม^{๑๐๕} หลักปฏิบัติสำคัญ ๔ ประการ สำหรับการส่งเสริมสุขภาพของบุคคลทุกวัย มีดังนี้

ประการที่ ๑ กินเป็น หมายถึง การกินอาหารถูกต้อง ได้สัดส่วนกับความต้องการของร่างกาย ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป งดเว้นการดื่มชา กาแฟและสุรา การประเมินสภาพการกินเป็นได้จากการ ประเมินความสมดุลของการกินกับน้ำหนักมาตรฐานตามอายุและส่วนสูง

ประการที่ ๒ นอนเป็น หมายถึง การนอนหลับเต็มที่และเพียงพอโดยจำนวนชั่วโมงของการ นอนขึ้นอยู่กับความเพียงพอของร่างกายแต่ละคน ประมาณ ๘-๑๐ ชั่วโมง

ประการที่ ๓ อยู่เป็น หมายถึง การรักษาสุขวิทยาที่ดี มีการออกกำลังกายสม่ำเสมอ รักษา น้ำหนักตัวให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน หลีกเลี่ยงการเป็นโรค รู้จักวิถีชีวิตความเครียดทางจิตใจ มีอารมณ์ดี มีการพักผ่อน มีความเหมาะสม

ประการที่ ๔ สังคมเป็น หมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม และอยู่ในสังคมได้อย่างมี ความสุข นอกจากนี้ ไม่ควรที่จะไปคาดหวังจากสังคมมากเกินไปเพราะถ้าไม่เป็นไปอย่างที่เราจะทำให้ เกิดความท้อแท้สิ้นหวัง ในที่สุดก็ต้องแยกตัวออกจากสังคมหรืออยู่ในสังคมอย่างไม่มีความสุข^{๑๐๖}

^{๑๐๒} สุทธิศิริ ประสมสุข, การพยาบาลอนามัยชุมชน : แนวคิดหลักการและการปฏิบัติการพยาบาล, พิมพ์ ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฑาทองจำกัด, ๒๕๕๔) หน้า ๑๗๘.

^{๑๐๓} จรัสวรรณ เทียนประภาส และพัชรีย์ ต้นศิริ, การพยาบาลผู้สูงอายุ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการพัฒนาตำราสาขาพยาบาลศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖), หน้า๖๗.

^{๑๐๔} สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, “ใครจะดูแลผู้สูงอายุในอนาคต”, วารสารพฤกษศาสตร์และเวชศาสตร์ ผู้สูงอายุ, ๑ (มกราคม ๒๕๕๓) : ๓-๔.

^{๑๐๕} ปราบกรม วุฒิพงศ์, มาตรการส่งเสริมสุขภาพในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๑๐๖} เกษม ต้นติผลาชีวะ, อาการและการบำบัดโรคจิตโรคประสาท, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : สนุกอ่าน, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๓.

สำหรับ แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน มุ่งให้ความสำคัญกับภาคประชาชนและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการ พร้อมทั้งได้มีการพัฒนานโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการ รวมทั้งกลไกของกฎหมายเพื่อรองรับสิทธิในการจัดการให้สอดคล้องกับแนวโน้มและพัฒนาการของการจัดการทรัพยากรในปัจจุบัน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนท้องถิ่นอยู่ภายใต้บทบาทและภาระหน้าที่ขององค์กรชุมชน โดยมีจารีตประเพณีและข้อตกลงของชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่ชุมชนใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ หากมองว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนย่อมมีความสามารถที่จะดูแลควบคุมวิถีการดำรงชีวิตของตนเองซึ่งเป็นสิทธิในชีวิตและปัจจัยการดำรงชีวิตในกรณีดังกล่าว

หากเห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนโดยอ้อมมีอยู่เพื่อการดำรงชีพของประชาชนหรือชุมชนในท้องถิ่นนั้น ประชาชนหรือชุมชนในท้องถิ่นนั้นย่อมต้องเป็นผู้มีสิทธิเหนือทรัพยากรนั้น ๆ ในการที่จะอนุรักษ์และจัดการ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ได้รับการดูแลรักษาเพื่อใช้ประโยชน์ให้ยั่งยืนต่อไป ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นจึงมีความชอบธรรมที่จะมีสิทธิเหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนมากกว่าคนภายนอกชุมชนที่ไม่ได้เป็นผู้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่รัฐต้องยอมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการดังกล่าว เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมในแง่ของการใช้ทรัพยากร การบำรุงรักษาและอนุรักษ์ ทั้งยังเป็นการป้องกันปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากร ตลอดจนปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนในท้องถิ่นอีกด้วย^{๑๐๗}

ชุมชนอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยจัดความสัมพันธ์ในลักษณะที่ถือได้ว่าเป็น “สิทธิชุมชน” ที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีต ซึ่งเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กันขององค์ประกอบด้านภูมิปัญญาในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงองค์ประกอบด้านอำนาจของชุมชนในการจัดการดูแลการใช้ทรัพยากรดังกล่าว ในด้านอำนาจของชุมชนนั้นพบว่า ชุมชนสามารถจัดระเบียบความสัมพันธ์ในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ประการแรก ให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้มาก่อน ประการที่สอง ให้ความสำคัญกับการครอบครองเพื่อการใช้ประโยชน์ ประการที่สาม ให้ความสำคัญกับการครอบครองทรัพยากรในจำนวนจำกัดเฉพาะที่ใช้ประโยชน์ และประการสุดท้าย ให้ความสำคัญกับสิทธิโดยไม่สร้างความเดือดร้อนหรือละเมิดสิทธิผู้อื่น ทั้งนี้โดยที่สิทธิดังกล่าวมีความสลับซับซ้อนหรือมีความยืดหยุ่น เช่น สิทธิบางอย่างผู้ใช้ประโยชน์จะใช้ได้เพียงระยะสั้น ๆ ในขณะที่สิทธิบางอย่างผู้ใช้ประโยชน์สามารถครอบครองได้ยาวนานค่อนข้างถาวรและสามารถสืบทอดทางมรดกได้ หรือสิทธิบางอย่างบุคคลอื่นสามารถร่วมใช้ได้ เป็นต้น^{๑๐๘}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

^{๑๐๗} อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, “ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน”, วารสารนักบริหาร, ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘) : ๑๐๕.

^{๑๐๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒.

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
โกวิท กังสนันท์ (๒๕๕๖, หน้า ๓-๔)	ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม
นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (๒๕๕๖, หน้า ๓๔)	กระบวนการพัฒนาที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง
ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (๒๕๕๘, หน้า ๒)	เศรษฐกิจของชุมชนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิตโดยผ่านกระบวนการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกัน และมีการใช้สื่อกลางในการแลกเปลี่ยนและในการพัฒนาทางเศรษฐกิจจำเป็นจะต้องคำนึงถึงความสามารถดำรงอยู่ได้ของชุมชนนั้น ๆ เป็นสำคัญ จึงจะทำให้ชุมชนเหล่านั้นสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองต่อไปได้อย่างยั่งยืน
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๓๗, หน้า ๙๕)	แนวคิดการดำเนินชีวิตด้วยความพอดี สมดุลในการบริโภค หรือที่เรียกกันว่า เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ มีลักษณะที่สำคัญ คือ ยึดถือทางสายกลาง หรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา
ครรชิต พุทธโกษา (๒๕๕๔, หน้า ๑)	การพัฒนาสังคมยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล
นงลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์ (๒๕๕๒, หน้า ๑๐)	การพัฒนาสังคมเป็นการปรับปรุงสังคมและเสริมประสิทธิภาพให้แก่สังคมเพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ ความมั่นคงทางสังคม หรือเรียกว่า สภาวะสมดุลของสังคม
สมชาย เทพแสง (๒๕๔๔, หน้า ๒๗)	ในอดีตปรัชญาการศึกษาของคนไทยเป็นปรัชญาและรากเหง้าที่เกิดจากวัด เพราะการ ศึกษาเกิดจากวัด คนสมัยก่อน ให้พระสอนด้านศีลธรรม จรรยาและวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการ
พัฒนาที่ยั่งยืน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๔๒, หน้า ๑๒)	สังคมไทยประสบปัญหาด้านศีลธรรมของเด็กและ เยาวชน อาทิ ปัญหาการขาดภูมิคุ้มกันทางจิตใจ และอารมณ์ ปัญหาพฤติกรรมทางอาชญากรรม ปัญหา พฤติกรรมและการแสดง ออกที่ก้าวร้าวรุนแรง ฯลฯ
พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี) (๒๕๕๖, หน้า ๓๗)	ด้วยต้องการให้การมีส่วนร่วมขององค์กรศาสนา ในการจัดการศึกษาในกับเด็กและเยาวชนของ ชาติในปัจจุบันครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศได้ จึงมี การจัดส่งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถด้าน พระพุทธศาสนาไปทำหน้าที่สอนศีลธรรมใน โรงเรียน
สุขศิริ ประสมสุข (๒๕๕๔ หน้า ๑๗๘)	อนามัยชุมชน อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สุขภาพ ชุมชน หมายถึง ภาวะแห่งการรวมเอา สุขภาพ ของบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่ง สุขภาพอนามัยของแต่ละบุคคลจะดีได้ ก็ย่อม ขึ้นกับสภาพสิ่งแวดล้อมด้วย
สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล (๒๕๔๓, หน้า ๓-๔)	การส่งเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการปฏิบัติเพื่อ นำไปสู่การพัฒนา การคงไว้ และการป้องกันการ เสื่อมถอยของสถานะทางสุขภาพ โดยเป็นที่ ยอมรับกันทั่วไปว่าจะต้องอาศัยความรู้ของสาขา ที่หลากหลายและการดำเนินการของส่วนการ บริการต่าง ๆ ทั้งทางสุขภาพและสังคม
เกษม ตันติผลาชีวะ (๒๕๔๕, หน้า ๒๒-๒๓)	การส่งเสริมสุขภาพเพื่อป้องกันโรคมะเร็งหลักปฏิบัติ สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) กินเป็น ๒) นอนเป็น ๓) อยู่เป็น ๔) สังคมเป็น

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ดมศักดิ์ สินธิพงษ์ (๒๕๕๘, หน้า ๑๐๕-๑๑๒)	ชุมชนท้องถิ่นมีความชอบธรรมที่จะมีสิทธิเหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนมากกว่าคนภายนอกชุมชนที่ไม่ได้เป็นผู้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่รัฐต้องยอมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการดังกล่าว เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมในแง่ของการใช้ทรัพยากร การบำรุงรักษาและอนุรักษ์ ทั้งยังเป็นการป้องกันปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากร ตลอดจนปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนในท้องถิ่นอีกด้วย

สรุปได้ว่า ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย (๑) ด้านเศรษฐกิจ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรมภาคครัวเรือน สินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ (๒) สังคม คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการปฏิบัติตน วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน (๓) การศึกษา คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งครอบคลุมการเล่าเรียน ฝึกฝน อบรม ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐและการศึกษานอกระบบ และ (๔) สุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพอนามัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมสุขภาวะทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

๒.๒.๖ ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การพัฒนาชุมชนในประเทศไทย” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ทฤษฎีและหลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุด และการที่จะสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๑๐๙} ประเทศไทยมีทฤษฎีและหลักการในการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้

^{๑๐๙} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๘.

๑) พิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นหลักในการเริ่มงาน (Context)

บริบทของชุมชน หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งในการพิจารณานั้น นักพัฒนาควรพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งสภาพความเป็นอยู่ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การที่นักพัฒนาทราบสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนก็สามารถที่จะวางแผนและดำเนินงานพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒) การดึงประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม (Participation)

การจัดกิจกรรมการพัฒนาอะไรก็ตาม จะต้องดึงหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่ศึกษาชุมชน วางแผนวางโครงการ ปฏิบัติการตามโครงการ และการประเมินผล ซึ่งจะทำให้มากขึ้นแค่นั้นขึ้นอยู่กับการของกิจกรรม แต่ยึดหลักการที่สำคัญว่าต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ เนื่องจากว่าผลของการดำเนินงานพัฒนานั้นส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อตัวประชาชน ดังนั้น ควรที่จะให้ประชาชนเลือกแนวทางในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง

๓) การทำงานต้องค่อยเป็นค่อยไป (Gradualness)

ความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น เพราะการเร่งรีบทำงานให้เสร็จเร็วเกินไป ก่อนที่จะรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาที่แท้จริงของชุมชนหรือก่อนที่ประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในตนเองหรือก่อนที่จะมีทรัพยากรเพียงพอ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักพัฒนาต้องการให้มีผลงานออกมาโดยเร็ว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการของงบประมาณมาใช้ในการดำเนินงาน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนไม่ควรเร่งรีบจนเกินไป ควรดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไป ควรคิดถึงผลกระทบในการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

๔) การให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลัก (Man-Center Development)

มีความจริงอยู่ประการหนึ่งว่า การช่วยคนไม่อาจสำเร็จได้ ถ้าผู้นั้นไม่ต้องการจะช่วยตนเอง โดยหลักการนี้ การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มด้วยการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยให้คนในชุมชนค้นหาความต้องการและปัญหา (Identify Need and Problem) ของตนเองให้พบไม่ว่าจะด้วยวิธีกระตุ้น ยั่วยุ หรือชักจูงก็ตาม

๕) การใช้วิธีดำเนินงานแบบประชาธิปไตย (Democracy)

การพัฒนาชุมชนจะต้องนำแบบประชาธิปไตยมาใช้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักคิดด้วยตนเอง รู้จักอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนร่วมกันทำงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ยึดถือในเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย (Rule of Majority, Right of Minority)

๖) การดำเนินงานต้องยืดหยุ่นได้ (Flexible)

เนื่องจากสังคมมีความเคลื่อนไหว (Dynamic) ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องเลือกวิธีดำเนินงานให้กว้างและเข้ากับสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นไปเฉพาะวิธีดำเนินงานเท่านั้น โดยยึดมั่นในหลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายเสมอ

๗) สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน (Culture)

วัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูปัญหาเพื่อเข้าถึงประชาชน การพัฒนาชุมชนจะสำเร็จหรือล้มเหลว เกิดจากความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะในแต่ละชุมชน สังคมมีวิถีชีวิต (Way of Life) ที่แตกต่างกัน จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรม และงานพัฒนาว่า การเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนได้มากเท่าใด ก็จะเข้าใจงานพัฒนาชุมชนได้มากเท่านั้น

๘) ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น (Local Leader)

การทำงานกับผู้นำท้องถิ่นเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญอย่างหนึ่ง การพัฒนาชุมชนจะขยายตัวกว้างออกไปและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งจะรวมทั้งผู้นำที่เป็นทางการ คือ มีบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ ตามที่ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผสส. อสม. ครูในหมู่บ้านหรือตำบล และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและมีบทบาทในการชี้แนะการพัฒนา เช่น แก้วแกล้งโรย แก้วแกล้งอ้อย คนเฒ่าคนแก่ พระสงฆ์ เป็นต้น

๙) ทำงานกับองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน (Community Organization)

ในชุมชนใดที่มีสมาคม สถาบัน สโมสร หรือองค์กรอื่น ๆ อยู่ย่อมมีผู้นำขององค์กรนั้น ๆ อยู่ด้วยหลักการพัฒนาชุมชนต้องพยายามใช้องค์กรเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ โดยดึงเอาสมาชิกหรือตัวแทนขององค์กร เข้ามาร่วมทำงานเพราะองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดึงเอากำลังของกลุ่มมาใช้ในการพัฒนา แต่ถ้าหากไม่มีองค์กรอยู่ในชุมชนก็ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มตั้งเป็นองค์กรขึ้นโดยการให้การศึกษาลดลดจนการฝึกอบรม

๑๐) ทำการประเมินผลตลอดเวลา (Evaluation)

การประเมินผลมิใช่เป็นแค่เพียงการเปรียบเทียบผลงานในอดีต เพื่อให้รู้ว่ามีความสำเร็จก้าวหน้าเพียงใด เท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ถึงข้อดี ข้อเสีย ความผิดพลาด และความสำเร็จ ในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานครั้งต่อไปได้ ซึ่งในการประเมินผลนั้นสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานและเมื่อโครงการเสร็จสิ้นไปแล้ว

๑๑) สอดคล้องกับนโยบายของชาติ (Policy)

ไม่มีองค์กรใดที่จะเกิดขึ้นถูกต้องตามกฎหมาย ถ้าองค์กรนั้นไม่ดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ และเช่นเดียวกัน ไม่มีองค์กรใดจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ดำเนินงาน ถ้าหากองค์กรนั้นขัดกับนโยบายของชาติ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ผลการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นจะมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงในระดับชาติเสมอ ฉะนั้น จึงต้องสอดคล้องเป็นแนวเดียวกันนโยบายของชาติ

๑๒) การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม (Grouping Process)

การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นหลักการที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำงานพัฒนาชุมชน ประชาชนต้องได้รับการกระตุ้นให้ทำงานผ่านกระบวนการกลุ่ม เพราะพลังกลุ่มมีอิทธิพลเข้มแข็งและมั่นคงมากกว่าคน ๆ เดียว จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนว่า “ไม่มีกลุ่มก็ไม่มีการพัฒนาชุมชน”

๑๓) การพัฒนาชุมชนต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuity)

โครงการใดโครงการหนึ่งที่ดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาชุมชนและสำเร็จไปแล้ว ไม่ได้หมายความว่า งานพัฒนาชุมชนเสร็จสิ้นตามไปด้วย จะต้องมีการเริ่มทำโครงการใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด หรือเรียกได้ว่า เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง โครงการใหม่นี้ อาจใหญ่กว่าเดิมหรือยากกว่าเดิมก็ได้ ซึ่งก็ย่อมแล้วแต่ประชาชนจะเป็นผู้กำหนด สำหรับขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนาชุมชนที่จะใช้สำหรับทำโครงการใหม่นั้น ก็ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากขั้นตอนแรก คือ ขั้นการศึกษาชุมชน แต่อาจเริ่มจากขั้นตอนอื่นได้เลย เช่น เริ่มจากขั้นตอนวางแผนพื้นที่ก็ได้^{๑๑๐}

โดยความเป็นจริง การพัฒนาชุมชน คือ การทำงานกับประชาชนมิใช่ทำให้ประชาชน เพราะฉะนั้น กิจกรรมใด ๆ ที่จะดำเนินงานในชุมชนนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่มาจากกระริเริ่มของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของบทบาทของผู้ปฏิบัติงานพัฒนานั้นเป็นผู้กระตุ้น ชี้นำ ให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหาหรือหาทางสนองความต้องการของตนแล้วร่วมกันทำงานตามที่คิดขึ้นมาแล้วนั้น การเข้าไปทำงานกับประชาชนในลักษณะนี้ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะต้องเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ กระทำตนให้เป็นที่เชื่อถือของประชาชนในชุมชนและต้องทำงานอย่างมีหลักงานจึงจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทั่วไปแล้วผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะยึดหลักการการพัฒนาชุมชนตามที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑) ต้องพัฒนาชุมชนทุก ๆ ด้านไปพร้อมกัน ถ้าพิจารณาอย่างกว้าง ๆ จะเห็นว่า สิ่งที่จะต้องทำการพัฒนาในชุมชนนั้นมีเพียง ๒ ประการ คือ ด้านวัตถุและจิตใจ ด้านวัตถุนั้น หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุทุก ๆ ด้าน เช่น ถนนหนทาง ที่อยู่อาศัย สถานศึกษา สถานรักษาพยาบาล ไฟฟ้า วิทย์ เป็นต้น เมื่อสภาพแวดล้อมทางวัตถุเจริญก้าวหน้าดีแล้ว ไม่ได้หมายความว่า สภาพจิตใจของประชาชนจะเจริญก้าวหน้าตามไปด้วยเสมอไป จึงจำเป็นต้องส่งเสริมสภาพจิตใจให้แปรเปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้องด้วย เช่น การให้การศึกษ่า ส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมไปพร้อมกันไปด้วย

๒) ยึดประชาชนเป็นหลักในการพัฒนา การทำงานกับประชาชนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ ประชาชนกำลังประสบปัญหาอะไร กำลังมีความต้องการอะไร อะไรเป็นปัญหารีบด่วน เป็นความต้องการรีบด่วนที่จะต้องรีบแก้ไข อะไรเป็นปัญหาความต้องการที่รองลงมา สิ่งเหล่านี้จะต้องคำนึงถึงตัวประชาชนเป็นที่ตั้ง การแก้ปัญหาจึงจะตรงจุดมิใช่แก้ปัญหาจากปัญหาและความต้องการของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาเอง

๓) การดำเนินงานจะต้องค่อยเป็นค่อยไป จุดมุ่งหมายของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ก็คือ ต้องการแปรเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในชุมชนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน ฉะนั้น การดำเนินงานตามกิจกรรมจึงไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปจนประชาชนไม่รู้ว่าเป็นอะไร การมุ่งผลงานตามกิจกรรมอย่างเดียวนั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลการพัฒนาอย่างแท้จริง การดำเนินงานจึงต้องค่อยเป็นค่อยไป โดยเลือกทำในชุมชนที่พร้อมกว่าก่อน

^{๑๑๐} สุวิทย์ ยี่วรพันธ์, พัฒนชุมชนในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสาสน์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๓.

๔) ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีลักษณะสนับสนุนการพัฒนาแล้ว จึงควรส่งเสริมให้วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่นให้ได้มีบทบาทในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น สิ่งใดที่เป็นการขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมควรหลีกเลี่ยง หรือถ้าเห็นว่าประเพณีบางอย่างไม่ถูกไม่ควรก็ไม่ควรจะไปดำเนินติดตรง ๆ แต่ควรชี้แนะเสนอแนะให้ประชาชนเห็นว่าดีและไม่ดีอย่างไรด้วยเหตุผลแล้วช่วยกันหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น

๕) ต้องพยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด ผลงานพัฒนาชุมชนนั้น ควรจะเริ่มจากการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาดัดแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยชี้แนะเสนอแนะให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน และนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูปเป็นวัสดุเครื่องใช้ในครัวเรือนให้ได้ คำว่า ทรัพยากรในที่นี้ หมายถึง ทุกสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ตัวคน วัตถุ สถาบันทางสังคม และกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

๖) ต้องยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือกัน ร่วมกันคิดว่าจะทำอะไร เมื่อตกลงกันแล้วก็จะร่วมกันทำโดยมอบหมายงานให้แต่ละคนได้รับผิดชอบร่วมกัน งานจะมาจากเบื้องล่าง คือ ตัวประชาชนในชุมชนเอง ไม่ได้มาจากถูกสั่งให้กระทำ ในการเข้าไปแก้ปัญหาของประชาชนนั้น ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะไม่ใช่วิธีออกคำสั่งแต่จะให้การศึกษา ชักชวน ชี้แนะให้ประชาชนได้เห็นปัญหา และร่วมกันหาทางแก้ไขโดยความสมัครใจ

๗) ต้องใช้หลักการประสานงาน งานพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหนอยู่ที่การประสานงาน เพราะงานพัฒนาชุมชนนั้นมีใช้งานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นงานที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบทุกหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานพัฒนาก็มีไว้จะเป็นผู้เชี่ยวชาญทุก ๆ ด้าน จึงต้องอาศัยการประสานงานเป็นหลักในการดำเนินงาน

๘) เริ่มต้นทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อน ผู้นำในท้องถิ่นเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพเชื่อถือ จะพูดจาทำอะไร ประชาชนส่วนใหญ่จะยอมรับและคล้อยตาม การจะกระทำกิจกรรมพัฒนาในชุมชนหากผู้นำเห็นชอบด้วย ปัญหาการขัดแย้งและการให้ความร่วมมือก็จะน้อยลงหรือหมดไป

๙) การดำเนินงานต้องให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ การจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมใด ๆ จะต้องให้เป็นไปตามแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสมอ

๑๐) ปลุกฝังความเชื่อมั่นในตนเองให้กับประชาชน ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลงได้ แม้งานนั้นจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม หากมีความมั่นใจและเชื่อในพลังงานที่ตนมีอยู่แล้ว การดำเนินงานก็จะสำเร็จลงได้โดยไม่ยากนัก^{๑๑๑}

ดังกล่าวนี้ กรมการพัฒนาชุมชนได้ประยุกต์หลักการดำเนินงานพัฒนาโดยทั่วไปข้างต้นให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนยึดถือและนำไปเป็นหลักปฏิบัติ ๔ ประการ เรียกว่า หลัก ๔ ป. คือ ประชาชนประชาธิปไตย ประสานงาน และประหยัด

^{๑๑๑} ทองคุณ หงส์พันธ์, การศึกษากับการพัฒนา : แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ, หน้า ๓๑.

- ๑) ประชาชน (People oriented) ในการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ทุกคนต้อง
  - ๑.๑) ทำงานกับประชาชน ไม่ได้ทำให้ประชาชน
  - ๑.๒) พัฒนาทัศนคติของประชาชนทุกเพศทุกวัยโดยการเพิ่มพูนทักษะ
  - ๑.๓) พิจารณาสภาพการณ์และปัญหาของชุมชนและประชาชนเป็นหลักในเรื่องงาน
- ๒) ประชาธิปไตย (Democracy oriented) ในการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้อง
  - ๒.๑) ทำงานในรูปคณะกรรมการ ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นในระดับหมู่บ้าน

ตำบล

- ๒.๒) สนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มกันริเริ่มกิจกรรมเพื่อปรับปรุงท้องถิ่นด้วยตนเอง
- ๒.๓) อาศัยหลักการเข้าถึงประชาชนในการทำงานและร่วมงานกับผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในรูปกลุ่ม

- ๓) ประสานงาน (Co-ordination oriented) ในการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้อง
  - ๓.๑) ร่วมมือประสานงานกับหน่วยงาน องค์การทั้งของรัฐบาลและเอกชน
  - ๓.๒) ชักนำบริการของนักวิชาการไปสู่ประชาชนและกระตุ้นให้ประชาชนไปหานักวิชาการเพื่อรับบริการตามความต้องการโดยเหมาะสม

- ๓.๓) พัฒนารายจะเป็นผู้เชื่อมประสานงานระหว่างนักวิชาการกับประชาชน
- ๔) ประหยัด (Economy oriented) ในการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้อง
  - ๔.๑) ให้ประชาชนช่วยเหลือตัวเองเป็นหลัก รัฐบาลช่วยเหลือในสิ่งซึ่งเกินความสามารถของประชาชนเท่านั้น

- ๔.๒) ในการจัดทำกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ พยายามนำทรัพยากรในชุมชนทั้งในด้านกำลังคนและวัสดุมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

- ๔.๓) ทุกฝ่ายร่วมกันคิดและวางแผนการปฏิบัติงานตามกิจกรรมไว้ล่วงหน้าจึงจะทำให้ประหยัดแรงงาน เวลา วัสดุอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

ปัจจุบัน รัฐบาลได้มีนโยบายให้ ๕ กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงอุตสาหกรรม ร่วมมือประสานงานกันอย่างใกล้ชิดในการปฏิบัติงานพัฒนาชนบท ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานของกรมการพัฒนาชนบทเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสนองตอบนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทยอย่างแท้จริง และขณะเดียวกัน สามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบให้สอดคล้องกับแผนและโครงการของ ๕ กระทรวงหลักในการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชนบทจึงปรับแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน โดยแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนประกอบไปด้วย จุดมุ่งหมาย วิธีการ และแนวทางปฏิบัติ^{๑๒} ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๑) จุดมุ่งหมาย เพื่อมุ่งพัฒนาให้หมู่บ้านในชนบทเป็นที่ยู่ร่วมกันของประชาชนที่ต้องการอยู่ด้วยความผาสุกตลอดไป

^{๑๒} พวงเพชร สุรัตน์วิกุล และคณะ, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๕.

๒) วิธีการ เพื่อนำไปสู่จุดหมายดังกล่าว กรมการพัฒนาชุมชนได้ใช้วิธีการสร้างพลังของหมู่บ้าน เพื่อนำพลังดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาชุมชน พลังที่สำคัญที่มุ่งให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านชนบท ได้แก่ พลังความคิดของประชาชน พลังการทำงานของประชาชน และพลังการรวมตัวของประชาชน พลังดังกล่าว มีวิธีการสร้าง ดังนี้

๒.๑) การสร้างพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชนมนุษย์ในทางที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนานั้น ย่อมมาจากพลังความคิดของประชาชน ในชุมชนนั้นเป็นผู้กำหนดขึ้น อันจะนำไปสู่ความมั่นคงแข็งแรงของชุมชนในที่สุด กล่าวได้ว่า พลังความคิดของมวลชนประการสำคัญเกิดขึ้นจากกระบวนการรับรู้ และเนื่องจากพลังความคิดของประชาชนหรือของมวลชนย่อมไม่เหมือนกัน ที่เป็นเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากความสามารถในการสัมผัสและการรับรู้ของประชาชนไม่เท่ากันและประสบการณ์ของบุคคลซึ่งเจริญเติบโตมาในสิ่งแวดล้อมของชุมชนยังแตกต่างกันอีกด้วย ฉะนั้น การส่งเสริมให้ประชาชนได้มีพลังความคิดของตนเองจึงมีความสำคัญมาก

การส่งเสริมพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชนจะช่วยทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาคน การที่ทำอะไรให้ผู้อื่นตลอดเวลา โดยที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้นั้นได้ทดลองคิด ลองปฏิบัติเอง จะไม่ช่วยให้ผู้นั้นเจริญขึ้น และไม่สามารถคุ้มครองตัวเองหรือเป็นตัวของตัวเองได้ ดังนั้น การสร้างความเข้าใจและการช่วยให้ประชาชนมองเห็น มีความคิด และมีทัศนคติที่ถูกต้อง โดยเสริมสร้างให้ประชาชนใช้ความคิดของตัวเอง จึงมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาชุมชนอย่างมาก

การพัฒนาชุมชนจึงมุ่งพัฒนาคนให้มีความคิดเห็นของตนเองเป็นการใช้ความคิดเห็นที่มีเหตุผลจนเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา และเห็นคุณค่าในตัวเอง อันนำไปสู่การคิดปรับปรุงตัวเองและชุมชนให้ก้าวหน้า ตลอดจนเวลาแก้ปัญหาของตัวเองและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาความคิดจึงเป็นการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าไปในตัว

การสร้างแนวความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชนหรือกลุ่มชนในการที่จะเข้ามาเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการในการพัฒนาชุมชน จึงถือหลักการนำความคิดมวลชนในทิศทางที่ถูกต้อง ๔ ทางด้วยกัน คือ

ถูกต้องตามนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งหมายถึง แนวความคิดทางการเมืองย่อมเป็นข้อกำหนดทิศทางในการพัฒนาให้เหมาะสมตามสภาพของท้องถิ่นหรือสถานการณ์ของบ้านเมือง กลุ่มชน หรือชุมชน ในฐานะเป็นส่วนประกอบของประเทศชาติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจแนวนโยบายของรัฐเพื่อการเปลี่ยนแปลงจะได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ถูกต้องตามทฤษฎีและวิชาการ ซึ่งหมายถึง การนำทฤษฎีและวิชาการปรับใช้เข้ากับสภาพความเป็นจริงหรือสภาพของสิ่งแวดล้อมจะแปลงรูปออกมาเป็นการปฏิบัติที่ดีที่สุด

ถูกต้องตามสาเหตุ ซึ่งหมายถึง การดำเนินการแก้ไขต่าง ๆ จะต้องแสวงหาสาเหตุแห่งปัญหาให้ถูกต้อง ถ้าหากค้นหาสาเหตุที่ถูกต้องใหม่ไม่ได้ ย่อมไม่สามารถจะแก้ปัญหาได้ทั้งหมดหรือเป็นการก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้น เพราะฉะนั้น ความคิดในการดำเนินการทั้งห่วยย่อมจะต้องศึกษาและค้นคว้าถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา เพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไข

ถูกต้องตามขีดความสามารถ ความคิดที่ถูกต้องนั้น จะมีขึ้นได้เมื่อผู้ปฏิบัติรู้ขีดความสามารถของตนเอง ขีดความสามารถของตัวเองนี้ รวมทั้งแต่ละบุคคล กลุ่มชน ตำบล หมู่บ้าน คณะกรรมการ หรือเมือง หรือรัฐ หรือประเทศ การคิดทำอะไรเกินขีดความสามารถหรือยังไม้รู้ขีดความสามารถของตัวเอง ถ้าไปคิดอะไรเข้าก็ย่อมไม่ถูกต้อง ไม่สำเร็จ จะขยายให้กว้างออกไปก็ได้ การปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามขีดความสามารถของตัวเอง นับได้ว่าเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง

ด้วยเหตุทั้ง ๔ ประการ จะทำให้การวินิจฉัยตัดสินว่า กลุ่มคนมีความคิดที่ถูกต้องหรือไม่ และทำอย่างไรความรู้ความคิดที่เกิดขึ้นจะเป็นความคิดที่ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนให้สำเร็จต่อไป

๒.๒) การสร้างพลังการทำงานของประชาชน เมื่อประชาชนได้เกิดศรัทธา ความเชื่อมั่น ในตัวเองว่า มีความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ด้วยตัวเองได้สำเร็จ ประชาชนก็ย่อมมีความรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ๆ เพราะบุคคลทุกคนย่อมมีความรับผิดชอบในตัวเองและในสิ่งอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับขีดความสามารถของตัวเอง ซึ่งความรับผิดชอบของบุคคลสามารถจะรวมเป็นพลังในการที่จะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในขีดความสามารถให้ประสบผลสำเร็จได้ เมื่อใดที่เกิดปัญหาอุปสรรคขึ้นก็สามารถรวมพลังกันแก้ไขปัญหานั้น และเมื่อผลจากการรวมพลังทำให้กระทำการใด ๆ ได้สำเร็จ ความคิดที่จะกระทำการอื่น ๆ ก็จะติดตามขึ้นมาอีก

๒.๓) การสร้างพลังการรวมตัวของประชาชน การส่งเสริมหรือการรวมตัวของประชาชนภายในหมู่บ้าน ในรูปของการรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นมาเองหรือในรูปขององค์กรประชาชน จะก่อให้เกิดพลังความคิดที่จะนำไปสู่พลังการกระทำกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งสามารถสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน หมู่บ้าน หรือตำบลต่อไปได้

พลังทั้งสามนี้ จะเป็นระบบที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิดกิจกรรมพัฒนาขึ้น ภายในชุมชนและสามารถสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติได้ในที่สุด

๓) แนวทางปฏิบัติ มี ๙ แผนงาน ได้แก่

- ๓.๑) แผนงานพัฒนาเด็ก
- ๓.๒) แผนงานพัฒนาเยาวชน
- ๓.๓) แผนงานพัฒนาสตรี
- ๓.๔) แผนงานสร้างเสริมรายได้
- ๓.๕) แผนงานส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- ๓.๖) แผนงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- ๓.๗) แผนงานอาสาพัฒนาชุมชน
- ๓.๘) แผนงานพัฒนาจิตใจ
- ๓.๙) แผนงานพัฒนาองค์กร

ทั้ง ๙ แผนงานนี้ เป็นแนวทางปฏิบัติของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งได้ดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานพัฒนาชุมชนระดับตำบล เพื่อให้สามารถสนองตอบนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทยได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนให้ได้ผลบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ นักพัฒนาจำเป็นต้องมีวิธีการพัฒนาที่ถูกต้อง โดยยึดปรัชญาแนวความคิด หลักการ เป้าหมาย เทคนิค และวิธีการในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชนที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไป ทั้งการพัฒนาคนและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การดำเนินการพัฒนาจะได้ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการพัฒนาชุมชน^{๑๑๓}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๑ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนาชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สนธยา พลศรี (๒๕๔๗, หน้า ๘)	ทฤษฎีและหลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติ ในที่สุด
ทองคุณ หงส์พันธ์ (๒๕๔๑, หน้า ๓๑)	การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการอย่างน้อย ใน ๕ ด้านควบคู่กันไป ได้แก่ ๑) ด้านสังคม ๒) ด้านเศรษฐกิจ ๓) ด้านวัฒนธรรม ๔) ด้านสาธารณสุข ๕) ด้านสิ่งแวดล้อม
พวงเพชร สุรัตน์กุล และคณะ (๒๕๔๒, หน้า ๖๕)	กรมการพัฒนาชุมชนปรับแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชน โดยให้การดำเนินงานประกอบไปด้วยจุดมุ่งหมาย วิธีการ และแนวทางปฏิบัติ
สุวิทย์ ยี่วรพันธ์ (๒๕๔๔, หน้า ๕๓)	ประเทศไทยมีทฤษฎีและหลักการในการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้ ๑) พิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นหลักในการเริ่มงาน ๒) การดึงประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม

^{๑๑๓} อุบล เสถียรปภินกณ, บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ใจการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕.

ตารางที่ ๒.๑๑ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	๓) การทำงานต้องค่อยเป็นค่อยไป ๔) การให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลัก ๕) การใช้วิธีดำเนินงานแบบประชาธิปไตย ๖) การดำเนินงานต้องยืดหยุ่นได้ ๗) สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน ๘) ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น ๙) ทำงานกับองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน ๑๐) ทำการประเมินผลตลอดเวลา ๑๑) สอดคล้องกับนโยบายของชาติ ๑๒) การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม ๑๓) ทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง
อุบล เสถียรปภิรณกุล (๒๕๔๓, หน้า ๓๕)	การพัฒนาชุมชนให้ได้ผลบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ นั้น จำเป็นต้องมีวิธีการพัฒนาที่ถูกต้องโดยยึดปรัชญาแนวความคิด หลักการ เป้าหมาย เทคนิค และวิธีการในการดำเนินงาน การพัฒนาชุมชนที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไป ทั้งการพัฒนาคนและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การดำเนินการพัฒนาจะได้ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการพัฒนาชุมชน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม พัฒนาให้ชุมชนเป็นชุมชนที่ดี สร้างให้คนในชุมชนความรู้สึกรักและผูกพันต่อชุมชน โดยทฤษฎีและหลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุด อย่างไรก็ตาม การดำเนินการพัฒนาจะได้ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ กล่าวได้ว่า ไม่มีทฤษฎีการพัฒนาชุมชนที่ตายตัวสำหรับทุกชุมชน แต่ขึ้นอยู่กับ การนำหลักทฤษฎีต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของชุมชนนั้น ๆ

๒.๓ การพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญของแนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) ไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ความเป็นมาของไตรสิกขา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความเป็นมาของไตรสิกขา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้ คือ ในวัชชีปุตตสูตร มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“พระพุทธเจ้าขณะทรงประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ขณะนั้นได้มีภิกษุชื่อวัชชีบุตรเข้าไปเฝ้า แล้วกราบทูลพระพุทธเจ้าว่าสิกขาบท ๑๕๐ ที่ยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถศึกษาได้หมด พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามว่า เธอจักสามารถศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ได้หรือไม่ ภิกษุวัชชีบุตรจึงกราบทูลรับแล้วปฏิบัติตามคำแนะนำของพระพุทธเจ้า ครั้นต่อมา เมื่อภิกษุวัชชีบุตรได้ศึกษาสิกขา ๓ แล้วก็สามารถละราคะ โทสะ และโมหะได้ อันเป็นการทำให้ภิกษุวัชชีบุตรไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล ไม่ประพฤตสิ่งเลวทรามอีก”^{๑๑๔}

อีกทั้ง พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องของไตรสิกขา ปรากฏอยู่ใน ทุติยสิกขัตตยสูตร ซึ่งมีใจความสำคัญดังนี้ คือ พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับสิกขา ๓ ประการในลักษณะปugnaและวิสัชนาด้วยพระองค์เองว่า ความว่า

“สิกขาบท ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล... สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เรียกว่า อธิศีลสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังตจากกามทั้งหลาย... บรรลุดุจถุณยานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า อธิจิตตสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติขึ้น ไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน นี้เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา”^{๑๑๕}

^{๑๑๔} วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐-๓๑๑.

^{๑๑๕} วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๑๙-๓๒๐.

อีกหนึ่งตัวอย่าง คือ พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องของไตรสิกขา ซึ่งปรากฏอยู่ใน ตติยสิกขาสูตร ซึ่งมีใจความสำคัญ ได้แก่ การที่ภิกษุที่มีศีล สมาธิ ปัญญาบริบูรณ์ แม้จะละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง แต่สมารถศึกษาในสิกขาบทที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์อย่างมั่นคง ทำเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติให้แจ้งสิ้นอาสวะกิเลสด้วยปัญญาจึงเข้าถึง (ปรินิพพาน) ในปัจจุบันหรือเมื่อละสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการ อันเป็นเหตุให้เข้าถึงอंतरาปรินิพพายีบ้าง อุปหัจจปรินิพพายีบ้าง อสังขารปรินิพพายีบ้าง สสังขารปรินิพพายีบ้าง อุทธังโสโตกนิภูฐานมีบ้าง เมื่อละสังโยชน์ ๓ ประการได้และทำ รากะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางจึงเป็นสกทาคามี เมื่อละสังโยชน์ ๓ ประการได้ จึงเป็นเอกพีชีโสตาบันบ้าง เป็นโกลัง โกละโสตาบันบ้าง เป็นสัตตักขัตตูปมะโสตาบันบ้าง^{๑๑๖}

กระบวนการการศึกษาทางพระพุทธศาสนาไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีทั่วไปเท่านั้น แต่หมายถึงการฝึกอบรมกาย วาจา ใจ เพื่อเข้าถึงปัญญาญาณ อันเป็นที่สุดแห่งทุกข์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษาตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ “อภิสัสสิกขา ศึกษาในศีลอันยิ่ง, อภิจิตตสิกขา ศึกษาในจิตอันยิ่ง และอภิปญญาสิกขา ศึกษาในปัญญาอันยิ่ง”^{๑๑๗}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ความเป็นมาของไตรสิกขา” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๒ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมาของไตรสิกขา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกกนิบาต (เล่ม ๒๐ ข้อ ๘๕ หน้า ๓๑๐-๓๑๑)	ไตรสิกขาปรากฏในวัชชีปุตตสูตร กล่าวถึง การจัดสิกขาบทที่พระสงฆ์ยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือนลงในสิกขา ๓
พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (เล่ม ๑๑ ข้อ ๓๐๕ หน้า ๑๙๖)	กระบวนการการศึกษาทางพระพุทธศาสนาไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีทั่วไปเท่านั้น แต่หมายถึงการฝึกอบรมกาย วาจา ใจ เพื่อเข้าถึงปัญญาญาณ อันเป็นที่สุดแห่งทุกข์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษาตามหลักไตรสิกขา

สรุปได้ว่า เมื่อสืบค้นเกี่ยวกับความเป็นมาของไตรสิกขาในพระไตรปิฎก พบว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในวัชชีปุตตสูตร ตติยสิกขาสูตร เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับหลักไตรสิกขา สำหรับการฝึกอบรมกาย วาจา ใจ เพื่อเข้าถึงปัญญาญาณ อันเป็นที่สุดแห่งทุกข์ และเป็นบรมสุขอย่างแท้จริง

^{๑๑๖} ๐.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๑๙-๓๒๐.

^{๑๑๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑๙๖.

๒.๓.๒ ความหมายของไตรสิกขา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความหมายของไตรสิกขา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

คำว่า “ไตรสิกขา” แยกศัพท์ออกเป็น “ไตร” กับ “สิกขา” คำว่า ไตรหรือตรี (ภาษาอังกฤษ = Three) เป็นภาษาสันสกฤตแปลว่า ๓ ตรงกับภาษากรีกว่า Tri ตรงกับภาษาลาตินว่า Tres ตรงกับภาษามคธหรือบาลีว่า ตี หรือ เต ซึ่งก็แปลว่า ๓ เช่นกัน ส่วนคำว่า สิกขา เป็นภาษามคธหรือภาษาบาลี แปลว่า “ข้อที่พึงหรือข้อที่ต้องศึกษาและปฏิบัติ” ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศีกษา” ภาษาไทยนำมาใช้เป็นศึกษาหลักไตรสิกขามาในพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต เป็นต้น^{๑๑๘} กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหาร เราต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ^{๑๑๙}

ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติในหมวด ๓ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยสิกขาขั้นแรกที่สุด เราเรียกว่า “ศีล” ซึ่งหมายถึงการประพฤติดี ประพฤติถูกต้องตามหลักทั่วไป ๆ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน มีจำแนกไว้เป็นศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑ ศีล ๒๒๗ หรืออื่น ๆ อีก เป็นการปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อยปราศจากโทษขั้นต้น ๆ ทางกาย ทางวาจาของตน ที่เกี่ยวกับสังคมและส่วนร่วม หรือเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การเป็นอยู่ ส่วนสิกขาขั้นที่ ๒ เรียกว่า “สมาธิ” ข้อนี้ได้แก่การบังคับจิตใจของตนเองไว้ให้อยู่ในสภาพที่จะทำประโยชน์ให้มากที่สุดตามที่ตนต้องการ ขอให้ตั้งข้อสังเกตความหมายของคำว่าสมาธิไว้ให้ถูกต้อง และสิกขาขั้นที่ ๓ นั้นเรียกว่า “ปัญญา” หมายถึงการฝึกฝนอบรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุดในสิ่งทั้งปวงตามที่มันเป็นจริง^{๑๒๐} ไตรสิกขา คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ แต่พูดในฐานะที่เป็นระบบฝึกฝนอบรม เมื่อจัดเป็นระบบฝึกฝนอบรมก็จะฝึกฝนสามมิติ เท่านั้น คือ ทางด้านปัญญา ทางด้านศีล ทางด้านจิตทางด้านปัญญา เป็นเรื่องทางความรู้ ความเข้าใจแนวคิด ค่านิยมที่ถูกต้อง ทางด้านศีล การควบคุมพฤติกรรม ทางกาย ทางวาจาให้อยู่ในกรอบ สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจทางด้านจิต เป็นการพัฒนาจิตให้มีสมาธิ พัฒนาจิตให้มีความเพียร พัฒนาจิตให้มีสติ ดังนั้น ศีล สมาธิ ปัญญา ๓ องค์ประกอบนี้เป็น ๓ มิติ ต้องทำไปด้วยกัน เรื่องเดียวกันทำไปด้วยกัน เพื่อจุดประสงค์เดียวกัน จึงตรัสรวมกัน ไม่ได้หมายความว่าต้องทำศีลก่อนให้สมบูรณ์ แล้วต้องมาทำสมาธิ ทำสมาธิสมบูรณ์แล้วมาทำปัญญา^{๑๒๑}

^{๑๑๘} อด.ติก. (ไทย) ๒/๕๒๑/๒๕๙.

^{๑๑๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

^{๑๒๐} พุทธทาสภิกขุ (เจ้าม อินทปญฺโญ), **คู่มือมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๕๖.

^{๑๒๑} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “มัชฌิมาปฎิปปทา : สายกลางสองมิติ”, ใน คอลัมน์ธรรมะใต้ธรรมาสน์, **ข่าวสด**, (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙) : ๒๙.

ศีล สมาธิ ปัญญา ให้ถือว่าเป็นทฤษฎี ถ้าเป็นการปฏิบัติต้องเป็น ปัญญา แล้วเป็นศีล แล้วเป็นสมาธิ สำหรับศีล สมาธิ ปัญญา ที่วางไว้เป็นรูปทฤษฎีนี้ก็ไม่ใช่ว่าผิด ถูกตามรูปของทฤษฎี คือเรียงตามลำดับจากต่ำไปหาสูง แต่พอถึงที่ปฏิบัติแล้วต้องดึงปัญญามานำหน้าและปัญญานั้นจะองกามเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ ไป เพราะว่ามีสมาธิแล้ว ปัญญา ก็จะองกามกว่าเดิม ปัญญา จึงให้ศีล สมาธิเดินไปถูกทางแล้ว ก็จะเพิ่มกำลังให้แก่ปัญญาให้สูงขึ้นไป^{๑๒๒}

คำว่า “ไตรสิกขา” หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ผีอกบรณกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ซึ่งประกอบด้วย ๑) อธิศีลสิกขา คือ ศีลอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับผีอกบรณในทางความประพฤติอย่างสูง ๒) อธิจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับผีอกบรณจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม และ ๓) อธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับผีอกบรณปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง^{๑๒๓}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ความหมายของไตรสิกขา” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๓ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของไตรสิกขา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๔, หน้า ๑๓)	หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรณ (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติ
พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) (๒๕๕๒, หน้า ๕๖)	ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติในหมวด ๓ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา
เสฐียรพงษ์ วรรณปก (๒๕๔๔, หน้า ๒๔)	ศีล สมาธิ ปัญญา ๓ องค์ประกอบนี้เป็น ๓ มิติต้องทำไปด้วยกัน เรื่องเดียวกันทำไปด้วยกัน เพื่อจุดประสงค์เดียวกัน
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๒, หน้า ๑๒๗)	ไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา คือ ผีอกบรณกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

สรุปได้ว่า ไตรสิกขา คือ การศึกษาสามประการตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการฝึกหัดอบรณกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปซึ่งเป็นกุศโลบายแห่งการพัฒนาตนเองที่ถูกต้องของมนุษย์ทุกคนตามหลักการของพระพุทธศาสนา

^{๑๒๒} พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ), *วิธีแก้ปัญหามืด*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงธรรม, มปป.), หน้า ๑๔๘.

^{๑๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, หน้า ๑๒๗.

๒.๓.๓ องค์ประกอบของไตรสิกขา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “องค์ประกอบของไตรสิกขา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

หลักธรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบของไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการฝึกฝนอบรมพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความสุข ทำให้บรรลุถึงสิ่งที่ประเสริฐ จนทำให้สามารถพ้นทุกข์ได้ในที่สุด มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

ก. อธิศีลสิกขา (ศีล)

ศีล (นป.) สภาวะ, ธรรมชาติ, ปกติ^{๑๒๔} ศีล (สิน) หมายถึง ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ซึ่งเป็นธรรมข้อ ๑ ในทศพิธราชธรรมด้วย กล่าวคือ ศีล คือ ความประพฤติที่ดี^{๑๒๕} ที่ชื่อว่าศีล เพราะมีความหมายว่า สारวม^{๑๒๖}

ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ มี ๒ ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย)^{๑๒๗} ดังพุทธพจน์ว่า

“อธิศีลสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มศีล สारรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจระและโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ คือ สิลขันธเล็ก สิลขันธใหญ่ ศีลเป็นที่พึง เป็นเบื้องต้นเป็นความประพฤติ เป็นความสාරรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา”^{๑๒๘}

บรรดาปิฎก ๓ ส่วนที่จัดเป็นศีล ได้แก่ พระวินัยปิฎก โดยความหมายของคำว่า วินัย มีรูปวิเคราะห์ว่า วิวิธวิเสสยตฺตา วินยฺนโต เจว กายวานานํ วินยตฺถวิทฺธิ อโย วินโยติ อุกขาโต แปลว่า วินัยนี้อันท่านผู้รู้หรือรณแห่งวินัยทั้งหลายเรียกว่า วินัย เพราะมีนัยต่าง ๆ มีนัยวิเสสและเพราะกำจัดกายวาจา (ให้เรียบร้อย)

^{๑๒๔}ป. หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔๙.

^{๑๒๕}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๔๖.

^{๑๒๖}พระนารถเถระ และพระมหาติปิฎกอุฬารเถระ รัตน, มลีนทปถอภฺรฐกา-ภฺธิกา, ตรวจชำระโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๔.

^{๑๒๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗.

^{๑๒๘}ช.ม. (ไทย) ๒๙/๑/๔๘.

วิ วิเศษ คนมีวินัยเป็นคนวิเศษกว่าคนอื่น ๆ ดีกว่าคนอื่น ๆ
 วิ แจ่ม คนมีวินัยย่อมแจ่มแจ้งในที่ทุกสถานด้วยมารยาท
 วิ ต่าง คนมีวินัยย่อมต่างจากคนไม่มีวินัย
 วิ ธีรณย มีนัยต่าง ๆ คือ มีหลายระดับหลายอย่าง แยกเป็นอาคาริยวินัย และอนาคาริยวินัย
 วิ เสนนย คือ มีคำอธิบายรัดกุมกว่าพระสูตร เพราะเป็นกฎหมาย พระต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง
 ถ้าทำเล่น ๆ ย่อมจะมีโทษ
 วินยน คือ มีการฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้มีจรรยาว่าที่เป็นอยู่
 พระวินัยนี้เป็นหลักที่พระพุทธองค์ไม่ได้บัญญัติเอาไว้ล่วงหน้า แต่การบัญญัติกฎเกณฑ์อะไร
 ลงไปนี้บัญญัติตามสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจริง เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นแต่เป็นสิ่งที่ไม่สมควรแล้วจึงบัญญัติห้าม^{๑๒๙}
 หลักฐานพระพุทธพจน์บางตอนในพระสูตรที่ตรัสเกี่ยวกับศีล ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลทำ
 อยู่ทั้งหมดนั้น บุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ การงานที่พึงทำ
 ด้วยกำลังเหล่านี้บุคคลทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ใน
 ศีลแล้ว จึงเจริญอุรียมรรคมืองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอุรียมรรคมืองค์ ๘ ก็ฉันนั้น
 เหมือนกัน”^{๑๓๐}

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีศีลสมบูรณ์ มีปาฏิโมกข์สมบูรณ์ สำรวม
 ด้วยการสังวรในปาฏิโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปกติเห็นภัยใน
 โทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลายเถิด เมื่อเธอทั้งหลายมีศีล
 สมบูรณ์ มีปาฏิโมกข์สมบูรณ์ สำรวมด้วยการสังวรในปาฏิโมกข์ เพียบพร้อมด้วย
 อาจาระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขา
 ทั้งหมด จะมีกิจอะไรที่ควรทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเล่า”^{๑๓๑}

พระพุทธพจน์ที่ยกมานี้ เป็นการกล่าวถึงความสำคัญของศีลในระดับสูง เป็นพื้นฐานแห่งการ
 ปฏิบัติสมาธิและปัญญา เพื่อหวังผลคือความหลุดพ้น แต่ถ้ากล่าวถึงประโยชน์ในระดับการดำรงชีวิต
 ประจำวันของชาวบ้านทั่วไป ให้อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข เราก็สามารถปฏิบัติในระดับปาฏิ
 โมกสังวรได้ คือ เปรียบเทียบปาฏิโมกสังวรศีลกับศีล ๕ รวมทั้งกฎ ระเบียบต่าง ๆ ของสังคม เมื่อเรามี
 ความสำรวมระวังกายวาจาของตนไม่ให้เบียดเบียนคนอื่นทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ไม่พูดวจีทุจริต คนก็จะ
 สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีอิสรภาพทางสังคม

^{๑๒๙} พุทธศาสนิก (เจื้อม อินทปญโญ), **หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๑๓๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๔๙/๔๒.

^{๑๓๑} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒/๒๒.

อิสรภาพทางสังคมหรือเกี่ยวกับศีล คือ ความปลอดพ้นจากการบีบคั้นเบียดเบียนกันระหว่างมนุษย์ พ้นจากความอยุติธรรม การเอารัดเอาเปรียบ การข่มเหงแย่งชิง มีอาชีวะ คืออาชีพที่ประกอบได้โดยสุจริต ดำรงชีวิตอย่างโปร่งโล่ง ไม่ว่างงาน พึ่งตนได้^{๑๓๒} ศีลแบ่งเป็นหมวดใหญ่ ๆ ๔ หมวด คือ

๑) การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน (ปาฏิโมกขสังวร) เมื่อคนอยู่ร่วมกันหรือทำงานทำกิจการร่วมกัน เป็นชุมชน เป็นหน่วยงาน เป็นองค์กร ตลอดจนเป็นประเทศชาติ จะต้องมิ ฎกฎเกณฑ์กติกา ตลอดจนกฎหมาย เพื่อจัดระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อยความประสานสอดคล้อง ความเกื้อหนุนต่อกันความร่วมมือรับผิดชอบและสามัคคีที่จะเอื้อโอกาสหรือเป็นหลักประกันให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดี สมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น ดังเช่นพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา มีวินัยแม่บทที่เรียกชื่อเฉพาะว่า ปาฏิโมกข์ ซึ่งเรามักเรียกกันง่าย ๆ ว่า ศีล ๒๒๗ ชุมชนอื่น เป็นต้น

๒) การรู้จักใช้อินทรีย์ (อินทรีย์สังวร) เรารับรู้สิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หูตาไม่เป็น เช่น ดูไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ก็จะเกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลงมัวเมา ถูกหลอกลวงและเสื่อมเสียสุขภาพ เป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อการแย่งชิงหรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการใช้ อินทรีย์ ให้ดู ฟัง เป็นต้นอย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็น เช่น ดูทีวีเป็น ฟังวิทยุเป็น รู้จักใช้ตาหู แสวงหาความรู้ เป็นต้น ก็จะได้ปัญญา ได้คุณภาพชีวิต และนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำการสร้างสรรค์

๓) การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ (อาชีวะปาริสุทธิ) การทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นพฤติกรรมหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาเลี้ยงชีพโดยวิธีทุจริต เป็นมิฉฉาชีพ นอกจากชีวิตของคนนั้นเองจะชั่วร้ายเสื่อมเสียแล้ว ก็จะทำก่อความเดือดร้อนแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาสัมมาชีพและส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนตนให้สามารถประกอบสัมมาชีพ คือ หาเลี้ยงชีวิตโดยทางสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย

๔) การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา (ปัจจัยปฏิสเสวนา) พฤติกรรมของมนุษย์ ในที่สุดก็มาถึงการกิน ใช้ เสพ บริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภคก็จะก่อปัญหาอย่างมากทั้งแก่ชีวิต แก่สังคม และแก่โลก เพราะเขาจะกิน ใช้ บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลาย รวมทั้งเทคโนโลยี ด้วยโมหะ ก่อให้เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ฟุ้งเฟ้อ พุ่มพวย ความเสื่อมเสียคุณภาพชีวิต การใช้จ่ายสิ้นเปลือง การขัดแย้ง แย่งชิง เบียดเบียนกันในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการก่อมลภาวะ เป็นต้น จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน ใช้เสพ บริโภค ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญาที่รู้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของปัจจัย ๔ ตลอดจนเทคโนโลยีนั้น ๆ เริ่มแต่รับประทานอาหารเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงมีสุขภาพดี ไม่ใช่กินเพียงเพื่อเอร็ดอร่อย อวดโก้ อวดฐานะ หรือตื่นตามค่านิยมฟุ้งเฟ้อ ให้เป็นการกินด้วยปัญญาที่ทำให้รู้จักประมาณในการบริโภค หรือกินพอดีที่เรียกว่า โภชนะมัตตัตถุญตา ตลอดจนการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างประหยัด ซึ่งทำให้ได้ประโยชน์มากที่สุดโดยสิ้นเปลืองน้อยที่สุด ปัจจัยปฏิสเสวนา หมายถึง การใช้ปัญญาทำความเข้าใจแล้วบริโภคปัจจัยทั้งหลายให้ได้ผลตรงพอดี ตามคุณค่าแท้ที่เป็นจุดหมายของการบริโภคสิ่งนั้น ๆ

^{๑๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, หน้า ๑๕๒.

ศีลในทางพระพุทธศาสนามีอยู่หลายอย่างด้วยกัน ซึ่งแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับสถานภาพของบุคคลผู้ถือปฏิบัติ ดังนี้

ศีล ๕ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นิจศีล (ศีลเนื่องนิตย) หรือเบญจศีล^{๑๓๓}

ศีล ๘ หรืออุโบสถศีล (ศีลอุโบสถ)^{๑๓๔}

ศีล ๑๐ (ศีลของสามเณร)^{๑๓๕}

ศีล ๓๑๑ (ศีลของภิกษุณี)^{๑๓๖}

ศีล ๒๒๗ (ศีลของภิกษุ)^{๑๓๗}

ศีลนั้นอาจจะมองในแง่ของระเบียบวินัยเพื่อสร้างสังคมที่เรียบร้อย อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข เป็นสภาพเกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตและปฏิบัติกิจของสมาชิกทั้งหลาย (ศีลระดับวินัย) ก็ได้ มองในแง่ของความประพฤติดีงามของบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีงามกับผู้อื่น เป็นผลดีแก่ชีวิตของตัวเองและคนอื่นทั้งหลายก็ได้ มองในแง่เครื่องมือคุมความประพฤติ ทำให้กายวาจาเรียบร้อยงดงามอยู่ในระเบียบก็ได้ มองในแง่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับกำจัดกิเลสชั้นหยาบที่แสดงออกทางกายวาจา ชัดเกลาคคนให้ประณีตขึ้นก็ได้ มองในแง่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกายวาจาและอาชีวะให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะเป็นพื้นฐานของการฝึกปรือคุณภาพจิตและการใช้สมรรถภาพของจิตอย่างได้ผลในระดับสมาธิก็ได้ มองในแง่เป็นสภาพปกติทางกายวาจาและอาชีวะของผู้ที่มีชีวิตดีงาม หรือคนที่ได้รับการฝึกอบรมดี มีการศึกษาแท้จริง บรรลุภูมิธรรมอันสูงสุดแล้วก็ได้ ซึ่งโดยย่อที่สุด แบ่งศีลได้เป็น ๒ ระดับ คือ

๑) ธรรมชั้นศีล หรือศีลในแง่ที่เป็นธรรม ได้แก่ หลักความประพฤติระดับกายวาจาและอาชีวะที่นำมาแนะนำสั่งสอน โดยถือเอาภาวะที่ควรจะมีควรจะเป็นตามธรรมชาติเป็นหลัก และผู้ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืน ย่อมได้รับผลดีหรือชั่ว โดยรับผิดชอบต่อกฎธรรมตาของธรรมชาติเองโดยตรงอีก หนึ่งอย่างหมายถึง การปฏิบัติตามธรรมชั้นศีลก็ดี ตามวินัยก็ดี ที่กลายมาเป็นความประพฤติประจำตัวของบุคคลแล้ว

๒) วินัยเป็นศีล หรือศีลในแง่ที่เป็นวินัย ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายจำเพาะของหมู่ชนหรือชุมชนนั้น โดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืน (มักจะ) ต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมนั้นอีกชั้นหนึ่งต่างหากจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาติ อีกอย่างหนึ่งหมายถึง วิธีฝึกให้คนมีศีล^{๑๓๘}

^{๑๓๓}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๒๐๒.

^{๑๓๔}อง.อภฺรฐก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๒๐๔-๒๐๖.

^{๑๓๕}พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑/๑.

^{๑๓๖}วิ.ม. (ไทย) ๓/๑๒๓๔/๒๓๑.

^{๑๓๗}วิ.ม. (ไทย) ๒/๖๕๕/๔๒๗.

^{๑๓๘}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๖๘.

โดยแท้จริง สาระของศีลอยู่ที่เจตนา ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิด คำว่า ละเมิด แง่หนึ่งคือ ละเมิดระเบียบ ละเมิดกฎเกณฑ์ บทบัญญัติ ละเมิดวินัยที่วางกันไว้ อีกแง่หนึ่งคือละเมิดต่อผู้อื่น หมายถึง เจตนาที่จะเบียดเบียนผู้อื่นนั่นเอง ศีลจึงหมายถึงการไม่เจตนาละเมิดระเบียบวินัยหรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น ถ้ามองแต่อาการหรือการกระทำ ศีลก็คือความไม่ละเมิดและการไม่เบียดเบียน และเมื่อบุคคลเชื่อมั่นในศีลย่อมได้รับอานิสงส์ ดังนี้

- ๑) มีโรคะมาก
- ๒) มีความองอาจกล้ากล้า ไม่เคอะเขิน (เวลาสมาคมกับผู้อื่น)
- ๓) ไม่หลงสติทำกาละ (ไม่เสียชีวิตแบบคนขาดสติ)
- ๔) ตายแล้วได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์^{๑๓๙}

ข. อธิจิตตสิกขา (สมาธิ)

สมาธิ หมายถึง การฝึกพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นแล้วก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจยิ่งกว่านั้น ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหา เอาใจใส่ มีความเพียรพยายามที่จะคิดค้นไม่ทอดทิ้ง ยิ่งเรื่องที่คิดหรือพิจารณานั้นยากหรือละเอียดลึกซึ้งก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่านไม่พลุ่งพล่านกระวนกระวาย คือ ต้องมีสมาธิจึงจะคิดได้ชัดเจน เจาะลึกทะลุได้และมองเห็นทั่วตลอด จิตที่ฝึกดีแล้ว จึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและพัฒนาอย่างได้ผล^{๑๔๐}

ขั้นสมาธิ ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมจะปฏิบัติงาน คือ พิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นโดยระลึกรู้ตัวทั่วพร้อม เรียกว่า จิตตสิกขา ดังพุทธพจน์ที่เป็นหลักฐานปรากฏบางตอนในพระสูตร ดังนี้

“อธิจิตตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตก วิจาร์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจาร์สงบระงับไปแล้วบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปิติจางคลายไปมีอุเบกขา มีสติ-สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่าผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ชื่อว่า อธิจิตตสิกขา”^{๑๔๑}

^{๑๓๙} ฐ.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๒๑๐.

^{๑๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, หน้า ๖๗.

^{๑๔๑} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑/๔๘.

สมาธิ (สะมา) หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิต ความสำรวมใจให้แน่วแน่เพื่อให้จิตใจสงบ หรือ เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง^{๑๔๒} สมาธิ แปลกันว่า ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่ กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอคือ จิตตัสเสกัคคตา หรือเรียกสั้น ๆ ว่า เอกัคคตา ซึ่ง แปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือการที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่าย ไป^{๑๔๓} ดังพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีปัญญาเครื่องรักษาตน มีสติ เจริญอัปปมาณาสมาธิเถิด เมื่อเธอมีปัญญาเครื่องรักษาตน มีสติ เจริญอัปปมาณาสมาธิอยู่ ญาณ ๕ ย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตน ญาณ ๕ คือ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า สมาธินี้ มีสุขในปัจจุบัน และมีสุขเป็นวิบากต่อไป ๑ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า สมาธินี้ อันคนเลวเสพไม่ได้ ๑ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า สมาธินี้สงบ ประณีต ได้ด้วยความสงบระงับ ๑ บรรลุได้ด้วยภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น และมีใช้บรรลุได้ด้วยการข่มธรรมที่เป็นข้าศึก ห้ามกิเลสด้วยสังขารจิต ๑ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า เรามีสติเข้าสมาธินี้ได้ มีสติออกจากสมาธินี้ได้ ๑”^{๑๔๔}

อธิสมาธิสิกขา หรืออธิจิตตสิกขา หมายถึง การฝึกอบรมจิตให้มีคุณภาพสูงขึ้น คือมีความสุขสงบ ผ่องใส ตั้งมั่นในอารมณ์เดียวคือความสงบ โดยมีลักษณะ ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มือุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุจตุตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อน ๆ ได้ มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขา ได้มือุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่”^{๑๔๕}

^{๑๔๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๗๑.

^{๑๔๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๖๘.

^{๑๔๔}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๗/๓๕-๓๖.

^{๑๔๕}อง.จตุก. (ไทย) ๑๑/๓๐๗/๑๘๘.

การที่จิตจะเป็นสมาธิได้เร็วจะต้องมีธรรมคอยเกื้อหนุน หรือมีธรรมเป็นปัจจัยส่งเสริม เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วก็ได้แก่ ฌาน ๔ นั้นเอง ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

ปฐมฌาน ประกอบด้วย วิตก วิจาร์ ปีติ สุข เอกัคคตา

ทุติยฌาน ประกอบด้วย ปีติ สุข เอกัคคตา

ตติยฌาน ประกอบด้วย สุข เอกัคคตา

จตุตถฌาน จิตเป็นอุเบกขาอย่างเดียว

ตั้งแต่ปฐมฌานถึงจตุตถฌาน จิตจะละองค์ฌานที่หยาบไปเรื่อย ๆ จนเหลือแต่ความตั้งมั่น หรือความวางเฉยแห่งจิต ซึ่งเป็นองค์ฌานที่ละเอียดหรือประณีตที่สุด มีพระพุทธรูปที่ตรัสถึงธรรมที่เป็นปัจจัยให้บรรลุสมาธิ ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ เป็นผู้อาจบรรลุสัมมาสมาธิอยู่ได้ ธรรม ๕ คือ เป็นผู้อดทนต่อรูป ๑ เป็นผู้อดทนต่อเสียง ๑ เป็นผู้อดทนต่อกลิ่น ๑ เป็นผู้อดทนต่อรส ๑ เป็นผู้อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑”^{๑๔๖}

แนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดสมาธิ เรียกว่า อารมณ์สมถกรรมฐาน ซึ่งเป็นวิธีหรืออุบายให้เข้าถึงสมาธิ สมถกรรมฐานมีอารมณ์สำหรับบริกรรมภาวนา ๔๐ ประการ โดยจัดเป็นหมวด ๆ คือ กสิณ ๑๐ อสุภ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ อรูป ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตุวัตถาน ๑ ดังนี้

กสิณ ๑๐

กสิณ แปลว่า การเพ่ง ใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับเพ่งเพื่อยึดเหนี่ยวอารมณ์ให้หนึ่ง มี ๑๐ อย่าง คือ

๑) ปฐวีกสิณ ดิน

๒) อาโปกสิณ น้ำ

๓) เตโชกสิณ ไฟ

๔) วาโยกสิณ ลม

(๔ อย่างนี้เรียกว่า ภูตกสิณ คือธาตุ ๔)

๕) นีลกกสิณ สีเขียว

๖) ปีตกกสิณ สีเหลือง

๗) โลหิตกกสิณ สีแดง

๘) โอทาทกกสิณ สีขาว

(๔ อย่างนี้เรียกว่า วัณณกสิณ คือสี ๔)

๙) อาโลกกสิณ แสงสว่าง

๑๐) อากาสกสิณ อากาศ^{๑๔๗}

^{๑๔๖} วจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๑๓/๑๙๒.

^{๑๔๗} ศ.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๖/๒๓๗-๒๓๘.

อสุภ ๑๐

อสุภ แปลว่า ไม่สวย ไม่งาม น่าเกลียด น่าระอา หมายถึง ชากศพที่อยู่ในสภาพต่าง ๆ ไข้
เป็นอารมณ์ของกรรมฐาน จำแนกไว้ ๑๐ ประการ คือ

- ๑) อุทฺธมาตกะ ชากศพที่ขึ้นพองอืดขึ้น
- ๒) วินีลกะ ชากศพที่เขียวคล้ำ
- ๓) วิปฺพุพกะ ชากศพที่มีน้ำหนองไหลเยิ้มออกมา
- ๔) วิจฺฉิทกะ ชากศพที่ขาดกลางตัว
- ๕) วิกขายิกะ ชากศพที่ถูกสัตว์กัดกิน แทะกิน
- ๖) วิกขิตตกะ ชากศพที่มีมือ เท้า ศีรษะขาดหายไป
- ๗) หตฺตวิกขิตตกะ ชากศพที่ถูกสับเป็นท่อน ๆ
- ๘) โลหิตกะ ชากศพที่มีเลือดไหลออกตามตัว
- ๙) ปุพฺพกะ ชากศพที่เน่าเฟะ มีหมู่นอนนอนไข
- ๑๐) อฏฺฐิกะ ชากศพที่เหลือแต่โครงกระดูก^{๑๔๘}

อนุสสติ ๑๐

อนุสสติ แปลว่า การระลึกถึงเนื่อง ๆ หรืออารมณ์ที่ควรระลึกถึงเนื่อง ๆ มี ๑๐ ประการ
คือ

- ๑) พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า
- ๒) ธรรมานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระธรรม
- ๓) สังฆานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระสงฆ์
- ๔) สีลานุสสติ ระลึกถึงศีลที่ตนรักษา
- ๕) จาคานุสสติ ระลึกถึงทานที่ตนบริจาคแล้ว
- ๖) เทวตานุสสติ ระลึกถึงธรรมที่ทำให้เป็นเทวดา
- ๗) มรณฺสสติ ระลึกถึงความตายที่จะมีแก่ตน
- ๘) กายคตาสติ ระลึกถึงส่วนของร่างกายมีผม ขน เล็บ เป็นต้น
- ๙) อานาปานสติ ระลึกถึงลมหายใจเข้าออก
- ๑๐) อุปสมานุสสติ ระลึกถึงพระนิพพาน^{๑๔๙}

^{๑๔๘} พระพุทธโฆสเถระ รัตนา, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรพงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑๕.

^{๑๔๙} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๔๗๓-๔๘๒/๔๓.

พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่อันประเสริฐ^{๑๕๐} หรือแปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของท่านผู้ใหญ่ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ และพรหมวิหารธรรมเป็นธรรมอยู่อย่างประเสริฐซึ่งจัดเป็นหลักธรรมประจำใจและกำกับความประพฤติ เป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมไทย ซึ่งในปัจจุบันนี้อ่านาจารย์ตถุณิยัมปิรตให้ต้องเป็นคนใจแคบเห็นแก่ตัว การฝึกฝนให้สามารถรักและเมตตา แม้แต่ศัตรูเราก็คงยอมได้จะได้อาศัยว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริง^{๑๕๑} พรหมวิหาร ประกอบด้วย ๔ อย่าง คือ

๑) เมตตา ความรักใคร่ ประารถนาจะให้เป็นสุข คำว่า “เมตตา” หมายถึง ความสนิทสนม คือ ความรักใคร่ที่เว้นจากราคะ ความกำหนด ได้แก่ ความปรารถนาให้เกิดความสุขความเจริญแก่ผู้อื่น ความปรารถนาดีอยากให้มีความสุข ความมีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า

๒) กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ คำว่า “กรุณา” หมายถึง ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ร้อน ได้แก่ ประารถนาเพื่อจะปลดเปลื้องความทุกข์ร้อนของเขา หรือ ความสงสาร คิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ความใส่ใจอันอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ เดือดร้อนของปวงสัตว์

๓) มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า “มุทิตา” หมายถึง ความชื่นบาน ได้แก่ ความพลอยยินดีในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีหรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่สรรพสัตว์ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔) อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ คำว่า “อุเบกขา” หมายถึง ความวางเฉย ได้แก่ วางตนเป็นกลาง หรือความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจ มองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขาได้รับผิดชอบตนได้ดีเขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของเขา^{๑๕๒}

อรุป ๔

อรุป หมายถึง ธรรมฐานที่มีอรุปรธรรมเป็นอารมณ์ มี ๔ คือ

๑) อากาสนัญญายณะ อากาสวางเปล่าหาที่สุดมิได้

๒) วิญญานัญญายณะ วิญญานหาที่สุดมิได้

๓) อากิญจัญญายณะ ภาวะที่ไม่มีอะไร ๆ

๔) เนวสัญญานาสัญญายณะ ภาวะที่จะเรียกว่ามีก็มีใช่ เรียกว่าไม่มีก็มีใช่^{๑๕๓}

^{๑๕๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๐๐.

^{๑๕๑}ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๗-๑๔๘.

^{๑๕๒}แก้ว ชิตตะชบ, รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๑๕๓}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๐๐.

อาหาเรปฏิกูลสัญญา

อาหาเรปฏิกูลสัญญา คือ ธรรมเนียมที่กำหนดพิจารณาอาหารว่าเป็นของปฏิกูล น่าเกลียด เป็นอารมณ์ จนเกิดความไม่ยินดีในรสอาหารนั้น^{๑๕๔}

จตุธาตุวัตถุสถาน

จตุธาตุวัตถุสถาน คือ การกำหนดพิจารณาโดยความเป็นธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม^{๑๕๕}

เมื่อผู้ปฏิบัติเรียนกรรมฐานในสำนักของอาจารย์ อาจารย์ผู้ให้กรรมฐานต้องให้กรรมฐานที่เหมาะสมกับจริตของผู้ปฏิบัติ เช่น คนราคะจริตต้องยึดเอาอสุภะ ๑๐ เป็นอารมณ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก ในการปฏิบัติสมาธิย่อมมีอุปสรรคมากมาย กล่าวคือ ธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการเจริญสมาธิ ได้แก่ นิวรณ์ ๕

ธรรมที่ขัดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อการเจริญสมาธิ ได้แก่ นิวรณ์ ๕ คือ

- ๑) กามฉันทะ พอใจ ติดใจในกามคุณ
- ๒) พยาบาท คิดร้าย พยาบาทผู้อื่น
- ๓) ถีนมิตถะ หดหู่ ท้อแท้ หรือเศร้าซึม
- ๔) อุทธัจจกุกกุกจะ ฟุ้งซ่าน อึดอัด กลัดกลุ้ม วิตกกังวล และรำคาญใจ
- ๕) วิจิกิฉา ลังเลใจ ตัดสินใจไม่ได้ สงสัย กังวล^{๑๕๖}

ธรรมเหล่านี้จะกั้นจิตไม่ให้เกิดสมาธิ ผู้ปฏิบัติต้องกำหนดรู้ และพยายามละให้ได้ เช่น เวลาเกิดความพยาบาทขึ้นในจิตใจ ก็ต้องเจริญเมตตาภาวนา เพื่ออบรมจิตให้เกิดความอ่อนโยน เป็นต้น

การเจริญสมาธิ มีวิธีหลายอย่างตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในที่นี้จะกล่าวถึงขั้นตอนการปฏิบัติสมาธิโดยภาพรวม ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ตัดปัลลิวะ คือ ข้อติดข้องหรือเหตุกัณฑ์ ๑๐ ประการ

ขั้นตอนที่ ๒ เข้าหากัลยาณมิตร คือครูอาจารย์ ผู้มีคุณสมบัติเหมาะที่จะให้กรรมฐาน

ขั้นตอนที่ ๓ รับเอากรรมฐานอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔๐ อย่าง ที่เหมาะกับจริตของตน

ขั้นตอนที่ ๔ เข้าอยู่ในวัดที่อยู่อาศัย หรือสถานที่ปฏิบัติ ซึ่งเหมาะแก่การเจริญสมาธิ

ขั้นตอนที่ ๕ ตัดปัลลิวะ คือ ข้อกัณฑ์เล็ก ๆ น้อย ๆ เสียให้หมด

ขั้นตอนที่ ๖ ปฏิบัติตามวิธีเจริญสมาธิ^{๑๕๗}

ประการสำคัญ คือ เมื่อบุคคลเจริญสมาธิย่อมมีอาณิสส ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
- ๒) สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ
- ๓) สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดสติสัมปชัญญะ
- ๔) สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นอาสวะ^{๑๕๘}

^{๑๕๔} พระพุทธโฆสเถระ รัตน, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๑๘๕.

^{๑๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๕.

^{๑๕๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๒๐๘.

^{๑๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๔๙.

^{๑๕๘} อัง.จตุกก. (ไทย) ๑๑/๓๐๗/๑๙๙.

ข. อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา)

ปัญญา คือ ความรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด^{๑๕๙} ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ คัดการต่าง ๆ สร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มันเป็น ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดภัย ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์^{๑๖๐} ดังพุทธพจน์ที่เป็นหลักฐานปรากฏบางตอนในพระสูตร ดังนี้

“อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบด้วยปัญญอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลुถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่ทุกข์ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์) เธอรู้ตามความเป็นจริงว่าเหล่านี้อาสวะ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่อาสวสมุทัย เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่อาสวนิโรธ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา นี้ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา”^{๑๖๑}

ปัญญา หมายถึง การฝึกฝนอบรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุด ในสิ่งทั้งปวงตามที่มันเป็นจริง^{๑๖๒} ดังที่ พระไตรปิฎกระบุถึงความหมายและลักษณะของปัญญาไว้ ดังนี้

“ปัญญา เรียกว่า ธี ได้แก่ ความรู้ กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกเฟ้น ความสอดส่องธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนด เฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่ละเอียด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ ปัญญาจุจแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ปัญญาเครื่องเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาจุจภูฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาจุจศัสตรา ปัญญาจุจปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาจุจดวงประทีป ปัญญาจุจดังแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฎฐิ ชื่อนักปราชญ์ เพราะประกอบด้วยปัญญานั้น”^{๑๖๓}

^{๑๕๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๗๓๓.

^{๑๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ศึกษา ฝึกฝน พัฒนาตนให้สูงสุด, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์), หน้า ๑๑๐-๑๑๒.

^{๑๖๑} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑ /๔๙.

^{๑๖๒} พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ), วิธีแก้ปัญหาวชิวัต, หน้า ๑๔๘.

^{๑๖๓} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๕๔.

ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวแทนทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่นั้นก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาขึ้นมาหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาติดตันอยู่ พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวางแยกออกไปได้หลายด้านและมีหลายชั้นหลายระดับ เช่น เป็นปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จความรู้ความเข้าใจในข้อมูล รวมทั้งศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เข้าถึงเนื้อหาความหมายถูกต้องชัดเจนการเรียนรู้อย่างถูกต้องตามเป็นจริง โยงเข้ามาประสานเป็นภาพองค์รวมทั้งชัดเจน หรือโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้ยังเห็นใหม่ ๆ ได้, ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ความรู้เข้าใจในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัยสืบเนื่องส่งผลต่อกันตามเหตุปัจจัย หรือปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม ความเข้าใจเข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขารคือโลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติจนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้น เป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์^{๑๖๔} ดังที่ คัมภีร์พระไตรปิฎกได้อธิบายถึงปัญญาไว้หลายที่ ดังนี้

ในคุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ กล่าวถึงปัญญา ๓ อย่าง คือ

- ๑) ญาตปริญญา การกำหนดรู้ขั้นรู้จัก
- ๒) ตีรณปริญญา การกำหนดรู้ขั้นพิจารณา
- ๓) ปหานปริญญา การกำหนดรู้ขั้นละ^{๑๖๕}

ในสังคีตสูตร กล่าวถึง ปัญญา ๓ คือ

- ๑) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด
- ๒) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง หรือการศึกษาเล่าเรียน
- ๓) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรมจิตใจ^{๑๖๖}

ในอวฺกุชฺชิตสูตร กล่าวถึงบุคคลมีปัญญา ๓ จำพวก คือ

๑) อะวะกุชฺชะปัญญะ ผู้มีปัญญาดังหม้อคว่ำ ได้แก่ ผู้ฟังหรือเรียนอะไรก็ไม่เข้าใจ เปรียบเหมือนหม้อคว่ำที่ไม่อาจรองรับน้ำที่เทลงใส่ได้

๒) อุจฺฉังคะปัญญะ ผู้มีปัญญาดังหน้าตัก ได้แก่ ผู้ที่ฟังหรือเรียนอะไรแล้วก็เกิดความเข้าใจบ้าง แต่ภายหลังก็ลืมหมดสิ้น เปรียบเหมือนคนที่กินของขบเคี้ยวต่าง ๆ ที่วางไว้บนตัก แต่เมื่อเผลอตัวลุกขึ้น ของเหล่านั้นก็หล่นเสีย

๓) ปุณฺณปัญญะ ผู้มีปัญญามาก ได้แก่ ผู้ที่ฉลาด ฟังหรือเรียนอะไรแล้วก็เข้าใจได้ง่ายและจำได้ไม่ลืม เปรียบเหมือนหม้อหอยที่สามารถรองรับน้ำที่เทลงมาได้ทั้งหมด^{๑๖๗}

ในสังคีตสูตร กล่าวถึงปัญญา ๔ คือ

- ๑) ทุกขญาณ ความรู้ในทุกข์
- ๒) ทุกขสมุทยญาณ ความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์

^{๑๖๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, หน้า ๖๗.

^{๑๖๕} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๖๓.

^{๑๖๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑๙๖.

^{๑๖๗} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๐/๑๒๔.

- ๓) ทุกขนิโรธญาณ ความรู้ในความดับทุกข์
 ๔) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาญาณ ความรู้ในการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์^{๑๖๘}
 ในวิสุทธิมรรค ปัญญาเทศ กล่าวถึงปัญญา ๒ คือ
 ๑) โลเกียปัญญา ปัญญาของปุถุชน
 ๒) โลกุตตรปัญญา ปัญญาของพระอริยบุคคล^{๑๖๙}

ส่วนคำว่า ญาณปริปัญญา มีความหมายว่า ความรู้ในระดับผัสสะ หรือที่เรียกว่าอายตนะ นั้นเอง ซึ่งเป็นบ่อเกิดหรือแดนเกิดแห่งความรู้ในทางพระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติจะต้องกำหนดรู้อย่างมีสติ จึงจะไม่ถูกกิเลสหรือสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อปัญญาครอบงำ อันจะทำให้ไม่เข้าถึงปัญญาได้ ดังพุทธพจน์ว่า

“นักปราชญ์รู้จักผัสสะ คือ รู้ เห็นว่า นี่จักขุสัมผัส นี่โสตสัมผัส นี่ฆานสัมผัส นี่ชีวหาสัมผัส นี่กายสัมผัส นัมโนสัมผัส น้อธิวจนสัมผัส นี่ภฺนิขสัมผัส นี่ผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา นี่ผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา นี่ผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งทุกขมสุขเวทนา นี่ผัสสะที่เป็นกุศล นี่ผัสสะที่เป็นอกุศล นี่ผัสสะที่เป็นอัปยากฤต นี่ผัสสะที่เป็นกามาวจร นี่ผัสสะที่เป็นรูปาวจร นี่ผัสสะที่เป็นรูปาวจร นี่สัญญาตผัสสะ น้อนิมิตตผัสสะ น้อปณฺนิหิตตผัสสะ นี่ผัสสะที่เป็นโลกียะ นี่ผัสสะที่เป็นโลกุตตระ นี่ผัสสะที่เป็นเป็นอดีต นี่ผัสสะที่เป็นอนาคต นี่ผัสสะที่เป็นปัจจุบัน นี่ชื่อว่าญาณปริปัญญา”

“นักปราชญ์ทำสิ่งที่รู้แล้วให้ปรากฏอย่างนี้แล้ว พิจารณาผัสสะ คือ พิจารณาโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดุจหัวฝี เป็นดุจลูกศร เป็นของลำบาก เป็นอาพาธ เป็นอย่างอื่น (บังคับไม่ได้) เป็นของทรุดโทรม เป็นเสนียด เป็นอุปัทวะ เป็นภัย เป็นอุปสรรค เป็นของหวั่นไหว เป็นของผูกพัน เป็นของไม่ยั่งยืน เป็นของไม่มีที่ต้านทาน เป็นของไม่มีที่ซ่อนเร้น เป็นของไม่มีที่พึ่ง เป็นของว่าง เป็นของเปล่า เป็นของสูญ เป็นอนัตตา เป็นของมีโทษ เป็นของแปรผันไปเป็นธรรมดา เป็นของไม่มีแก่นสาร เป็นเหตุแห่งความลำบากเป็นดุจเพชฌฆาต เป็นของปราศจากความเจริญ เป็นของมีอาสวะ เป็นของที่ถูกเหตุปัจจัยปรุงแต่ง เป็นเหยื่อแห่งมาร มีชาติ (ความเกิด) เป็นธรรมดา มีชรา (ความแก่) เป็นธรรมดา มีพยาธิ (ความเจ็บป่วย) เป็นธรรมดา มีมรณะเป็นธรรมดา มีโสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกขะ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) อุปายาส (ความคับแค้นใจ) เป็นธรรมดา มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา เป็นเหตุเกิดทุกข์ ตั้งอยู่ไม่ได้ หาความเข้มข้นไม่ได้เป็นโทษ เป็นของที่ต้องสลัดออกไป นี่ชื่อว่า ตีรณปริปัญญา”^{๑๗๐}

^{๑๖๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๐/๒๐๒.

^{๑๖๙} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๗๑๓

^{๑๗๐} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๖๓-๖๔.

ศีรณปริณญาเป็นปัญญาที่ปฏิบัติต่อเนื่องจากญาณตปริณญา คือ เมื่อเกิดผัสสะหรือการรับรู้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือมีสติกำหนดพิจารณาให้เห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และอนัตตา การพิจารณาที่จะทำให้สามารถเข้าถึงปหานปริณญาได้ต้องเป็นการพิจารณาอันเกิดจากผลการปฏิบัติหรือที่เรียกว่าสภาวะธรรม เทียบได้กับปัญญาในระดับภาวณาปัญญา นักปราชญ์ครั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้ว ย่อมละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ให้ถึงความไม่มีอีกซึ่งความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในผัสสะ สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน
ผัสสะทั้งหลายเสีย ผัสสะนั้นเธอทั้งหลายจะได้เด็ดขาดแล้วอย่างนี้ ตัตรากถอน
โคณ เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้น
ต่อไปได้แล้ว นี่ชื่อว่า ปหานปริณญา” ^{๑๗๑}

ปัญญามีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ถือเป็นเครื่องมือในการจัดการที่มี
ความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเรียนรู้ การใช้ชีวิต
หากมนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างขาดปัญญาจะทำให้พบกับปัญหาและความทุกข์มากมาย ดังนั้น มนุษย์จึง
ต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยมีลักษณะสำคัญของกระบวนการดำเนินชีวิตด้วย
การพัฒนาศักยภาพการดำเนินชีวิต ให้สามารถอยู่รอดอย่างดีงาม มีความสุข ^{๑๗๒} มีความเข้าใจใน
เหตุผล ดี ชั่ว รู้คิด รู้วินิจฉัย และรู้ที่จะจัดการ อันใดเป็นประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ^{๑๗๓} การเรียนรู้ เป็น
ความหมายหนึ่งของการศึกษา ที่จะฝึกตัวเอง พัฒนาชีวิตตนเองให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้อย่าง
ดี ซึ่งชีวิตของมนุษย์นั้นโดยปกติจะสัมพันธ์กับโลกใน ๓ ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม หมายถึง ความสัมพันธ์
กับผู้คน เพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ด้านจิตใจ หมายถึง ความสัมพันธ์ใน
การแสดงออกทางกายและวาจาของตนเองและผู้อื่น และสุดท้ายทางด้านปัญญา เป็นการแสดงออก
ทางด้านความเห็น ความเข้าใจ การพิจารณาในเหตุผล ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ทั้ง ๓ ด้านนี้มีผล
ต่อเราทุกคนในการดำเนินชีวิต ^{๑๗๔} หากขาดปัญญาเสียแล้ว การเป็นอยู่ที่ต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มี
องค์ประกอบ ๓ ด้านก็อาจจะนำมาซึ่งความทุกข์ ไม่สามารถ ควบคุม สติ สัมปชัญญะและอารมณ์ได้
ปัญญาจะเป็นตัวชี้แนะ บอกทาง ให้แสงสว่าง ขยายขอบเขต ปรับแก้จิตใจและพฤติกรรมและปลดปล่อยให้
หลุดพ้นจากปัญหาหรือทุกข์ ^{๑๗๕}

^{๑๗๑} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๖๓-๖๔.

^{๑๗๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), “หัวใจพระพุทธศาสนา”, พุทธจักร, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๐) : ๑๐.

^{๑๗๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๔.

^{๑๗๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๓๔๘-๓๕๑.

^{๑๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๙.

การพัฒนาปัญญาที่แท้จริงต้องเป็นการพัฒนาปัญญาที่บริสุทธิ์ ไปตามทำนองคลองธรรม ไปสู่ความรู้แจ้ง จนจิตใจไม่ยึดมั่นในความเป็นตัวเรา^{๑๗๖} มุ่งเน้นการพัฒนาให้มีมากขึ้นในสิ่งที่น่าพึงปรารถนา โดยมีความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุด ไม่ว่าชีวิตในทางฝ่ายวัตถุ ฝ่ายจิตล้วนๆ และฝ่ายสติปัญญา ล้วนต้องพัฒนาไปสู่ภาวะที่น่าพอใจ คือ ความสุขทั้งสัน^{๑๗๗}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “องค์ประกอบของไตรสิกขา” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบของไตรสิกขา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖, หน้า ๑๑๔๖, ๑๑๗๑, ๗๓๓)	- ศีล คือ ความประพฤติที่ดี - สมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิต สรรวมใจให้แน่วแน่เพื่อให้จิตใจสงบ หรือเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง - ปัญญา คือ ความรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๓๙, หน้า ๖๗)	ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ดังนี้ ๑) ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มี ๒ ประเภทคือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย) ๒) สมาธิ หมายถึง การฝึกพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าหากจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีงามแล้วก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย

^{๑๗๖} พุทธศาสนิกฯ (เจื้อม อินทปญโญ), พจนานุกรมธรรมของพุทธศาสน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, มปป.), หน้า ๑๔๘.

^{๑๗๗} พุทธศาสนิกฯ (เจื้อม อินทปญโญ), พุทธศาสนาคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาจัดพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕.

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบของไตรสิกขา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	๓) ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นต้นทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่นั้นก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญา ชี้นำหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ ปัญญาเป็นเครื่องช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดำรงความเข้าใจเข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขารคือโลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติจนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้น เป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์
พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) (๒๕๔๒, หน้า ๑๓)	พระวินัยนี้เป็นหลักที่พระพุทธองค์ไม่ได้บัญญัติเอาไว้ล่วงหน้า แต่การบัญญัติกฎเกณฑ์อะไรลงไปนี้บัญญัติตามสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจริง เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นแต่เป็นสิ่งที่ไม่สมควรแล้วจึงบัญญัติห้าม
พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๖, หน้า ๗๖๘)	อิสรภาพทางสังคมหรือเกี่ยวกับศีล คือ ความปลอดพ้นจากการบีบคั้นเบียดเบียนกันระหว่างมนุษย์ พ้นจากความอยุติธรรม การเอารัดเอาเปรียบ การข่มเหงแย่งชิง มีอาชีวะ คืออาชีพที่ประกอบได้โดยสุจริต ดำรงชีวิตอย่างโปร่งโล่ง ไม่ว่างงาน พึ่งตนได้ โดยนัยนี้ ศีลได้เป็น ๒ ระดับคือ ๑) ธรรมชั้นศีล หรือศีลในแง่ที่เป็นธรรม ๒) วินัยเป็นศีล หรือศีลในแง่ที่เป็นวินัย สมาธิ คือ ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอคือ จิตตเสกัคคตา หรือเรียกสั้น ๆ ว่า เอกัคคตา ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือการที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบของไตรสิกขา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ) (มปป., หน้า ๑๙๘)	ปัญญา หมายถึง การฝึกฝนอบรมทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุดในสิ่ง ทั้งปวงตามที่มันเป็นจริง
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๐, หน้า ๑๐)	ปัญญามีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ ขาดไม่ได้ถือเป็นเครื่องมือในการจัดการที่มีความ จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเรียนรู้ การใช้ชีวิต หากมนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างขาดปัญญาจะทำให้ พบกับปัญหาและความทุกข์มากมาย
พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ), (๒๕๔๒, หน้า ๗๕)	การพัฒนาปัญญาที่แท้จริงต้องเป็นการพัฒนา ปัญญาที่บริสุทธิ์ ไปตามทำนองคลองธรรม ไปสู่ ความรู้แจ้ง จนจิตใจไม่ยึดมั่นในความเป็นตัวเรา โดยมีความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุด

สรุปได้ว่า ไตรสิกขา หรือสิกขา ๓ คือ การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา ๓ อย่าง ซึ่งประกอบด้วย ๑) อธิศีลสิกขา หรือศีล หมายถึง ความปกติกายและวาจา เป็นกฎที่ควบคุมกายวาจาให้อยู่ในระเบียบคือความปกติ ไม่แสดงอาการผิดปกติก่อทุกข์ มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนากายและวาจาให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยแท้จริง สาระของศีลอยู่ที่เจตนา ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดระเบียบ กฎเกณฑ์ บทบัญญัติ หรือวินัยที่วางกันไว้ หากพิจารณาในแง่ของการกระทำ ศีลคือความไม่ละเมิดและการไม่เบียดเบียน ๒) อธิจิตตสิกขา หรือสมาธิ หมายถึง การฝึกอบรมจิตให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น คือมีความสุขสงบ ผ่องใส ตั้งมั่นในอารมณ์เดียวคือความสงบ จิตที่มีสมาธิย่อมเจริญปัญญาได้ง่ายขึ้น ซึ่งการเจริญปัญญาเรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน และ ๓) อธิปัญญาสิกขา หรือปัญญา หมายถึง ความฉลาด รอบรู้ คือ รู้เหตุและผล ซึ่งในทางปฏิบัติ อธิปัญญาสิกขา หรือปัญญานี้หมายถึง กระบวนการฝึกจิตจนเกิดความรู้แจ้ง สามารถทำลายกิเลสอาสวะได้ เมื่อกล่าวโดยกระบวนการอบรมทั้ง ๓ ประการนี้ กล่าวได้ว่า ศีลจะช่วยควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจา ทำให้มีปฏิบัติหรืออาการที่นำเคารพเลื่อมใส ปลุกให้เกิดศรัทธาหรือความนิยมชมชอบ มีอานิสงส์ทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพตามที่กล่าวมาแล้ว สมาธิจะช่วยควบคุมพฤติกรรมทุกอย่าง เพราะเมื่อจิตใจสงบนิ่งแล้ว การควบคุมกายและวาจาก็สามารถกระทำได้อย่างง่ายดาย ประโยชน์ในการดำรงชีวิตในปัจจุบันคือ จิตสงบไม่วุ่นวายด้วยนิวรณ์ทั้ง ๕ สุขภาพจิตเบิกบาน เรียนหรือทำงานได้ดี ประโยชน์ในระดับสูงคือทำให้ได้ฌาน ซึ่งต้องใช้ความเพียรในการปฏิบัติเป็นอย่างมาก ส่วนปัญญาจะทำให้แก้ปัญหาได้ทุกอย่างทั้งที่หายาอันแสดงออกทางกายและวาจาและละเอียดอันแสดงออกทางจิตใจ โดยปัญญานี้มี ๒ ระดับ คือระดับโลกียะ และโลกุตตระ นั่นเอง

๒.๓.๔ การพัฒนาชุมชนตามหลักไตรสิกขา

ในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏมีคำว่า ภาวนา มีความหมายตรงกับคำว่า พัฒนา^{๑๗๘} ฉะนั้น การพัฒนาในทัศนะแห่งพระพุทธศาสนาจึงเน้นที่การพัฒนาตัวบุคคลเป็นสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสิ่งใด ๆ นี้ ดังนั้น ในบริบทนี้จึงเป็นสาระของการพัฒนาคนตามหลักไตรสิกขา ดังนี้

ก. การพัฒนาตามหลักศีล

อริศีลสิกขา (สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ อย่างสูง ดังคำอธิบายในคุหิฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหาณีเทศ ว่า อริศีลสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุใน พระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่คือ สีลขันธเล็ก สีลขันธใหญ่ ศีล เป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธาน เพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อริศีลสิกขา^{๑๗๙} โดยการฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การ สำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำเป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่แสดงในมาติกาภาดา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “เนกขัมมะ ชื่อว่า สีลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกามฉันทะ...ความสำรวม ชื่อว่า อริศีลสิกขา... อพยابาท ชื่อว่า สีลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นพยาบาท...อรหัตตมรรค ชื่อว่า สีลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกิเลสทั้ง ปวง”^{๑๘๐}

ศีลขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ ได้แก่ ศีล ๕ มีสาระมุ่งไปเพื่อการไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นขั้น เริ่มต้นของการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลศีล ต่อจากนั้นจะเป็นการเน้นการเกื้อกูล สิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ส่วนตัว และการฝึกหัดขัดเกลา (กิเลส) ตนเอง การรักษาศีลมีเป้าหมาย หลัก ๒ ประการ คือ ขัดเกลากิเลสพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ สุข และเพื่อเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้อื่นและต่อสังคม^{๑๘๑} เพราะ “ศีล” เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีก่อน เพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งความดีงาม เป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาแห่งกัลยาณธรรมและเป็นบ่อเกิด แห่งกุศลธรรมทั้งปวง คำว่า ศีล แปลว่า ปกติ สิ่งไรเป็นปกติ สิ่งนั้นย่อมไม่มีโทษ อย่างบ้านเมืองสงบ เป็นปกติ หมายความว่า ปราศจากภัยจากภายในและภายนอก คนมีความปกติภายในตน คือไม่มี ภัยเบียดเบียน มีอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยเป็นปกติ คนที่อยู่ร่วมกันไม่เบียดเบียนก่อทุกข์แก่กัน คือ ไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักฉ้อ แ่่งชิงกัน ไม่ลักลอบทำชู้กัน ไม่ขี้ปดหลอกลวงกัน ไม่ขี้เมาก่อ ความรำคาญทะเลาะวิวาทกัน ในครอบครัวนั้นก็อยู่เป็นปกติไม่มีใครเดือดร้อนลำบากทุกข์ยาก คำว่า ปกตินี้ จึงหมายถึงความเรียบร้อยภายในตัวบุคคลแต่ละคน และทั้งหมดนี้ที่อยู่ร่วมกัน ปกตินี้มา จากภาษาบาลี คือ ศีล^{๑๘๒}

^{๑๗๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๑๗๙} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘.

^{๑๘๐} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๐/๖๐๖.

^{๑๘๑} พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี), เบญจศีลเบญจธรรม : อุดมชีวิตของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๑๘๒} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร), ธรรมคดี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๖), หน้า ๖.

นอกจากนี้การฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำ เป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่แสดงในมาติกาภา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “เนกขัมมะ ชื่อว่า สิลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกามฉันทะ... ความ สำรวม ชื่อว่า อธิศีลสิกขา...อภยาบาท ชื่อว่า สิลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นภยาบาท... อรหัตตมรรค ชื่อว่า สิลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกิเลสทั้งปวง”^{๑๘๓}

ศีลมีขอบเขตเฉพาะทางกายและวาจาที่ปรากฏภายนอก คือ ถ้าภายนอกเรียบร้อยตามวินัย แม้ใจจะเสียไปบ้างก็ไม่นับว่าเสียในส่วนศีล^{๑๘๔} ซึ่งแบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ ๔ หมวด^{๑๘๕} คือ

๑) การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน เมื่อคนอยู่ร่วมกัน หรือทำงานทำกิจการร่วมกัน เป็น ชุมชน เป็นหน่วยงาน เป็นองค์กร ตลอดจนเป็นประเทศชาติ จะต้องมีการกำหนดกติกาตลอดจน กฎหมาย เพื่อจัดระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อย ความประสานสอดคล้อง ความเกื้อหนุนต่อกัน ความร่วมรับผิดชอบและสามัคคี ที่จะเอื้อโอกาส หรือเป็นหลักประกันให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการ ต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดี สมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น เช่น โรงเรียนก็ต้องมีกฎ กติกาที่เป็นวินัยแม่บทของตนเช่นเดียวกัน สำหรับสังคมคฤหัสถ์หรือสังคมแห่งมนุษยชาติทั้งหมด ก็คือ ศีล ๕

๒) การรู้จักใช้อินทรีย์ เรารับรู้สิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หูตาไม่เป็น เช่น ดูไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ก็จะเกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ถูกหลอกลวงและเสื่อมเสียสุขภาพเป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อการแย่งชิง หรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการใช้ อินทรีย์ให้ดูฟัง เป็นต้นอย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็นเช่น ดูทีไรเป็น ฟังวิหุเป็น รู้จักใช้ตาหูแสวงหาความรู้เป็นต้น ก็จะได้ปัญญา ได้คุณภาพชีวิต และนำไปสู่ การใช้มือและสมองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำการสร้างสรรค์

หลักปฏิบัติที่สำคัญในการใช้อินทรีย์ คือ

- รู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะดู จะฟัง เป็นต้น แยกแยะได้อย่างรู้เท่าทันว่าสิ่งใด รายการ ใดดีงามหรือไม่ เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษเป็นภัย แล้วหลีกเลี่ยงเว้นสิ่งที่ชั่วร้ายเป็นโทษภัย และรับ ดูรับฟังสิ่งที่ดีงาม เป็นประโยชน์

- ดู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดี ไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลงมัว เมาตกเป็นทาสของสิ่งที่ดูที่ฟังเป็นต้นนั้น อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง สูญเสียเวลา เสียสุขภาพ เสีย การงาน เสียการเล่าเรียน เป็นต้น

- ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานบันเทิง ไม่ติดอยู่แค่ความชอบใจไม่ชอบใจ แต่รู้จักดู รู้จักฟังให้ ได้คุณค่าที่ดีงามเป็นประโยชน์สูงขึ้นไปกว่านั้น โดยเฉพาะที่สำคัญคือ ต้องให้ได้ปัญญา และคติที่จะ นำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและสังคม

^{๑๘๓} พ.ม. (ไทย) ๓๑/๔๐/๖๐๖.

^{๑๘๔} พุทธศาสนิกชน, เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า

๕๙.

^{๑๘๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, หน้า ๕๕.

๓) การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ การทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นพฤติกรรมหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาเลี้ยงชีพโดยวิธีทุจริต เป็นมิฉฉาชีพ นอกจากชีวิตของคนนั้นเองจะชั่วร้ายเสื่อมเสียแล้ว ก็จะก่อความเดือดร้อนแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาสัมมาชีพ และส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนตนให้สามารถประกอบสัมมาชีพ คือ หาเลี้ยงชีวิตโดยทางสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย สัมมาชีพจึงมีลักษณะที่สำคัญ ๆ ดังนี้

- เป็นอาชีพการงานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัย หรือสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม
- เป็นอาชีพการงานที่ช่วยแก้ไขปัญหาหรือสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมทางใดทางหนึ่ง
- เป็นอาชีพการงานที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิตของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรมด้านจิตใจ และด้านปัญญา
- เป็นอาชีพการงานที่ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิต และไม่เสื่อมเสีย คุณภาพชีวิต แต่ทำให้ชีวิตของตนมีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ
- เป็นอาชีพการงานที่ทำให้ได้ปัจจัยเลี้ยงชีพมาด้วยเรี่ยวแรงกำลังกายกำลังสติปัญญา ความเพียรพยายาม ความสามารถและฝีมือของตน และทำให้ได้ฝึกฝนพัฒนาความเชี่ยวชาญจัดเจน หรือฝึกปรือฝีมือในทางสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

๔) การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา พฤติกรรมของมนุษย์ในที่สุดก็มาลงที่การกิน ใช้เสพบริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภค ก็จะก่อปัญหาอย่างมากทั้งแก่ชีวิต แก่สังคม และแก่โลก เพราะเขาจะกิน ใช้ บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลาย รวมทั้งเทคโนโลยีด้วยโมหะ ก่อให้เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ความเสื่อมเสียคุณภาพชีวิตการใช้จ่ายสิ้นเปลือง การขัดแย้งแย่งชิงเบียดเบียนกันในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการก่อมลภาวะ เป็นต้น จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน ใช้ เสพ บริโภค ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญาที่รู้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของปัจจัย ๔ ตลอดจนเทคโนโลยีนั้นๆ เริ่มแต่รับประทานอาหารเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงมีสุขภาพดี ไม่ใช่กินเพียงเพื่อเอร็ดอร่อย อวดโอ่อวดฐานะ หรือตื่นตามค่านิยมฟุ้งเฟ้อ ให้เป็นการกินด้วยปัญญาที่ทำให้รู้จักประมาณในการบริโภค หรือกินพอดี ที่เรียกว่า โภชนะमितตัญญูตา ตลอดจนการใช้สอยสิ่งต่างๆ อย่างประหยัด ซึ่งทำให้ได้ประโยชน์มากที่สุดโดยสิ้นเปลืองน้อยที่สุดปัจจัยปฏิบัติเสวนา หมายถึง การใช้ปัญญาทำความเข้าใจ แล้วบริโภคปัจจัยทั้งหลายให้ได้ผลตรงพอดี ตามคุณค่าแท้ที่เป็นจุดหมายของการบริโภคสิ่งนั้นๆ ศีลหมวดนี้มีหลักในการปฏิบัติดังนี้

- บริโภคด้วยความรู้ตระหนักรู้ว่าการมี-ใช้-บริโภคสิ่งเหล่านั้นมิใช่เป็น จุดหมายของชีวิตแต่มันเป็นปัจจัย เครื่องช่วยเกื้อหนุนให้เรา สามารถพัฒนาชีวิตและทำการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป

- บริโภคด้วยความรู้เท่าทันต่อวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภค ใช้สอยสิ่งนั้นๆ เช่นการสวมรองเท้ามีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยปกป้องเท้า มิให้เป็นอันตรายจากสิ่งกระทบกระทั่งและเชื้อโรคเป็นต้น และเพื่อช่วยให้เดินวิ่งได้สะดวกรวดเร็ว ทนนาน เป็นต้น มิใช่สวมใส่เพื่ออวดโอ่แสดงฐานะกันตามค่านิยมที่เลื่อนลอย

- บริโภคโดยพิจารณาจัดสรรควบคุมให้ได้ปริมาณ ประเภทและคุณสมบัติของสิ่งที่บริโภค ตรงพอดีกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ของการบริโภคสิ่งนั้น เช่น บริโภคอาหารในปริมาณและประเภท ซึ่งพอดีกับความต้องการของร่างกายที่จะช่วยให้มีสุขภาพดี

- สามารถละเว้นหรือเลิกเสพบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิต เช่นสิ่งที่ทำลายสุขภาพ เป็นต้น โดยไม่เห็นแก่การเสพรส หรือ ความโก้หรูหร่า เป็นต้น

ศีลในระดับปฏิบัติแบ่งศีลเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับทั่วไป ได้แก่ ระดับธรรมหรือระดับที่ยังเป็นธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่ว ที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่วหรือรักษาศีลละเมิดศีล ย่อมได้รับผลดีผลชั่วเองตามธรรมดาของเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้น ระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัยหรือระดับที่เป็นวินัย คือ เป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติคือวางหรือกำหนดขึ้นไว้ เป็นทำนองประมวลกฎหมายสำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่ชนหรือชุมชนหนึ่ง โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะหรือชุมชนนั้นโดยเฉพาะ ผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยนี้มีความผิดตามอาญาของหมู่ชนเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง เพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติ^{๑๘๖}

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการ คือ

- ๑) บุคคลผู้มีศีล ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก
- ๒) กิตติศัพท์อันดีงามของบุคคลผู้มีศีล ย่อมขจรไป
- ๓) บุคคลผู้มีศีลจะเข้าไปยังบริษัทใดย่อมแก้วักلاءไม่เก้อเขิน
- ๔) บุคคลผู้มีศีลย่อมไม่หลงลืมสติในเวลาตาย
- ๕) บุคคลผู้มีศีลหลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๑๘๗}

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงแสดงอานิสงส์ไว้ในที่หลายแห่งว่า ผู้หวังความรักใคร่ ความสรรเสริญจากบัณฑิตทั้งหลาย ควรทำศีลให้สมบูรณ์ เพราะศีลเป็นที่พึงของผู้ประพฤติพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา บุคคลแม้จะดงามด้วยเครื่องประดับอันมีค่า ก็ยังไม่งามเท่าบุคคลผู้มีศีลประดับกายใจ ผู้มีศีลย่อมดีเตียนตนเองไม่ได้ ผู้รู้ทั้งหลายใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ เมื่อพิจารณาถึงความประพฤติของตนย่อมเกิดความปิติยินดีปลื้มใจทุกเมื่อ ศีลจึงเป็นรากฐานแห่งคุณความดีทั้งหลายและกำจัดความชั่วทั้งปวง กล่าวโดยสรุป อานิสงส์ของการประพฤติศีล ๕ ประมวลได้ดังนี้

- ๑) เป็นที่ขอบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- ๒) เป็นผู้ไม่ทำชีวิตให้เดือดร้อนเสียหาย
- ๓) เป็นสมาชิกที่ดีในสังคมและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น
- ๔) เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม
- ๕) เป็นผู้มีความแก้วักلاءในสังคม
- ๖) เป็นที่เคารพ ยกย่องและนับถือของสังคม
- ๗) เป็นผู้นำที่ดีในสังคม

^{๑๘๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๓๑-๔๓๒.

^{๑๘๗} ที.ส. (ไทย) ๑๐/๑๕๐/๙๔-๙๕.

- ๘) เป็นผู้ไม่หลงลืมสติจนถึงวาระสุดท้าย (ไม่หลงเวลาตาย)
 ๙) เป็นต้นเหตุให้บรรลुकุณธรรมวิเศษ มีพระโสดาบัน เป็นต้น
 ๑๐) เป็นผู้ควรแก่การนับถือบูชา หลังจากสิ้นชีวิตไปแล้ว
 ๑๑) เป็นผู้นอนเป็นสุขไม่ฝันร้าย^{๑๘๘}

การพัฒนาระบบของศีลเป็นการพัฒนาในขั้นศีล ได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อยไม่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่า สิ่งที่ต้องศึกษาอบรม เป็นขั้นศีล^{๑๘๙} เพราะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดีหรือพฤติกรรมในระดับหยาบ ๆ ได้ แต่กระนั้น การพัฒนาศีลหรือการตั้งใจที่จะพยายามรักษาศีลนั้นจะต้องมีความตั้งใจเชื่อในองค์คุณของศีลว่าสามารถจะส่งผลให้สังคมเกิดความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

ข. การพัฒนาตามหลักสมาธิ

อธิจิตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิอย่างสูงการสังตจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายดังคำอธิบาย ในคุทัฏฐกสูตรนิกายเทส คัมภีร์มหานิกายว่า อธิจิตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังตจากกามและอกุศลธรรมทั้ง หลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปิติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุทุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ชื่อว่า อธิจิตสิกขา^{๑๙๐} โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกาภา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าจิตตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่า อธิจิตสิกขา”^{๑๙๑}

ความหมายของคำว่า สมาธิ คือความมีใจตั้งมั่น ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้ใจสงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ^{๑๙๒} เป็นความตั้งมั่นแห่งจิต ความสำรวมใจแน่วแน่ เพื่อเพ่งเล็งในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยพิจารณาอย่างเคร่งเครียด เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งในสิ่งนั้น^{๑๙๓} การตั้งมั่นนี้เป็นความตั้งมั่นแห่ง ความที่จิตมั่นคงไม่หวั่นไหว เสมือนเสาเรือนที่ปักลงม่น ย่อมรับน้ำหนักได้ดี ไม่โยกคลอน ฉันทะ จิตที่ตั้งมั่นคงด้วยกำลังสมาธิก็ฉันทะนั้น ย่อมไม่วอกแวกหวั่นไหว แม้มีอารมณ์ภายนอกมากระทบก็รักษาปกติภาพไว้ได้^{๑๙๔}

^{๑๘๘} พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี), เบญจศีลเบญจธรรม : อุดมชีวิตของมนุษย์, หน้า ๔๕.

^{๑๘๙} บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๘.

^{๑๙๐} ข.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๑๙๑} ข.ป (ไทย) ๓๐/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

^{๑๙๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๔๖.

^{๑๙๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๘๐๐.

^{๑๙๔} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔.

หลักการฝึกจิตของมนุษย์ให้มีคุณภาพและสมรรถภาพเพื่อให้จิตเข้มแข็ง แน่วแน่และสงบ ผ่องใสบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวนให้เศร้าหมอง สามารถควบคุมตนเองได้ดี คือการฝึกเรียนรู้ที่จะควบคุมใจไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจแห่งโลภะ โทสะ โมหะ เพื่อให้เกิดสติและรู้เท่าทันอยู่เสมอ ดังนั้นหลักการของสมาธิ จึงจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ดังที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงถึงประโยชน์ของสมาธิไว้ คือ “สมาธิภาวนา เป็นไปเพื่อการมีชีวิตอย่างเป็นสุข เป็นการพักผ่อนทางจิต สมาธิที่เป็นไปเพื่อให้เกิดญาณทัสสนะ คือ มีปัญญาที่ยังรู้ได้เป็นพิเศษ เป็นไปเพื่อประโยชน์ คือ ให้มีสติและสัมปชัญญะ เพื่อประโยชน์ในการกระทำอยู่เสมอ เพื่อการดับอาสวะ คือ กิเลส ตัณหา ราคะ ที่อาจชักจูงให้มีพฤติกรรมที่จะนำมาซึ่งความเดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่นโดยสมาธิ”^{๑๙๕}

แนวความคิดการพัฒนาหรือการฝึกฝนตนเองทางพระพุทธศาสนารวมอยู่ในหลักไตรสิกขาที่จะพัฒนาศักยภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ให้ไปตามเส้นทางที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในมรรคมงคล ๘ ซึ่งก็กล่าวถึง ศีล สมาธิ และปัญญา ที่สำคัญเรื่องสมาธิกับอริจิตสิกขาเป็นเรื่องเดียวกันเพราะในพระไตรปิฎกได้แสดงถึงการพัฒนาตนตามหลักการศึกษาไว้ตอนหนึ่งใน คุหุฏฐกสูตร นิเทศ คัมภีร์มหา นิเทศ ว่า พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า

“ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกามและอกุศลธรรม ทั้งหลายบรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปิติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุตตตฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ ชื่อว่า อริจิตสิกขา”^{๑๙๖}

ดังนั้น การฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมติกกถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าจิตตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน..ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าอริจิตสิกขา”^{๑๙๗} ไม่ว่าจะเป็นอริจิตตสิกขาก็ดีหรือสมาธิก็ดี เป็นภาวะของอารมณ์ที่มีองค์ฌานปรากฏ มีความสงบภายในปราศจากนิวรณ์ ทั้ง ๕ เรื่องราวของสมาธิจึงเป็นการพัฒนาจิตในส่วนการกำจัดกิเลสอย่างกลาง เพื่อให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติสมาธิอย่างถูกต้องจึงกล่าวแนวความคิดพัฒนาสมาธิตามแนวพระพุทธไว้ ๓ หลัก คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ทั้ง ๓ หลัก กล่าวถึงการพัฒนาตนหรือฝึกฝนตนเองให้มีความตั้งมั่นอย่างดีไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใดเป็นจิตที่มีภาวะความสงบเกิดขึ้น ปราศจากกิเลสรบกวน ไม่ฟุ้งซ่านรำคาญ ปราศจากอคติ มีใจเป็นกลางและเป็นอารมณ์ที่ไม่ก่อให้เกิดอกุศลธรรมใด ๆ

^{๑๙๕} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๗/๒๗๘.

^{๑๙๖} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๑๙๗} ชุ.ป. (ไทย) ๓๐/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

ดังนั้น แนวคิดการบริหารการพัฒนาสมาธิตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่กล่าวถึงภาวะของจิตที่มีความบริสุทธิ์ สะอาด สงบ มีความมั่นคงในอารมณ์อย่างที่สุดดีและรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสมาธิจะได้ศึกษาต่อไปว่าชาวพุทธจะนำหลักสมาธิมาบริหารการพัฒนาตนเองได้อย่างไร และทำอย่างไรจึงจะสามารถเข้าถึงภาวะของจิตที่ความสงบได้อย่างแท้จริงจึงจะเรียกว่า การพัฒนาสมาธิตามแนวพระพุทธศาสนา

การฝึกสมาธิเป็นกิจกรรมการพัฒนาตนเองที่มนุษย์ทุกคนสามารถจะเข้าถึงเพื่อยกระดับศักยภาพ สมรรถนะ และความสามารถรอบด้านซึ่งไม่ใช่มีเฉพาะสมาธิในพระพุทธศาสนาเท่านั้นแม้ศาสนาอื่น ๆ ก็มีสมาธิด้วยเช่นกัน กรณีศาสนาพราหมณ์ มีการปฏิบัติสมาธิถึงขั้นสมาบัติ ๘ ซึ่งก็เกี่ยวข้องกับการฝึกสมาธิด้วยเช่นกัน ในทางพระพุทธศาสนา ได้อธิบายลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิไว้ว่า

๑) มีลักษณะแข็งแรง มีพลังมาก คือ การที่จิตมีพลังกำลัง แข็งแรง ก็ด้วยอาศัยการฝึกสมาธิจนเป็นผลทำให้เกิดการคงที่ไม่วุ่นไหวต่ออารมณ์ที่มากระทบ เปรียบเหมือนน้ำที่มีกระแสหรือไหลไปทางเดียวเดี่ยวย่อมจะมีพลังกว่าน้ำที่มีหลายกระแสหรือไหลแบบกระจาย

๒) มีความราบเรียบ สงบลึกซึ้ง คือ ความที่จิตมีความเสมอภาค และดุลยภาพทางอารมณ์ มีภาวะความสงบเปรียบเหมือนกับแม่น้ำที่ไม่มีคลื่น ไม่มีสิ่งใดมากระทำให้เกิดการกระเพื่อม

๓) มีความใส กระฉ่างชัด มองอะไรเห็นได้โดยง่าย คือ ความที่จิตมีอารมณ์นิ่ง ซึ่งสามารถ ที่จะเพ่งจิตไปที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดยชัดเจน เหมือนน้ำที่มีความใส ไม่ขุ่นและไม่มีความขุ่นสามารถที่จะมองตัวปลาในน้ำได้อย่างชัดเจน หรือเหมือนกระจกที่เราสามารถมองเห็นตัวเราได้อย่างชัดเจน

๔) มีความนุ่มนวลควรแก่งานหรือเหมาะแก่การใช้งาน คือ ไม่กระด้าง ไม่กระวนกระวาย ไม่ขุ่นมัว ไม่สับสน ไม่เร่าร้อน^{๑๙๘} ซึ่งความเหมาะสมในการยกข้อธรรมต่าง ๆ ขึ้นพิจารณาให้เห็นสภาพความเป็นจริงหรือเหมาะสมที่จะเป็นบาทฐานของวิปัสสนา

๕) มีความชุ่มชื่นใจ หรืออิ่มใจ คือ สภาพของจิตที่เต็มไปด้วยความปิติ ชาบชานระเรีงอารมณ์และเสวยอารมณ์ของความสุข เกิดจากการที่เราสามารถที่จะดับนิวรณ์ทั้ง ๕ ได้ เหมือนสระน้ำที่ไม่พร่องไปด้วยน้ำมีน้ำเต็มเปี่ยม ไม่ล้น ไม่ขาด

๖) มีความพร้อมแห่งจิต คือ ลักษณะของจิตที่มีความคงที่ ไม่วุ่นไหวต่ออารมณ์ที่มากระทบ หรือเมื่ออารมณ์ภายนอกมากระทบสภาพของจิต สามารถที่จะจัดการกับอารมณ์เหล่านั้นได้เป็นการเตรียมพร้อมในการรับรู้ธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าธรรมเหล่านั้นจะเป็นกุศลธรรมหรืออกุศลธรรม^{๑๙๙}

การเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดการกระตุ้นคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์ให้มีความรอบคอบ มีจิตตั้งมั่น ไม่วุ่นไหวต่อสิ่งที่มากระทบจากภายนอกซึ่งอาจจะทำให้จิตมีความเศร้าหมอง ขุ่นมัว และเดือดร้อนใจได้ ที่สำคัญการฝึกสมาธิมีผล คือ การมีสติในการทำงาน การดำเนินชีวิต การขบคิดปัญหาต่าง ๆ และเกิดการกระทำอะไรที่ไม่มีความผิดพลาดได้โดยง่าย

^{๑๙๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, ๘๓๐.

^{๑๙๙} พุทธศาสนิกฯ (เจื้อม อินทปญโญ), **สมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓-๑๕.

ค. การพัฒนาตามหลักปัญญา

อภิปญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ เป็นลำดับไป จนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป ดังคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหา นิทเทส ว่า อภิปญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบเธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์”... “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)”... “นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)”... “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้อาสวะ”... “นี้อาสวสมุทัย”... “นี้อาสวนิโรธ”... “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ ชื่อว่า อภิปญญาสิกขา^{๒๐๐} โดยการฝึกอบรมปัญญานั้น มุ่งเน้นที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงเพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงจะสามารถทำลายกิเลสได้ ดังแสดงในมัตถกถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าทิวฐิวิสุทธิ” เพราะมีความหมายว่าเห็น... ความเห็นชื่อว่าอภิปญญาสิกขา^{๒๐๑}

ปัญญา ความรู้ทั่วหรือความรู้ชัด คือ “รู้ทั่วถึงความเป็นจริง หรือตรงตามความเป็นจริง เช่น รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้เท่าทันสังขาร รู้องค์ประกอบ รู้เหตุปัจจัย รู้ที่ไปที่มา รู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย รู้ตามความเป็นจริง รู้เองแท้ เข้าใจเองแท้ รู้เข้าใจสภาวะธรรมต่างๆ รู้คิด รู้พิจารณาพิจารณา รู้วินิจฉัย รู้ที่จะจัดแจงจัดการหรือดำเนินการอย่างไร ๆ”^{๒๐๒} นอกจากนี้ ปัญญา แปลว่า “ความรู้ทั่ว ปริชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจ ชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ ในเหตุผล ดี ชั่ว คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และ รู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง”^{๒๐๓}

ในอภิมมตถสังคหฎฐิกา ชื่อ อภิมมตถวิภาวินี ว่า “ธรรมชาติที่ชื่อว่า ปัญญา ด้วยอรรถว่า ย่อมรู้โดยประการ คือ รู้ชัดด้วยอำนาจอนิจจลักษณะเป็นต้น”^{๒๐๔} และในมิลินทปัญหา ได้แสดงความหมายของปัญญาไว้ว่าปัญญามีลักษณะตัดให้ขาดและมีลักษณะส่องให้สว่าง ดังนี้ คือ ปัญญามีลักษณะตัดให้ขาด เหมือนขวานาเกี่ยวข้าวว่า “เขาจับกำข้าวด้วยมือข้างซ้ายเข้าไว้ จับเคียวด้วยมือข้างขวา แล้วก็ตัดกำข้าวนั้นด้วยเคียว ข้อนั้นมีอุปมาฉันใด พระผู้บำเพ็ญความเพียร คุมใจไว้ด้วยมโนการแล้ว ตัดกิเลสเสียด้วยปัญญา ข้อนั้นก็มีอุปมาฉันนั้น” และ ปัญญามีลักษณะส่องให้สว่าง คือ “ปัญญาเมื่อเกิดขึ้นย่อมกำจัดความมืดคืออวิชชา ทำความสว่างคือวิชชาให้เกิด ส่องแสงคือญาณ ทำอริยสัจทั้งหลายให้ปรากฏ แต่นั้น พระโยคาวจร (คือพระผู้ปฏิบัติสมณะและวิปัสสนา) ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบว่า สิ่งนี้ไม่เที่ยง สิ่งนี้เป็นทุกข์ สิ่งนี้ไม่ใช่ตัวตน...”^{๒๐๕}

^{๒๐๐} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๒๐๑} พ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

^{๒๐๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๒๒.

^{๒๐๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๔.

^{๒๐๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, อภิมมตถสังคหฎฐิกาและอภิมมตถวิภาวินีฎฐิกา ฉบับแปลเป็นไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๙๕.

^{๒๐๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, มิลินทปัญหา ฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๑-๔๒.

ที่ชื่อว่า ปัญญา เพราะอรรถว่า รู้ทั่ว อันความรู้ทั่วนี้ คือ รู้โดยประการต่าง ๆ วิเศษกว่าอาการที่รู้จักและอาการที่รู้แจ้ง” และเมื่อกล่าวถึงแหล่งกำเนิดแห่งปัญญาในพุทธปรัชญาแล้ว ก็มีแหล่งกำเนิดใหญ่ ๆ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในสังคิยสูตรมี ๓ ประการคือ

สุตามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการฟัง

จินตามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการคิด

ภาวนามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการอบรม^{๒๐๖}

แหล่งกำเนิดแห่งปัญญาทั้ง ๓ นี้ ถือได้เป็นแหล่งการพัฒนาเพิ่มพูนปัญญาที่สมบูรณ์ที่สุด เป็นไปตามลำดับขั้น ลึกซึ้งยิ่งขึ้น มีทั้งการรับความรู้จากภายนอก และการพัฒนาขึ้นจากภายใน ดังนี้

๑) สุตามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการสดับตรับฟัง และรวมไปถึงการศึกษาเล่าเรียน การถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาจากผู้อื่น การได้ยินได้ฟังและการได้เห็นจากสื่อต่างๆ มีหนังสือหรือตำราเรียน และตำราทางวิชาการต่างๆ สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ ข่าวสารข้อมูลทั้งหลายเป็นต้น ในพระอภิธรรมปิฎกได้กล่าวถึงความหมายแห่งสุตามยปัญญาไว้ คือ บุคคลได้ความรู้ หรือปัญญาในการจัดการงานและศิลปวิชาต่างๆ จากการฟังมาจากบุคคลอื่น ความว่า ในการทำงานทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี ในศิลปะทั้งหลายที่ต้องน้อม นำไปด้วยปัญญาก็ดี ในวิชาทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี บุคคลได้ฟังจากผู้อื่นแล้ว จึงได้กัมมัสสกตาญาณ หรือ ได้สัจจानุโลมิกญาณว่า รูปไม่เที่ยง ดังนี้บ้าง ว่าเวทนาไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าสัญญาไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าวิญญานไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ได้อนุโลมิกญาณ ชันติญาณ ทิฐิญาณ รุจิญาณ มุตติญาณ เปกขญาณ ธรรมนิชฌานชันติญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะอย่างนั้น นี้เรียกว่า สุตามยปัญญา^{๒๐๗}

การฟังนี้ทำให้เกิดปัญญา โดยต้องตั้งใจฟังด้วยความเคารพด้วยดี ฟังด้วยใจ จึงจะได้ปัญญา ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา”^{๒๐๘} และเพราะว่า “การฟังด้วยความตั้งใจและการสอบถามเป็นอาหารของปัญญา”^{๒๐๙} คือ ทำให้เกิดปัญญาได้ อนึ่งการฟังด้วยดีนี้เป็นเหตุให้การฟังเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป คือทำให้ได้ความรู้ เกิดสติปัญญาเพิ่มพูน เจริญด้วยปัญญายิ่ง ๆ ขึ้นไป ทำให้บุคคลรู้สิ่งเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ แล้วรู้จักเลือกสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ อันนำมาซึ่งความสุข สมดังภาษิตที่ว่า “การฟังดีเป็นเหตุให้การฟังเจริญ การฟังเป็นเหตุให้เจริญปัญญา บุคคลจะรู้ประโยชน์ก็เพราะปัญญา ประโยชน์ที่บุคคลรู้แล้ว ย่อมนำสุขมาให้”^{๒๑๐} ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นว่า สุตามยปัญญา เป็นปัญญาที่ได้จากการฟัง สอบถาม ศึกษา เล่าเรียนจากบุคคล จากตำราและสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

^{๒๐๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

^{๒๐๗}อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

^{๒๐๘}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๕-๓๑๖.

^{๒๐๙}อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๗๓/๑๔๖.

^{๒๑๐}ช.เถร. (ไทย) ๒๖/๒๖๘/๒๙๐.

๒) จินตามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการคิด การพิจารณา การค้นคว้า วิจัย วิเคราะห์ ใคร่ครวญหาเหตุผลตามความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ จนรู้ที่มาที่ไปของสิ่งทั้งหลายว่า สิ่งนี้มีเหตุปัจจัยอย่างนี้ แล้วทำให้เกิดผลอย่างนี้ ซึ่งเป็นการคิดด้วยตนเอง อีกอย่างหนึ่ง ความรู้ชนิดนี้อาจจัดเป็นความรู้โดยอ้อม เพราะก่อนจะคิดจะต้องได้เห็นได้ฟัง หรือ ได้อ่านมาก่อนการได้เห็น การได้ฟัง หรือ ได้อ่านนั่นเองเป็นสื่อกลาง จึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยอ้อม

ส่วนในพระอภิธรรมปิฎก ได้แสดงความหมายของจินตามยปัญญาไว้ คือ บุคคลได้ความรู้หรือปัญญา ในการจัดการงานและศิลปะวิชาต่าง ๆ จากการคิดพิจารณาด้วยตนเอง ความว่า ในการงานทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี ในศิลปะทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี ในวิชาทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี บุคคลมิได้ฟังจากผู้อื่น ย่อมได้กัมมัสสกตาญาณหรือ ย่อมได้สังขารโลมิกญาณ ว่ารูปไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าเวทนาไม่เที่ยงดังนี้บ้างว่า สัญญาไม่เที่ยงดังนี้ บ้างว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าวิญญานไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ย่อมได้อนุโลมิกญาณ ขันติญาณ ทิฏฐิญาณ รุจิญาณ มุตติญาณ เปกขญาณ ธัมมนิชฌานขันติญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะอย่างนั้นนี้เรียกว่า จินตามยปัญญา^{๒๑๑} ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นว่า ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการคิดพิจารณา ค้นคว้า วิเคราะห์วิจัยด้วยตนเอง โดยการกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคายนี้ เป็นจินตามยปัญญา

๓) ภาวนามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมวิปัสสนาภาวนาเป็นประสบการณ์ตรง ทั้งที่เป็นประสบการณ์ตรงขั้นธรรมดาและขั้นพิเศษ ในการฝึกฝนให้เกิดความรู้บางอย่างเพียงแต่ฟังหรืออ่าน แล้วนำมาขบคิดก็เกิดขึ้นได้ การฝึกฝนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้คนเราเกิดความรู้ ความชำนาญที่แท้จริง วิชาการต่าง ๆ เมื่อเรียนรู้แล้วต้องนำมาปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดความรู้เพิ่มเติมขึ้นมาและต้องฝึกฝนอบรมในเรื่องนั้น ๆ อยู่เสมอเพื่อให้เกิดความชำนาญ ปัญญาที่เกิดจากการเข้าสมาบัติ คือ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ และนิโรธสมาบัติ กล่าวว่าเป็นภาวนามยปัญญา แม้ในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกก็กล่าวไว้ว่า “ปัญญาของผู้เข้าสมาบัติแม้ทั้งหมด เรียกว่า ภาวนามยปัญญา”^{๒๑๒}

แต่เมื่อกล่าวถึงระดับแห่งปัญญา ตามหลักทางพระพุทธศาสนา ปัญญาชั้นภาวนามยปัญญานี้ ก็เป็นปัญญาขั้นสูง ระดับโลกุตตรปัญญา สามารถกำจัดอาสวะกิเลสคืออวิชชาได้ ปัญญาที่เกิดขึ้นชื่อว่าปัญญาวิมุตติ แต่ปัญญานี้จะเกิดขึ้นได้ต้องฝึกฝนอบรมด้วยธรรม ๒ อย่าง คือสมถะและวิปัสสนา จึงเกิดขึ้นและกำจัดอวิชชาได้ พระพุทธเจ้าตรัสแก่หมู่ภิกษุ ความว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ธรรม ๒ อย่างเป็น ไฉน คือ สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมถะที่ภิกษุเจริญแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมอบรมจิต จิตที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมละราคะได้ วิปัสสนาที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมอบรมปัญญา ปัญญาที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมละอวิชชาได้^{๒๑๓}

^{๒๑๑} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

^{๒๑๒} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

^{๒๑๓} อภ.ทก. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๗๗-๗๘.

ปัญญามีการบรรลุสัจจะจะเป็นลักษณะ มีการค้นคว้าเป็นกิจ (หมายถึงมีหน้าที่ในการค้นคว้า) มีความไม่หลงเป็นปัจจุภูมิตาม มีสัจจะ ๔ เป็นปทัฏฐานและมีอริยสัจ ๔ เป็นปทัฏฐาน อีกอย่างหนึ่ง ความเข้าใจแจ่มแจ้งเป็นลักษณะของปัญญา การรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริงเป็นกิจ (หน้าที่) การกำจัดความมืดคืออวิชชาเป็นปัจจุภูมิตาม กล่าวคือ ปัญญามีลักษณะแห่งการรู้ การเห็น การรู้แจ้งแห่งตลอดตามที่เป็นจริง แห่งแสงสว่างที่กำจัดความมืดแห่งความสามารถตัดปัญหาหรือดับทุกข์

๑) ปัญญามีลักษณะแห่งการส่องแสง คือ ปัญญาที่มีการส่องแสงเป็นลักษณะนั้นเหมือนกับ บุคคลผู้จุดประทีปโคมไฟ หรือเปิดไฟฟ้าส่องแสงในเวลากลางคืน ในบ้านที่มีฝา ๔ ด้าน หรือในที่มืด ต่างๆ ความมืดก็ย่อมหายไป แสงสว่างก็ปรากฏขึ้นแทน ฉะนั้น ปัญญาที่มีการส่องสว่าง ฉะนั้น เพราะว่า “ไม่มีแสงสว่างใดเสมอด้วยแสงสว่างของปัญญาและปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก”^{๒๑๔} ปัญญามีลักษณะตัดขาดหรือกำจัดอวิชชาคือความไม่รู้ซึ่งเปรียบเหมือนความมืดให้หมดสิ้นไป และทำอวิชชาที่เปรียบเหมือนแสงสว่างให้เกิดขึ้นแทนแล้วส่องแสงคือญาณ ทำให้เกิดญาณ คือ ความรู้ขึ้น ทำอริยสัจ ให้ปรากฏชัดแจ้งแก่บุคคลผู้ปฏิบัติ บุคคลนั้นก็เกิดปัญญาเห็นแจ้งในธรรมทั้งหลายว่า “สิ่งนี้ไม่เที่ยง สิ่งนี้เป็นทุกข์ สิ่งนี้มีโทษตัวตน” ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ ปัญญาจึงมีลักษณะส่องแสงให้สว่างอย่างนี้

๒) ปัญญามีลักษณะแห่งการรู้ทั่ว หมายถึง ปัญญาเมื่อเกิดขึ้น ก็ย่อมรู้ทั่วธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศลและอกุศล ที่ควรเสพและไม่ควรเสพ ที่เลวและประณีต ที่ดำและขาว ที่เข้ากันได้และเข้ากันไม่ได้ และหมายถึง รู้ทั่วว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา...” เหมือนกับ แพทย์ผู้ฉลาดรู้จักยาเป็นต้นที่เป็นที่สบายและไม่สบายแก่ผู้ป่วยฉะนั้น อีกประการหนึ่ง ปัญญาการแห่งตลอดสภาวะเป็นลักษณะหรือการแห่งตลอดไม่ผิดพลาดเป็นลักษณะ เหมือนการแห่งของลูกศรที่ นายขมังธนูผู้ฉลาดยิงออกไป ฉะนั้น และมีการส่องให้เห็นอารมณ์เป็นรส ดุจประทีป (โคมไฟ) มีความไม่หลงเป็นปัจจุภูมิตาม ดุจผู้ชี้ทางแก่บุคคลไปมา ฉะนั้น

๓) ปัญญามีลักษณะแห่งการรู้ตามความเป็นจริง หมายถึง ปัญญาที่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่ง ความเกิด ความดับ คุณและโทษ และอุปายเป็นเครื่องออกไปแห่งผัสสาตนะทั้ง ๖ เหล่านั้น และรู้ชัด เหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ ตามความเป็นจริงและบุคคล ผู้ได้ปัญญาที่รู้ตามเป็นจริงในอุปาทานขันธได้ชื่อว่าเป็นสมณะพราหมณ์ และทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ แห่งความเป็นสมณะพราหมณ์ จึงเรียกว่า พระอริยสาวกผู้ไสดำบัน ไม่มีวันตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นที่แน่นอนว่าจะตรัสรู้ในวันข้างหน้า เป็นพระอรหันตชินาสพ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ภิกษุ รู้เหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง จึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะไม่ถือมั่น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ภิกษุผู้เป็นอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ได้ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว มีประโยชน์ของตนอันบรรลุแล้ว โดยลำดับมีกิเลสเครื่องประกอบไว้ในภพสิ้นไปรอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ”^{๒๑๕}

^{๒๑๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๘/๖๑.

^{๒๑๕} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๒๙๗/๑๙๖.

๔) ลักษณะของปัญญาในบุคคลผู้มีปัญญา หมายถึง ลักษณะพื้นฐาน ที่สำคัญของบุคคลผู้บรรลุปัญญาสูงสุด คือ มองเห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามความเป็นจริง มีสติมั่นคง รับรู้อารมณ์ทางอายตนะด้วยจิตใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยใจไปตามอารมณ์ที่ชอบและไม่ชอบ รู้เห็นสภาวะอารมณ์นั้น ๆ ตามความเป็นจริงตลอดสาย ไม่ยึดติดจนขุนมัว ไม่ถูกชักจูงให้เขวออกไป จนเสียธรรมชาติความบริสุทธิ์ทางจิตใจ ซึ่งก็ต่างจากบุคคลธรรมดาทั่วไป มักถูกอารมณ์ต่าง ๆ ทั้งที่ชอบใจและไม่ชอบใจที่เกิดขึ้นเกาะเกี่ยวผูกพันไว้ ทำให้ติดพันอยู่กับอารมณ์นั้น ๆ รั้งไป จนจิตใจขุนมัว เศร้าหมอง เสียความผ่องใส ขาดความอิสระได้ ๆ และลักษณะทางปัญญา ของบุคคลผู้บรรลุสัจธรรมแล้วไม่ต้องเชื่อใคร ไม่อาศัยศรัทธา เพราะรู้เห็นธรรมนั้น ๆ แจ่มประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว รู้เห็นเองแล้ว ไม่ต้องอาศัยความรู้จากคนอื่นอีก ไม่ว่าจะเป็นสมณะพราหมณ์ เทวดา หรือพรหม ในเรื่องต่าง ๆ ที่ตนได้บรรลุแล้ว คือ ไตรลักษณ์ ปฏิจจนุปบาท อริยสัจ เป็นต้น ซึ่งเป็นการรู้แจ้งเห็นจริงได้ทุกอย่างสูงสุด คือ นิพพานด้วยตนเอง จึงเป็นบุรุษสูงสุด เรียกว่า อุดมบุรุษ เหมือนพระพุทธพจน์ว่า “นรชนใด เป็นผู้ไม่เชื่อต่อใคร ๆ รู้ว่านิพพาน อันปัจจัยอะไร ๆ ทำไม่ได้ ตัดที่ต่อ กำจัดโอกาส คลายความหวังเสียแล้ว นรชนนั้นแล ชื่อว่า เป็นอุดมบุรุษ ดังนี้”^{๒๑๖} ปฏิสัมภิทา ๔ (มีอรรถปฏิสัมภิทาเป็นต้น) ตามหลักเหตุผล เป็นปทัฏฐานของปัญญา^{๒๑๗} ดังกล่าวนี แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาตามหลักปัญญา คือ การทำให้เกิดปัญญาได้ด้วยการฟังด้วยดีเป็นเหตุให้การฟังเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปทำให้ได้ความรู้ เกิดสติปัญญาเพิ่มพูนเจริญด้วยปัญญายิ่ง ๆ ขึ้นไป ทำให้บุคคลรู้สิ่งเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ แล้วรู้จักเลือกสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ อันนำมาซึ่งความสุขความเจริญแก่บุคคลผู้มีปัญญา

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “การพัฒนาชุมชนตามหลักไตรสิกขา” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๕ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักไตรสิกขา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี) (๒๕๕๑, หน้า ๔๒-๔๓)	การรักษาศีลมีเป้าหมายหลัก ๒ ประการ คือ ชัดเกลากิเลสพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และเพื่อเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้อื่นและต่อสังคม
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (๒๕๕๖, หน้า ๖.)	ศีลเป็นสิ่งที่สำคัญที่ควรจะมีก่อน เพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งความดีงาม เป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาแห่งกัลยาณธรรมและเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง

^{๒๑๖} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๐๗/๒๕๑-๒๕๓.

^{๒๑๗} พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค, หน้า ๒๑๐.

ตารางที่ ๒.๑๕ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักไตรสิกขา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ (๒๕๒๙, หน้า ๕๙)	ศีลมีขอบเขตเฉพาะทางกายและวาจาที่ปรากฏภายนอก คือ ถ้าภายนอกเรียบร้อยตามวินัย
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๔๙, หน้า ๕๕, ๑๖๘, ๔๓๑, ๔๔๖)	- ศีลเป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติคือวางหรือกำหนดขึ้นไว้ เป็นทำนองประมวลกฎหมายสำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่ชนหรือชุมชนหนึ่ง - การรักษาศีลแบ่งเป็น ๔ หมวดใหญ่ คือ ๑) การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน ๒) การรู้จักใช้อิทธิฤทธิ์ ๓) การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ ๔) การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา - สมาธิเป็นความมีใจตั้งมั่น ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้ใจสงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ - ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ ในเหตุผล ดี ชั่ว คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์
พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี) (๒๕๕๑, หน้า ๔๕)	ศีลเป็นรากฐานแห่งคุณความดีทั้งหลายและกำจัดความชั่วทั้งปวง
บุญมี แทนแก้ว, (๒๕๓๙, หน้า ๑๙๘)	ศีล คือ การเว้นชั่ว หรือปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อยไม่ทำให้นั่นและผู้อื่นเดือดร้อน
พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวธฺโน) (๒๕๔๙, หน้า ๔๔)	สมาธิ คือ ความตั้งมั่นแห่ง ความที่จิตมั่นคงไม่หวั่นไหว
พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญฺโญ) (๒๕๔๙, หน้า ๑๓-๑๕)	สมาธิ คือ ลักษณะของจิตที่มีความคงที่ ไม่มีความหวั่นไหวต่ออารมณ์ที่มากระทบ หรือเมื่ออารมณ์ภายนอกมากระทบสภาพของจิต สามารถที่จะจัดการกับอารมณ์เหล่านั้นได้
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (๒๕๔๓, หน้า ๔๑-๔๒)	ปัญญาเป็นความรู้ชัดด้วยอำนาจอนิจจลักษณะ เห็นชัดว่าสิ่งนี้ไม่เที่ยง สิ่งนี้เป็นทุกข์ สิ่งนี้ไม่ใช่ตัวตน
พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๑, หน้า ๒๑๐)	ปัญญาประกอบด้วยเหตุผล เป็นปทัฏฐานของปัญญา

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ข้อศึกษาและปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับ ศึกษา ฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา โดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องช่วยนำทางให้การพัฒนากาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ป้องกันโทษและความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น ในการพัฒนา การพัฒนาตามหลักธรรมไตรสิกขาเป็นการพัฒนาเพื่อให้มีความพร้อมต่อการปฏิบัติ หน้าที่ โดยให้มีการพัฒนาที่เริ่มจากร่างกาย วาจา อันเป็นส่วนภายนอกที่เห็นได้ง่าย ให้มีสภาวะปกติ และให้เกิดความสงบเรียบร้อยในกลุ่ม ในสังคม พร้อมรับการพัฒนาด้านจิตใจ ที่มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง พร้อมกล้าต่อการเผชิญปัญหาอุปสรรค และ ทั้งช่วยส่งเสริมให้ปัญญาได้ทำงานอย่างอิสระ คล่องแคล่ว สามารถแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ ได้ด้วยดี เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาและการพัฒนาจนบรรลุ จุดมุ่งหมายสูงสุด สำหรับการพัฒนาชุมชนตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ๑) ศีล คือ การใช้ศีลเป็นแบบ แผนข้อบังคับที่บัญญัติคือวางหรือกำหนดขึ้นไว้ เป็นทำนองประมวลกฎหมาย สำหรับกำกับความ ประพฤติของสมาชิกในหมู่ชนหรือชุมชนหนึ่ง ได้แก่ การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน การรู้จักใช้อิทธิย การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ และการเสวยบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา ๒) สมาธิ คือ การทำให้ใจสงบแน่ว แน่ ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน้อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้น การบริหารการพัฒนาสมาธิ ตามแนวพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะของจิตที่มีความบริสุทธิ์ สะอาด สงบ มีความมั่นคงในอารมณ์อย่างที่สุดดีและรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้พร้อมรับการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนานั้น ๆ กล่าวคือ เพื่อให้จิตใจมีลักษณะแข็งแรง มีพลังมาก มีความ ราบเรียบสงบลึกซึ้ง มีความใสกระจ่างชัด มีความนุ่มนวล มีความชุ่มชื่นใจหรืออิ่มใจ และมีความพร้อม ต่อสภาพความเปลี่ยนแปลงภายนอกที่เข้ามากระทบจิตใจ ๓) ปัญญา คือ การพัฒนาความรู้เข้าใจ ชัดเจนด้วยเหตุผล แยกได้ในเหตุผล ดี ชั่ว คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ดังกล่าวนี้น ย่อมเป็นการ พัฒนาความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ด้วยเหตุที่ ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การ ทำงานสำเร็จลงได้ แม้งานนั้นจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม

๒.๔ แนวคิด เกี่ยวกับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด เกี่ยวกับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จากเอกสารทางวิชาการ ที่หลากหลาย จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญ ไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อใช้เป็น แนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอมี พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ หลูหราก็ได้แต่พอ แม้บางอย่างอาจดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ^{๒๑๘}

^{๒๑๘} สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, คำพอสอน ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอก^{๒๑๙} เป็นการมีจิตใจที่พอเพียง มีความวิริยะพอเพียง มีปัญญาพอเพียง มีวัฒนธรรมที่ พอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง และมีความเอื้ออาทรต่อกัน หลักของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็คือ เศรษฐกิจที่บูรณาการได้ดุลภาพ ความเป็นปกติยั่งยืน^{๒๒๐} เป็นลักษณะของเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชู ตัวเองให้อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัว ให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่มุ่งหวังแต่จะพุ่มพวงสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่าง เดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และ ฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้^{๒๒๑}

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละ บุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสถานะแวดล้อม ความมี เหตุมีผลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง คือ ไม่ประมาท ในการดำเนิน ชีวิต โดยใช้ความรู้ต่าง ๆ อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมี คุณธรรม คือ รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี ละอายที่จะทำความชั่ว เกรงกลัวต่อผลจากการกระทำที่ไม่ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสังคม มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ ผู้อื่น และชีวิตอื่น ๆ เห็นความสำคัญของการร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใย เชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน ร่วมสร้างสรรค์พลังในทางบวก อย่างรู้จักสามัคคี นำไปสู่การพัฒนา และความเจริญก้าวหน้าที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายใต้อิทธิพลโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ ด้านสังคม/ชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม/ความเชื่อ/ค่านิยมต่าง ๆ^{๒๒๒}

หลักพอเพียง เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลางที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริงความ ถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และไม่ประมาท ไม่เสี่ยง เป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของ สังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา การใช้ชีวิตตามหลักพอเพียงหรือชีวิต พอเพียงนั้นหากมีความเข้าใจองค์ประกอบพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง และ ชัดเจน ก็จะสามารถนำไปปรับใช้ได้ สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ และความสุขได้^{๒๒๓}

^{๒๑๙}อำพน กิตติอำพน, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : บริษัทเพรชรู้งการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^{๒๒๐}ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ**, (กรุงเทพ- มหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๒๒๑}สุเมธ ตันติเวชกุล, **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๖.

^{๒๒๒}ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, **แนวทางการนิเทศ เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา**, (สำนักกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^{๒๒๓}จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรารุณ, **ตามรอยพ่อชีวิตพอเพียง สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพรชรู้ง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๖ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และ มูลนิธิสืดศรีสฤษดิ์วงศ์ (๒๕๔๙, หน้า ๙)	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอมีพอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หุรหาก็ได้แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ
อำพน กิตติอำพน (๒๕๕๐, หน้า ๑๔)	เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก
ประเวศ วะสี (๒๕๔๑, หน้า ๓)	การพอเพียงเป็นการมีจิตใจที่พอเพียง มีความวิริยะพอเพียง มีปัญญาพอเพียง มีวัฒนธรรมที่พอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง เอื้ออาทรต่อกัน
สุเมธ ตันติเวชกุล (๒๕๔๙, หน้า ๒๘๖)	เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองให้อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน
ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (๒๕๕๒, หน้า ๙)	เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิดหลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลและองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุมีผลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง
จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรารุธ (๒๕๕๒, หน้า ๑๑)	หลักพอเพียงเป็นหลักการดำเนินชีวิตตามทางสายกลางที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริงความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผลและไม่ประมาท ไม่เสี่ยง เป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งทำให้รากฐานของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมั่นคงสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่ พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี มีความพอเพียงตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของสังคมวัตถุนิยม จนสามารถปรับตัวเองให้สมดุลกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนพื้นฐานแห่งความมั่นคง และยั่งยืนของตนเองและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นเหตุเป็นผลและไม่ประมาท ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา

๒.๔.๒ ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นคำที่ประชาชนชาวไทยได้ยินกันอย่างต่อเนื่องตลอดช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา และหลายภาคส่วนทั้งภาคประชาชน ภาคราชการและภาคเอกชนต่างพยายามน้อมนำมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันและประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานในองค์กร แต่อย่างไรก็ตามความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นประเด็นหลักที่ทำให้ประชาชนชาวไทยนำไปปฏิบัติได้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไรมักเป็นคำถามแรก ๆ ที่ถูกถาม บางท่านเข้าใจว่าเป็นการใช้จ่ายอย่างประหยัด การห้ามไม่ให้เบียดเบียน ความเป็นอยู่โดยไม่เกี่ยวข้องกัน หรือการไม่ชวนชวนทำสิ่งใด ๆ อย่างเต็มที่ ที่มากเกินไปจน บางท่านถึงกับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเหตุผลเพื่อใช้ยอมรับสภาพที่เป็นอยู่^{๒๒๔}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนไทยครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ความว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากเลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานหลักปรัชญานี้ให้คนไทยเพื่อเป็นแนวทางที่ให้ดำเนินชีวิตตลอดจนเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไปอย่างช้า ๆ เป็นขั้นเป็นตอนด้วยความมั่นคง ไม่ก้าวกระโดด

^{๒๒๔} ชันธมา ศิวโมกษธรรม, บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมวิท มีเดียมาร์เก็ตติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗.

กระทั่ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างหนักพนักงานถูกปลดเป็นจำนวนมาก ค่าเงินบาทถูกลดค่าลงอย่างมากผู้ประกอบการธุรกิจต่างพากันล้มละลายกลายสภาพเป็นคนเคยรวัย หลายปัจจัยเป็นแรงกดดันและเข้ามามีส่วนในการทำงานหาเช้ากินค่ำอย่างหนัก แต่ในท่ามกลางวิกฤตยังมีโอกาส ช่วงเวลานั้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งหนึ่ง ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดา ฯ พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดี ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ความว่า

“ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราที่เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวจะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริง อาจจะล้าสมัย คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลยรู้สึกว่าจะไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้”^{๒๒๕}

“ที่พูดกลับไปกลับมาในเรื่องการค้า การบริโภค การผลิตและการขายนี้ก็เห็นว่าท่านทั้งหลาย กำลังกลุ่มใจวิกฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่ไม่มีเงินน้อยจนกระทั่งคนที่มีเงินมาก ล้วนเดือดร้อน แต่ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้แค่ครึ่งก็ไม่ต้องอาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็จะสามารถอยู่ได้ นี่ยังไม่ได้พูดถึงคำที่เคยพูดทุกครั้ง คือต้องสามัคคีกัน ต้องไม่ปิดขากันมากเกินไป แต่ว่าไม่ได้หมายความว่า จะต้องทำแบบที่บางคนก็จะทำ จะต้องให้ทุกคนมีโอกาสทำงานทำงานตามหน้าที่ เมื่อทำงานตามหน้าที่แล้ว ก็ต้องหวังดีต่อผู้อื่น นี่เป็นหลักที่สำคัญ ต้องทำงานด้วยการเห็นอกเห็นใจกัน และทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต...”^{๒๒๖}

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง จนปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลาย จากร้ายกลายเป็นดี นับว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ช่วยให้พสกนิกรสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นไปได้^{๒๒๗} พระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ^{๒๒๘}

^{๒๒๕} สำนักราชเลขาธิการ, **ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๐**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓๑.

^{๒๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓๒.

^{๒๒๗} ชนธินา ศิวโมกษธรรม, **บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**, หน้า ๓๐.

^{๒๒๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๗ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชนัธมา ศิวโมกษธรรม (๒๕๕๐, หน้า ๒๗)	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นคำที่ประชาชนชาวไทยได้ยินกันอย่างต่อเนื่องตลอดช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา และหลายภาคส่วนทั้งภาคประชาชน ภาคราชการและภาคเอกชนต่างพยายามน้อมนำมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันและประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานในองค์กร โดยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง จนปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลาย จากร้ายกลายเป็นดี นับว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ช่วยให้พสกนิกรสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นไปได้
สำนักราชเลขาธิการ (๒๕๔๑, หน้า ๖๓๑)	เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างหนัก ช่วงเวลานั้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งหนึ่ง
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐, หน้า ๖)	พระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปีและได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ มีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

สรุปได้ว่า แรกเริ่มเดิมที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง จนปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลายจากร้ายกลายเป็นดี นับว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ช่วยให้พสกนิกรสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นไปได้ และภายหลังทรงเน้นย้ำแนวทางการป้องกันและแก้ไขที่ยั่งยืน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

๒.๔.๓ ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การรู้จักประมาณตนนี้จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น ส่วนการรู้จักประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่ การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ทราบชัดถึงความเป็นมา และที่เป็นอยู่รวมทั้งที่คาดว่าจะจะเป็นไปในอนาคต การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้จะทำให้สามารถวางแผน และปฏิบัติการได้ถูกต้องตรงกับปัญหาทันต่อสถานการณ์และความจำเป็น อันจะทำให้งานที่ทำได้ประโยชน์ที่สมบูรณ์คุ้มค่า การรู้จักประมาณตน และรู้จักประมาณสถานการณ์จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญที่จะเกื้อกูลให้บุคคลดำเนินชีวิต และกิจการงานไปได้ อย่างราบรื่นและก้าวหน้า^{๒๒๙} เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการรู้จักโลกที่เราอยู่ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร และการพัฒนาในอดีตให้อะไรแก่เราแล้วบ้าง เพื่อจะได้ไม่เดินไปสู่ความผิดพลาดซ้ำรอย ในขณะที่เราพูดถึงเรื่องความยั่งยืน แต่ไม่เคยทำอะไรให้เกิดความยั่งยืนเลย ทุกวินาทีถูกกระตุ้นให้บริโภคตลอดเวลาจากโลกาภิวัตน์ ถ้าหยุดการบริโภคเมื่อไหร่ธุรกิจก็จบเช่นกัน^{๒๓๐} เมื่อทุกคนร่วมใจกันใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ได้รับประโยชน์ คือ ความสมดุล ได้แก่ สมดุลชีวิต สมดุลโรงเรียน สมดุลในชุมชน และความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ ทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากทุกด้าน^{๒๓๑}

^{๒๒๙} สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร, หน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^{๒๓๐} สุเมธ ตันติเวชกุล, ใต้เบื้องพระยุคลบาท, หน้า ๒๘๖.

^{๒๓๑} เกษม วัฒนชัย, เส้นทางสู่ความพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙.

เมื่อพิจารณาจากรายงานการพัฒนาคณะของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ ระบุว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศใน ๖ ประการ ดังนี้

๑) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

๒) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

๓) เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน

๔) หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

๕) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นและเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาค และยั่งยืน

๖) ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคณะ^{๒๓๒}

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๘ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร (๒๕๕๑, หน้า ๑๒๓-๑๒๔)	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงว่า การรู้จักประมาณตนนี้จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น

^{๒๓๒} โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, รายงานการพัฒนาคณะของประเทศไทยปี ๒๕๕๐ : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคณะ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๗๗-๘๑.

ตารางที่ ๒.๑๘ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สุเมธ ตันติเวชกุล (๒๕๔๙, หน้า ๒๘๖)	เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการรู้จักโลกที่เราอยู่ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร และการพัฒนาในอดีตให้อะไรแก่เราแล้วบ้าง เพื่อจะได้ไม่เดินไปสู่ความผิดพลาดซ้ำรอย
เกษม วัฒนชัย (๒๕๕๑, หน้า ๖๙)	ประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสมดุลและความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (๒๕๕๐, หน้า ๗๗-๘๑)	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศใน ๖ ประการ ๑) การจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ ๒) การสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ ๓) ยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน ๔) การปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ ๕) การกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นและเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาค และยั่งยืน ๖) การปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำให้รู้จักประมาณในการใช้ชีวิต ประมาณในการใช้จ่าย ในส่วนของสังคมช่วยให้สังคมเข้มแข็ง มีความสมานฉันท์ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคงประเทศ เพราะไม่ต้องไปทะเลาะแย่งชิงกับต่างประเทศ นอกจากนี้ยังสร้างความสมดุลให้ชีวิต และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

๒.๔.๔ องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒) คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตามหลักภูมิปัญญาปฏิบัติหรือทางสายกลาง ใช้ในความหมายถึงความพอเพียง เป็นการใช้ชีวิตที่ถูกต้องตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ ใช้ชีวิตอย่างรู้ประมาณในการบริโภค คือ ใช้ปัจจัยสี่เท่าที่จำเป็น ไม่ใช้ใช้ตามความต้องการเพื่อสนองความอยากและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน^{๒๓๓} ดังนี้

๓.๑) ความพอประมาณ คือ ทำอะไรให้เหมาะสมต้องพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี ซึ่งจะดีขนาดไหนนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละคน เพราะความพอดีของแต่ละคนไม่เท่ากัน อย่างให้ใหญ่เกินตัว การควบคุมความรู้สึกนึกคิด ความปรารถนา และพฤติกรรมตลอดจนการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในขอบเขตอันมีเหตุผล^{๒๓๔}

๓.๒) ความมีเหตุผล ทำอะไรต้องมีเหตุผล อย่าทำตามกระแส ต้องพิจารณาให้รอบคอบว่าเหมาะสม การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ^{๒๓๕}

๓.๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล^{๒๓๖}

๔) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

^{๒๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๒๓๔} จักรณ จันทลักษณ์, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับ ความสุขมวลชน และการเกษตรยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสริมมิตร, ๒๕๔๙), หน้า ๔๘.

^{๒๓๕} อรรถพล อนันตวรสุก, “รายงานวิจัยการสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

^{๒๓๖} ชนธิดา ศิวโมกษธรรม, บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, หน้า ๑.

๔.๑) เจื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยการฝึกตนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและในขั้นปฏิบัติ

๔.๒) เจื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วยด้านจิตใจ คือการตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และด้านการกระทำ คือ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

๕) แนวทางปฏิบัติผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ทั้งวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและเทคโนโลยี^{๒๓๗}

แผนภาพที่ ๒.๑ องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๒๓๘}

^{๒๓๗} ทรงศักดิ์ วงศ์ภูมิวัฒน์ และคณะ, พระเจ้าแผ่นดินนักส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๕.

^{๒๓๘} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓-๑๔.

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๙ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (๒๕๕๐, หน้า ๑๒-๑๓)	องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ ๕ องค์ประกอบ คือ กรอบแนวคิด คุณลักษณะ ค่านิยม เงื่อนไข และแนวทางในการปฏิบัติ
จรัญ จันทลักษณ์ (๒๕๔๙, หน้า ๔๘)	ความพอประมาณ คือ ทำอะไรให้เหมาะสมต้องพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อเพื่อความพอดี
อรรถพล อนันตวรสกุล (๒๕๕๒, หน้า ๑๑)	ความมีเหตุผล คือ การทำอะไรอย่างมีเหตุผลอย่าทำตามกระแส ต้องพิจารณาให้รอบคอบว่าเหมาะสม
ชนธิดา ศิวโมกษธรรม (๒๕๕๐, หน้า ๑)	การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน
ทรงศักดิ์ วงศ์ภูมิวัฒน์ และคณะ (๒๕๕๐, หน้า ๑๔๕)	การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติคือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ทั้งวัตถุดิบ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี
กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๕๒, หน้า ๑๓-๑๔)	หัวใจของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หรือทางสายกลาง นั่นเอง

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสถานะแวดล้อม เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยอาศัยความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้ อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

๒.๕ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

จังหวัดราชบุรี มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ ๕,๑๙๖ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๑๐ อำเภอ คือ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภोजอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอวัดเพลง อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอบ้านคา^{๒๓๙}

ใน พ.ศ. ๒๕๕๘ จังหวัดราชบุรี ได้ประกาศผลการคัดเลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ซึ่งจากการคัดเลือกดังกล่าว มีหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ประจำปี ๒๕๕๘ จำนวน ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปรกเจริญ บ้านหนองมะค่า บ้านเขาดิน และบ้านหนองสะเดา^{๒๔๐}

๑) บ้านปรกเจริญ หมู่ที่ ๖ ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เดิมสภาพพื้นที่ของตำบลเป็นลำรางขุ่นเป็นทางน้ำที่ไหลผ่าน ต่อมาเมื่อคุณหลวงท่านหนึ่งซึ่งได้ขุดลำคลอง เพื่อเป็นอนุสรณ์ชาวบ้านจึงเปลี่ยนชื่อคลองลำรางนี้ เป็นชื่อคลองตาหลวง ต่อมาเมื่อทางราชการได้ยกฐานะเป็นตำบลจึงใช้ชื่อว่าตำบลตาหลวง ปัจจุบัน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีคลองและลำประโดงไหลผ่าน อาชีพหลักของราษฎร คือ ทำสวน ไร่จ้าง

บ้านปรกเจริญ หมู่ที่ ๖ ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เนื่องด้วย หมู่บ้านได้รับการคัดเลือกเป็น หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเป็นหมู่บ้านสารสนเทศต้นแบบการพัฒนาชุมชน โดยมีกิจกรรมที่มีลักษณะเด่น อาทิ

- กิจกรรมเปิดหมู่บ้าน OVC โดยความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอดำเนินสะดวก และนักวิชาการพัฒนาชุมชนจากสำนักพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

- กิจกรรมเปิดหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวบ้านวัดปรกเจริญ โดยความร่วมมือของชุมชนตาหลวง

- เป็นตัวแทนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมจัดนิทรรศการ ในงาน “บัวบาทยาตรา” ณ พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเป็นสารสนเทศต้นแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ระดับภาค ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย^{๒๔๑}

^{๒๓๙} วิกิพีเดีย, “จังหวัดราชบุรี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <[http : th.wikipedia.org/wiki/](http://th.wikipedia.org/wiki/)>, (๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๙).

^{๒๔๐} ประกาศจังหวัดราชบุรี เรื่อง ผลการคัดเลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ประจำปี ๒๕๕๘, ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘.

^{๒๔๑} ไทยตำบลดอทคอม, “ข้อมูลตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <<http://www.thaitambon.com/tambon/700404>>, (๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙).

๒) บ้านหนองมะค่า หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าเคย อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เดิมสภาพพื้นที่มีภูเขาและหุบเขาเป็นบริเวณกว้าง มีลำน้ำจากตำบลสวนผึ้งไหลผ่าน ในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำไหลมากและเชี่ยว การติดต่อของประชาชนที่อยู่กันคนละฝั่งลำน้ำเป็นไปด้วยความลำบาก ทำให้ต้องหาพื้นที่ซึ่งสามารถข้ามลำน้ำได้คือบริเวณที่ตื้นและแคบ เมื่อใช้ข้ามมาเป็นเวลานานจึงเรียกบริเวณนี้ว่า ตำบลท่าเคย ปัจจุบัน ประชาชนในพื้นที่บ้านหนองมะค่านับถือศาสนาพุทธประมาณ ๙๒ เปอร์เซ็นต์ ศาสนาคริสต์ ประมาณ ๖ เปอร์เซ็นต์ ศาสนาอิสลามประมาณ ๒ เปอร์เซ็นต์ อาชีพหลักของราษฎรคือ เกษตรกรรม

บ้านหนองมะค่า หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าเคย อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เนื่องด้วย มีกิจกรรมที่มีลักษณะเด่น อาทิ

- กิจกรรมเปิดหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว
- กิจกรรมโครงการศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- กิจกรรมโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

“หมู่บ้านรักษาศีล ๕”^{๒๔๒}

๓) บ้านเขาดิน หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี มีสภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มสลับกับภูเขา มีดินอุดมสมบูรณ์ ลักษณะดินเป็นดินร่วนและกรวดทราย มีคลองชลประทานราชบุรีฝั่งขวาตัดผ่าน มีน้ำตลอดทั้งปี เป็นพื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ อาชีพหลักของราษฎร คือ ทำนา และมีอาชีพเสริม คือ เลี้ยงโค สุกร และปลูกผัก

บ้านเขาดิน หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ได้รับรางวัล รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เนื่องด้วย มีกิจกรรมที่มีลักษณะเด่น อาทิ

- กิจกรรมโครงการหิ้วปิ่นโตแต่งผ้าไทยเข้าวัดทำบุญ
- กิจกรรมโครงการ รักน้ำ รักป่า รักษาแผ่นดิน
- กิจกรรมโครงการปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ
- กิจกรรมโครงการทำแก้มลิงเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง^{๒๔๓}

๔) บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี มีสภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นแนวยาวจากตะวันออกไปตะวันตก ตะวันตกจะมีความลาดชันสูงกว่าด้านตะวันออก ด้านตะวันออกจะมีการทำการเกษตร และประชาชนหนาแน่น ด้านตะวันออกไม่มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ อาชีพหลักของราษฎร คือ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา การทำสวนผลไม้และผัก อาชีพเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงสุกร เลี้ยงปลา เลี้ยงโค และอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ ทอผ้า

^{๒๔๒} ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอสวนผึ้ง, “ตำบลท่าเคย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา < <http://suanphueng.ratchaburi.doae.go.th/ATSC/Mainpage/020.html>>, (๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๙).

^{๒๔๓} ไทยตำบลดอทคอม, “ข้อมูลตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <<http://www.thaitambon.com/tambon/700804>>, (๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙).

บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เนื่องด้วยมีกิจกรรมที่มีลักษณะเด่น อาทิ

- กิจกรรมเปิดหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว
- กิจกรรมโครงการแก้ปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ^{๒๔๔}

การนี้ ชุมชนที่ได้รับรางวัลชุมชนดีเด่น เป็นชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกตามแนวทางการคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัดและกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ประจำปี ๒๕๕๘ โดยการสรรหาและคัดเลือกจากจังหวัดราชบุรี ซึ่งนอกจากต้องมีกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่มีผลการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นแล้ว ยังต้องมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบอันเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนอีกด้วย

เกณฑ์มาตรฐานของกรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดกิจกรรมที่จะมีการมอบโล่รางวัล ฯ ในส่วนกลาง ประเภทหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัด ซึ่งจะได้รับโล่รางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีคุณสมบัติของหมู่บ้านและกิจกรรมพัฒนาชุมชน ดังนี้

๑) ประเภทของหมู่บ้าน

๑.๑) เป็นหมู่บ้านที่ผ่านการรับรองตามระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) แล้ว หรือสมัครเข้าสู่ระบบ มชช. ในปี ๒๕๕๘ และอยู่ระหว่างกระบวนการพัฒนาศักยภาพหรือการประเมินเพื่อรับรองมาตรฐาน

๑.๒) เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่กรมพัฒนาชุมชนสนับสนุนงบประมาณในปี ๒๕๕๒ เป็นต้นมา

๑.๓) กรณีหากไม่มีหมู่บ้าน ตามข้อ ๒ ให้พิจารณาจากหมู่บ้านที่ผ่านกระบวนการพัฒนาตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี มีผลการพัฒนาสำเร็จเป็นรูปธรรม เป็นต้นแบบให้กับหมู่บ้านอื่น ๆ ได้ ตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง

๒) ประเภทกิจกรรม

๒.๑) เป็นกิจกรรมพัฒนาชุมชน ที่ผ่านการรับรองตามระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) แล้วหรือสมัครเข้าสู่ระบบ มชช. ในปี ๒๕๕๘ และอยู่ระหว่างกระบวนการพัฒนาศักยภาพหรือการประเมิน เพื่อรับรองมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.)

๒.๒) เป็นกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓) หากไม่มีกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ตามข้อ ๒ ให้พิจารณากิจกรรมพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน/ตำบลอื่น ที่มีผลการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ภารกิจโดดเด่น และมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

^{๒๔๔}ไทยตำบลต่อทคอม, “ข้อมูลตำบลหินกอง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <<http://www.thaitambon.com/tambon/700114>>, (๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙).

ประเภทของรางวัล	เกณฑ์การให้คะแนน (๑๐๐ คะแนน)		รวม คะแนน	หมายเหตุ
หมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัด	ผลการดำเนินงานตามบทบาท หน้าที่จนประสบความสำเร็จโดดเด่นเป็นรูปธรรม (๓๐ คะแนน)	ผลการดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงต้นแบบ (๗๐ คะแนน)		
๑. ด้านบริหารงาน	๑) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารกลุ่มฯ (๓ คะแนน) ๒) การบริหารงานชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และยึดหลักธรรมาภิบาล (๕ คะแนน) ๓) มีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ (๓ คะแนน)	๑) กลุ่มฯ มีส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก และคนในชุมชน (๑๕ คะแนน) ๒) กลุ่มฯ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชน หรือคนนอกชุมชนได้ (๑๐ คะแนน)		
๒. ด้านบริหารคน	๑) มีโครงสร้างคณะกรรมการที่ชัดเจน (๓ คะแนน) ๒) มีแผนปฏิบัติการ ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มฯ (๓ คะแนน) ๓) มีระเบียบข้อบังคับชัดเจน และปฏิบัติตามระเบียบ (๓ คะแนน) ๔) คนในชุมชนรู้ว่ามีกลุ่มและให้การยอมรับ (๓ คะแนน) ๕) พัฒนาขีดความสามารถคณะกรรมการ (๓ คะแนน)	๑) กลุ่มฯ ส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๑๕ คะแนน) ๒) กลุ่มฯ มีกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่สมาชิก (๑๐ คะแนน)		
๓. ด้านบริหาร ผลประโยชน์	๑) มีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก (๔ คะแนน)	๑) มีกิจกรรมดูแลคนในชุมชนและสาธารณประโยชน์ (๑๐ คะแนน) ๒) มีกิจกรรมการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (๑๐ คะแนน)		

แผนภาพที่ ๒.๒ เกณฑ์การคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัด และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด^{๒๔๕}

^{๒๔๕} กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, “เกณฑ์การคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัดและกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา < http://www.cdd.go.th/web/index_main.php >, (๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐).

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒๐ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
วิกิพีเดีย (ออนไลน์ : ๒๕๕๙)	จังหวัดราชบุรี แบ่งการปกครองเป็น ๑๐ อำเภอ คือ เมืองราชบุรี โพธาราม ดำเนินสะดวก ปากท่อ จอมบึง บางแพ วัดเพลง สวนผึ้ง บ้านโป่ง และบ้านคา
ประกาศจังหวัดราชบุรี (๒๕๕๘, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๘)	พ.ศ. ๒๕๕๘ จังหวัดราชบุรี ได้ประกาศผลการคัดเลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ซึ่งจากการคัดเลือกดังกล่าว มีหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ประจำปี ๒๕๕๘ จำนวน ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปรกเจริญ บ้านหนองมะค่า บ้านเขาดิน และบ้านหนองสะเดาบน
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (ออนไลน์ : ๒๕๖๐)	เกณฑ์มาตรฐานคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัด มี ดังนี้ ๑) ประเภทของหมู่บ้าน เช่น เป็นหมู่บ้านที่ผ่านการรับรองตามระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) แล้ว หรือสมัครเข้าสู่ระบบ มชช. และอยู่ระหว่างกระบวนการพัฒนาศักยภาพหรือการประเมินเพื่อรับรองมาตรฐาน เป็นต้น ๒) ประเภทกิจกรรม เช่น มีกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่โดดเด่นซึ่งผ่านการรับรองตามระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) แล้ว เป็นต้น

สรุปได้ว่า จังหวัดราชบุรี ได้ประกาศผลการคัดเลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ตามเกณฑ์มาตรฐานคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัด ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ทั้งในส่วนของเกณฑ์ประเภทหมู่บ้าน และเกณฑ์ประเภทกิจกรรม ซึ่งจากการคัดเลือกดังกล่าว มีหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” และกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ประจำปี ๒๕๕๘ จำนวน ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปรกเจริญ บ้านหนองมะค่า บ้านเขาดิน และบ้านหนองสะเดาบน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องในส่วนของงานวิจัยในประเทศ จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญของแนวคิดของนักวิจัยไว้ ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

พระมหาศุภกิจ สุภกิจโจ ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร พบว่า มีการวางแผนงานที่ปฏิบัติ กำหนดเป้าหมายด้วยกัน การให้ศึกษาต่อสำรวจความต้องการก่อนแล้วจัดพัฒนาให้ตรงกับความต้องการ ส่งบุคลากรไปอบรม ฝึกร่างกายให้เข้มแข็งกับการทำงาน การยึดมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ การพัฒนาจิตเพื่อให้มีคุณภาพที่ดี มองโลกในแง่ดี คิดเป็นบวกต่อองค์กร มีจิตสาธารณะ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงนำไปสู่การประยุกต์งานต่อยอดความรู้ใหม่ ส่วนกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร และการประยุกต์หลักภavana ๔ ในการกำหนดกลยุทธ์ อยู่ในระดับมาก เห็นได้ว่า (๑) กลยุทธ์ที่ ๑ การพัฒนากาย ต้องรู้อยู่ รู้กิน รู้ปฏิบัติ แต่งกายให้เหมาะสม อยู่ร่วมกัน เรียนรู้ด้วยกัน อยู่แบบพอเพียง ตรวจสอบสภาพร่างกาย การทำให้ร่างกายเติบโตแข็งแรง ออกกำลังกาย เล่นกีฬา มีสติอยู่กับการเคลื่อนไหวของกายทุก ๆ ขณะ ฝึกความอดทน เป็นคนตรงต่อเวลา บุคลากรในองค์กรมีการพัฒนาปรับปรุงการเรียนรู้อยู่เสมอ จากการทำงาน จากประสบการณ์ และจากปัญหา (๒) กลยุทธ์ที่ ๒ การพัฒนาศีล พัฒนาให้มีระเบียบวินัย ทำให้คนมีศีล ให้รู้ว่า “อะไรเหมาะสม อะไรควร” มีเป้าหมายเดินไปสู่ทิศทางเดียวกัน มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ และเต็มความสามารถทำงานด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละต่อประโยชน์ส่วนรวม รับฟังแสดงความคิดเห็นที่ถูกต้อง (๓) กลยุทธ์ที่ ๓ การพัฒนาจิต บุคลากรมีจิตบริการ มีจิตสาธารณะ และมีมนุษยสัมพันธ์ดี พอใจในอาชีพของตน ตั้งใจทำงานตามแผนที่กำหนดไว้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ และอดทนต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีสมาธิในการปฏิบัติงานเป็นประจำ มีการบูรณาการหลักธรรมไปใช้ในการติดตามงาน และ (๔) กลยุทธ์ที่ ๔ การพัฒนาปัญญา ต้อง “คิดเป็น ทำเป็น” เรียนรู้โดยการปฏิบัติงาน สร้างความเข้าใจว่ามีทิศทางในการดำเนินงานอย่างไร แล้วมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ขององค์กรเป็นปรัชญาที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ มีการเพิ่มศักยภาพการทำงานคิดเป็น ขบวนการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความละเอียดรอบคอบสามารถแก้ไขโดยใช้หลักการใช้เหตุผล มีการฝึกทักษะมาใช้ในการพัฒนาสติปัญญาก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้^{๒๔๖}

^{๒๔๖} พระมหาศุภกิจ สุภกิจโจ, “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

พระปลัดสมบัติ จิตติภาณ ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียน จังหวัดนครสวรรค์” จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีการนำหลักธรรมไปปฏิบัติได้จริงในการจัดการความรู้ในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ ต่อการสร้างความรู้สู่องค์กรต่าง ๆ เช่น หลัก ส. การรับฟัง จิ. จินตนาการ ปุ. ปุจฉา ลี.เขียน หลักการสังคายนา การวิเคราะห์และคัดแยกความรู้เป็นกลุ่มประเด็นให้ง่ายต่อการเข้าถึงอย่างมีขั้นตอน การประมวลและกลั่นกรองความรู้ หลัก สี่ ส. การเผยแผ่ แนะนำ สั่งสอน อบรมบุคลากร ชี้แจง ชวนใจ แก่ล้าวกล้า ร่าเริง หลักกาลามสูตร ๑๐ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะการฟังตาม ๆ กันมา อย่าเพิ่งเชื่อเพราะถือว่าเป็นของเก่า เล่าสืบ ๆ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเป็นข่าวเล่าลือ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะอ้างคัมภีร์หรือตำรา อย่าเพิ่งเชื่อเพราะคิดเอาเองว่าฉันเป็นเหตุเป็นผลกัน อย่าเพิ่งเชื่อเพราะการคิดคาดคะเนหรืออนุมานเอา อย่าเพิ่งเชื่อเพราะคิดเอาตามอาการที่ปรากฏ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าตรงกับความเห็นของตนอย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าผู้พูดควรเชื่อได้ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าผู้พูดเป็นครูของเรา ความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บริหารที่จะต้องพัฒนาตนพัฒนาคน และพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพในทางรูปธรรมมากที่สุด^{๒๔๗}

พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล) ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” จากผล การวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัญหาทั่วไปของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ พบว่า การพัฒนาชุมชนไม่มีการพัฒนาไปตามแนวทางที่คณะสงฆ์วางไว้คงเนื่องมาจากสาเหตุใหญ่ คือ ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต้องปรับเปลี่ยนไปจากเดิมมาก แต่เดิมคนสามารถดำรงชีวิตประจำวันไปโดยไม่ต้องเร่งรีบ แข่งขัน ค่าครองชีพยังไม่สูง เทคโนโลยี ยังไม่เข้าถึง คนยังใกล้ชิดกับวัฒนธรรม ตามบรรพบุรุษที่เป็นแบบอย่างไว้ แต่ปัจจุบันคนในทุกชุมชนต้องเอาเวลาไปให้กับการประกอบอาชีพ ให้ความสำคัญการให้การศึกษาบุตรหลานเพื่อความอยู่รอดจึงทำให้ไม่สนใจที่จะมาร่วมกิจกรรมตามหลักพุทธธรรมของพระสงฆ์ในทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา (๒) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชน พบว่า การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้ โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเอง โดยจะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจ ๑) การพัฒนาด้านวัตถุ คือ การสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดมีหรือเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เห็นโดยแจ้งชัด เช่น การส่งเสริมด้านการผลิตผล การส่งเสริมระบบขนส่ง การคมนาคม การชลประทาน และด้านอื่น ๆ ๒) การ พัฒนาด้านจิตใจ คือ การสร้างความเจริญ โดยมุ่งจะให้การศึกษาอบรมประชาชน ซึ่งรวมทั้งการให้การศึกษาในระบบโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการและการศึกษานอกระบบโรงเรียน และ (๓) แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรมของพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ พบว่า ๑) ด้านศีล พระสงฆ์สนับสนุนให้ประชาชนลด ละ เลิก อบายมุขพระสงฆ์ส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลเป็นประจำพระสงฆ์ส่งเสริมให้ประชาชนเคารพกันตามสิทธิของบ้านเมืองอบรมศีลธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชน เยาวชนและ

^{๒๔๗} พระปลัดสมบัติ จิตติภาณ, “การจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

นักเรียนจัดทำโครงการต้นไม้พุทได้ เช่น สุภาจิตสอนใจ ปรีศนาธรรมและคติธรรมนำไปติดไว้ที่ต้นไม้ในวัด ๒) ด้านสมาธิ มีการสอนให้ประชาชนได้มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจให้สงบ เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติธรรมเพื่อทำจิตใจให้มีสมาธิ มีการชักนำให้ประชาชนในชุมชนได้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมมี การเทศนา อบรม บรรยาย เสริมความรู้เรื่องการปฏิบัติธรรม แก่ประชาชนในชุมชน อบรมหลักธรรมเพื่อส่งเสริมการเจริญสติในชีวิตประจำวันของประชาชนในชุมชน ๓) ด้านปัญญา พระสงฆ์ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรมพระสงฆ์จัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนพระสงฆ์อบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชนมีการส่งพระภิกษุ สามเณรไปสอนนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา จัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์และห้องสมุดภายในวัดสำหรับบริการแก่ประชาชนในชุมชน^{๒๔๘}

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรังค์ จิตวฑฒโน) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านศีลจะเน้นไปที่การประพฤติดี ประพฤติชอบ ถูกต้องตามกฎหมายระเบียบ ตามท่วงทำนองคลองธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงามทั้งทางกาย ทางวาจา ไม่เป็นการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน โดยเน้นพัฒนาตามหลักศีล ๕ โดยในข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี จะต้องงดเว้นจากการเบียดเบียน การมุ้งร้ายทำลาย กัน ข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณีคือ การเคารพในทรัพย์สินหรือทรัพยากรของผู้อื่น ข้อที่ ๓ กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณีการเคารพในคู่ครองของผู้อื่น ข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี จะต้องไม่พูดปด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด และไม่พูดเพื่อจ้อและสุดท้ายข้อที่ ๕ สุราเมระยะ มัชชะปะมาทัฏฐานา เวรมณี คือการจะประพฤติปฏิบัติกิจการงานใดก็ตาม ขอให้ทำด้วยความมีสติ ไม่ประมาท เลินเล่อ (๒) การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านสมาธิ ถือเป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจเพื่อส่งผลไปสู่การพัฒนาด้านศีลและปัญญา โดยฝึกให้สามารถบังคับจิตใจของตนไว้ได้ในสภาพที่จะใช้มันให้เป็นประโยชน์หรือให้เกิดประโยชน์มากที่สุดตามที่ตนต้องการ บังคับให้อยู่ในลักษณะที่พร้อม มีสมรรถภาพถึงที่สุดในการปฏิบัติหน้าที่ทางจิตทั้งนี้ต้องอาศัยความเพียร ความพอใจ มีใจจดจ่อรอบคอบ ไคร่ครวญและก้าวข้ามนิเวรทั้ง ๕ ทั้งกามฉันท์ พยาบาทความหดหู่ ความฟุ้งซ่าน และความล่งเลงสงสัย เพื่อยกระดับจิตใจให้มีคุณภาพสูงขึ้น มีสมรรถภาพมากขึ้น และมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ทั้งนี้สิ่งที่เห็นผลชัดที่สุดในการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านนี้ก็คือการใช้หลักสติปัฏฐาน ๔ มามีส่วนสนับสนุน และ (๓) การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านปัญญา เป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ในขั้นสูงสุดและมีความสำคัญสูงสุดโดยเน้นการฝึกฝนอบรมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดความคิดดี คิดชอบโดยอาศัยหลักปรัโตโฆสะและโยนิโสมนสิการที่ต้องมีกัลยาณมิตรและสิ่งแวดล้อมที่ดีมาเอื้ออำนวย ขณะเดียวกันก็ต้องพัฒนาตามหลักพรหมวิหารธรรมโดยการฝึกจิตให้เกิดความเมตตา เกิดความกรุณา เกิดมุทิตา และเกิดอุเบกขา ซึ่งถือเป็นจิตที่บริสุทธิ์สะอาด จิตที่คิดถึงประโยชน์คนอื่น ประโยชน์องค์กร และประโยชน์เพื่อส่วนรวม^{๒๔๙}

^{๒๔๘} พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล), “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๒๔๙} พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรังค์ จิตวฑฒโน), “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ศศิดา อายุยืน ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน” จากผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน ได้แก่ (๑) ด้านอธิศีลสิกขา พบว่า บุคลากรสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน มีพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ต่อการปฏิบัติงานมากที่สุด โดยมีแนวทางได้แก่ การจัดทำแผนการประเมินตนเองเป็นระยะ ๆ จัดโครงการปลูกจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ จัดทำแผนการกำกับดูแล ด้านระเบียบวินัย โครงการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมตามหลักพระพุทธศาสนา การจัดทำแผนการพัฒนาพฤติกรรมรายบุคคล การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่มีแต่งกายที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ และส่งเสริมให้บุคลากรสามารถใช้คำพูดอ่อนหวานได้ในขณะปฏิบัติหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ (๒) ด้านอธิจิตสิกขา พบว่า บุคลากรสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน พัฒนาสภาวะอารมณ์ โดยมีแนวทาง ได้แก่ การจัดโครงการฝึกอบรมจิตประจำปี การส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดทำตารางประเมินอารมณ์ของตนเองอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมการศึกษามหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา การจัดทำแผนการพัฒนาบุคลากรด้าน EQ ทุกระดับสายงาน และการส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมะเพื่อการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานด้านการบริการ และ (๓) ด้านอธิปัญญาสิกขา พบว่า บุคลากรสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน มีความรู้รอบต่อการบริการ โดยมีแนวทาง ได้แก่ การจัดการสัมมนาด้านการบริการระดับหน่วยงานภายในและระดับภายนอก การจัดการทำแผนประเมินด้านการบริการนอก-ในพื้นที่เป้าหมาย การ จัดโครงการอบรมหลักสูตรนักการบริการฝึกหัด การขยายฐานข้อมูลเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค ๑๑ และการสร้างเครือข่ายการบริการในพื้นที่เป้าหมายแบบครบวงจร^{๒๕๐}

ณัฐชนันต์ อยู่สีมารักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐสังกัดกรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พบว่า องค์กรทุกองค์กรต้องมีการพัฒนาบุคลากร เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ พฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญาที่จะสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร ตลอดจนให้บุคลากรตระหนักในคุณค่าของตนเองที่มีต่อองค์กร และการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากร สร้างความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน ช่วยนำพาองค์กรให้สามารถบรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับรูปแบบการพัฒนา พบว่า ข้าราชการจะมีความรู้ดีจะต้องใช้ทั้งหลักปรัชญา ศาสตร์และศิลป์ที่ผนวกกับองค์ความรู้ในทางพุทธศาสนา ด้านสมาธิ พบว่า การพัฒนาสมาธิเพื่อการเป็นผู้มีจิตใจที่ดีเป็นต้นแบบที่ดีให้กับสังคม มีจิตใจที่มั่นคง มีอารมณ์คงที่ มีอุดมการณ์ และมีจิตวิญญาณความเป็นครู และด้านปัญญา พบว่า การพัฒนาบทบาทในการทำหน้าที่ความ เป็นครูให้สมบูรณ์แบบโดยเฉพาะองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษา และเกิดจากประสบการณ์ผ่านการทำงาน บวกกับจิตวิญญาณในแง่บวกที่มองเพื่อร่วมสายอาชีพเดียวกัน^{๒๕๑}

^{๒๕๐} ศศิดา อายุยืน, “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๒๕๑} ณัฐชนันต์ อยู่สีมารักษ์, “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐสังกัดกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ดาบตำรวจไทยมณี ไชยฤทธิ์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธธรรมเพื่อสนับสนุนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัญหาการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน พบว่า แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ๑ สภาพปัญหาทางกาย พบว่า ความไม่พร้อมและขาดความสมดุลทางด้านร่างกายจึงไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานได้ในท้องถิ่นทุรกันดาร กลุ่ม ๒ สภาพปัญหาทางศีลธรรม เพราะพื้นฐานการปฏิบัติไม่เหมือนกันและขาดการปรับตัวและพฤติกรรมให้เหมาะสมกับพื้นที่ กลุ่ม ๓ สภาพปัญหาทางจิตใจ ขาดความมั่นใจต่อการปฏิบัติหน้าที่รวมทั้งขาดความตื่นตัว และกลุ่ม ๔ สภาพปัญหาทางปัญญา ขาดการปรับตัว ทักษะและประสบการณ์ (๒) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธธรรมเพื่อสนับสนุนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พบว่ารูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักภูมามุ่งไปสู่การวางรากฐานด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต และด้านปัญญา มีผลต่อการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนไปสู่กองกำลังกึ่งทหารมีความสามารถป้องกันชายแดน เพราะส่วนใหญ่การทำหน้าที่จะอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดน มีความสามารถปราบปรามอาชญากรรมริมแนวตะเข็บชายแดน และมีความสามารถช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ความมั่นคง ส่วนผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า ด้านการพัฒนาศักยภาพด้านกาย การพัฒนาศักยภาพด้านศีลธรรม การพัฒนาศักยภาพด้านจิต การพัฒนาศักยภาพด้านปัญญา พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธธรรมเพื่อสนับสนุนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าด้านความซื่อสัตย์ สุจริต อยู่ในระดับมากที่สุด และ (๓) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธธรรมเพื่อสนับสนุนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า ด้านกาย จะต้องมีการฝึกฝนการรับรู้ทางอายตนะทั้ง ๖ ประการ การดูแลระบบของธาตุ การตรวจสอบร่างกายทุก ๆ เดือน และการทดสอบสมรรถนะทางด้านร่างกาย ให้เกิดความพร้อมต่อสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ด้านศีลธรรม พยายามที่มุ่งส่งเสริมความพร้อมทาง ด้านการรักษากฎ กติกา กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย ความเป็นจรรยาบรรณ ค่านิยมที่ฝังงมในความเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน การปรับเปลี่ยนทัศนคติ การส่งเสริมการปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง ด้านจิต พบว่า การฝึกฝนอบรมกรรมฐานทางพระพุทธศาสนาสามารถจะปรับเปลี่ยนจิตใจให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี และความมั่นคงทางอุดมการณ์ที่หนักแน่น การฝึกสมาธิทำให้เกิดคุณภาพทางจิต เมื่อจิตมีความหนักแน่น มีความมั่นคงในกุศลธรรมทั้งหลายไม่ก่อเกิดความชั่วร้ายในจิตใจ และด้านปัญญา มุ่งส่งเสริมให้กับเจ้าหน้าที่ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก การรู้จักการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะ หรือรู้จักแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้านั้นเอง ลักษณะทางการพัฒนาศักยภาพมิได้เกิดขึ้นโดยความรู้สึกนึกคิดแต่จะต้องอาศัยการศึกษาอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นการศึกษาตามหลักวิชาการ และการศึกษาทางประสบการณ์ที่เกิดขึ้นหรืออาจจะจัดโครงการตามหลักสูตรฝึก ฝึกอบรมศักยภาพในแต่ละปีมีการทบทวนองค์ความรู้ตลอดเวลา รวมทั้งการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบหรือการเรียนรู้ในเชิงของพื้นที่เป้าหมาย^{๒๕๒}

^{๒๕๒}ดาบตำรวจไทยมณี ไชยฤทธิ์, “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธธรรมเพื่อสนับสนุนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ดาบตำรวจไพวัลย์ พรหมนา ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมของสถานีตำรวจเพื่อประชาชน” จากผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการให้บริการประสบปัญหาด้วยอัตรากำลังไม่เพียงพอ จึงทำให้การให้บริการไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน และด้วยบุคลากรที่ไม่พร้อมให้บริการของเจ้าหน้าที่ตำรวจและสภาพแวดล้อม ด้วยความไม่พร้อมทั้งสถานที่และเทคโนโลยี ขาดประสิทธิภาพการบริหารที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ขาดความหน้าเชื่อถือต่อการเลือกปฏิบัติด้วยความยุติธรรมทางอาญา ทำให้สภาพปัญหา ไม่ได้รับการแก้ไขตามความคาดหวังของประชาชน ที่ต้องการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจออกตรวจตรา เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาของการจราจรก็เป็นส่วนต่อการปฏิบัติการณ์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ขาดการเชื่อมโยงสภาพที่แท้จริง เพื่อเตรียมการพัฒนาศักยภาพให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารงานสถานีตำรวจเพื่อประชาชนตามหลักพุทธธรรม ได้แนวทางการพัฒนาการบริหารสถานีตำรวจเพื่อประชาชน งานด้านบริหารและการบริการประยุกต์ใช้กับหลักสังคหวัตถุ การอำนวยความสะดวกทางอาญาประยุกต์ใช้กับข้อคิด ๔ การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประยุกต์ใช้กับหลักฆราวาสธรรม การควบคุมและจัดการจราจรประยุกต์ใช้กับหลักสาราณียธรรม และการบริหารและพัฒนาบุคคลประยุกต์ใช้กับหลักสัปปริสธรรมซึ่งผู้บริหารระดับสูงของสถานีตำรวจเพื่อประชาชน ควรจะมีวิสัยทัศน์การวางแผนแนวทางปฏิบัติตามแผนงาน ขั้นตอน และกระบวนการทำงานได้จากแผน กำหนดทิศทางการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานีตำรวจ^{๒๕๓}

พลตรีณัฐ สวาสต์รัตน์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครทหารพรานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักพุทธธรรม” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) ด้านพฤติกรรม พบว่า ปัญหานั้นเกิดจากการอบรมสั่งสอนที่มีพื้นฐานมาจากครอบครัวและสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบ ธรรมเนียมประเพณีที่ตนยึดมั่นนับถือเป็นความถูกต้องในท้องถิ่นหนึ่งแต่อาจผิดในอีกท้องถิ่นหนึ่งได้ ซึ่งอาจจะรู้ตัวหรืออาจจะไม่ถึงการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ได้ เช่น บางครั้งอาสาสมัครทหารพรานจับต้องสุนัขแต่ยังไม่ได้ล้างมือ แล้วไปถูกตัวของผู้นับถือศาสนาอิสลามก็อาจเป็นพฤติกรรมที่ไม่งามในความรู้สึกของมุสลิม ผู้บังคับบัญชาต้องให้ความรู้ให้การอบรมในขนบธรรมเนียมประเพณีก่อนลงปฏิบัติหน้าที่ (๒) ด้านจิตใจ พบว่า เป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน ส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกิดจากปัญหาครอบครัว ส่วนปัญหาจากตนเองและเพื่อนร่วมงานเป็นปัญหารองลงไป การแก้ปัญหายอยู่ที่การยอมรับในการบังคับบัญชา การให้เหตุผล ความซื่อสัตย์ จงรักภักดี ความเคารพศรัทธา และ (๓) ด้านปัญญา พบว่า การศึกษาอบรมเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องทำก่อนที่จะส่งอาสาสมัครทหารพรานเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ ปัญหา อุปสรรคของการพัฒนาก็คือการให้ความรู้ก่อนการปฏิบัติงานมีน้อยเกินไป ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาในภายหลัง^{๒๕๔}

^{๒๕๓} ดาบตำรวจไพวัลย์ พรหมนา, “การพัฒนาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมของสถานีตำรวจเพื่อประชาชน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๒๕๔} พลตรีณัฐ สวาสต์รัตน์, “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครทหารพรานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

พัฒนสรณ์ เกียรติฤทธิคุณ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร รูปแบบ Big.CAMP Model ดังนี้ (๑) คีล B = Behavior หมายถึง การควบคุมพฤติกรรมทั้งทางกาย วาจา ใจ ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายการจัดระเบียบเมือง ให้ทุกคนสามารถใช้ที่สาธารณะร่วมกันอย่างปลอดภัย โดยการควบคุมภายในตนของเจ้าหน้าที่ (Internal) เช่น การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่เทศกิจมีหลักสูตรการเข้าร่วมการอบรมคุณธรรมร่วมกับ มจร. และในการปฏิบัติตนกับบุคคลทั่ว ๆ ไป (General) (๒) ขันติ C = Control หมายถึง อดทนต่อความยากลำบากในการออกปฏิบัติงาน อดทนต่อความตรากตรำของสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน และอดกลั้นต่อความไม่เข้าใจของผู้ค้าและประชาชน (๓) เมตตา A = Action หมายถึง การกระทำที่แสดงออกถึงการให้ความช่วยเหลือ ประารถนาดี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล เช่น การช่วยจัดจราจรช่วงเช้า-เย็น โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชน (๔) ปิยวาจา M = Morality หมายถึง การพูดจาสุภาพอ่อนน้อม จริงใจ แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ สร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้พบเห็นด้วยความยิ้มแย้ม มีอัธยาศัยดี สามารถประชาสัมพันธ์แนะนำเส้นทาง และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนผู้สัญจรไปมา ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจประจักษ์ตามิตร มีความรอบรู้วัฒนธรรมในพื้นที่ และ (๕) อัจฉริยา P = Public Mind หมายถึง จิตอาสา ความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ ขวนขวายต้องการช่วยเหลือ โดยการจัดเวรออกตรวจเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอเพื่อคอยสอดส่องดูแลความปลอดภัยให้แก่ประชาชน^{๒๕๕}

พันตำรวจโทปราโมทย์ จันทรบุญแก้ว ได้วิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งในการบริหารของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ” จากผลการวิจัยพบว่า พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งในการบริหารตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนผู้รับบริการมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานอย่างมากจากการที่ผู้วิจัยได้นำหลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งในการบริหารตามแนวไตรสิกขา ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติ คือ การฝึกหัดตนเอง ทั้งทางด้านกาย วาจา ใจ ให้เป็นผู้มีศีล การฝึกฝนตนเองให้มีความตั้งมั่นอยู่ในการปฏิบัติหน้าที่ นำหลักเมตตา มาใช้ในการบริการ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี สร้างบรรยากาศที่ดีของ การทำงาน นำหลักทักษะของการฟัง และการสื่อสารที่ดี มาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการใฝ่เรียนรู้เพื่อสร้างปัญญาให้กับตนเองโดยการจัดการฝึกอบรมโดยวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญ จัดโครงการเข้าวัดปฏิบัติธรรมเพื่อรักษาศีล และทำสมาธิ^{๒๕๖}

^{๒๕๕}พัฒนสรณ์ เกียรติฤทธิคุณ, “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๒๕๖}พันตำรวจโทปราโมทย์ จันทรบุญแก้ว, “พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งในการบริหารของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

วันทนา เนาว์วัน ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๓” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๓ นั้น ในส่วนของการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า อันดับแรกหลักธรรมด้านหลักปาปนิกรรม ๓ ในด้านจักขุมา ด้านวิรุโธ และด้านนิสสยสัมปันโน รองลงมาคือสังฆโสภณสูตร ด้านวิสารโท ด้านวินีโต ด้านวิยัตโต ด้านธัมมานุธัมมปฏิปันโน และด้านพหุสุโต อันดับที่สามคือคุณธรรมอนาลบินทิกะ เสรฐฐี การมีความซื่อสัตย์ สุจริต และขยันสติปัญญาเป็นเลิศ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และด้านความเสียสละ และภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตก ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การให้อิสระภาพในการทำงาน การกระตุ้นให้มีเจตคติที่ดีในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การเป็นแบบอย่าง สันติภาพและสิทธิมนุษยชนและต้องการให้ผู้นำ มีความยุติธรรมเสมอภาคในการปฏิบัติงาน ต้องมีความกล้าหาญในการเปลี่ยนแปลง โดยนำมาซึ่งจริยธรรม การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนวัตกรรมเพื่อความเหนือกว่าภายใต้การยึดหยุ่น ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ของโรงเรียน อันนำมาซึ่งความอยู่รอด รวมทั้งนอกจากนี้ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักพุทธธรรมในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองด้วย^{๒๕๗}

ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุทธยาณ์ โอบอ้อม ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา มีแนวทางการพัฒนาบุคลากรโดยบูรณาการกับหลักไตรสิกขา คือ (๑) การพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษากับไตรสิกขา กล่าวคือ ศีล เป็นคุณเครื่องแห่งการเตรียมตน สมาธิเป็นคุณเครื่องแห่งการเตรียมใจ ในการศึกษาเรียนรู้ และปัญญาเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการศึกษา (๒) การพัฒนาบุคลากรด้านการฝึกอบรมกับไตรสิกขา กล่าวคือ ศีล จะเป็นตัวขัดเกลาพฤติกรรม หล่อหลอมพฤติกรรมบุคลากรในองค์กรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพราะการทำงานในองค์กร บุคลากรจะต้องมีจุดมุ่งหมายในการทำงานเช่นเดียวกัน ศีลจะเป็นเครื่องช่วยสร้างหลักเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรม สร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรในองค์กร สมาธิ เป็นเครื่องมือสำหรับยกระดับจิตปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคลากรให้ตรงกันกล่าวคือ มีทัศนคติในการทำงานที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อได้รับการอบรมด้วยศีลและสมาธิแล้วก็จะสามารถปฏิบัติภาพงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นคือปัญญา และ (๓) การพัฒนาบุคลากรด้านการพัฒนากับไตรสิกขา กล่าวคือ ศีล เป็นเครื่องมือที่สร้างความเป็นมืออาชีพในการทำงานได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อบุคลากรมีศีกกำกับแล้วจะทำให้รู้หน้าที่เข้าใจบทบาทในการทำงานของตนเป็นอย่างดี สมาธิ เป็นตัวเสริมสร้างให้เกิดจิตสาธารณะ ความคิดที่เป็นระบบอุทิศตนเพื่อผลสำเร็จของงานอย่างแท้จริง เป็นสมาธิขั้นนักบริหารอันจะนำไปสู่ปัญญาขั้นสูงกล่าวคือมีวิสัยทัศน์ มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน^{๒๕๘}

^{๒๕๗} วันทนา เนาว์วัน, “การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๓”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๒๕๘} ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุทธยาณ์ โอบอ้อม, “การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

อนุวัต กระสังข์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม” จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม ได้แก่ (๑) ด้านการฝึกอบรม (ศีล) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยมตามหลักไตรสิกขา ซึ่งโดยภาพรวมมีสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก นักเรียน ครู อาจารย์ และนักวิชาการ ที่มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพราะว่า ศีล หมายถึง วินัย กฎระเบียบ หลักการประพฤติปฏิบัติและเป็นฐานของการพัฒนาชีวิตคือ รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้อื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต มีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมด้วยการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนร่วมงานอย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกันมีระเบียบวินัยในการทำงาน เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางานให้มีคุณภาพ และเพื่อเป็นกรอบแนวทางประพฤติปฏิบัติตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยโดยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ ศีล เพราะศีลนั้นเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาบุคคล (๒) ด้านการศึกษา (สมาธิ) พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียน ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ มีการพัฒนาในขั้นสมาธิส่วนมาก มีความตั้งใจอดทนต่อการปฏิบัติหน้าที่ มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย และมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากว่า สมาธินั้นเป็นกระบวนการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรมเพื่อให้เกิดความ เมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติเพราะว่าการทำงานต้องมีความมุ่งมั่นและความอดทนที่จะทำให้ผลปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของตนเองรวมถึงองค์การ เพราะฉะนั้น ผู้บริหารนักเรียน ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่จึงตระหนักในสำคัญในด้านนี้ เพียรระวังตั้งสมาธิเมื่อต้องปฏิบัติภารกิจที่อาจเกิดความเสียหาย เพราะฉะนั้น การพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพต้องฝึกการพัฒนาจิตใจเพื่อให้เกิดสมาธิ และ (๓) ด้านการพัฒนา (ปัญญา) พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก นักเรียน ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ มีการพัฒนาในขั้นปัญญาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการใช้หลักเหตุผลในการปฏิบัติหน้าที่ มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และมีการแก้ไขปัญหาโดยพิจารณาอย่างรอบคอบเนื่องจากปัญญาเป็นกระบวนการหนึ่งของการฝึกอบรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์รู้จักดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุผล รู้จักวินิจฉัย คิดเป็น แก้ปัญหาเป็นเพราะว่าความเชื่อในหลักเหตุผลดังกล่าวถือเป็นความเชื่อพื้นฐานของพระพุทธศาสนา สังเกตได้จากพุทธศาสนาสุภาษิตได้กล่าวไว้ เช่น กัมมุนา วัตตติ โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม เป็นต้น ตัวอย่างของกฎแห่งกรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ผู้ที่มีโทษรุนแรง มักจะได้รับความเดือดร้อนใจอยู่เสมอ คนที่ขาดสติมักจะทำงานไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะฉะนั้น ผู้บริหารนักเรียนครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญในหลักเหตุผล^{๒๕๙}

^{๒๕๙} อนุวัต กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

วิชญาภา เมธีวรฉัตร ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง ๒” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพทั่วไปของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สายวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง ๒ มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนางานของตนเองตามลักษณะ ๕ ด้านคือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านวิชาการ ด้านทักษะ ด้านเจตคติ ด้านความคิดสร้างสรรค์ (๒) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง ๒ ด้านศีล ได้ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำงานอย่างเต็มที่ที่มีการจัดอบรมถือศีลและปฏิบัติธรรมประจำปีการฝึกอบรมขั้นศีล คือ ฝึกกายวาจา ขึ้นสมาธิ คือ ฝึกจิตใจ ขึ้นปัญญา คือ ฝึกองค์ความรู้ในการพัฒนาด้านสมาธิ มีการส่งเสริมให้บุคลากรทำสมาธิให้จิตใจมีความสงบสุขก่อนปฏิบัติงานอยู่เสมอด้านปัญญาสนับสนุนให้บุคลากรปฏิบัติงาน โดยใช้หลักความเห็นชอบ และคิดชอบในการทำงาน และ (๓) รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง ๒ พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านศีล (B = Behavior) การพัฒนาเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านศีลก่อให้เกิดทักษะ และมีบุคลิกภาพที่ดี การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านสมาธิ หรือ การพัฒนาจิตใจ (M = Mind) การพัฒนาทรัพยากรด้านสมาธิยังก่อให้เกิด เจตคติที่ดีในการทำงานการพัฒนาด้านปัญญา หรือ การพัฒนาด้านความรู้ (W = Wisdom) เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในขั้นสูงสุดและมีความสำคัญสูงสุดปัญญา นำมาใช้กับความรู้ทางวิชาการ และความคิดสร้างสรรค์ เพราะต้องให้เกิดความรู้ และต้องมีความคิดสร้างสรรค์จะได้รูปแบบจากการสังเคราะห์ (Synthesis Model) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ Buddhist Human Resource Development คือ BHRD = BMW^{๒๖๐}

เสน่ห์ ใจสิทธิ์ ได้วิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” จากผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจและการประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมการจัดการประชุม การประชาสัมพันธ์ การทำประชาคมหมู่บ้าน และการสื่อสารในรูปแบบอื่น ๆ (การประชุมบ่อยๆ) จะทำให้ประชาชนทราบถึงกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมกันให้ความร่วมมือในระดับที่น่าพอใจ (ความพร้อมเพรียง) เพื่อให้เกิดความเข้าใจระดับการลงพื้นที่จนสามารถทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน (ความเข้าใจชุมชน) และความมีใจเป็นกลาง (อุเบกขา) ที่ทำให้เห็นถึงแนวคิดของความเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้นต่อการสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งองค์กรในชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการวางแผนทางสำหรับวางรากฐานให้กับประชาชนได้มีความรู้และมีส่วนร่วมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายตั้งแต่เริ่มต้นอันประกอบด้วย การร่วมคิดนโยบาย การร่วมใจต่อนโยบาย การร่วมทำตามนโยบาย การร่วมแรงตามนโยบาย การร่วมทุนตามนโยบาย การร่วมรับผลประโยชน์อย่างเหมาะสม การร่วมดูแลรักษานโยบาย และการร่วมเป็นเจ้าของนโยบาย^{๒๖๑}

^{๒๖๐}วิชญาภา เมธีวรฉัตร, “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๒๖๑}เสน่ห์ ใจสิทธิ์, “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

อัจฉรา หล่อตระกูล ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยของรัฐ” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่นำเสนอในงานวิจัยนี้คือ การพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยด้วยไตรสิกขา ได้แก่ (๑) ด้านศีล ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ภาวะของผู้ที่มีหลักธรรมความประพฤติถูกต้อง มีความประพฤติดีทางกาย วาจาและสัมมาชีพ สามารถควบคุมตนเอง จัดระเบียบชีวิตของตนและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี มีความรับผิดชอบต่อสังคมคือการฝึกพฤติกรรมโดยมีวินัยเป็นเครื่องมือในการฝึกแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยด้วยศีลนั้นเป็นการทำให้พนักงานมหาวิทยาลัยมีระเบียบวินัย อยู่ในกฎระเบียบ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา เป็นคนมีศีล เริ่มต้นจากการรักษาศีล ๕ ทั้งกาย วาจา ใจ ศีลคือการฝึกให้ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยของหน่วยงานส่วนรวมกาย วาจา ใจ หมายถึงการละเว้นสิ่งไม่พึงปฏิบัติ เช่น เมื่อรู้กฎระเบียบ ก็อย่าใช้ช่องโหว่ของระเบียบในการหาผลประโยชน์ ทั้งนี้การพัฒนาอาจทำได้โดยการเชิญวิทยากรหรือพระที่มีความรู้ความสามารถ บรรยายเรื่องศีล เรื่องธรรมะ (๒) ด้านสมาธิ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม ความแน่วแน่มั่นคงหนักแน่นของจิตใจ มีความเพียรพยายามในทางที่ดีงาม มีสติกำกับตัว ทำให้จิตมีคุณภาพ มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้สงบเพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ เป็นการฝึกทางด้านจิตใจ ฝึกด้านคุณธรรม ความมีจิตเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยด้วยสมาธิคือการตั้งมั่นในความดี ทั้งนี้ต้องพัฒนาด้วยศีลก่อน จึงจะทำให้มีจิตใจตั้งมั่นในการปฏิบัติความดี และทำงานดีขึ้น การทำงานตามหน้าที่ใด ๆ ก็ตาม หากขาดสมาธิ ความมุ่งมั่น ตั้งมั่น จดจ่อ อยู่ในสิ่งที่กำลังปฏิบัติ อาจทำให้เกิดความผิดพลาดในกิจการงานที่ทำได้ และ (๓) ด้านปัญญา ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งขั้นสูง การมองดูรู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง มีความคิดเห็นแน่วคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมต่างๆที่ดีงามถูกต้อง คิดในทางเสียสละ หวังดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และทำการต่างๆด้วยปัญญา คือ รู้จักวางใจ วางท่าที และปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมแนวทางการพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยด้วยปัญญา คือ การรับการฝึกอบรมบ่อย ๆ พัฒนาด้วยการฝึกอบรมและตัวพนักงานเองก็ต้องให้ความสนใจใฝ่รู้ ค้นคว้า อ่าน จึงจะเกิดปัญญา ปัญญา แปลว่า ความรู้ การสร้างองค์ความรู้ นั้น จะต้องใช้ความรู้ที่เป็นสิ่งซึ่งได้สั่งสมอบรมมา จากการศึกษาเล่าเรียน หรือการอ่าน การเข้ารับการอบรมบ่อยๆ เพื่อนำความรู้มาพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ^{๒๖๒}

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “หลักพุทธธรรม” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

^{๒๖๒} อัจฉรา หล่อตระกูล, “การพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยของรัฐ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ตารางที่ ๒.๒๑ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระมหาศุภกิจ สุภกิจโจ (ดุขฎฐินิพนธ์, ๒๕๕๗)	กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร เป็นการพัฒนาตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย ๔ กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ ๑ การพัฒนากาย กลยุทธ์ที่ ๒ การพัฒนาศีล กลยุทธ์ที่ ๓ การพัฒนาจิต และกลยุทธ์ที่ ๔ การพัฒนาปัญญา
พระปลัดสมบัติ จิตติยาโน (ดุขฎฐินิพนธ์, ๒๕๕๗)	การจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ เป็นการจัดการความรู้ตามหลักกาลามสูตร เพื่อระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บริหารที่จะต้องพัฒนาตนพัฒนาคน และพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพในทางรูปธรรมมากที่สุด
พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล) (ดุขฎฐินิพนธ์, ๒๕๕๗)	การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ เป็นการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านปัญญา
พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฒโน) (ดุขฎฐินิพนธ์, ๒๕๕๗)	การพัฒนาทุนมนุษย์ในชั้นสูงสุดเน้นการฝึกฝนอบรมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดความคิดดี คิดชอบโดยอาศัยหลักปรโตโมสะและโยนิโสมนสิการที่ต้องมีกัลยามิตรและสิ่งแวดล้อมที่ดีมาเอื้ออำนวย ขณะเดียวกันก็ต้องฝึกจิตให้บริสุทธิ์ สะอาด จิตที่คิดถึงประโยชน์คนอื่น ประโยชน์องค์กร และประโยชน์เพื่อส่วนรวม
คตียา आयुยีน (ดุขฎฐินิพนธ์, ๒๕๕๗)	กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน เป็นการบูรณาการหลักไตรสิกขาทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านอริศีลสิกขา ด้านอริจิตสิกขา ด้านอริปัญญาสิกขา มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน

ตารางที่ ๒.๒๑ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
ณัฐชนันตร์ อยู่สีมารักษ์ (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	การพัฒนาสมมติเพื่อการเป็นผู้มีจิตใจที่ดีเป็นต้นแบบที่ดีให้กับสังคม มีจิตใจที่มั่นคง มีอารมณ์คงที่มีอุดมการณ์ และมีจิตวิญญาณความเป็นครูและด้านปัญญา พบว่า การพัฒนาบทบาทในการทำหน้าที่ความเป็นครูให้สมบูรณ์แบบโดยเฉพาะองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษา และเกิดจากประสบการณ์ผ่านการทำงาน บวกกับจิตวิญญาณในแง่บวกที่มองเพื่อร่วมสายอาชีพเดียวกัน
ดาบตำรวจไทยมณี ไชยฤทธิ์ (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธธรรมเพื่อสนับสนุนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เป็นรูปแบบของการพัฒนาศักยภาพตามหลักพุทธธรรม ๔ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาศักยภาพด้านกาย การพัฒนาศักยภาพด้านศีลธรรม การพัฒนาศักยภาพด้านจิต และการพัฒนาศักยภาพด้านปัญญา
ดาบตำรวจไพวัลย์ พรหมนา (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	การพัฒนาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมของสถานีตำรวจเพื่อประชาชน เป็นรูปแบบของการพัฒนาการบริการงานตามหลักหลักสังคหวัตถุหลักอคติ ๔ หลักมรวาธรรม หลักสารณียธรรม หลักสปปุริสธรรม โดยบูรณาการเข้ากับภารกิจของข้าราชการตำรวจ
พลตรีณัฐ สวาสดีรัตน์ (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครทหารพรานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักพุทธธรรม เป็นการศึกษาแบบของการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงาน รวม ๓ ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา
พัฒนสรณ์ เกียรติฐิติคุณ (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	B = Behavior หมายถึง การควบคุมพฤติกรรมทั้งทางกาย วาจา ใจ ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายการจัดระเบียบเมือง ให้ทุกคนสามารถใช้ที่สาธารณะร่วมกันอย่างปลอดภัย โดยการควบคุมภายในตนของเจ้าหน้าที่

ตารางที่ ๒.๒๑ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พันตำรวจโทปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์การสร้าง ความเข้มแข็งในการบริหารตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และประชาชนผู้รับบริการมีความพึงพอใจต่อการ บริหารงานอย่างมาก
วันทนา เนาว์วัน (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักพุทธธรรมในการสร้างศรัทธา ให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง โดยถือปฏิบัติตามหลักปาปนิ กกรรม ทั้งในด้านจักขุมา ด้านวิรุโร และด้าน นิสสยสัมปันโน เป็นต้น
ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุทธยุธณ์ โอบอ้อม (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	การพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษากับไตรสิกขา ได้แก่ ศีล เป็นคุณเครื่องแห่งการเตรียมตน สมาธิ เป็นคุณเครื่องแห่งการเตรียมใจ ในการศึกษา เรียนรู้ และปัญญาเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จาก การศึกษา
อนวัต กระสังข์ (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๖)	แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตาม แนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม ได้แก่ (๑) ด้าน การฝึกอบรม (ศีล) (๒) ด้านการศึกษา (สมาธิ) และ (๓) ด้านการพัฒนา (ปัญญา)
วิษณุภา เมธีวรฉัตร (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของ มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง ๒ พบว่า เป็นไปตามหลักไตรสิกขา คือ (๑) การพัฒนาด้าน ศีล (B = Behavior) (๒) การพัฒนาด้านจิตใจ (M = Mind) และการพัฒนาด้านปัญญา หรือ การ พัฒนาด้านความรู้ (W = Wisdom)
เสนห์ ใจสิทธิ์ (ดุขฎิณิพนธ์, ๒๕๕๗)	การสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทาง พระพุทธศาสนา รวมทั้งองค์กรในชุมชนกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการวางแนวทางสำหรับ วางรากฐานให้กับประชาชนได้มีความรู้และมีส่วน ร่วมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายตั้งแต่เริ่มต้น และความมีใจเป็นกลาง (อุเบกขา) จึงทำให้เห็น ถึงแนวคิดของความเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อ ประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น

ตารางที่ ๒.๒๑ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
อัจฉรา หล่อตระกูล (ดุชนิพนธ์, ๒๕๕๗)	รูปแบบที่นำเสนอในงานวิจัยนี้คือ การพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยด้วยไตรสิกขา ได้แก่ (๑) ด้านศีล ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง (๒) ด้านสมาธิ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม และ (๓) ด้านปัญญา ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งขั้นสูง เพื่อนำความรู้มาพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า หลักพุทธธรรมเป็นหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เป็นธรรมที่มีคุณสมบัติ คือ เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นธรรมที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นธรรมที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล เป็นธรรมที่ควรกล่าวแก่ผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นธรรมที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว และเป็นธรรมที่ผู้รู้รู้ได้เฉพาะตน ดังนั้น ธรรมะจึงมีเนื้อหาสาระและขอบเขตที่กว้างขวางมาก กล่าวกันตามจริงแล้วครอบคลุมไปถึงกิจกรรมส่วนตัว เรื่องของจิตใจ ครอบครัว โดยมีความหมายลึกถึง ๔ ระดับ คือ ธรรมะสำหรับการบริหารปกครองตน ธรรมะสำหรับการครองเรือน ธรรมะสำหรับการบริหารประเทศชาติ ธรรมะสำหรับการอยู่เหนือธรรมชาติหรือเข้าสู่พระนิพพาน

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรชุมชนและองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนมีความเป็นไปได้ มีความสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น มีความต่อเนื่อง และนำไปสู่การปฏิบัติได้ในระดับดี สำหรับผลการดำเนินงาน พบว่า สมาชิกในชุมชนดำเนินงานโดยการวางแผนร่วมกัน จัดทำแผนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โดยยึดหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน และการสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ บุคลากรมีความพึงพอใจต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับมาก^{๒๖๓}

^{๒๖๓} อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ, “การพัฒนาบุคลากรชุมชนและองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๕๑), หน้า ก.

สมบูรณ์ ธรรมลังกา ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ในจังหวัดเชียงราย” จากผลการวิจัยพบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงราย เป็นสังคมแบบเครือญาติ มีโครงสร้างทางสังคมเป็นทั้งแนวราบและแนวตั้ง ทางด้านการเมือง มีการกระจายอำนาจแบ่งการปกครองชุมชนเป็นหมวดหรือคุ้มชุมชนต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และทางด้านเศรษฐกิจ มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นต้นทุนในการผลิต มีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่ายผลผลิตเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย มีอาทิเช่นภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านผู้นำชุมชน การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานได้ใช้ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ มากำหนดรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้แก่ กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด^{๒๖๔}

ไพฑูรย์ ใจก้าวหน้า ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานบุคลากรที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นลุ่มน้ำโขง” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบในการบริหารงานบุคลากรตามหลักการบริหารนิยมของด้านบุคลากรลุ่มน้ำโขง พบว่าการนำหลักการบริหารนิยม ๗ เป็นแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการบุคลากร (Staffing) การประสานงาน (Coordinating) และการจัดองค์กร (Organizing) โดยการร่วมแรงร่วมใจเป็นคณะของแต่ละฝ่าย ทุกขั้นตอนในกระบวนการของการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วย ร่วมกันการวางแผน ร่วมกันการจัดองค์กร การนำ การสั่งการและการตรวจสอบควบคุมต้องยึดหลัก เคารพผู้ใหญ่ผู้เป็นประธาน ไม่รื้อทักกฎ ระเบียบที่ตีงาม อารงรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันด้วยความสมัครใจ จริงใจ และมุ่งมั่นที่จะก้าวไปสู่จุดหมายตามวัตถุประสงค์ และผลประโยชน์จากการบริหารให้พัฒนางานบุคลากรในท้องถิ่นลุ่มน้ำโขงให้พัฒนายั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น ด้านสินค้าพื้นเมือง (OTOP) และธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ได้ยกระดับและเพิ่มขีดการแข่งขันอย่างเข้มแข็งและมั่นคงต่อไปตามนโยบายของประเทศ^{๒๖๕}

^{๒๖๔} สมบูรณ์ ธรรมลังกา, “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ในจังหวัดเชียงราย”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๖) : ๕๘-๖๖.

^{๒๖๕} ไพฑูรย์ ใจก้าวหน้า, “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานบุคลากรที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นลุ่มน้ำโขง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สมหมาย แจ่มกระจ่าง และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพปัญหา และความต้องการทั่วไปของชุมชนในเทศบาลตำบลบางพระ ซึ่งเป็นชุมชนเมืองและชุมชนกึ่งเมือง สภาพโครงสร้างและสังคมค่อนข้างดี มีปัญหาและความต้องการด้านโครงสร้างชุมชน และด้านสังคมเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีอยู่ เช่น ไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะ การเพิ่มรายได้และการส่งเสริมสุขภาพ ๒) ประชาชนมีส่วนร่วมและมีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชน ระยะ ๓ ปี อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้ง ๑๐ ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมได้อย่างสมบูรณ์ และมีแนวทางพัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และ ๓) ประชาชนในชุมชน และบุคลากรของเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี ได้เรียนรู้ มีทักษะและประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน มีกิจกรรมการพัฒนาระดับท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และมีความพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดำเนินงานพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไปได้เป็นอย่างดี^{๒๖๖}

ญาณัญญา ศิริภักตร์ธาดา ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐมเชิงบูรณาการ : การพัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้กับผู้ค้ารายย่อยเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์ รูปแบบ วิธีการแบบพิเศษทางการตลาดเพื่อสร้างแรงดึงดูดใจลูกค้า สร้างรายได้เพิ่มของผู้ค้ารายย่อยของฝั่งตลาดชุมชนศาลายาด้านใน (ศาลายาเก่า) คือ การปรับปรุงสินค้าที่ขายและปรับวิธีการค้าขายให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า การหีบห่อบรรจุภัณฑ์ที่มีสีสัน สวยงามประทับใจ สื่อถึงเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา ตลาดเก่า ย้อนยุค เพื่อให้เป็นไปตามกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นิยม ความสะดวกสบายของลูกค้า เช่น สุขาที่สะอาด และเพียงพอ จัดให้มี กิจกรรมพิเศษที่น่าสนใจต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อดึงดูดการเยี่ยมชม การจัดการเส้นทางการคมนาคมก็ควรให้มีการสัญจรผ่านไปมาในพื้นที่ขายสินค้า มีที่จอดรถเพียงพอและปลอดภัย การหาทำเลที่ลูกค้าสังเกตเห็นได้ง่าย อีกทั้ง การทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้มีความสะดุดตามากขึ้น และยังต้องพิจารณาถึงช่วงเวลาที่ยาวด้วย สำหรับรูปแบบ วิธีการแบบพิเศษในงานวิจัย พบว่า การสร้างความโดดเด่น แปรกต่าง สะดุดตาแก่ลูกค้าเป็นสิ่งที่ผู้ค้ารายย่อยมีความคิดเห็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนในเรื่องขององค์ความรู้ประสบการณ์ และการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เป็นอย่างดี เช่น การจัดกิจกรรมโดยให้แม่ค้า พ่อค้า ร่วมมือร่วมใจกันใส่เสื้อสีสดใส่ลายดอก ที่สะดุดตา เป็นการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้ค้ารายย่อยในช่วงวันที่มีการจัดกิจกรรมพิเศษ อีกทั้ง เป็นการเชิญชวนลูกค้านักท่องเที่ยวให้อยากมาสัมผัสกับบรรยากาศที่ย้อนยุคไปในอดีตอีกด้วย^{๒๖๗}

^{๒๖๖} สมหมาย แจ่มกระจ่าง และคณะ, “การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี”, *รายงานการวิจัย*, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑), หน้า ก-ข.

^{๒๖๗} ญาณัญญา ศิริภักตร์ธาดา, “การพัฒนาชุมชนตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐมเชิงบูรณาการ : การพัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้กับผู้ค้ารายย่อยเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม”, *รายงานการวิจัย*, (คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

ขวัญกมล ดอนขวา และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีผลกระทบทางตรงต่อกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขายมากที่สุด โดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ ๐.๕๑๓ ส่วนกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขาย มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้ความอนุเคราะห์ชุมชนมากที่สุด โดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ ๐.๔๑๗ ทางด้านปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนด้านการพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพมีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด โดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ ๐.๔๓๔ นอกจากนี้ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีผลกระทบทางอ้อมต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้การศึกษามากที่สุด โดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ ๐.๓๐๒ ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสมาชิกกลุ่มและการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการขายสินค้าภายในชุมชน โดยรายได้จากการขายจะมีผลต่อขนาดของการจัดสรรกำไรไปช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมในชุมชนที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยในการให้การศึกษามากที่สุด^{๒๖๘}

ลลิตชัย ตันศรีสกุล ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม” จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มี ๓ ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยการบริหารจัดการด้านธุรกิจชุมชน ปัจจัยการบริหารจัดการด้านสังคม ปัจจัยการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม มี ๘ ขั้นตอน ประกอบด้วย (๑) การศึกษาชุมชน (๒) การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (๓) การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน (๔) การวางแผนแก้ปัญหา (๕) การพิจารณาวิธีการดำเนินงาน (๖) การดำเนินงาน (๗) การประเมินผลงาน และ (๘) การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค^{๒๖๙}

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การพัฒนาชุมชน” ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ ดังนี้

^{๒๖๘} ขวัญกมล ดอนขวา และคณะ, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

^{๒๖๙} ลลิตชัย ตันศรีสกุล, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน : กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม”, รายงานการวิจัย, (วิทยาลัยการเมืองการปกครอง : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

ตารางที่ ๒.๒๒ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

นักวิจัย	ผลการวิจัย
อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๑)	สมาชิกในชุมชนดำเนินงานโดยการวางแผนร่วมกัน จัดทำแผนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โดยยึดหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน และการสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ บุคลากรมีความพึงพอใจต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับมาก
สมบูรณ์ ธรรมลังกา (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๖)	ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน คือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานได้ใช้ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ มากำหนดรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้แก่ กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด
ไพฑูรย์ ใจก้าวหน้า (ดุชนิพนธ์, ๒๕๕๗)	การร่วมแรงร่วมใจเป็นคณะของแต่ละฝ่ายในทุกขั้นตอนในกระบวนการของการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ร่วมกันการวางแผน ร่วมกันการจัดองค์กร การนำ การสั่งการและการตรวจสอบควบคุมต้องยึดหลัก เคารพผู้ใหญ่ผู้เป็นประธาน ไม่รื้อทึงกฎระเบียบที่ตีงาม อารงรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันด้วยความสมัครใจจริงใจ และมุ่งมั่นที่จะก้าวไปสู่จุดหมายตามวัตถุประสงค์

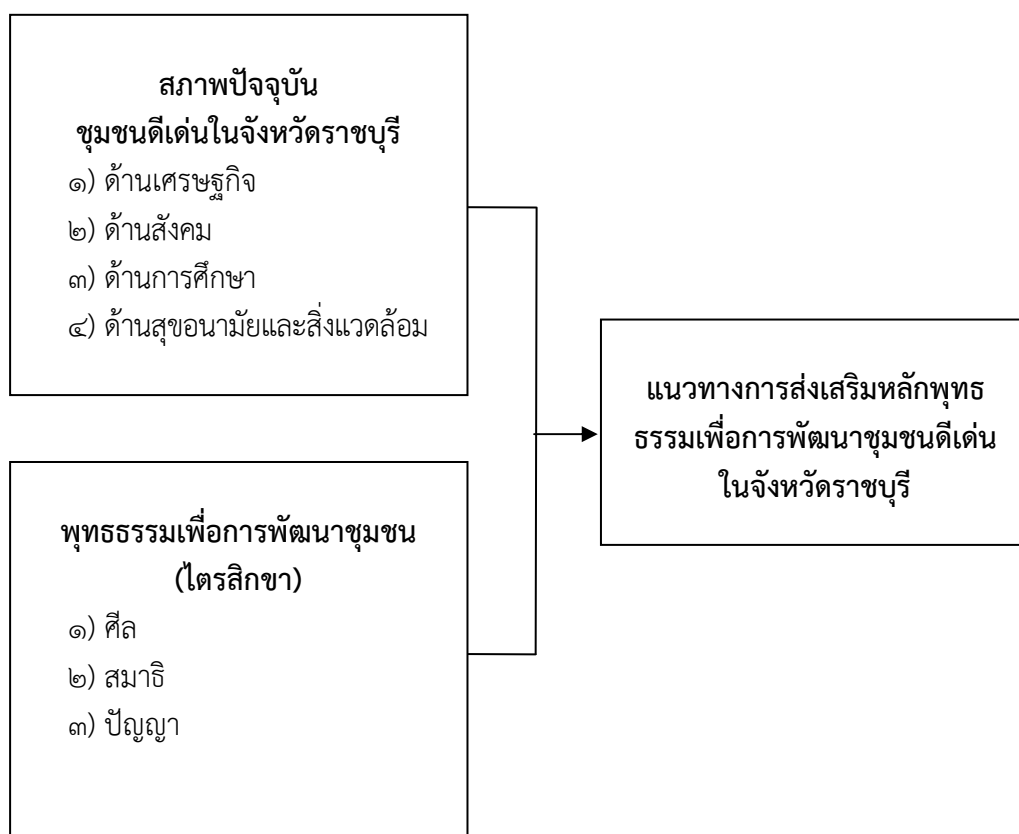
ตารางที่ ๒.๒๒ แนวคิดหลักที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
สมหมาย แจ่มกระจ่าง และคณะ (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๑)	ประชาชนมีส่วนร่วมและมีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชน ระยะ ๓ ปี อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้ง ๑๐ ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมได้อย่างสมบูรณ์ และมีแนวทางพัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน
ญาณัญญา ศิริภักดิ์ธาดา (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๔)	กลยุทธ์ รูปแบบ วิธีการแบบพิเศษทางการตลาด เพื่อสร้างแรงดึงดูดใจลูกค้า สร้างรายได้เพิ่มของผู้ค้ารายย่อยของฝั่งตลาดชุมชนศาลายาด้านใน คือ การปรับปรุงสินค้าที่ขายและปรับวิธีการค้าขายให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า การหีบห่อบรรจุภัณฑ์ที่มีสีสัน สวยงามประทับใจ สื่อถึงเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ของชุมชน
ขวัญกมล ดอนขวา และคณะ (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๕)	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสมาชิกกลุ่มและการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการขายสินค้าภายในชุมชน โดยรายได้จากการขายจะมีผลต่อขนาดของการจัดสรรกำไรไปช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมในชุมชนที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยในด้านการให้การศึกษามากที่สุด
สิทธิชัย ตันศรีสกุล (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๓)	รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม มี ๘ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) ศึกษาชุมชน ๒) วิเคราะห์ปัญหาชุมชน ๓) จัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน ๔) วางแผนแก้ปัญหา ๕) พิจารณาวิธีการดำเนินงาน ๖) ดำเนินงาน ๗) ประเมินผลงาน ๘) ทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดทัศนคติ และพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม พัฒนาให้ชุมชนเป็นชุมชนที่ดี สร้างให้คนในชุมชนความรู้สึกรักและผูกพันต่อชุมชน โดยทฤษฎีและหลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุด อย่างไรก็ตาม การดำเนินการพัฒนาจะได้ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๓

แผนภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” นี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยจำแนกเป็น ๕ กลุ่มได้แก่

- กลุ่มที่ ๑ พระสงฆ์ในพื้นที่ชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี
- กลุ่มที่ ๒ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
- กลุ่มที่ ๓ ผู้นำชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี
- กลุ่มที่ ๔ ราษฎรในชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี
- กลุ่มที่ ๕ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๒๖ รูป/คน โดยมีสัดส่วนดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่ม		จำนวน (รูป/คน)
๑	พระสงฆ์ในพื้นที่ชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี	๘
๒	ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี	๗
๓	ผู้นำชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี	๗
๔	ราษฎรในชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี	๔
รวม		๒๖

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๒๖ รูป/คน มีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พระสงฆ์ในพื้นที่ชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี จำนวน ๘ รูป ได้แก่

- ๑) พระครูสุภัทธานิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจโน) เจ้าคณะอำเภอปากท่อ
จังหวัดราชบุรี
- ๒) พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร) เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี
- ๓) พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร) เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี
- ๔) พระครูอรัญเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคฺควณโณ) เจ้าคณะอำเภอบ้านคา
จังหวัดราชบุรี
- ๕) พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาปโก) รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี
- ๖) พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปภากรโ เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี
- ๗) พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี
- ๘) พระใบฎีกาฐานพนธ์ ชตปญโญ เจ้าอาวาสวัดหินกอง
จังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๒ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี จำนวน ๗ คน ได้แก่

- ๑) นายประยงค์ จันทเต็ง นายอำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี
- ๒) นายประทีป นทีทวีวัฒน์ นายอำเภอปากท่อ
จังหวัดราชบุรี

๓) นางสาวจันทร์พร สุธยอด	พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
๔) นางจันทร์ตน์ ศรีสังวร	พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
๕) นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร	พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
๖) นายเทียม ทิมทอง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
๗) นายสมปอง จงรักษ์	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๓ ผู้นำชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี จำนวน ๗ คน ได้แก่

๑) นายยุทธนา นวมนิม	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี
๒) นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
๓) นายทน สาริสาย	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
๔) นายประคอง สร้อยสวัสดิ์	ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
๕) นายไพโรจน์ พจนาท	ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี
๖) นางรวีวรรณ ลิ้มพิบูลย์	ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
๗) นางวีณา สุขอยู่	ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๔ ราษฎรในชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี จำนวน ๔ คน ได้แก่

๑) นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์	รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
๒) นางสมนึก เทพธรรม	ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี
๓) นายประพันธ์ อินทสุต	รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
๔) นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ์	ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

- ๒) พระครูวิสุทธาสน์นาคคุณ, ดร. (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์) กรรมการบริหารวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๓) พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๔) ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๕) ดร.บุษกร วัฒนบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ ประเภทของเครื่องมือ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไว้ ๒ ประเภท ดังนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยจะใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๖ รูป/คน ดังกล่าวข้างต้น

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อร่วมกันสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยจะร่วมสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ รูป/คน ดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้งในเชิงเหตุผล

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” นี้ มีการสร้างเครื่องมือโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๒) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาฯ ผู้มีคุณวุฒิ

๓) สร้างเครื่องมือ และนำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาฯ ผู้มีคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๔) ปรับปรุงแก้ไข

๕) นำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” นี้ มีการตรวจสอบเครื่องมือโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity)^๑ โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในภาพรวมด้านเนื้อหา ภาษา และความครอบคลุม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑ พระอุดมสิทธินายก, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๒ พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๓ พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๔ อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๕ อาจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๓.๓ ลักษณะของเครื่องมือ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” นี้ มีเครื่องมือเพื่อการวิจัย ดังนี้

๑) แบบสัมภาษณ์

แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยคำถาม จำนวน ๒๕ ข้อ ซึ่งครอบคลุมในประเด็นการวิจัย

๒) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ

แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการอภิปรายโต้ตอบกัน

---

^๑สุวิมล ติรกานันท์, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการดังนี้

๑) **ข้อมูลขั้นต้น** ผู้วิจัยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามที่กำหนดไว้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ทั้งที่เป็นทางการโดยใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกัน ซึ่งผู้สัมภาษณ์จะไม่ทำหน้าที่เพียงอ่านคำถาม อธิบายความหมายของคำถาม แล้วบันทึกคำตอบเท่านั้น แต่จะร่วมสนทนาให้ได้เรื่องราวมากขึ้นไปตามการเล่าเรื่องของผู้ให้ข้อมูลหลัก และครอบคลุมในประเด็นการวิจัย

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มชนาดกลาง จำนวน ๙ รูป/คน โดยอภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลหลั่งไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเองและระหว่างกลุ่มสมาชิกกลุ่มกับผู้ดำเนินการสนทนา

ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๒) **ข้อมูลขั้นรอง** ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ ดังนี้

(๑) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

(๒) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

(๓) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) จากประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ในพื้นที่ชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี ผู้นำชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี และราษฎรในชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี โดยคัดเลือกตัวแทนจากประชากร ดังกล่าวข้างต้น ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๕ รูป/คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๒๖ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๙ รูป/คน โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- ๔.๑ ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี
- ๔.๒ สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม
- ๔.๓ แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี
- ๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๖ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑) ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

- สภาพชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม

โดยทั่วไป สภาพชุมชนที่ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หรือชุมชนดีเด่นของจังหวัดราชบุรี เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่มีหลายเชื้อชาติ คือ ไทย ลาว จีน เป็นต้น^๑ พื้นที่มีสภาพท้องที่เป็นที่ราบ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ทำไร่ เพราะพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่เป็นร่องสวน มีลำปะโดงไหลผ่าน^๒ สภาพทั่วไปเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ชาวบ้านมีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวนปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า และปัจจุบันมีการเพาะเห็ดที่ได้รับความนิยมอย่าง

---

^๑สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๒สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

มาก^๓ ประชาชนส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา ได้แก่ รับจ้าง ค้าขาย และปศุสัตว์ มีอาชีพการเลี้ยงโคนม โคเนื้อ ไก่ และสุกร ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ๆ และทำรายได้ให้ชาวบ้าน คือ อ้อย ข้าวโพด เป็นต้น^๔ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์^๕ โดยทั่วไป มีสภาพเป็นชนบท ชาวบ้านเป็นเกษตรกรเต็มตัว ได้รับงบประมาณปัจจัยการผลิตจากรัฐในการส่งเสริมการเลี้ยงไก่ ทำเห็ด ต่อยอดเห็ด ปุ๋ยชีวภาพ^๖ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ และเพาะเห็ด^๗ รายได้ของชุมชนส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตรกรรม มีการเลี้ยงหมูขุน ทำฟาร์มไก่ในชุมชน ทำฟาร์มเห็ด^๘ พื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม จึงมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร^๙

สภาพโดยทั่วไปซึ่งเป็นสภาพดั้งเดิม คนในชุมชนเป็นเกษตรกร แม้ในปัจจุบันมีส่วนหนึ่งไปทำโรงงานส่วนหนึ่งเพราะปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาเรื่องน้ำ แต่ส่วนใหญ่มักริเริ่มอาชีพทางการเกษตร^{๑๐} คนในชุมชนประกอบอาชีพ ๓ ประเภท คือ อาชีพที่สร้างรายได้รายวัน (ทอผ้า) อาชีพที่สร้างรายเดือน (ทำไร่) และรายปี (ทำนา) แต่ทั้ง ๓ ประเภท ถือเป็นอาชีพดั้งเดิมตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย แต่มีการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งโดยการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ขึ้น^{๑๑} ในอดีต ชาวบ้านร่อกทำนาอย่างเดียว ต้องร่อนน้ำฝน เพราะไม่มีชลประทาน ปัจจุบัน ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้มากขึ้นจากกลุ่มทอผ้า มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเองในชุมชน^{๑๒} สภาพทั่วไป มีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร และอาชีพที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน คือ การเพาะเห็ด^{๑๓}

^๓สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๔สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๕สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุตยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๖สัมภาษณ์ นางจันทร์ตน ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๗สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๘สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^๙สัมภาษณ์ นายทน สาริสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓}สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาเงิน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔}สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ (บ้านห้วยยาง) อยู่ในภาคเกษตรกรรม มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ และรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ มีนับถือศาสนาคริสต์บ้าง แต่ก็เป็นส่วนน้อย และในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ชาวบ้านภายในหมู่บ้าน จะมารวมตัวกันที่วัด^{๑๕} คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ทำไร่ไถ่ ไร่ส้ม เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย เพราะที่ดินเป็นที่ราบลักษณะดินดำลูกไร่ปนทราย และมีบางส่วนประกอบอาชีพรับจ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนาพุทธ^{๑๖} วัดยังคงเป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชน เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ นับถือ^{๑๗} ประชาชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนไทยดั้งเดิม ยังคงยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเหนียวแน่น เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษา ออกพรรษา^{๑๘}

- ประชาชนส่วนใหญ่ยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙^{๑๙} เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง^{๒๐} สภาพปัจจุบัน เน้นการประกอบอาชีพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดทำกิจกรรมเพิ่มรายได้ เช่น การปลูกผัก เลี้ยงหมู เลี้ยงปลา เป็นต้น^{๒๑} ในอดีต คนในชุมชนประสบปัญหาความยากจน คนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ แต่ปัจจุบัน ถือว่ามีความเป็นอยู่ดีขึ้น เพราะได้รับการส่งเสริมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมเด็จพ่อ มาใช้ในการดำเนินชีวิต^{๒๒} เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เพื่อต้องการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ในครัวเรือน^{๒๓} ปัจจุบัน เรียกว่า เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีการผลิตก้อนเห็ดใช้เอง โดย

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูอริยเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นาวาวิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภopakท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำหนักทอง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ราชการสนับสนุนเครื่องอบเห็ด และมีการรีไซเคิลก้อนเห็ดมาเป็นปุ๋ย และในอนาคตอาจยอดเป็นน้ำมันไบโอดีเซล^{๒๔}

- ชุมชนมีความปรองดอง สมานฉันท์ และสามัคคีกัน

ชาวบ้านมีความปรองดอง สมานฉันท์ มีความสามัคคีกัน^{๒๕} ชุมชนดีเด่นมีทุน ๒ ทุน คือ ทุนทางทรัพยากรแวดล้อม และทุนมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุนมนุษย์ หรือคนในชุมชนที่มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ด้าน^{๒๖}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	สภาพชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม	๑, ๒, ๕, ๖, ๘, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๕, ๑๘, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๔, ๒๖	๑๕
๒	ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ	๓, ๔, ๗	๓
๓	ประชาชนส่วนใหญ่อยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต	๙, ๑๓, ๑๖, ๑๙, ๒๓, ๒๕	๖
๔	ชุมชนมีความปรองดอง สมานฉันท์ และสามัคคีกัน	๑๐, ๑๗	๒

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพโดยทั่วไปในปัจจุบันของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี คือ สภาพชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม (ความถี่เท่ากับ ๑๕ รูป/คน) ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ความถี่เท่ากับ ๓ รูป/คน) ประชาชนส่วนใหญ่อยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน) และชุมชนมีความปรองดอง สมานฉันท์ และสามัคคีกัน (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน)

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลห้วยโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๔.๒ สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม

สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๖ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ

สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ที่ได้มีการนำหลักการของ ศีล สมาธิ และปัญญา ไปใช้ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจ มีดังนี้

๑.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล

- การทำมาค้าขายด้วยความไม่ทุจริตคดโกง

คณะสงฆ์มีการรณรงค์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในทุกชุมชน ถ้ากล่าวถึงด้านเศรษฐกิจก็ต้อง ศีลข้อ ๒ คือ ไม่ทุจริตคดโกง หรือทำมาค้าขายด้วยความสุจริต นั่นเอง^{๒๗} คนที่รักษาศีล ๕ ชื่อว่า รักษาทรัพย์ เพราะมีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกงผู้อื่น และศีลข้อนี้ มีอานิสงส์ คือ ทำให้มีโภคะมากมาย^{๒๘} เมื่อส่งเสริมศีลแล้ว จะสามารถลดปัญหาสังคมด้านเศรษฐกิจได้ เพราะในการประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การค้าขาย ต้องยึดถือความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง เอาัดเอาเปรียบกัน เช่น มีความซื่อสัตย์โดยการขายสินค้าจากป้ายราคา หรือใช้กิโลที่ได้มาตรฐานเต็มกิโล เป็นต้น^{๒๙}

ประชาชนทั่วไปยึดถือศีลข้อที่ ๒ คือ ไม่ทุจริต ไม่คดโกง เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพตามกฎหมาย^{๓๐} เน้นซื่อสัตย์สุจริต ไม่ลั้ลเล่ขโมยน้อย ไม่คดโกง ซื่อสัตย์ ซื่อตรง เช่น ไม่แช่น้ำเพื่อเพิ่มน้ำหนักของเห็ด แม้เห็ดจะมีน้ำหนักเพิ่ม แต่ก็เก็บได้ไม่นาน เมื่อคนที่เขารับซื้อ รู้ว่าไม่ซื่อตรง เช่นนี้ ก็จะไม่ค้าขายกันต่อไป^{๓๑} นอกจากพัฒนาชุมชนจะแนะนำวิธีการประกอบอาชีพต่าง ๆ แล้ว ยังเน้นให้ประชาชนยึดถือความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ทุจริตคดโกงด้วย^{๓๒} ด้านเศรษฐกิจ ถือศีลข้อที่ ๒

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน์), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อจจาโร), เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นาวาวิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

คือ ชื่อสัตย์สุจริตกับคนอื่น หรือต้องชื่อตรง ไม่คดโกง^{๓๓} ต้องชื่อสัตย์ต่อตนเอง และต้องชื่อสัตย์ต่อผู้อื่นในการเข้าร่วมกลุ่มอาชีพด้วย^{๓๔} การที่คนในชุมชนมีศีลข้อ ๒ ทำให้ไม่มีการลักขโมยกัน^{๓๕} ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนจะใช้หลักอหินนาทาน คือ ไม่ทุจริต เช่น ในการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านก็จะมีวินัยในการส่งเงินตามเวลาที่กำหนด^{๓๖} ชื่อสัตย์ พูดตรง ไม่หลอกลวง ทำให้ทำมาค้าขาย อาชีพมั่นคง ลูกค้ายินใจ ไม่ขายครั้งเดียว เช่น โคนมไม่ปนหรือผสม^{๓๗} ต้องไม่คดโกง เช่น ถ้าเห็ดเกรดไม่ดี ต้องจัดไว้กับเกรดรองลงมา ไม่นำไปปน หรือผสมกับเกรดดีเพื่อให้ได้น้ำหนัก^{๓๘} ไม่คดโกง ชื่อตรง ชื่อสัตย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมกลุ่มทำอาชีพต้องชื่อสัตย์ต่อกัน^{๓๙}

- การไม่โฆษณาขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหก หรือเกินความจริง

ด้านเศรษฐกิจนี้ มองไปที่ศีล ข้อที่ ๔ คือ มุสาวาท ได้แก่ การไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ^{๔๐} แม้กระทั่งผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าแม่ค้า ก็รักษาศีลได้ คือ ให้บอกราคาตามจริง โดยคำว่าตามจริงนี้ เป็นการบอกราคาที่รวมค่าต้นทุนและกำไรที่สมเหตุสมผลไว้แล้ว คือ ไม่ได้พูดโกหก แต่ให้พูดจริงว่าขายราคาเท่านั้น เท่านั้น ถ้าต่ำกว่านี้ขาดทุน ซึ่งหมายถึง “ขาดทุนกำไร” นั่นเอง^{๔๑}

- การหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์สินไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ

ถ้าพิจารณาเศรษฐกิจในครัวเรือน คือ สภาพเศรษฐกิจในระดับครอบครัว ก็จะเทศน์บอกให้ญาติโยมหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์สินไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ หรือหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพย์สินไปกับสิ่งที่ไม่จำเป็น^{๔๒} ศีลข้อห้าห้ามเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เช่น การไม่ดื่มสุรา ซึ่งชาวบ้านจะ

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นางวิศรดา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูอรัญเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

รับรู้ได้ว่าตนเสียทรัพย์ไปกับสิ่งไม่จำเป็นต่าง ๆ ได้ด้วยการทำบัญชีรายจ่ายครัวเรือน^{๔๓} คนในครอบครัวไม่ดื่มสุรา เศรษฐกิจครัวเรือนจะดีขึ้น^{๔๔}

- การตั้งราคาสินค้าการเกษตรตามราคาตลาด

ปัจจุบัน ทางราชการก็จะมีการรณรงค์ให้ติดป้ายราคา และขายให้ตรงกับฉลากราคาที่ติดไว้ โดยในการกำหนดราคาดังนั้นก็จะมีราคาตลาดหรือราคากลางเป็นตัวกำหนดอยู่แล้ว^{๔๕} การมีวินัยในการลดรายจ่าย โดยเฉพาะในปัจจุบันที่สภาพเศรษฐกิจไม่ค่อยดี การเพิ่มรายได้ทำได้ยาก ฉะนั้น ต้องพยายามลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในครอบครัว เช่น ค่าเหล้า ค่าบุหรี่ย^{๔๖} ศิล คือ ปกติ หรือสภาวะปกติ ปัจจุบัน ราคาผลผลิตการเกษตรไม่ค่อยดี ตามกลไกตลาด เกษตรมีความเสี่ยงสูง แต่ก็ต้องซื้อสัตว์ต่ออาชีพตน ไม่ตั้งราคาผิดไปจากกลไกตลาด^{๔๗}

- การประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ

ทั้งฝ่ายศาสนาและฝ่ายบ้านเมืองต่างสนับสนุนให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริต ไม่หากินในทางไม่สุจริต^{๔๘} ปัจจุบัน ภาครัฐรณรงค์การส่งเสริมการขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^{๔๙} ใช้ระบบเครือข่ายให้สำนึกไม่โกง ไม่ลักขโมยกันในบ้าน หรือเรียกว่าให้เริ่มต้นจากครอบครัว^{๕๐} ศีลทางศาสนา คือ ระเบียบวินัยทางโลก ฉะนั้น ถ้าประกอบอาชีพสุจริต ก็ไม่ต้องกลัวผลกระทบชั่วที่ทำไป และไม่ต้องการเอาผิดทางกฎหมาย ไม่ต้องกลัวใครจะมายึดทรัพย์สินไป^{๕๑} อยู่แบบฉันทันนื่อง อยู่ดี มีสุข ผากข้าวของกับคนข้างบ้านได้ตอนที่ไม่มีอยู่ เพราะไม่ลักขโมยกัน เชื่อใจกันมาก^{๕๒}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล” มีสาระสำคัญ ดังนี้

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายทน สารีสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐนพนธ์ ชตปญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอมะเข่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๒ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	การทำความค้าขายด้วยความไม่ทุจริตคดโกง	๑, ๒, ๓, ๔, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๑, ๒๓, ๒๕	๑๓
๒	การไม่โฆษณาขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหก หรือเกินความจริง	๔, ๕	๒
๓	การหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์สินไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ	๖, ๑๑, ๑๘, ๒๒	๔
๔	การตั้งราคาสินค้าการเกษตรตามราคาตลาด	๗, ๒๖	๒
๕	การประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ	๘, ๑๐, ๑๒, ๑๔, ๒๔	๕

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล คือ การทำความค้าขายด้วยความไม่ทุจริตคดโกง (ความถี่เท่ากับ ๑๓ รูป/คน) การไม่โฆษณาขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหก หรือเกินความจริง (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) การหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์สินไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน) การตั้งราคาสินค้าการเกษตรตามราคาตลาด (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) และการประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ (ความถี่เท่ากับ ๕ รูป/คน)

๑.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ

- มีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน

วัดสนับสนุนการปฏิบัติธรรมทำสมาธิ เพื่อให้มีจิตสงบ มีสติ^{๕๓} จิตสงบจะประกอบกิจการงานใดก็ไม่พลั้งพลาด เพราะจิตเป็นสมาธิ มีสติ ไม่ประมาท^{๕๔} จิตไม่ฟุ้งซ่านขณะทำงาน ให้จิตจดจ่ออยู่กับสิ่งเดียว คือ งานที่กำลังทำ^{๕๕} มุ่งมั่น และอดทนต่อสิ่งที่มากระทบในขณะทำงาน^{๕๖} สงบจิตไม่คิด

^{๕๓}สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕}สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖}สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปภาภโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

คำนึงถึงเรื่องราวต่างๆ ในชีวิต เฟื่องที่งานที่กำลังทำเพียงอย่างเดียว^{๕๗} ฝึกให้ผู้สูงอายุทำสมาธิทางอ้อม โดยให้จดจ่อต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมสร้างรายได้ เช่น ทำดอกไม้จันทน์ ทำน้ำยาล้างจาน เป็นต้น^{๕๘} การมีสมาธิในเรื่องทำ คือ ตั้งใจทำให้สำเร็จที่ละเรื่อง จับหลายเรื่องอาจไม่สำเร็จสักเรื่อง^{๕๙}

- มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน

ความตั้งใจและมุ่งมั่นกับงานที่ทำ คือ สมาธิ เมื่อมีจิตตั้งมั่น ตั้งใจในการประกอบกิจการงาน ก็จะประสบความสำเร็จ^{๖๐} ทำงานด้วยความไม่ประมาท^{๖๑} สมาธิ ตั้งใจมั่นในการประกอบอาชีพ^{๖๒} มีความมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ของตนเองต่อสังคม บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ ไม่ก่อโทษ^{๖๓} มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ขณะทำงานหรือประกอบอาชีพ^{๖๔} การมีใจจดจ่อกับงานที่ทำ ก็ถือว่าจิตเป็นสมาธิ เพราะไม่วอกแวก^{๖๕} ผู้นำอาสาจะคอยบอกทุกคนเสมอว่า ให้มีความตั้งใจ มุ่งมั่นในการทำงาน งานที่ทำก็จะได้ผลดี^{๖๖} การมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ตั้งใจทำงานเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี^{๖๗} มีสติ ควบคุมอารมณ์ การค้าขายก็จะดี^{๖๘} คิดเป็นระเบียบในการทำงาน เป็นสมาธิในการทำงาน เช่น การทอผ้าโดยมีอารมณ์พุ่งไปที่งานทอผ้า ซึ่งจะดูได้จากงานเย็บที่มีเส้นด้ายสม่ำเสมอ^{๖๙}

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ชตปญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อจจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อุดคุณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๙} สัมภาษณ์ นางวิภา สุธออยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- มีการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน

ชุมชนมีการพิจารณาความต้องการร่วมกันในการพัฒนาอาชีพ^{๗๐} มีการคิดพิจารณาตัดสินใจก่อนใช้เงิน เช่น พิจารณาความจำเป็นก่อนใช้เงินกองทุน หรือเงินกองกลางของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ^{๗๑} มีการร่วมกันพิจารณาตัดสินใจใช้งบประมาณเร่งด่วนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน^{๗๒} มีการไตร่ตรองพิจารณาสภาพชุมชน เสริมจุดแข็งที่ควรส่งเสริม เช่น การเพาะเห็ดหูหนู เพิ่มเติมจากที่เคยเพาะแต่เห็ดนางฟ้า^{๗๓} มีการพิจารณาบริหารการพัฒนาตามข้อมูล จปฐ. ร่วมกัน^{๗๔} มีการไตร่ตรองอย่างรอบคอบในการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มอาชีพเย็บปักถักร้อย กลุ่มอาชีพทำบายศรี กลุ่มอาชีพปลูกมะนาว เป็นต้น^{๗๕} มีจิตใจมั่นคงในการทำงานด้วยกันเป็นกลุ่ม^{๗๖} มีการไตร่ตรองพิจารณาตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน ตามที่รัฐบาลมีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจให้ชุมชนสร้างรายได้เสริม เช่น การปลูกพืชใช้น้ำน้อย^{๗๗} มีประชาคม ระดมความคิด พิจารณาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนร่วมกัน^{๗๘}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ดังนี้

^{๗๐} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๑} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุตยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๓} สัมภาษณ์ นาวาวิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายทน สารีสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขยิ่น อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๗} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๗๘} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๓ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	มีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน	๑, ๓, ๕, ๖, ๘, ๑๗, ๒๓	๗
๒	มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบ การงาน	๒, ๔, ๗, ๙, ๑๔, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒	๙
๓	มีการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันใน กลุ่มอาชีพของชุมชน	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๘, ๒๔, ๒๕, ๒๖	๑๐

จากตารางที่ ๔.๓ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ คือ มีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน (ความถี่เท่ากับ ๗ รูป/คน) มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน (ความถี่เท่ากับ ๙ รูป/คน) และมีการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๑๐ รูป/คน)

๑.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา

- มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษ

ทุกชุมชนมีวัดประจำชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตตามหลักความมกน้อย สันโดษ พออยู่ พอกิน ได้เป็นอย่างดี^{๗๙} มีการส่งเสริมให้ใช้สติพิจารณาการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ มีสติในการใช้จ่าย^{๘๐} พระสงฆ์เป็นตัวอย่างที่ดี เป็นตำราที่มีชีวิต สำหรับให้ชาวบ้านศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับใช้ชีวิตพอเพียง มกน้อย สันโดษ^{๘๑} วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน พระสงฆ์สอนให้คนใช้ปัญญาในการพิจารณาทุกสิ่งตามความเป็นจริง^{๘๒} มีการสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาความต้องการของตลาดหรือลูกค้าหรือผู้บริโภค ไม่ใช่แค่สอนให้รอบรู้ในกองสงฆารอย่างเดียว เท่านั้น^{๘๓}

^{๗๙}สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๐}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๑}สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๒}สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๓}สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปภาภโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วัดสนับสนุนให้ชาวบ้านใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต โดยมีในหลวง รัชกาลที่ ๙ เป็นต้นแบบความดี มีหน่วยงานราชการให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักคิดการระเบิดจากภายใน^{๘๔} พัฒนาการอำเภอได้เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ หรือการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๘๕} หน่วยงานราชการทำหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ๓ แห่ง ๒ เงื่อนไข^{๘๖} มีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากชีวิตจริงในหมู่บ้าน ที่เรียกว่า แก่นของเศรษฐกิจพอเพียง^{๘๗} มีการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ให้รู้ช่องรั่วไหลของเงินครัวเรือน^{๘๘} มีการให้บริการข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสัมมาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และมีการฝึกอบรม “สัมมาชีพ” เพื่อหาความต้องการของชุมชนว่าต้องการอาชีพอะไรที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง^{๘๙}

- วัดให้ใช้พื้นที่ค้าขายสินค้าชุมชนในคราวที่มีงานประจำปีของวัดโดยไม่หวังกำไร

วัดอนุญาตให้ชาวบ้านเข้ามาค้าขายสินค้าในเทศกาลหรืองานประจำปีที่วัดจัดขึ้น^{๙๐} วัดไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่ายในเชิงธุรกิจจากพ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาค้าขาย อาจเรียกเก็บเฉพาะค่าไฟฟ้าที่ใช้จริง เท่านั้น^{๙๑}

- วัดให้ใช้พื้นที่เป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพแขนงต่าง ๆ

วัดอนุญาตให้หน่วยงานราชการใช้พื้นที่เป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านการเพาะเห็ดแก่คนในชุมชน^{๙๒} มีแหล่งเรียนรู้การปลูกพืชใช้น้ำน้อยโดยใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้ง^{๙๓} มีแหล่งเรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก และแหล่งเรียนรู้การทำเห็ดและแปรรูปเห็ดซึ่งตั้งอยู่ในวัด^{๙๔}

^{๘๔} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๕} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๖} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระครูอริยเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ชตปญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๓} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน

ชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพดั้งเดิมในชุมชนให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ เช่น การเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู^{๙๕} มีศูนย์การเรียนรู้วิธีนำเชื้อเห็ดที่หมดสภาพมาทำเป็นปุ๋ยธรรมชาติ^{๙๖} มีศูนย์การเรียนรู้วิธีผลิตก้อนเห็ดใช้เอง และรีไซเคิลก้อนเห็ดมาเป็นปุ๋ยได้ และต่อยอดเป็นไบโอดีเซล โดยทางราชการให้งบประมาณสนับสนุน^{๙๗}

- มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน

ในชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ และสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม^{๙๘} มีปราชญ์ชาวบ้านและมีภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดวิชาชีพต่อลูกหลาน เช่น ทำเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น^{๙๙}

- มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน

ปัจจุบัน มีการตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ซึ่งเกิดมาจากการประชุมประชาคมชาวบ้าน เช่น มีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ หรือกองทุนกั๊ยมดอกเบ๊ยต่ำ มีการตั้งกลุ่มอาชีพข้าว มีการสีข้าวกันเอง และมีกลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มผู้เลี้ยงโคขุน เป็นต้น^{๑๐๐} มีกลุ่มอาชีพ เย็บปักถักร้อย ทำบายศรี^{๑๐๑} มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ทอผ้าสตรีไทยทรงดำ^{๑๐๒} มีกลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน กลุ่มอาชีพจักสาน^{๑๐๓} มีกลุ่มอาชีพเห็ด กลุ่มอาชีพน้ำมันสมุนไพร กลุ่มอาชีพนวดแผนโบราณ เป็นต้น^{๑๐๔}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ดังนี้

^{๙๕}สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สูดยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๖}สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลห้วยโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๗}สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๘}สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๙๙}สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๐}สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๑}สัมภาษณ์ นายทน สารีสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๒}สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๓}สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขยิ่น อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๔}สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๔ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษ	๑, ๓, ๕, ๖, ๗	๕
๒	มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๐, ๑๒, ๑๕, ๒๐, ๒๑, ๒๓	๖
๓	วัดให้ใช้พื้นที่ค้าขายสินค้าชุมชนในคราวที่มีงานประจำปีของวัดโดยไม่หวังกำไร	๒, ๔	๒
๔	วัดให้ใช้พื้นที่เป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ	๘, ๙, ๑๙	๓
๕	มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน	๑๑, ๑๗, ๒๕	๓
๖	มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน	๑๓, ๑๔	๒
๗	มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน	๑๖, ๑๘, ๒๒, ๒๔, ๒๖	๕

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา คือ มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษ (ความถี่เท่ากับ ๕ รูป/คน) มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน) วัดให้ใช้พื้นที่ค้าขายสินค้าชุมชนในคราวที่มีงานประจำปีของวัดโดยไม่หวังกำไร (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) วัดให้ใช้พื้นที่เป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ (ความถี่เท่ากับ ๓ รูป/คน) มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๓ รูป/คน) มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) และมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๕ รูป/คน)

๒) ด้านสังคม

สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ที่ได้มีการนำหลักการของ ศิล สมาธิ และปัญญา ไปใช้ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคม มีดังนี้

๒.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตาม หลักการของศิลป

- ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ภาคคณะสงฆ์โดยวัดทุกวัดได้รณรงค์ให้คนชุมชนทุกเพศทุกวัยนำหลักศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เป็นปกติ สำหรับด้านสังคมนี้นี้ ให้ถือปฏิบัติศีลข้อ ๔ คือ ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จกับคนทุกคน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง^{๑๐๕} วัดเข้าไปส่งเสริมคนในชุมชนให้รักษาศีล โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันในสังคม เน้นศีลข้อ ๔ มุสาวาท เป็นเครื่องประกันเรื่องสังคม เพราะคนในสังคมจะยอมรับฟังคนพูดจริง ทำจริง ถ้าพูดไม่จริง ทำไม่จริง ก็ไม่มีใครยอมรับ^{๑๐๖} ศีล ๕ พัฒนาสังคม โดยพัฒนากาย และพัฒนาวาจา ประการสำคัญ คือ วาจาที่เลือกพูดแต่คำจริง^{๑๐๗}

คณะสงฆ์รณรงค์ให้คนในชุมชนยึดมั่นในศีลข้อที่ ๔ คือ การไม่พูดโกหก เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติใจ อยู่ร่วมกันด้วยความจริงใจ^{๑๐๘} การพูดคำเท็จอันตรายมากที่สุดสำหรับอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าพูดโกหกทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นเรื่องไม่จริง และพูดเพื่อให้ผู้อื่นเชื่อ และตนเองได้ประโยชน์จากการเสียประโยชน์จากความเชื่อนั้น^{๑๐๙} ทางวัดไม่ได้ใช้การบังคับ แต่เป็นการชี้ให้เห็นโทษ เห็นประโยชน์ และเมื่อคนในสังคมรู้แจ้ง จึงนำไปปฏิบัติเองโดยไม่ต้องใช้การบังคับ ให้เขาเชื่อด้วยใจตามความเป็นจริงว่า พูดดีเป็นศรีแก่ปาก^{๑๑๐} เน้นข้อมุสาวาทเป็นพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๑๑๑} การพูดเท็จ ก่อให้เกิดความเสียหาย และความเชื่อมั่นต่อกันในสังคม เบี่ยงเบนให้ทะเลาะกัน คนที่เจริญแล้วจะไม่ทำโดยเด็ดขาด^{๑๑๒} การพูดจาที่มีเจตนาไม่ดี มุ่งจะคดโกงคนอื่น ตั้งใจพูดเพื่อ

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณวิริฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจารย์), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

หลอกลวงคนอื่น คนในชุมชนต่อต้านมาก ถ้ารู้ก็จะไม่มีใครคบหา แม้เดือดร้อนเขาก็จะไม่ให้ความช่วยเหลือ^{๑๑๓}

- การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ

การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ หรือพูดคำที่อ่อนหวานสุภาพ จะช่วยสมานไมตรีกันและกัน^{๑๑๔} ชาวบ้านจะพูดคำสุภาพ คือ พูดด้วยภาษาที่สุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบโลน หยาบคาย ไม่ใช่ภาษาที่ไม่สุภาพ แม้พื้นฐานการศึกษาจะไม่สูง แต่กิริยาคำพูดคำจาที่ไพเราะน่าฟัง^{๑๑๕} การพูดจาสุภาพไพเราะ เป็นสิ่งสำคัญในการเข้าสังคม^{๑๑๖}

- การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน

สนับสนุนการไม่เบียดเบียนกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายกัน ไม่ประทุษร้ายกัน สังคมก็จะสงบสุข ไม่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง^{๑๑๗} ด้านสังคม มีกฎหมายควบคุมไม่ให้ล่วงละเมิดกัน เช่น ไม่ทำร้ายร่างกายหรือทรัพย์สิน แต่โดยแท้จริง ถ้าประชาชนมีศีล ถือศีลกันเคร่งครัด ก็ไม่จำเป็นต้องใช้กฎหมายบังคับ^{๑๑๘} การอยู่ร่วมกันโดยสันติในสังคม ยึดถือศีล ๕ โดยยึดถือข้อที่ว่าไม่มุ่งทำร้ายกันและกัน ดียิ่งกว่ายึดกฎหมาย เพราะเป็นภูมิคุ้มกันมาจากภายใน^{๑๑๙} มีศีลข้อ ๑ ทำให้สังคมน่าอยู่ เพราะไม่ทำร้ายกัน ไม่ก่อความรุนแรง อยู่ด้วยกันอย่างสมานฉันท์^{๑๒๐} ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ทำร้ายกัน สังคมน่าอยู่^{๑๒๑} เน้นไม่เบียดเบียนทำร้ายกันจะอยู่ร่วมกันได้^{๑๒๒}

- การไม่ประพฤติดีในกาม

ปัจจุบัน มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นโครงการที่พยายามสร้างความปรองดองสมานฉันท์สามัคคีแก่คนในสังคม รณรงค์ให้ประชาชนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว และ

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มุลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระครูอรรถเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายทน สารีสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขาธิการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวอื่น โดยไม่ล่วงละเมิดสามีภรรยา หรือไม่ประพฤติผิดในกาม^{๑๒๓} มีศีลข้อ ๓ ไม่ผิดลูกเมียกัน ทำให้คนในครอบครัวไม่กังวล ไร้เนื้อเชื้อใจ ไม่พะวง อยู่กันอย่างสงบสุข^{๑๒๔}

- การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ

คนดื่มสุรา คนติดยาเสพติด เป็นที่รังเกียจ และหวาดกลัวของคนอื่น เพาะกลัวเขาจะทำร้าย ดังนั้น การไม่ยุ่งเกี่ยวกับเหล้า เบียร์ สุรา ยาเสพติดให้โทษทั้งหลาย ช่วยให้คนในสังคมอยู่กันอย่างไม่หวาดระแวงกัน^{๑๒๕} ในชุมชนชนวนรงค์ให้งดเหล้าเข้าพรรษา ไม่ได้เป็นการบังคับ แต่กระตุ้นจิตสำนึก โดยใช้กระแสสังคม ให้รู้สึกผิดถ้าฝืนปฏิบัติ^{๑๒๖}

- การไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน

ในชุมชนไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกันจึงอยู่ด้วยกันได้อย่างสงบสุข จะมีก็แต่พวกมิจฉาชีพที่มาจากที่อื่น ซึ่งคนในชุมชนก็สามัคคีร่วมกัน คอยเป็นหูเป็นตา^{๑๒๗} การอยู่ร่วมกันต้องซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกงกัน พระเทศน์สอนอยู่ทุกวันพระ ส่วนใหญ่ก็ไม่คดโกง แต่บางคนก็ไม่สนใจ เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว ก็ถือว่าเป็นธรรมดาโลก เพราะคนเราก็มีอยู่ ๖ ประเภท คือ หัวไวใจสู้ รอดูที่ทำ เบิงตาลังเล หั่นเหหัวดื้อ งอมือจับเจ้า ไม่เอาไหนเลย^{๑๒๘} ชาวบ้านสามารถฝากข้าวของกับคนข้างบ้านได้ตอนที่ไม่มีอยู่ เพราะไม่ลักขโมยกัน เชื่อใจกันมาก^{๑๒๙} ไม่มีการลักเล็กขโมยน้อย สังคมเป็นสุข^{๑๓๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุตยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลห้วยโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน	๑, ๒, ๓, ๕, ๗, ๘, ๑๒, ๑๖, ๒๓	๙
๒	การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ	๔, ๑๘, ๒๒	๓
๓	การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน	๖, ๙, ๑๓, ๒๐, ๒๑, ๒๕	๖
๔	การไม่ประพฤติดีในกาม	๑๐, ๑๙	๒
๕	การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ	๑๑, ๑๗	๒
๖	การไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน	๑๔, ๑๕, ๒๔, ๒๖	๔

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล คือ ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน (ความถี่เท่ากับ ๙ รูป/คน) การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน) การไม่ประพฤติดีในกาม (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) และการไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน)

๒.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ

- มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท

มีการควบคุมสติ ไม่ประมาท ใช้สติควบคุมการพูดและการกระทำ เมื่ออยู่ร่วมกับคนอื่น^{๑๓๑} การมีความตั้งใจดี เจตนามั่นในกุศลกรรมต่อเพื่อนมนุษย์ ไม่ประมาท ระมัดระวังก่อนที่จะพูด และก่อนที่จะทำ^{๑๓๒} มุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ของตนเองต่อสังคม มีสติ บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ ไม่ก่อโทษต่อส่วนรวม^{๑๓๓} ด้านสังคม เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีสติในการกระทำ ไม่ประมาทจนเป็นเหตุให้คนอื่นเดือดร้อนจากการกระทำ^{๑๓๔} มีการอยู่ร่วมกันโดยสันติ มีสติ ไม่กระทำสิ่งใดที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง^{๑๓๕}

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโย, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน

สมาธิ คือ การควบคุมอารมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๑๓๖} ในการอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนขนาดเล็ก หรือชุมชนขนาดใหญ่ สิ่งสำคัญ คือ การพูดจากันด้วยเหตุผล ควบคุมอารมณ์ให้สงบ เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งกัน^{๑๓๗} รู้จักควบคุมความโกรธ^{๑๓๘} การจัดการกับอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๑๓๙} การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ไม่มีอะไรที่นอกเหนือไปจากการควบคุมอารมณ์ของตนเอง^{๑๔๐} ด้านสังคม ต้องมีการคุมสติ ให้จิตไม่วอกแวกและควบคุมอารมณ์และความคิดให้ได้^{๑๔๑}

การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวพันทางสังคมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีการประชุมพิจารณาาร่วมกัน ผ่านที่ประชุมต่าง ๆ ของชุมชน^{๑๔๒} มีการประชุมกลุ่มทุกเดือน เน้นให้เร็วในการฟังหรือจดจ่อ จับใจความให้ได้ หรือมีสมาธิในการฟัง แต่ ช้าในการพูด ใช้สติพิจารณาไตร่ตรองก่อนพูด^{๑๔๓} พัฒนาการ คือ ผู้ปฏิบัติงานซึ่งรับผิดชอบในแต่ละตำบลของตน ซึ่งจำเป็นต้องมีการประชุมร่วมกันกับคนในหมู่บ้าน ซึ่งทุกคนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และทุกครั้งที่มีการประชุมกันก็เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีความขัดแย้ง ทุกฝ่ายใช้เหตุผลมาคุยกัน ไม่ใช่ใช้อารมณ์หรือไม่ใช้ความคิดของตนเป็นที่ตั้ง^{๑๔๔} ชุมชนมีเวทีประชาคมเพื่อการพิจารณาตัดสินใจร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นของที่ประชุม^{๑๔๕} ชุมชนมีความรู้รักสามัคคี เน้นการมีส่วนร่วมกันในชุมชน^{๑๔๖}

---

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจารย์), เจ้าคณะอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทร), เจ้าคณะอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระครูธรรมาภรณ์ (นิพนธ์ อคฺคณฺโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตบโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมฺโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สดุดอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นาวีไฉวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นายทน สาริสา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ด้านสังคม มีการควบคุมอารมณ์ในการประชุมร่วมกัน เช่น ประชุมหมู่บ้าน ทุกวันที่ ๕ ของเดือน เป็นต้น^{๑๔๗} เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการประชุมร่วมกันบ่อยครั้ง ที่สำคัญคือ ทุกคนรู้จักให้เกียรติกัน รับฟังความคิดเห็นกัน และควบคุมอารมณ์ไม่ให้เกิดปากเสียงกัน^{๑๔๘} มีการประชุมกันทุกเดือนด้วยความสงบเรียบร้อย ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ใช้อารมณ์เป็นที่ตั้ง^{๑๔๙}

- มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี

สังคมมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั่งามเป็นเครื่องหล่อหลอมให้เกิดความสามัคคี ประองดองและสมานฉันท์^{๑๕๐} สภาพปัจจุบันเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดั่งาม และวิถีการดำรงชีวิตร่วมกัน^{๑๕๑} มีระเบียบสำหรับชุมชน ตามประเภทพื้นที่ปศุสัตว์^{๑๕๒} มีกุสโลบาย เช่น ทำบุญกลางหมู่บ้าน เป็นประเพณีชุมชน^{๑๕๓} ใช้วัฒนธรรมประเพณีช่วยหล่อหลอมความสามัคคี^{๑๕๔} มีการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ให้คนในชุมชนร่วมกิจกรรมกัน เช่น มีประเพณีชุมชนลงแขกเกี่ยวข้าวที่ยังคงอนุรักษ์ไว้^{๑๕๕} สังคมเอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน มีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเป็นหล่อหลอมจิตใจ^{๑๕๖}

---

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมิน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ นางวิจิตรวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท	๑, ๘, ๙, ๑๙, ๒๒	๕
๒	มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน	๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๕, ๒๖	๑๔
๓	มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี	๑๐, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๒๑, ๒๓, ๒๔	๗

จากตารางที่ ๔.๖ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ คือ มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท (ความถี่เท่ากับ ๕ รูป/คน) มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน (ความถี่เท่ากับ ๑๔ รูป/คน) และมีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี (ความถี่เท่ากับ ๗ รูป/คน)

๒.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา

- มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (สังคมสงฆ์)

วัดเป็นสถานที่เรียนรู้หรือเป็นแหล่งเรียนรู้หลักการแนวคิดของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้เป็นอย่างดี^{๑๕๗} วัดเป็นแหล่งบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนที่ถูกคุมประพฤติ^{๑๕๘} สงฆ์เป็นต้นแบบของการอยู่ร่วมกันโดยสันติของคนต่างชั้นวรรณะ^{๑๕๙}

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ของทั้งผู้ใหญ่และเด็กในชุมชน^{๑๖๐} วัดเป็นศูนย์กลางของสังคมและมีมรดกทางสังคมที่ทรงคุณค่า^{๑๖๑} วัดเป็นแหล่งส่งเสริมให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนได้เข้าใจและเห็นคุณค่าของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น^{๑๖๒} มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน^{๑๖๓} วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นศูนย์รวมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดจากรุ่นอดีตถึงปัจจุบัน^{๑๖๔}

- มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา

พระสงฆ์ส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา พระสงฆ์เป็นต้นแบบของสังคม^{๑๖๕} พระสงฆ์ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน^{๑๖๖} ชุมชนมีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา^{๑๖๗}

- มีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม

ชุมชนมีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม^{๑๖๘} ชุมชนมีทุนทางสังคม คือ ทุนทางภูมิปัญญา เช่น ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น^{๑๖๙} มีประเพณีวัฒนธรรมประจำชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมพฤติกรรมของคนในชุมชน^{๑๗๐} มีการพึ่งพาอาศัยกันตามแบบวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่นชนบท^{๑๗๑} มีเป็นประเพณีชุมชน เช่น ทำบุญกลางบ้าน เป็นต้น^{๑๗๒}

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลห้วยโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐนพนธ์ ชตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สูดยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ประเพณีสงกรานต์มีการสร้างกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน^{๑๗๓} ในชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นทุนทางสังคม ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๑๗๔} เป็นสังคมเอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปันกันตามแบบสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพุทธ^{๑๗๕}

- มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน ที่มีชาวบ้านอาสาสมัครมาปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมในด้านการพัฒนาชุมชน^{๑๗๖} มีกลุ่มจิตอาสา โดยมีผู้นำที่มีคุณสมบัติตามมาตรฐานผู้นำชุมชน (มชช.)^{๑๗๗} ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน และมีบทบาทสำคัญในการสอดส่องความปลอดภัยในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องยาเสพติด ตามนโยบายการประกาศสงครามกับยาเสพติด^{๑๗๘} มีกลุ่มจิตอาสาพัฒนาชุมชน มีโครงการคนดีของชุมชน มีการมอบรางวัลให้เป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้ทำความดีให้ชุมชน^{๑๗๙} มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนที่ได้รับคัดเลือกจากเวทีประชาคมหมู่บ้านให้ปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครในหมู่บ้านหนึ่ง เรียกชื่อย่อว่า อช.^{๑๘๐} มีกลุ่มอาสาทำกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น ปันจักรยานเย็บผู้สูงอายุตามครัวเรือน เป็นต้น^{๑๘๑} สำหรับพื้นที่ชุมชนในอำเภอวัดเพลง มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนที่เสียสละทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยไม่มีค่าตอบแทน ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๕๙) มีจำนวน ๑๒๘ คน^{๑๘๒}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ นายทน สาริสาय, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขย่ง อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ นางจันทรัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๗ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญหา

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (สังคมสงฆ์)	๑, ๒, ๔	๓
๒	มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	๓, ๕, ๗, ๑๗, ๒๐	๕
๓	มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา	๖, ๘, ๑๐	๓
๔	มีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม	๑๑, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๘, ๒๑, ๒๔	๗
๕	มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน	๑๒, ๑๕, ๑๙, ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๒๖	๗

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญหา คือ มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (สังคมสงฆ์) (ความถี่เท่ากับ ๓ รูป/คน) มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น (ความถี่เท่ากับ ๕ รูป/คน) มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา (ความถี่เท่ากับ ๓ รูป/คน) มีประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม (ความถี่เท่ากับ ๗ รูป/คน) และมีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๗ รูป/คน)

๓) ด้านการศึกษา

สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ที่ได้มีการนำหลักการของ ศิล สมาธิ และปัญญา ไปใช้ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษา มีดังนี้

๓.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตาม หลักการของศิลป

- มีการเรียนศิลปธรรมในโรงเรียน

ปัจจุบัน มีการเรียนศิลปธรรมในโรงเรียน มีพระสอนศิลปธรรมเข้าไปสอนเด็กนักเรียนทุก โรงเรียน^{๑๘๓} มีการส่งเสริมวิถีพุทธในสถานศึกษา โดยมุ่งพัฒนาเด็กนักเรียนโดยใช้หลักไตรสิกขาอย่าง บูรณาการให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น^{๑๘๔} มีโครงการพระสอนศิลปธรรมในโรงเรียนรองรับทางการศึกษา ด้านศิลปธรรมของเยาวชนในชุมชน^{๑๘๕} มีการนำนักเรียนเข้าวัด ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่โรงเรียน ดำเนินการร่วมกับพระสอนศิลปธรรมในโรงเรียน^{๑๘๖} มีพระไปสอนในโรงเรียนของชุมชน สอนศิลปธรรม เด็กอาทิตย์ละครั้ง^{๑๘๗} มีพระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียน มีการส่งเด็กไปแข่งตอบปัญหาธรรมะ^{๑๘๘} มีพระ มาสอนเกี่ยวกับศาสนาให้กับเด็กในโรงเรียนของชุมชน^{๑๘๙}

- มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศิล ๕

โครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศิล ๕ เป็นการอบรมให้เด็กและ เยาวชนพูดดี ทำดี และมีวินัยในตนเอง^{๑๙๐} ภาควิชาสงฆ์ทำข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ (MOU) กับโรงเรียน ร่วมกันจัดกิจกรรมโรงเรียนรักษาศิล ๕ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ โดยดำริของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์^{๑๙๑}

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน์), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ชตปัญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (คอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง

ด้านการศึกษานับคุณลักษณะที่เรียกว่า “โตไปไม่โกง” ซึ่งตอนนี้ มีโครงการโรงเรียนสีขาว หลักสูตรโตไปไม่โกงที่เน้นอบรมนักเรียนให้มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีจิตอาสา^{๑๙๒} การยึดมั่นในความซื่อสัตย์จริงและสิ่งที่ถูกต้องดีงาม รู้จักแยกแยะถูกผิด ปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นโดยชอบ ไม่คดโกง^{๑๙๓} มีการอบรมเด็ก ๆ ในหมู่บ้านให้เป็นคนดี เน้นความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ตามนโยบายของภาครัฐ^{๑๙๔} ด้านการศึกษาเน้นปลูกฝังให้นักเรียนยึดถือศีล ข้อ ๒ ไม่ทุจริตคดโกง โดยเริ่มตั้งแต่การเรียน เช่น การไม่ลอกการบ้าน เป็นต้น^{๑๙๕} มีการฝึกให้เด็กซื่อสัตย์ต่อตนเองและต่อผู้อื่น เพื่อโตไปจะได้เป็นคนดีของสังคม^{๑๙๖} ปลูกฝังให้เด็กซื่อสัตย์^{๑๙๗} อบรมให้ลูกหลานซื่อสัตย์สุจริต โตไปจะได้ไม่โกง^{๑๙๘}

-มีการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา

ปัญหาจากการเอาวิชาศีลธรรมจรรยา และหน้าที่พลเมือง ออกจากระบบการศึกษาในโรงเรียน ปัจจุบันจึงมีการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา^{๑๙๙} เสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างคนให้เห็นคนดี^{๒๐๐} มีการส่งเสริมเรื่องศีลในการศึกษาในระบบ และมีการส่งเสริมเรื่องศีลในการศึกษานอกระบบด้วย^{๒๐๑} ชุมชนมีการคัดกรองหรือคัดเลือกสื่อที่จะให้เยาวชนเสพ^{๒๐๒} มีการนำนักเรียนดูงานด้านอาชีพในชุมชน เป็นระบบการศึกษานอกห้องเรียน^{๒๐๓} ให้ลูกหลานได้เรียนในระบบที่โรงเรียนใกล้บ้าน และนอกระบบคือเรียนรู้จากวิถีชุมชน^{๒๐๔}

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตมาโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มุลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์ นายทน สาริสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๗} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

-มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก

คนในครอบครัวทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง คือ มีตัวอย่างจากคนในบ้าน เช่น พ่อแม่พูดจากไพเราะ^{๒๐๕} การพัฒนาทางการศึกษา เริ่มที่บ้าน เด็กจะมีพ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นแบบอย่างทางความประพฤติ^{๒๐๖} เด็กจะได้อยู่ที่พ่อแม่ รองมาคือครูอาจารย์ พ่อแม่เป็นอันดับหนึ่ง ส่วนครูเป็นอันดับสอง^{๒๐๗} มีพ่อแม่ และผู้สูงอายุในชุมชนเป็นแบบอย่างแก่เด็ก^{๒๐๘}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๘ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	มีการเรียนศีลธรรมในโรงเรียน	๑, ๓, ๖, ๘, ๑๙, ๒๑, ๒๖	๗
๒	มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕	๒, ๔	๒
๓	มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง	๕, ๗, ๑๓, ๑๘, ๒๐, ๒๓, ๒๔	๗
๔	มีการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา	๙, ๑๐, ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๒๕	๖
๕	มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก	๑๑, ๑๔, ๑๗, ๒๒	๔

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล คือ มีการเรียนศีลธรรมในโรงเรียน (ความถี่เท่ากับ ๗ รูป/คน) มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง (ความถี่เท่ากับ ๗ รูป/คน) มีการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน) มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน)

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลห้วยโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๓.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ

- มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

ปัจจุบัน มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา และมีการสอนให้เด็กนักเรียนนั่งสมาธิเป็นประจำ^{๒๐๙} วัดเข้าไปส่งเสริมคนในชุมชนให้ปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมระยะที่ ๓ ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยคณะสงฆ์ร่วมกับโรงเรียน และหน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่^{๒๑๐} มีการฝึกสมาธิภาคปฏิบัติให้กับนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ^{๒๑๑} มีการนำกรรมฐานพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนเข้าไปสอนในสถานศึกษาต่าง ๆ ทุกระดับ ทุกโรงเรียน^{๒๑๒} มีการส่งเสริมวิถีพุทธในภาคปฏิบัติกับเด็ก ๆ ในทุก ๆ สถานศึกษา^{๒๑๓} มีการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข^{๒๑๔} มีการฝึกให้เด็กสวดมนต์ และทำสมาธิ^{๒๑๕} สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติธรรม ทำสมาธิ ตามสมควรกับวัย^{๒๑๖} มีพระเข้าไปสอนเด็ก ๆ ในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ให้รู้จักสวดมนต์และนั่งสมาธิ^{๒๑๗}

- มีการศึกษาเรียนรู้ระบบหรือเรียนรู้จากวิถีชุมชน

ภาครัฐสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้จากปัจจัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมากกว่าเรียนในห้องเรียน^{๒๑๘} เน้นให้เยาวชนเรียนรู้โดยไม่จำกัดอยู่แต่ภายในระบบ โดยให้ศึกษาจากวิถีชุมชนเป็นสำคัญ^{๒๑๙} ให้เด็กในชุมชนได้เรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนตั้งแต่วัยเยาว์^{๒๒๐} มีคำพูดที่ว่า “เรียนที่ไหนก็ได้ถ้าเด็กตั้งใจ”

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจโน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจารย์), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

คือ ให้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงจากการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน^{๒๒๑} ที่ผ่านมา ระบบการศึกษาไม่ฝึกให้เด็กคิด เช่น การให้เด็กเติมคำในประโยค โดยไม่ให้ฝึกเขียนทั้งประโยค^{๒๒๒} ในเวทีประชาคม มีการรณรงค์ให้ลูกหลานได้เรียนในระบบที่โรงเรียนใกล้บ้าน และสนับสนุนให้มีการเรียนนอกระบบหรือเรียนรู้จากวิถีชุมชนด้วย^{๒๒๓}

สมาธิมาปัญญาเกิด แต่ก็ไม่จำเป็นต้องเกิดในห้องสี่เหลี่ยม เพราะการศึกษามีอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การศึกษาอาชีพจากบรรพบุรุษ^{๒๒๔} ชุมชนมี ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน หรือ กศน. ซึ่งนอกจากให้โอกาสทางการศึกษากับเด็กรุ่นใหม่ ๆ แล้ว ยังเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามาเรียนเพื่อทบทวนความรู้ด้วย^{๒๒๕}

ชุมชนมีการสอนอาชีพซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมหรือเป็นอาชีพเก่าแก่ให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน ช่วงวันหยุดเสาร์/อาทิตย์^{๒๒๖} มีการสอนภาษาท้องถิ่นและสอนทอผ้าให้กับคนในชุมชน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่^{๒๒๗} ในชุมชนมีโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับของรัฐ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) แก่ผู้ขาดโอกาส รวมถึง ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อเสริมความรู้นอกการบังคับ^{๒๒๘}

- มีอุปนิสัยสร้างสมาธิให้กับเด็ก

สมาธิกับเด็กเป็นของที่คู่กันยาก จะฝึกสมาธิให้เด็กต้องหาเทคนิคและวิธีการหลอกล่อ^{๒๒๙} มีการรณรงค์ให้เด็ก ๆ สวดมนต์ก่อนนอนเพื่อเป็นอุปนิสัยพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิ^{๒๓๐} คนในชุมชนอาจฝึกให้เด็กทำสมาธิทางอ้อม จดจ่อต่อการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรืออาจเรียกว่าเป็นอุปนิสัยสร้างสมาธิ

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๒} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโตน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขย่ง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ นายทน สาริสา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลิมพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ได้^{๒๓๑} การฝึกสมาธิให้กับเด็กเป็นเรื่องยาก ทุกโรงเรียนจะมีการฝึกสมาธิโดยไม่ให้นักเรียนรู้ตัว คือให้เด็กทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่น จดจ่อกับสิ่งที่ทำ เรียกว่า หายุบมายาใช้^{๒๓๒}

- มีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ

การฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และไม่ตั้งอยู่ในความประมาท^{๒๓๓} ฝึกฝนให้เด็ก ๆ ในชุมชนทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ผ่านการปฏิบัติการจริง ให้ได้ฝึกในสภาพสิ่งแวดล้อมจริงของชุมชน^{๒๓๔}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๙ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๒๐	๙
๒	มีการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือเรียนรู้จากวิถีชุมชน	๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๙, ๒๒, ๒๓, ๒๔	๑๐
๓	มีอุปนิสัยสร้างสมาธิให้กับเด็ก	๑๑, ๑๕, ๑๘, ๒๑, ๒๖	๕
๔	มีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ	๑๗, ๒๕	๒

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ คือ มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา (ความถี่เท่ากับ ๙ รูป/คน) มีการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือเรียนรู้จากวิถีชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๑๐ รูป/คน) มีอุปนิสัยสร้างสมาธิให้กับเด็ก (ความถี่เท่ากับ ๕ รูป/คน) และมีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน)

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลห้วยโพ อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๓.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา

- มีพระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน

พระสอนศีลธรรมมีบทบาทสำคัญในการนำความรู้ด้านพระพุทธศาสนาไปสู่ผู้เรียน ชื่อว่าเป็นผู้ที่สร้างนักเรียนสามารถให้พัฒนาตนเองเป็นคนดี มีศีลธรรมนำความรู้^{๒๓๕} พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำงานที่ยิ่งใหญ่ในการสร้างเด็กให้เป็นอนาคตของชุมชน^{๒๓๖}

ปัจจุบัน พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนเป็นครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาหรือเป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั้ง ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาด้วย^{๒๓๗} พระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน^{๒๓๘} มีการนำความรู้ และคุณธรรมไปเผยแพร่แก่เด็ก ๆ ในโรงเรียนเพื่อให้สามารถบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้^{๒๓๙} มีการจัดพระสอนศีลธรรมที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่นักเรียนและนักศึกษา เรียกได้ว่าเป็น “แหล่งเรียนรู้เคลื่อนที่”^{๒๔๐}

- พระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา

พระสงฆ์ส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา พระสงฆ์เป็นต้นแบบของสังคม^{๒๔๑} พระสงฆ์ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน^{๒๔๒} มีพระสงฆ์เข้าไปสอนให้เด็กนักเรียนสามารถพัฒนาตนเองไปในทางที่พึงประสงค์ได้ คือ เก่งแต่ไม่โกง^{๒๔๓} ชุมชนมีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทาง

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโย, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ปัญญา^{๒๔๔} เด็ก ๆ มีพระสงฆ์เป็นแบบอย่างทางปัญญา ปกติ ถ้าพ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นผู้สอน เด็กจะเชื่อมากกว่าครู และพระสอนเด็กจะเชื่อมากกว่าพ่อแม่^{๒๔๕}

- มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน

โรงเรียนได้เชิญพัฒนาการอำเภอเข้าไปอบรมนักเรียนในชุมชน ให้สามารถทำสบู่ใช้เองในบ้านได้ เพื่อลดรายจ่ายภายในครัวเรือน^{๒๔๖} หลายหน่วยงานเข้าไปส่งเสริมความรู้แก่นักเรียนและชาวบ้าน เช่น การแปรรูปมูลหมูเป็นแก๊สหุงต้ม^{๒๔๗} มีการนำปราชญ์ชาวบ้านไปให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการอาชีพในชุมชน^{๒๔๘} ประมงจังหวัดร่วมพัฒนาการอำเภอได้เข้าไปให้ความรู้เฉพาะด้านแก่นักเรียนและคนในชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประมงน้ำจืด^{๒๔๙} มีการอบรมนักเรียนให้รู้วิธีการแปรรูปเห็ดเพื่อสร้างมูลค่า รวมทั้งการรีไซเคิลก้อนเห็ดมาเป็นปุ๋ย^{๒๕๐}

- โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานงานวิถีชีวิตชุมชน

มีการนำนักเรียนในชุมชนมาศึกษาดูงานอาชีพที่ศูนย์ของอำเภอ^{๒๕๑} โรงเรียนพาเด็กมาดูงานอาชีพและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน^{๒๕๒} มีนักเรียนมาดูงานการเลี้ยงโค และวิธีผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลโค^{๒๕๓} โรงเรียนนำนักเรียนมาศึกษาดูงานวิถีชีวิตชุมชน ทั้งในชุมชนและชุมชนอื่น ซึ่งจะเน้นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ให้นักเรียนรู้หลักการที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง^{๒๕๔} มีการไปดูงานหรือ

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุตยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ศึกษาเรียนรู้ที่ชุมชนต้นแบบอื่น ๆ นอกสถานที่^{๒๕๕} มีโรงเรียนนำเด็กนักเรียนมาดูงานการทำมะพร้าว และการแปรรูปมะพร้าว^{๒๕๖}

- มีการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชน

ปัจจุบัน มีกลุ่มยุวเกษตรกร และพบว่าหลายชุมชนก็ดำเนินการในรูปแบบนี้^{๒๕๗} กลุ่มยุวเกษตรกร มาดูงานก่อนเห็น เพาะเห็ด แล้วนำไปปลูกจริง เพื่อนำผลผลิตเข้าโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน^{๒๕๘} เด็กนักเรียน ทั้งกลุ่มในโรงเรียน และนอกโรงเรียนรวมตัวกันในระดับหมู่บ้าน จัดตั้งเป็นกลุ่มยุวเกษตรกรต่อสำนักงานเกษตรอำเภอ ปัจจุบัน มีเกษตรกรในท้องถิ่นอาสาสมัครเป็นที่ปรึกษายุวเกษตรกรประจำกลุ่ม เป็นพี่เลี้ยงดูแลให้คำแนะนำกลุ่มในการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ^{๒๕๙} ทุกวันเสาร์ยุวเกษตรกรในชุมชนจะมาเรียนรู้วัฒนธรรมการทอผ้าแบบผู้หญิงไทยทรงดำ^{๒๖๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญหา ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ดังนี้

---

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ นายทน สาริสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลัมพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๐} สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๑๐ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชน
ดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	มีพระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับ พัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนา ไปเผยแพร่แก่นักเรียน	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๗	๕
๒	พระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทาง ปัญญา	๖, ๘, ๙, ๑๐, ๑๔	๕
๓	มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชา สังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถี ชุมชนแก่นักเรียน	๑๑, ๑๒, ๑๗, ๒๐, ๒๕	๖
๔	โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานงาน วิถีชีวิตชุมชน	๑๓, ๑๖, ๑๙, ๒๓, ๒๔, ๒๖	๖
๕	มีการจัดตั้งกลุ่มยุทธศาสตร์ชุมชน	๑๕, ๑๘, ๒๑, ๒๒	๔

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา คือ มีพระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน (ความถี่เท่ากับ ๕ รูป/คน) พระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา (ความถี่เท่ากับ ๕ รูป/คน) มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน) โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานงานวิถีชีวิตชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน) และมีการจัดตั้งกลุ่มยุทธศาสตร์ชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน)

๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ที่ได้มีการนำหลักการของ ศิล สมาธิ และปัญญา ไปใช้ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม มีดังนี้

๔.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศิลป

- การไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ภาคคณะสงฆ์โดยวัดทุกวัดได้รณรงค์ให้คนชุมชนทุกเพศทุกวัยนำหลักศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เป็นปกติ สำหรับด้านสุขอนามัยนี้ ให้ถือปฏิบัติศีลข้อ ๕ คือ ไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ^{๒๖๑} เน้นการป้องกันยาเสพติดในหมู่บ้าน^{๒๖๒} มีศีลดี เท่ากับ มีสุขภาพกายดี และมีสุขภาพจิตใจ ศีลข้อที่ส่งเสริมสุขภาพ คือ ศีลข้อ ๕^{๒๖๓} เน้นการป้องกันยาเสพติด สิ่งให้เกิดโทษต่าง ๆ เพื่อสุขภาพและสุขภาพะของคนในชุมชน^{๒๖๔} ศีลแต่ละข้อสามารถส่งเสริมในแต่ละด้านโดยตรง สำหรับด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม คือ ข้อ ๕^{๒๖๕}

การไม่เสพของมึนเมาและสิ่งเสพติดทุกประเภท สร้างสวรรค์ในบ้าน^{๒๖๖} การเว้นจากของเมา คือ สุราเมรัยและสารเสพติดอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^{๒๖๗} มีการรณรงค์ทั้งจากภาครัฐ ร่วมกับวัดและโรงเรียน ให้เด็กและเยาวชนงดเว้นการดื่มสุราและไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด^{๒๖๘} ด้านสุขอนามัย เน้นสุขอนามัยในครัวเรือน ระเบียบในการกิน นอน ขับถ่าย^{๒๖๙} ศีลข้อ ๕ คุ่มครองสุขภาพ คือ ถ้าไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด สุขภาพก็ดี นั่นเอง^{๒๗๐} มีการรณรงค์แก้ปัญหาเสพติดในชุมชน^{๒๗๑}

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจารย์), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อัครคุณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐนพนธ์ ชตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุตยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๐} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ศีลข้อ ๕ ช่วยส่งเสริมสุขภาพได้ เหล้า เบียร์ สุรา ทำลายสุขภาพทั้งกายและสุขภาพจิตของคนดื่ม^{๒๗๒} มีการรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติดในชุมชน^{๒๗๓} การไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ช่วยให้มีความสุขภาพร่างกายแข็งแรง^{๒๗๔} มีการร่วมกันแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ปัจจุบัน ปัญหายาเสพติดของชุมชนจึงเบาบางลง^{๒๗๕} ใช้ศีลข้อที่ดอบายมุข โดยเน้นการโน้มน้าว ไม่ใช้การบังคับ^{๒๗๖}

การไม่ดื่มสุรา ทำให้สุขภาพดี ซึ่งจากข้อมูล จปฐ. ในชุมชน พบว่า มีการสูบบุหรี่ กินเหล้า และเล่นการพนัน มีแค่ ๒๐%^{๒๗๗} การงดเว้นจาก การดื่มสุรา นอกจากทำให้ไม่สิ้นเปลืองเงินทองไปกับสิ่งไม่จำเป็น ยังเป็นการรักษาสุขภาพด้วย^{๒๗๘} มีการช่วยกันสอดส่องไม่ให้เสพยาเสพติดเข้ามาแพร่ระบาดในชุมชน^{๒๗๙} ศีล คือ ปกติ ถ้าสิ่งแวดล้อมปกติ ชีวิตก็จะดี ศีลข้อ ๕ ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่เสพอบายมุข สุขภาพจะดี และไม่ก่อให้เกิดทะเลาะวิวาท สังคมก็อยู่สุข^{๒๘๐}

- มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแล แนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน

ทุกชุมชนหรือทุกหมู่บ้านจะมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือที่เรียกกันว่า อสม. ปฏิบัติงานเชิงรุกด้านส่งเสริมสุขภาพในชุมชน^{๒๘๑} มีกลุ่ม อสม. ที่ได้รับการอบรมให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขด้วยความเสียสละต่อประชาชนในหมู่บ้าน^{๒๘๒} มี อสม. คอยดูแล ให้คำแนะนำ และตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ เช่น ความดัน สุขภาพช่องปาก เป็นต้น^{๒๘๓} นอกจากนี้มี อสม. ดูแลสุขอนามัยขั้นพื้นฐานแก่คนในชุมชนแล้ว พัฒนาการอำเภอยังแนะนำการรักษา

^{๒๗๒} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๕} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลัมพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ นางวิภา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโตน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บนม หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๗๙} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๑} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๒} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๓} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

สิ่งแวดล้อมชุมชน เช่น การรณรงค์การงดเผาซึ่งข้าวเพื่อลดมลพิษจากฝุ่นและควัน^{๒๘๔} มี อสม. ดูแลเรื่องความสะอาด^{๒๘๕} มี อสม. ช่วยดูแลเรื่องยุ้งฉาง และมลภาวะจากฟาร์มหมูด้วย^{๒๘๖}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๑ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	การไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๑, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๒๖	๒๐
๒	มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแล แนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน	๙, ๑๐, ๑๒, ๑๕, ๑๘, ๒๔	๖

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนคติเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล คือ การไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ (ความถี่เท่ากับ ๒๐ รูป/คน) และมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแลแนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน)

^{๒๘๔} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๕} สัมภาษณ์ นายทน สาริสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๖} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๔.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ

- การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต

ด้านสุขอนามัย วัดได้ตรงครั้งใช้ชาวบ้านมีสติในการเลือกรับประทานอาหาร เป็นการดูแลสุขภาพตนเองไม่ให้เป็นภาระแก่คนในครอบครัว^{๒๘๗} มัชฌิมา หรือทางสายกลาง กล่าวคือ ไม่หักโหมในการทำงาน ทำแต่พอดีจะไม่มีผลร้ายต่อร่างกาย^{๒๘๘}

สมาธิ คือ จิตตั้งมั่น ตั้งใจแน่วแน่ ตั้งใจแน่วแน่ในการทำกิจการงาน รวมถึง การดูแลสุขภาพด้วย^{๒๘๙} สมาธิไม่ใช่แค่หลับตาภาวนา สมาธิ คือ จิตเป็นอารมณ์เดียว เป็นการใช้ชีวิตกิน อยู่ หลับนอนด้วยสติ^{๒๙๐} การฝึกสติ ฝึกสมาธิ มีผลต่อการตัดสินใจกระทำการใด ๆ แม้แต่การใช้ชีวิตประจำวัน ถ้ามีสติในการกิน ระวังระวังเลือกกินอาหารที่ถูกสุขลักษณะก็จะไม่เกิดโทษตามมา^{๒๙๑}

คนในชุมชนไม่มีโรคอัลไซเมอร์ เพราะฝึกใช้สติ หรือใช้สมาธิกับการทำอะไรสักอย่างในชีวิตประจำวัน^{๒๙๒} เรื่องสุขอนามัยเริ่มที่ตัวบุคคล แต่ต้องมีสติพิจารณา รู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดทำแล้วเป็นโทษหรือเป็นผลร้ายต่อร่างกายในภายหลัง^{๒๙๓} การทำงานแต่พอดี คือ ทำแต่พอดีกำลังของร่างกายจะรับได้ หรือไม่หักโหม มีความพอเพียง เพียงพอกับรายได้สำหรับจุนเจือชีวิตและจุนเจือครอบครัว การงานนั้นจะไม่มีโทษ ทั้งต่อตนเอง เมื่อร่างกายเจ็บป่วย และทั้งต่อครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบดูแล^{๒๙๔}

^{๒๘๗} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๘๙} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๐} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๑} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๒} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๓} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๔} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโย, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เพราะเป็นปัญหาร่วมกัน^{๒๙๕} ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพราะทุกคนได้รับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม จากการกระทำของตนเองทั้งนั้น^{๒๙๖} ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหา ปัจจุบันชาวบ้านมีความเข้าใจเรื่องสุขภาพองค์รวมที่เชื่อมโยงกับบริบทของท้องถิ่นมากขึ้น^{๒๙๗} คนในชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เริ่มต้นจากตนเอง^{๒๙๘} มีการรณรงค์การแก้ไขปัญหาด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อมในระดับครอบครัว เช่น การคัดแยกขยะครัวเรือน^{๒๙๙} คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เช่น ปัญหาเรื่องน้ำ^{๓๐๐} ชุมชนรวมตัวกันในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศและน้ำเสียจากฟาร์มสุกร^{๓๐๑}

ปัจจุบัน มี อสม. คอยดูแลคนในชุมชน (หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม มี ๑๖ คนในชุมชน เฉลี่ยกันดูแลประมาณ ๑ ต่อ ๑๐ ครัวเรือน) แต่ในการทำงานต้องประสานกับชุมชนเพื่อผลสำเร็จ เช่น การแก้ไขปัญหายุงลายในชุมชน^{๓๐๒} ทุกฝ่ายร่วมกันระดมความคิดในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นเรื่องที่คนทั้งชุมชนได้รับผลกระทบร่วมกัน^{๓๐๓} มีการพูดคุยกันในที่ประชุมประชาคมของหมู่บ้าน เพื่อหาแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านมลพิษ เช่น ปัญหาฝุ่นควันจากการเผาตอซังข้าว^{๓๐๔} มีการร่วมมือกันทำความสะอาดถนนภายในหมู่บ้าน^{๓๐๕} มีการร่วมมือกันทำความสะอาดแหล่งน้ำ^{๓๐๖}

^{๒๙๕} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๖} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๗} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๘} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๙๙} สัมภาษณ์ นางจันทร์ตน ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๐} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๑} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๒} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๓} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๔} สัมภาษณ์ นายทน สาริสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลลับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๕} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๖} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ในชุมชนมีการรณรงค์ให้คัดแยกขยะในครัวเรือน^{๓๐๗} รณรงค์ให้ใช้ระบบการย้อมผ้าแบบไม่ใส่สารเคมีเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อม^{๓๐๘} เน้นการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยคนในชุมชนร่วมกันตัดสินใจ^{๓๐๙}

- การสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดในการดูแลสุขภาพชุมชน เป็นโครงการหนึ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน^{๓๑๐} มี อสม. ดูแล ร่วมกับโรงพยาบาลตำบล โดยคำนึงถึงสถานะสมดุล เรียกว่า ดุลยภาพของชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญ^{๓๑๑}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๒ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘	๘
๒	การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน	๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๓, ๒๔, ๒๕	๑๖
๓	การสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน	๒๒, ๒๖	๒

^{๓๐๗} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มุลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๘} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๐๙} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๐} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๑} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนคติเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ และสิ่งแวดล้อม คือ การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต (ความถี่เท่ากับ ๘ รูป/คน) การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน (ความถี่เท่ากับ ๑๖ รูป/คน) และการสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน)

๔.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา

- ใช้ปัญญาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย

สุขภาพดี มาจากการกินอาหารให้ครบ ๕ หมู่ และไม่น้อยหรือไม่มากเกินไปความต้องการของร่างกาย กินเท่าที่จำเป็น และจำเป็นต้องกินจริง ๆ ^{๓๑๒} ใช้ปัญญาพิจารณาอาหาร อาหารดีเท่ากับสุขภาพดี สิ่งที่ทำร่างกายไม่จำเป็น เช่น สุรา เมรัยต่าง ๆ ร่างกายไม่ต้องการ ^{๓๑๓} ทำตัวแบบพระ คือ ตอนเช้าทำตัวเหมือนรววย ตอนเย็นทำตัวเหมือนยาจก คือ มื้อเช้าเป็นอาหารมื้อสำคัญ ต้องเป็นมื้อหนัก ส่วนตอนเย็นเป็นอาหารมื้อเบา ๆ ^{๓๑๔}

ด้านสุขภาพ คือ กินให้เป็น กินแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่มีโทษ เช่น เหล้า เปียร์ ^{๓๑๕} การกินอาหารต้องใช้ปัญญาพิจารณาความต้องการของร่างกาย ไม่ใช่ความต้องการของกิเลส ^{๓๑๖} เก็บผักริมรั้วมาทำอาหาร เพราะมั่นใจได้ว่าปลอดสารพิษ ^{๓๑๗} สุขภาพจิตดี เริ่มจากสุขภาพกายดี สุขภาพกายดีเริ่มจากการใช้ปัญญาพิจารณาการกิน ซึ่งอันนี้ต้องย้อนไปที่ศีลข้อ ๕ ซึ่งเกี่ยวเนื่องถึงกัน ^{๓๑๘}

^{๓๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๔} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๕} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๖} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๗} สัมภาษณ์ พระปลัดฉัตรศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๑๘} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ต้องพิจารณาเลือกกินอาหารสะอาด ถูกสุขลักษณะ สุขอนามัยดี^{๓๑๙} พอมี พอกิน และต้องกินเท่าที่จำเป็น สุรายาเมา ไม่จำเป็น ไม่ต้องกินเข้าไป^{๓๒๐} มีการรณรงค์เลิกเหล้าเข้าพรรษา รณรงค์คือ ไม่บังคับ ใช้ชุมชนผลักดันให้เปลี่ยนพฤติกรรม หรือใช้ชุมชนกดดัน^{๓๒๑} ชุมชนมีการรณรงค์การงดเหล้าเข้าพรรษา^{๓๒๒}

- การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาวัดล้อม

โครงการหมู่บ้านหม่อม คลองสวงาม เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็น กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนจากความรู้ความเข้าใจปัญหาและสภาพได้อย่างสร้างสรรค์^{๓๒๓} ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพราะทุกคนได้รับผลกระทบ จากการกระทำของตนเอง ดังนั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัญหาส่วนรวม ที่ต้องแก้ไขด้วยปัญญา และอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม หรือกระบวนการกลุ่ม^{๓๒๔}

- การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้

มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ เช่น กิจกรรมปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ หรือกิจกรรมหมู่บ้านสวนครัวหลังบ้านตุ๋น^{๓๒๕} ชาวบ้านปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และสุขภาพดีด้วย เพราะทุกอย่างปลอดสารพิษ^{๓๒๖} มีกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ขยับร่างกาย ไม่นอนติดเตียง เช่น ให้ทำสบู่ใช้เองในบ้าน น้ำยาล้างจาน และทำดอกไม้จันทน์^{๓๒๗}

^{๓๑๙} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ชตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๐} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๑} สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลัมพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๒} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๓} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๔} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุตยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๖} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๗} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม

มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน ที่มีชาวบ้านอาสาสมัครมาปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมในด้านการพัฒนาชุมชน^{๓๒๘} มีกลุ่มจิตอาสา โดยมีผู้นำที่มีคุณสมบัติตามมาตรฐานผู้นำชุมชน (มชช.)^{๓๒๙} กลุ่มจิตอาสา ร่วมกันลอกผักตบชวาเป็นสาธารณะประโยชน์ ไม่มีค่าตอบแทน คนในชุมชนเห็นก็เข้าร่วม ใครไม่ร่วมจะรู้สึกอาย ช่วงหลัง ๆ จึงมีคนเข้าร่วมจำนวนมาก^{๓๓๐} ช่วยกันทำแก๊สชีวภาพจากมูลโค ลดสิ่งปฏิกูล และได้ประโยชน์ด้วย^{๓๓๑} ช่วยกันขุดลอกคูคลอง เพราะน้ำเป็นหัวใจของเกษตรกร^{๓๓๒}

มีกลุ่มจิตอาสาพัฒนาชุมชน ทุกวันพฤหัสบดีจะทำจิตอาสา เก็บขยะในชุมชน/แยกขยะ ตามโครงการทำขยะให้เป็นทอง-ภาคครัวเรือน โดยได้งบจากกรมสิ่งแวดล้อม^{๓๓๓} มีกลุ่มจิตอาสาช่วยกันดูแลและตรวจสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกับ อสม.^{๓๓๔} มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนที่ได้รับคัดเลือกจากเวทีประชาคมหมู่บ้านให้ปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครในหมู่บ้านหนึ่ง เรียกชื่อย่อว่า อช.^{๓๓๕} มีกลุ่มอาสาทำกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น ปั่นจักรยานเยี่ยมผู้สูงอายุตามครัวเรือน เป็นต้น^{๓๓๖} สำหรับพื้นที่ชุมชนในอำเภอดงหลวง มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน ที่เสียสละทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยไม่มีค่าตอบแทน^{๓๓๗}

^{๓๒๘} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๒๙} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓๐} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓๑} สัมภาษณ์ นายทน สารีสาย, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓๒} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓๓} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓๔} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓๕} สัมภาษณ์ นางวิศรุต มุลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บนม หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓๖} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓๗} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญหา” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๓ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญหา

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ใช้ปัญหาพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๔, ๒๑, ๒๔	๑๑
๒	การใช้ปัญหาพิจารณาแก้ไขปัญหาแวดล้อม	๙, ๑๐	๒
๓	การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้	๑๑, ๑๓, ๑๗	๓
๔	มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม	๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๒๖	๑๐

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญหา คือ ใช้ปัญหาพิจารณาอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย (ความถี่เท่ากับ ๑๑ รูป/คน) การใช้ปัญหาพิจารณาแก้ไขปัญหาแวดล้อม (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ (ความถี่เท่ากับ ๓ รูป/คน) และมีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม (ความถี่เท่ากับ ๑๐ รูป/คน)

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๒๖ รูป/คน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม มีดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ

๑.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๕ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) การทำมาค้าขายด้วยความไม่ทุจริตคนโกง จำนวน ๑๓ รูป/คน (๒) การประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ จำนวน ๕ รูป/คน (๓) การหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์ไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ จำนวน ๔ รูป/คน (๔) การตั้งราคาสินค้าการเกษตรตามราคาตลาด จำนวน ๒ รูป/คน และ (๕) การไม่โฆษณาขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหก หรือเกินความจริง จำนวน ๒ รูป/คน ตามลำดับ

๑.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีการร่วมกันคิดพิจารณาาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน จำนวน ๑๐ รูป/คน (๒) มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน จำนวน ๙ รูป/คน และ (๓) มีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน จำนวน ๗ รูป/คน ตามลำดับ

๑.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๗ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๖ รูป/คน (๒) มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษ จำนวน ๕ รูป/คน (๓) มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน จำนวน ๕ รูป/คน (๔) วัดให้ใช้พื้นที่เป็นที่ตั้งแหล่งเรียนด้านอาชีพแขนงต่าง ๆ จำนวน ๓ รูป/คน (๕) มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน จำนวน ๓ รูป/คน (๖) มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน จำนวน ๒ รูป/คน และ (๗) วัดให้ใช้พื้นที่ค้าขายสินค้าชุมชนในคราวที่มีงานประจำปีของวัดโดยไม่หวังกำไร จำนวน ๒ รูป/คน

๒) ด้านสังคม

๒.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๖ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) การไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน จำนวน ๙ รูป/คน (๒) การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน จำนวน ๖ รูป/คน (๓) การไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน จำนวน ๔ รูป/คน (๔) การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ จำนวน ๒ รูป/คน (๕) การไม่ประพฤติดินในกาม จำนวน ๒ รูป/คน และ (๖) การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ จำนวน ๒ รูป/คน ตามลำดับ

๒.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน จำนวน ๑๔ รูป/คน (๒) มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี จำนวน ๗ รูป/คน และ (๓) มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท จำนวน ๕ รูป/คน ตามลำดับ

๒.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๕ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีประเพณีศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม จำนวน ๗ รูป/คน (๒) มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน (๓) มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณีศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น จำนวน ๕ รูป/คน (๔) มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (สังคมสงฆ์) จำนวน ๓ รูป/คน และ (๕) มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา จำนวน ๓ รูป/คน ตามลำดับ

๓) ด้านการศึกษา

๓.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๕ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีการเรียนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๗ รูป/คน (๒) มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง จำนวน ๗ รูป/คน (๓) มีการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา จำนวน ๖ รูป/คน (๔) มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ จำนวน ๒ รูป/คน และ (๕) มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก จำนวน ๔ รูป/คน ตามลำดับ

๓.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๔ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือเรียนรู้จากวิถีชุมชน จำนวน ๑๐ รูป/คน (๒) มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา จำนวน ๙ รูป/คน (๓) มีอุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก จำนวน ๕ รูป/คน และ (๔) มีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ จำนวน ๒ รูป/คน ตามลำดับ

๓.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๕ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน จำนวน ๖ รูป/คน (๒) โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานงานวิถีชีวิตชุมชน จำนวน ๖ รูป/คน (๓) มีพระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน จำนวน ๕ รูป/คน (๔) พระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา จำนวน ๕ รูป/คน และ (๕) มีการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชน จำนวน ๔ รูป/คน

๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

๔.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๒ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) การไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ จำนวน ๒๐ รูป/คน และ (๒) มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแลแนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน จำนวน ๖ รูป/คน ตามลำดับ

๔.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน จำนวน ๑๖ รูป/คน (๒) การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต จำนวน ๘ รูป/คน และ (๓) การสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน จำนวน ๒ รูป/คน ตามลำดับ

๔.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๔ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ใช้ปัญญาพิจารณาอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย จำนวน ๑๑ รูป/คน (๒) มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม จำนวน ๑๐ รูป/คน (๓) การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาสังแวดล้อม จำนวน ๒ รูป/คน และ (๔) การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ จำนวน ๓ รูป/คน ตามลำดับ

๔.๓ แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๖ รูป/คน จากนั้นผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์มาเป็นฐานในการสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน โดยผ่านกระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้งในเชิง มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๔.๓.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๖ รูป/คน มีดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมตามหลักการของศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ มีดังนี้

๑.๑) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล

- ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมซื้อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง

คณะสงฆ์ควรรณรงค์ผ่านโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ให้คนในชุมชนไม่ทุจริตคดโกง หรือทำมาค้าขายด้วยความสุจริต^{๓๓๘} ส่งเสริมให้ซื้อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกงผู้อื่น^{๓๓๙} ไม่โกงผู้อื่น คนอื่นก็ไม่โกงคดโกงเรา^{๓๔๐} ค้าขายด้วยความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง รณรงค์ให้ใช้กิโลที่ได้มาตรฐานเต็มกิโล^{๓๔๑} ส่งเสริมให้ชาวบ้านประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ ไม่ทุจริต ไม่คดโกง คือ ยึดถือศีลข้อที่ ๒^{๓๔๒} รณรงค์ให้เกษตรกรไม่แช่น้ำเพื่อเพิ่มน้ำหนักของเห็ด ซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค^{๓๔๓}

^{๓๓๘} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจโน), เจ้าคณะอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๓๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔๐} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔๑} สัมภาษณ์ พระครูอรรถเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔๒} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔๓} สัมภาษณ์ นาวาวิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

เน้นให้ประชาชนยึดถือความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง^{๓๔๔} รณรงค์ให้คนในชุมชนยึดถือศีลข้อ
 อทินนาทาน คือ ซื่อสัตย์สุจริต^{๓๔๕} ซื่อสัตย์ต่ออาชีพและซื่อสัตย์ต่อคนร่วมกลุ่มอาชีพ^{๓๔๖} ควรสร้าง
 ค่านิยมไม่โกง รณรงค์ให้หากินโดยสุจริต และช่วยกันเป็นหูเป็นตา^{๓๔๗} คนในชุมชนควรร่วมกันตำหนิ
 คนที่ไม่ส่งเงินกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านโดยที่ไม่มีเหตุผล^{๓๔๘} ปลุกฝังคุณธรรมให้ซื่อสัตย์ต่ออาชีพ^{๓๔๙} ไม่
 คดโกง ไม่ผสมเห็ดเกรดดีกับเกรดรองเพื่อให้ได้ราคา^{๓๕๐} ซื่อตรง ไม่คดโกง ซื่อสัตย์กับกลุ่มชีพ^{๓๕๑} ดัด
 ป้ายราคาและขายให้ตรงกับราคาตามฉลาก^{๓๕๒} ตั้งราคาสินค้าทางการเกษตรอย่างเหมาะสมตามกลไก
 ตลาด^{๓๕๓} หากินในทางไม่ทุจริต^{๓๕๔} ขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
 พอเพียง^{๓๕๕} สร้างสำนึกชุมชนไม่โกง^{๓๕๖} ประกอบอาชีพสุจริต^{๓๕๗} สร้างจิตสำนึกแก่คนทุกสาขาอาชีพ
 ในชุมชนให้ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น^{๓๕๘}

---

^{๓๔๔} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี,
 ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔๕} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี,
 ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔๖} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔
 ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔๗} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำหนักทอง อำเภอเมืองราชบุรี
 จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔๘} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง
 จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๔๙} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง
 จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕๐} สัมภาษณ์ นางวิศรุตมา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา
 บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕๑} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง
 อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕๒} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔
 ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕๓} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น
 (คอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕๔} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕๕} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕๖} สัมภาษณ์ นางจันทร์ตน ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕๗} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัด
 ราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๕๘} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ
 จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- ควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพุดจาไฟเราะและยืมแยมแจ่มใส

ควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย หรือพ่อค้าแม่ค้า ประพตีสลข้อ ๔ โดยลงลึกรายละเอียดไปที่ปิยวาจา คือ ไม่พูดคำหยาบ ยิ้มสวย พุดเพราะ ไม่หน้าบึ้ง ทั้งนี้ รวมไปถึงอาชีพต่าง ๆ ที่ต้องดูแลลูกค้าด้วย ดังคำว่า “ยิ้มเท่านั้นจะช่วยอำนวยความสะดวก ยิ้มเท่านั้นจะบรรเทาทุกข์ให้เหือดหาย ยิ้มเท่านั้นทุกสิ่งเศร้าบรรเทาคลาย ยิ้มเท่านั้นโลกทั้งหลายจะรื่นรมย์”^{๓๕๙}

- ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาทรีโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข

สร้างวินัยในการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในครอบครัว เช่น ค่าเหล้า ค่าบุหรี่ย^{๓๖๐} สนับสนุนให้หลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์ไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ หรือหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายทรัพย์ไปกับสิ่งที่ไม่จำเป็น^{๓๖๑} รมรงค์การทำบัญชีรายจ่ายครัวเรือน ทารอยรั่วของเงินที่สูญเสียไปกับสิ่งไม่จำเป็น^{๓๖๒} ส่งเสริมให้เศรษฐกิจภาคครัวเรือนมีความมั่นคง โดยให้หลีกเลี่ยงการใช้จ่ายไปกับสิ่งของฟุ่มเฟือยและอบายมุขทุกประเภท^{๓๖๓}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขา อาชีพมีค่านิยมซื้อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง	๑, ๒, ๓, ๔, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๑, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖	๑๑
๒	ควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพุดจาไฟเราะและยืมแยมแจ่มใส	๕	๑
๓	ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาทรีโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข	๖, ๑๑, ๑๘, ๒๒	๔

^{๓๕๙}สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๐}สัมภาษณ์ นายทน สารีสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๑}สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๒}สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๓}สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงให้เห็นว่า ผู้ข้อมูลหลักมีทักษะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล คือ ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมซื้อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง (ความถี่เท่ากับ ๑๑ รูป/คน) ควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพุดจาไผะและยืมแยมแจ่มใส (ความถี่เท่ากับ ๑ รูป/คน) และควรส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาทรัพย์โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน)

๑.๒) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ

- ควรส่งเสริมการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ

ทุกฝ่ายควรส่งเสริมค่านิยมการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ โดยมีผลสำเร็จของงานเป็นที่ตั้ง^{๓๖๔} ความมุ่งมั่นกับงานที่ทำ^{๓๖๕} ควรทำงานด้วยความไม่ประมาท^{๓๖๖} ควรส่งเสริมความมุ่งมั่นในงาน^{๓๖๗} ส่งเสริมความมุ่งมั่นต่อการทำหน้าที่ของตนเองเพื่อสังคม^{๓๖๘} ควรมีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ขณะทำงาน^{๓๖๙} ควรสร้างความใจจดจ่อกับงานที่ทำ ไม่วอกแวก^{๓๗๐} ตั้งใจในการทำงาน^{๓๗๑} สร้างความมุ่งมั่นในการทำงานหรือการตั้งใจทำงานเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี^{๓๗๒} ส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบอาชีพค้าขาย^{๓๗๓} ส่งเสริมการจัดระบบคิดอย่างเป็นระเบียบในการทำงาน มีสมาธิในการทำงาน^{๓๗๔}

---

^{๓๖๔} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๕} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อจจาโร), เจ้าคณะอำเภอกวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๖} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๗} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๘} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๙} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๐} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๑} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๒} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอกวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๓} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลัมพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๔} สัมภาษณ์ นางวิภา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโตน อำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- ควรส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน

ควรส่งเสริมให้ทำงานด้วยความมีสติ มีสมาธิ ไม่ประมาทเลินเล่อ^{๓๗๕} เน้นให้จิตจดจ่ออยู่กับสิ่งเดียว คือ งานที่กำลังทำ^{๓๗๖} มุ่งมั่นและอดทนต่อสิ่งที่มากระทบในขณะทำงาน^{๓๗๗} ไม่คิดคำนึงถึงเรื่องอื่น เฟื่องฟูที่งานที่กำลังทำเพียงอย่างเดียว^{๓๗๘} ส่งเสริมการทำสมาธิทางอ้อม โดยให้จดจ่อกับงานที่ทำอยู่ตลอดเวลา^{๓๗๙} ควรส่งเสริมการมีสมาธิในเรื่องทำ คือ ตั้งใจทำให้สำเร็จทีละเรื่อง^{๓๘๐}

- ควรส่งเสริมกระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มอาชีพในชุมชน

ชุมชนควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการพิจารณาความต้องการร่วมกันในการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน^{๓๘๑} เน้นการคิดหรือพิจารณาตัดสินใจร่วมกันเป็นระบบกลุ่ม โดยให้ทุกคนในกลุ่มอาชีพมีสิทธิเสรีในการคิดพิจารณาและตัดสินใจด้วยตนเอง^{๓๘๒} การพิจารณาตัดสินใจควรใช้การมีส่วนร่วมของแต่ละกลุ่มอาชีพในชุมชน^{๓๘๓} ควรส่งเสริมการตรึงรองพิจารณาสภาพชุมชน เสริมจุดแข็งที่ควรส่งเสริม^{๓๘๔} ควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจร่วมกันตามหลักการของการพัฒนาชุมชน^{๓๘๕} ส่งเสริมการไตร่ตรองอย่างรอบคอบในการทำงานร่วมกันของกลุ่มอาชีพ^{๓๘๖}

---

^{๓๗๕} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๖} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๗} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๘} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ชตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๙} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๐} สัมภาษณ์ นางวิศรดา มุลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๑} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๒} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๓} สัมภาษณ์ นางจันทร์ตน ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๔} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๕} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๖} สัมภาษณ์ นายทน สาริสา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ควรเน้นการมีจิตใจมั่นคงในการทำงานเป็นกลุ่ม^{๓๘๗} ส่งเสริมการไตร่ตรองพิจารณาตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน^{๓๘๘} ส่งเสริมการทำประชาคม การระดมความคิด การพิจารณาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนร่วมกันของทุกครัวเรือน^{๓๘๙}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๕ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ	๑, ๒, ๔, ๗, ๙, ๑๔, ๑๖, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒	๑๑
๒	ควรส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน	๓, ๕, ๖, ๘, ๑๗, ๒๓	๖
๓	ควรส่งเสริมกระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มอาชีพในชุมชน	๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๘, ๒๔, ๒๕, ๒๖	๙

จากตารางที่ ๔.๑๕ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ คือ ควรส่งเสริมการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ (ความถี่เท่ากับ ๑๑ รูป/คน) ควรส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน) และควรส่งเสริมกระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มอาชีพในชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๙ รูป/คน)

^{๓๘๗} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขยิ่น อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๘} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๙} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๑.๓) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา

- ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดประจำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของชุมชน

ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดประจำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตตามหลักความมกน้อยสันโดษ พออยู่ พอกิน^{๓๙๐} ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นตัวอย่างที่ดี สำหรับให้ชาวบ้านศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับใช้ชีวิตพอเพียง เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต^{๓๙๑} ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้บรมสั่งสอนหลักการใช้ปัญญาในการพิจารณาทุกสิ่งตามความเป็นจริง^{๓๙๒} ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ความพอเพียง ไม่สะสม และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน^{๓๙๓}

- ควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านวิชาชีพแขนงต่าง ๆ และใช้พื้นที่ของวัดแหล่งทดลองอาชีพ

ควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านวิชาชีพแขนงต่าง ๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย หรืออาจเรียกเก็บโดยไม่หวังกำไร^{๓๙๔} ควรส่งเสริมให้เป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรแก่คนในชุมชน^{๓๙๕} ควรใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้งมีแหล่งเรียนรู้การปลูกพืชใช้น้ำน้อย^{๓๙๖} ควรจัดตั้งแหล่งเรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก และแหล่งเรียนรู้การทำเห็ด ตลอดจนการแปรรูปเห็ดซึ่งมีตั้งอยู่ในภายในวัด เพื่อสาธารณประโยชน์^{๓๙๗} ควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพดั้งเดิมในชุมชนขึ้นภายในวัด^{๓๙๘} วัดควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวนำเชื้อเห็ดที่หมดสภาพมาทำเป็นปุ๋ยธรรมชาติ^{๓๙๙} วัด

^{๓๙๐} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙๑} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙๒} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙๓} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙๔} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจารย์), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙๕} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐนพนธ์ ขตปัญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙๖} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙๗} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙๘} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุตยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๓๙๙} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ควรให้พื้นที่แก่ชุมชนในการจัดแหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ ของชุมชน โดยขอให้ทางราชการสนับสนุนงบประมาณ^{๔๐๐}

- ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน

ควรส่งเสริมการตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ซึ่งเกิดมาจากการประชุมประชาคมชาวบ้าน เช่น กลุ่มอาชีพข้าว กลุ่มผู้เลี้ยงโคขุน^{๔๐๑} รมรงค์การตั้งกลุ่มอาชีพเย็บปักถักร้อย และทำบายศรี^{๔๐๒} ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือไปจากกลุ่มอาชีพทอผ้าสตรีไทยทรงดำ^{๔๐๓} สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพิ่มเติมให้ครบทุก ๆ อาชีพที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพจักสาน^{๔๐๔} ควรจัดตั้งกลุ่มอาชีพเกษตรกรรมเพิ่ม เช่น กลุ่มอาชีพน้ำมันสมุนไพร กลุ่มอาชีพนวดแผนโบราณ เป็นต้น^{๔๐๕}

- ควรส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ควรส่งเสริมให้ใช้คนในชุมชนพิจารณาการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีสติในการใช้จ่าย^{๔๐๖} ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้ชาวบ้านใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ในการดำรงชีวิต^{๔๐๗} หน่วยงานราชการควรเพิ่มเติมการเผยแพร่ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นหลักคิดการระเบิดจากภายใน^{๔๐๘} ในชุมชนควรมีแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ชุมชนอื่นหรือผู้ที่สนใจ^{๔๐๙} หน่วยงานราชการ วัด และชุมชน ควรส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไขแก่เด็กในหมู่บ้าน^{๔๑๐}

^{๔๐๐} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐๑} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐๒} สัมภาษณ์ นายทน สาริสา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐๓} สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโตน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐๔} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาเงิน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐๕} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอดำรงวิทยาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐๖} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐๗} สัมภาษณ์ พระครูอริยเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐๘} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๐๙} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑๐} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ควรส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากชีวิตจริงของคนในหมู่บ้าน^{๔๑๑} ควร
รณรงค์ให้มีการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน และให้ทุกครัวเรือนปฏิบัติอย่างจริงจัง^{๔๑๒} ควรมีแหล่ง
การให้บริการข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสัมมาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับบริบทของ
ชุมชน^{๔๑๓} ควรยกย่องปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการ
ดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ และสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่าง
เหมาะสม^{๔๑๔} ควรส่งเสริมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นวิถีชุมชนอย่างแท้จริงและยั่งยืน^{๔๑๕}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญ
จากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

---

^{๔๑๑}สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑๒}สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑๓}สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มุลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอมะนังราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑๔}สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอมะนังราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑๕}สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอมะนังราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๑๖ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของชุมชน	๑, ๕, ๖, ๗	๔
๒	ควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนด้านรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ และใช้พื้นที่ของวัดแหล่งทดลองอาชีพ	๒, ๘, ๙, ๑๑, ๑๗, ๑๙, ๒๕	๗
๓	ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน	๑๖, ๑๘, ๒๒, ๒๔, ๒๖	๕
๔	ควรส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๓, ๔, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๒๐, ๒๑, ๒๓	๑๐

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา คือ ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดประจำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน) ควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนด้านรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ และใช้พื้นที่ของวัดแหล่งทดลองอาชีพ (ความถี่เท่ากับ ๗ รูป/คน) ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๕ รูป/คน) และควรส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ความถี่เท่ากับ ๑๐ รูป/คน)

๒) ด้านสังคม

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมตามหลักการของศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม มีดังนี้

๒.๑) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล

- ควรส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ไม่เบียดเบียนทำร้าย

ควรส่งเสริมการรักษาระเบียบของสังคมร่วมกัน สนับสนุนการไม่เบียดเบียนกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียน เน้นการไม่ทำร้ายกัน การอยู่ร่วมกันโดยสันติ^{๔๑๖} ซึ่งประโยชน์ของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ สามัคคี^{๔๑๗} ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ไม่มุ่งทำร้ายกัน สร้างภูมิคุ้มกันจากภายใน^{๔๑๘} ไม่ก่อความรุนแรง อยู่ด้วยกันอย่างสมานฉันท์^{๔๑๙} ไม่เบียดเบียนเพื่อนบ้าน สร้างชุมชนอบอุ่น สังคมเข้มแข็ง^{๔๒๐} เน้นการผูกมิตร ไม่สร้างศัตรู^{๔๒๑}

- ควรส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง

สร้างค่านิยมสุจริตในชุมชน ให้เป็นชุมชนต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ^{๔๒๒} ส่งเสริมความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่โกงกัน^{๔๒๓} สร้างความไว้วางใจเชื่อใจกัน ไม่ลักเล็กขโมยน้อย ไม่ทุจริตฉ้อโกงกัน^{๔๒๔} สร้างสังคมสันติสุข โดยไม่ล่วงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น สร้างความมั่นใจต่อกัน^{๔๒๕}

^{๔๑๖} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑๗} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑๘} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑๙} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๐} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๑} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๒} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๓} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๔} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขย่ง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๕} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ์, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- ควรส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติดิในกาม

รณรงค์ให้ประชาชนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวอื่น โดยไม่ล่วงละเมิดสามีภรรยา หรือไม่ประพฤติดิในกาม^{๔๒๖} ควรสร้างความไว้วางใจกัน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยไม่ระแวง กังวล ด้วยการยึดถือศีลข้อ ๓ ไม่ประพฤติดิในกาม ย่อมก่อให้เกิดความสามัคคี เพราะไม่ละเมิดซึ่งกันและกัน^{๔๒๗}

- ควรส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ

ทุกฝ่ายควรร่วมมือกันรณรงค์ผ่านโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยถือปฏิบัติศีลข้อที่ ๔ คือ ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ^{๔๒๘} วัตถุประสงค์เข้าไปส่งเสริมคนในชุมชนให้รักษาศีลข้อ ๔ มุสาวาท โดยเคร่งครัด^{๔๒๙} ส่งเสริมการสร้างมิตรภาพระหว่างกันด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใส ตั้งใจสนทนาเจรจาไพเราะ วางตัวเหมาะสม^{๔๓๐} รณรงค์ให้คนในชุมชนยึดมั่นในการไม่พูดโกหก เพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยความจริงใจ^{๔๓๑} เว้นจากการพูดเท็จ หรือบิดเบือนเพื่อหวังผลจากความเชื่อที่ผิด ๆ^{๔๓๒} ควรชี้ให้เห็นประโยชน์ของพูดคำจริง และชี้ให้เห็นโทษของการพูดคำโกหก ทั้งในส่วนที่จะเกิดกับส่วนตัวและส่วนรวม^{๔๓๓} เน้นความจริงใจ ไม่หลอกลวง เป็นพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๔๓๔} สร้างความเชื่อมั่นต่อกันในสังคมด้วยการไม่โกหก ไม่ใส่หน้ากากเข้าหากัน^{๔๓๕} การพูดจาด้วยความจริงใจ ไม่ตำหนิ ไม่เสียดสีใคร^{๔๓๖} ควรรณรงค์ให้ผู้ใหญ่ใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ หรือพูดคำที่อ่อนหวานสุภาพ เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่เด็กและเยาวชน^{๔๓๗} ควรสร้างวัฒนธรรมการพูดคำสุภาพ ไม่หยาบโลน

^{๔๒๖} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๗} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำหนักทอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๘} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อจจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓๐} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓๑} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓๒} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓๓} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓๔} สัมภาษณ์ นางจันทรัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓๕} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓๖} สัมภาษณ์ นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บนม หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓๗} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ไม่หยาบคาย^{๔๓๘} ควรสร้างความรู้สึกร่วมกันว่า การพูดจาสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน เป็นสิ่งสำคัญในการเข้าสังคม^{๔๓๙}

- ควรส่งเสริมสุขภาพสังคม

ควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุราและยาเสพติดให้โทษทั้งหลาย เป็นการส่งเสริมสุขภาพสังคม ให้เด็กและเยาวชนสร้างภาวะทางร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ แข็งแรง เป็นปกติสุข ไม่เป็นที่รังเกียจของคนในชุมชน ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน^{๔๔๐} ควรใช้กระแสสังคม กระตุ้นจิตสำนึกให้วัยรุ่นเห็นโทษของยาเสพติดที่นอกจากจะทำลายสุขภาพแล้ว ยังเป็นที่หวาดระแวง และไม่ไวใจของคนในชุมชนด้วย^{๔๔๑}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๗ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ไม่เบียดเบียนทำร้าย	๖, ๙, ๑๓, ๒๐, ๒๑, ๒๕	๖
๒	ควรส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง	๑๔, ๑๕, ๒๔, ๒๖	๔
๓	ควรส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติผิดในกาม	๑๐, ๑๙	๒
๔	ควรส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๗, ๘, ๑๒, ๑๖, ๑๘, ๒๒, ๒๓	๑๒
๕	ควรส่งเสริมสุขภาพสังคม	๑๑, ๑๗	๒

^{๔๓๘} สัมภาษณ์ นายทน สาริสาय, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๓๙} สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๐} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๑} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

จากตารางที่ ๔.๑๗ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล คือ ควรส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ไม่เบียดเบียนทำร้าย (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน) ควรส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน) ควรส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติผิดในกาม (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) ควรส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ (ความถี่เท่ากับ ๑๒ รูป/คน) และควรส่งเสริมสุขภาพสังคม (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน)

๒.๒) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ

- ควรส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคีของคนชุมชน

วัดควรส่งเสริมความสามัคคีของชุมชนโดยใช้งานเทศกาลหรือประเพณีที่สำคัญของชุมชนเป็นเครื่องมือ^{๔๔๒} สนับสนุนการจัดกิจกรรมประเพณีประจำท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคี ประองตองและสมานฉันท์^{๔๔๓} สร้างวัฒนธรรมที่ดีงาม^{๔๔๔} สร้างวิถีการดำรงชีวิตร่วมกัน^{๔๔๕} ใช้ประเพณีชุมชนเป็นกุศโลบาย เช่น ทำบุญกลางหมู่บ้าน^{๔๔๖} ใช้วัฒนธรรมประเพณีช่วยหล่อหลอมความสามัคคี^{๔๔๗} ควรส่งเสริมการสร้างสามัคคีในชุมชนผ่านกิจกรรมทางสังคม เช่น การอนุรักษ์ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว^{๔๔๘} ควรสร้างสังคมเอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปัน โดยมีประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจ^{๔๔๙}

^{๔๔๒} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๓} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๔} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๕} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๖} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมิน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๗} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๘} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๙} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- ควรส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท

ควรส่งเสริมการควบคุมสติ ไม่ประมาท ใช้สติควบคุมการพูดและการกระทำ ระมัดระวัง ก่อนที่จะพูด และก่อนที่จะทำ^{๔๕๐} มุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ของตนเองต่อสังคม มีสติ บำเพ็ญตนให้เป็น ประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๔๕๑} ควรส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีสติในการกระทำ ไม่ประมาทจน เป็นเหตุให้คนอื่นเดือดร้อน^{๔๕๒} ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติตามนโยบายของรัฐบาล ให้ทุกคนมีสติ ไม่กระทำการใดที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม^{๔๕๓}

- ควรส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

ควรส่งเสริมให้ทุกคนควบคุมอารมณ์ของตน และเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น^{๔๕๔} ควร ควบคุมอารมณ์ให้สงบ เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งกัน^{๔๕๕} รู้จักควบคุมความโกรธ^{๔๕๖} การจัดการ กับอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๔๕๗} ควร รู้จักการควบคุมอารมณ์ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในที่ประชุม^{๔๕๘} ควรส่งเสริมการคุมสติ ให้จิตไม่ วอกแวก และควบคุมอารมณ์และความคิดให้ได้^{๔๕๙} การพิจารณาตัดสินใจร่วมกัน ควรรับฟังความ คิดเห็นของที่ประชุม^{๔๖๐} ควรส่งเสริมความรู้รักสามัคคี เน้นการมีส่วนร่วมกันในชุมชน^{๔๖๑} การควบคุม

^{๔๕๐} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕๑} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต้ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕๒} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕๓} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโตน อำเภอปากท่อ จังหวัด ราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕๔} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕๕} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕๖} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕๗} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕๘} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๕๙} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๖๐} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลห้วยโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๖๑} สัมภาษณ์ นายทน สาริสา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

อารมณ์ในการประชุมร่วมกัน^{๔๖๒} เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รู้จักให้เกียรติกัน รับฟังความคิดเห็นกัน^{๔๖๓} ควรหลีกเลี่ยงการไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ใช้อารมณ์เป็นที่ตั้ง^{๔๖๔} ควรมีการประชุมกับบ่อย ๆ เพื่อร่วมกันพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องทางสังคมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน^{๔๖๕} ควรส่งเสริมการสร้างสมาธิในการฟัง และการใช้สติพิจารณาไตร่ตรองก่อนพูด^{๔๖๖} ในการอยู่ร่วมกัน ควรใช้เหตุผลคุยกัน ไม่ใช้อารมณ์เป็นที่ตั้ง^{๔๖๗}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๘ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคีของคนชุมชน	๑, ๑๐, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๒๑, ๒๓, ๒๔	๘
๒	ควรส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท	๘, ๙, ๑๙, ๒๒	๔
๓	ควรส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง	๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๕, ๒๖	๑๔

^{๔๖๒}สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดำรงวิทยารามบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๖๓}สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอดำรงวิทยารามบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๖๔}สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (คช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอดำรงวิทยารามบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๖๕}สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๖๖}สัมภาษณ์ นางจันทร์ตน ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอดำรงวิทยารามบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๖๗}สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

จากตารางที่ ๔.๑๘ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ คือ ควรส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคีของคนชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๘ รูป/คน) ควรส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน) และควรส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง (ความถี่เท่ากับ ๑๔ รูป/คน)

๒.๓) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา

- ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ

ควรสนับสนุนวัดให้เป็นสถานที่เรียนรู้หลักการแนวคิดของการอยู่ร่วมกันของคนที่มีความหลากหลายโดยปราศจากความขัดแย้ง^{๔๖๘} ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ^{๔๖๙} ควรส่งเสริมให้สังคมสงฆ์เป็นต้นแบบของการอยู่ร่วมกันโดยสันติของคนต่างชั้นวรรณะ^{๔๗๐}

- ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

ควรจัดตั้งศูนย์กลางการเรียนรู้ศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นภายในวัด^{๔๗๑} ควรส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของสังคมและศูนย์รวบรวมนรดกทางสังคมที่ทรงคุณค่า^{๔๗๒} รณรงค์ให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น^{๔๗๓} ควรสนับสนุนให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน^{๔๗๔}

^{๔๖๘} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๖๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗๐} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗๑} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗๒} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗๓} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗๔} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ควรส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์รวบรวมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดจากรุ่นอดีตถึงปัจจุบัน^{๔๗๕} ควรสนับสนุนให้วัดจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น^{๔๗๖} ควรส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน^{๔๗๗} ควรสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์พัฒนาปัญญาและพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๔๗๘} ควรสนับสนุนให้วัดในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น^{๔๗๙} สนับสนุนให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน^{๔๘๐} ควรส่งเสริมให้ใช้ประเพณี วัฒนธรรมประจำชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมพฤติกรรมของคนในชุมชน^{๔๘๑} ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น^{๔๘๒} ควรสนับสนุนให้วัดจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน^{๔๘๓}

ควรส่งเสริมการอนุรักษ์กิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ เป็นต้น^{๔๘๔} ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน^{๔๘๕} วัดควรร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม^{๔๘๖}

- ควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

วัดควรแบ่งพื้นที่ให้ชุมชนใช้พื้นที่ในการตั้งสำนักงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน^{๔๘๗} วัดควรสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มจิตอาสาเท่าที่จะทำได้^{๔๘๘} วัดควรร่วมกับ

^{๔๗๕} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗๖} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗๗} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานนท์ ขตปญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗๘} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๗๙} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘๐} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุกยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘๑} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘๒} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘๓} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมน์ม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘๔} สัมภาษณ์ นายทน สาริสา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘๕} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘๖} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘๗} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๘๘} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนในการแก้ปัญหาเรื่องยาเสพติดในชุมชน^{๔๘๙} ควรมีการมอบรางวัลให้เป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้ทำความดีให้ชุมชนหรือผู้มีจิตอาสาต่าง ๆ^{๔๙๐} วัดควรสนับสนุนงบประมาณในการสร้างสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน^{๔๙๑} ควรสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม อส.^{๔๙๒} ควรขอใช้ที่สาธารณะหรือใช้พื้นที่ของวัดในการจัดตั้งที่ทำการกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน^{๔๙๓}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๙ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ	๑, ๒, ๔	๓
๒	ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	๓, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๑, ๒๔	๑๖
๓	ควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน	๑๒, ๑๕, ๑๙, ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๒๖	๗

จากตารางที่ ๔.๑๙ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา คือ ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ (ความถี่เท่ากับ ๓ รูป/คน) ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น (ความถี่เท่ากับ ๑๖ รูป/คน) และควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๗ รูป/คน)

^{๔๘๙}สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลดำหินกอง อำเภอมะนังราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๐}สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโตน อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๑}สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอมะนังราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๒}สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอมะนัง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๓}สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๓) ด้านการศึกษา

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมตามหลักการของศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา มีดังนี้

๓.๑) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล

- ควรส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกโตไปไม่โกงทั้งในและนอกระบบการศึกษา

ควรให้ความสำคัญกับคุณลักษณะทางความประพฤติ เยาวชนให้เป็นคนดี เน้นดีเป็นอันดับแรก เก่งให้ตามมาทีหลัง^{๔๙๔} ส่งเสริมโครงการโรงเรียนสีขาวหลักสูตรโตไปไม่โกงที่เน้นอบรมนักเรียนให้มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีจิตอาสา^{๔๙๕} ส่งเสริมให้เด็ก ๆ ในชุมชนยึดมั่นในความซื่อสัตย์ รู้จักแยกแยะถูกผิด^{๔๙๖} ควรอบรมเด็ก ๆ ในหมู่บ้านให้เป็นคนดี เน้นความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ตามนโยบายรัฐ^{๔๙๗} เน้นปลูกฝังให้นักเรียนยึดถือศีล ข้อ ๒ ไม่ทุจริตคดโกง โดยเริ่มตั้งแต่การเรียน เช่น การไม่ลอกการบ้าน^{๔๙๘} ฝึกให้เด็กซื่อสัตย์ต่อตนเองและต่อผู้อื่น เพื่อโตไปจะได้เป็นคนดีของสังคม^{๔๙๙} ปลูกฝังให้เด็กซื่อสัตย์^{๕๐๐} อบรมให้ลูกหลานซื่อสัตย์สุจริต^{๕๐๑} ปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา^{๕๐๒} ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างคนให้เห็นคนดี^{๕๐๓} ควรส่งเสริมเรื่องศีลแก่เด็กนักเรียนในการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบด้วย^{๕๐๔}

^{๔๙๔} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๕} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๖} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๗} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๘} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มุลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๙} สัมภาษณ์ นายทน สาริสา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๐} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๑} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๒} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๓} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๔} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ควรส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริตแก่เด็กและเยาวชนเป็นอันดับแรก^{๕๐๕} ควรส่งเสริมศึกษานอกห้องเรียน หรือการเรียนรู้จากแบบอย่างจริง^{๕๐๖} สนับสนุนให้พ่อแม่ส่งลูกหลานไปเรียนที่โรงเรียนใกล้บ้าน^{๕๐๗} ควรรณรงค์ให้คนในครอบครัวเป็นตัวอย่างในการทำดีแก่เด็ก^{๕๐๘} ให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นแบบอย่างทางความประพฤติ^{๕๐๙} ให้ความสำคัญกับการศึกษาจากคนในครอบครัวเป็นตัวอย่าง^{๕๑๐} ส่งเสริมและยกย่องผู้นำชุมชนที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก^{๕๑๑}

- ควรส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕

ควรส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่ออบรมให้เด็กและเยาวชนพูดดี ทำดี และมีวินัยในตนเอง^{๕๑๒} ควรจัดให้มีการทำข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ (MOU) ระหว่างคณะสงฆ์กับโรงเรียน เพื่อร่วมกันปลูกฝังค่านิยมศีล ๕ ในโรงเรียนทุกโรงเรียน^{๕๑๓}

- ควรส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ควรส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชน ผ่านโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ใช้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นตัวจักรสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่ตนเองเข้าไปสอน^{๕๑๔} คณะสงฆ์ควรส่งเสริมศีลธรรมของเยาวชนในชุมชนโดยใช้โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้เป็นประโยชน์^{๕๑๕}

^{๕๐๕} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๖} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๗} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๘} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สูดยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๙} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๐} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๑} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๒} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อจาโร), เจ้าคณะอำเภาวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๓} สัมภาษณ์ พระครูอริยเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๔} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๕} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ชุมชน วัด และโรงเรียนควรร่วมกันรณรงค์การรักษาศิลป ๕ ในโรงเรียน^{๕๑๖} ควรปลูกฝังค่านิยมสุจริตแก่เด็ก ๆ^{๕๑๗} ควรส่งเสริมโครงการโตไปไม่โกง^{๕๑๘} ควรส่งเสริมให้เด็กยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต ความสัตย์จริงและสิ่งที่ถูกต้องดีงาม รู้จักแยกแยะถูกผิด ไม่คดโกง^{๕๑๙}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๐ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกโตไปไม่โกงทั้งในและนอกระบบการศึกษา	๑, ๕, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๒๐, ๒๒, ๒๓, ๒๔	๑๖
๒	ควรส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕	๒, ๓	๒
๓	ควรส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓, ๖, ๘, ๑๘, ๑๙, ๒๑, ๒๕, ๒๖	๘

จากตารางที่ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล คือ ควรส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกโตไปไม่โกงทั้งในและนอกระบบการศึกษา (ความถี่เท่ากับ ๑๖ รูป/คน) ควรส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) และควรส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ความถี่เท่ากับ ๘ รูป/คน)

^{๕๑๖} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๗} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๘} สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลัมพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๙} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ์, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๓.๒) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ

- ควรส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมาธิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ

ควรสอนวิธีสร้างสมาธิให้กับเด็กเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียน^{๕๒๐} วัดควรเข้าไปส่งเสริมคนในชุมชนให้ปฏิบัติธรรม ทำสมาธิ^{๕๒๑} ควรจัดให้มีการฝึกสมาธิภาคปฏิบัติแก่นักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ^{๕๒๒} ควรนำกรรมฐานพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับเด็กเข้าไปสอนในโรงเรียน ทุกระดับทุกโรงเรียน^{๕๒๓} ควรส่งเสริมวิถีพุทธในภาคปฏิบัติกับเด็ก ๆ ในทุก ๆ โรงเรียน^{๕๒๔} ควรส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาจิตใจของเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข^{๕๒๕} ควรฝึกให้เด็กสวดมนต์ และทำสมาธิ^{๕๒๖} ควรสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติธรรม ทำสมาธิ ตามสมควรกับวัย^{๕๒๗} ควรส่งเสริมให้เด็ก ๆ ในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน รู้จักสวดมนต์และนั่งสมาธิ^{๕๒๘}

- ควรส่งเสริมการใช้อุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก

สมาธิกับเด็กเป็นของที่คู่กันยาก จะฝึกสมาธิให้เด็กต้องหาเทคนิคและวิธีการหลอกล่อ จึงควรใช้อุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก^{๕๒๙} ควรรณรงค์ให้เด็ก ๆ สวดมนต์ก่อนนอนเพื่อเป็นอุบายพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิ^{๕๓๐} คนในชุมชนควรฝึกให้เด็กทำสมาธิทางอ้อม จดจ่อต่อการทำกิจกรรมใดกิจกรรม

^{๕๒๐} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒๑} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์ตร (วิวัฒน์ อาจารย์), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒๒} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒๓} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒๕} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒๗} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒๘} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๒๙} สัมภาษณ์ นายทน สารีสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลลุ่มใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓๐} สัมภาษณ์ นางรวีวรรณ ลิมพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

หนึ่ง หรืออาจเรียกว่าเป็นอุปนิสัยสร้างสมาธิได้^{๕๓๑} โรงเรียนควรมีการฝึกสมาธิโดยไม่ให้นักเรียนรู้ตัว คือ การให้เด็กทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่น จดจ่อกับสิ่งที่ทำ เรียกว่า หาคูบามาใช้^{๕๓๒}

- ควรส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ

ควรฝึกเด็กรู้จักคิด พิจารณา และไตร่ตรองก่อนลงมือทำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และไม่ตั้งอยู่ในความประมาท^{๕๓๓} ควรฝึกฝนให้เด็ก ๆ ในชุมชนทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ผ่านการปฏิบัติการจริง ให้ได้ฝึกในสภาพสิ่งแวดล้อมจริงของชุมชน^{๕๓๔}

- ควรส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้จากระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชน

ควรส่งเสริมการเรียนรู้จากปัจจัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมากกว่าเรียนในห้องเรียน^{๕๓๕} เน้นให้เยาวชนเรียนรู้โดยไม่จำกัดอยู่แต่ภายในระบบ โดยให้ศึกษาจากวิถีชุมชนเป็นสำคัญ^{๕๓๖} ควรให้เด็กในชุมชนได้เรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนตั้งแต่วัยเยาว์^{๕๓๗} ควรให้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงจากการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน^{๕๓๘}

ควรฝึกกระบวนการคิดให้กับเด็ก เพราะในอดีตที่ผ่านมากระบวนการศึกษาไม่ฝึกให้เด็กคิด เช่น การให้เด็กเติมคำในประโยค โดยไม่ให้ฝึกเขียนทั้งประโยค^{๕๓๙} ควรรณรงค์ให้ลูกหลานได้เรียนในระบบที่โรงเรียนใกล้บ้าน และสนับสนุนให้มีการเรียนนอกระบบหรือเรียนรู้จากวิถีชุมชนด้วย^{๕๔๐} ควรส่งเสริมการศึกษาที่สอนให้เด็กขบคิด พิจารณาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน และร่วมกันพัฒนาชุมชน^{๕๔๑} ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเข้ามาเรียนเพื่อทบทวนความรู้ด้วย^{๕๔๒} ควรมีการสอนอาชีพซึ่งเป็นวิถี

^{๕๓๑} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุกยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓๒} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓๓} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓๔} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓๕} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓๖} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓๗} สัมภาษณ์ นางจันทร์ตน ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓๘} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๓๙} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔๐} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔๑} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔๒} สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ชีวิตดั้งเดิมหรือเป็นอาชีพเก่าแก่ให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน ช่วงวันหยุดเสาร์/อาทิตย์^{๕๔๓} ควรส่งเสริมการศึกษาของคนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่^{๕๔๔} ควรส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมพิจารณาปัญหาและแนวทางแก้ไขที่ตรงกับสภาพวิถีชุมชนอย่างแท้จริง^{๕๔๕}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๑ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมาธิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๒๐	๙
๒	ควรส่งเสริมการใช้อุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก	๑๑, ๑๕, ๑๘, ๒๑	๔
๓	ควรส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ	๑๗, ๒๕	๒
๔	ควรส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชน	๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๙, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๖	๑๑

จากตารางที่ ๔.๒๑ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ คือ ควรส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมาธิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ (ความถี่เท่ากับ ๙ รูป/คน) ควรส่งเสริมการใช้อุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน) ควรส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) และควรส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๑๑ รูป/คน)

^{๕๔๓} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มุลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔๔} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔๕} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๓.๓) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา

- ควรส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา

ควรให้การยกย่องพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญในการนำความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาตนเองไปสู่เด็กและเยาวชนของชาติ^{๕๔๖} ควรสร้างกำลังใจแก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ทำงานยิ่งใหญ่ในการสร้างเด็กให้เป็นอนาคตของสังคม^{๕๔๗} ควรส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนา^{๕๔๘} ควรบำรุงขวัญและกำลังใจพระสอนศีลธรรมที่นำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน^{๕๔๙} ควรสนับสนุนการนำความรู้ และคุณธรรมไปเผยแพร่แก่เด็ก ๆ ในโรงเรียนเพื่อให้สามารถบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน^{๕๕๐} ควรยกย่องพระสงฆ์ผู้ทรงศีลและทรงภูมิปัญญาในฐานะแหล่งเรียนรู้เคลื่อนที่^{๕๕๑} ควรส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา^{๕๕๒} พระสงฆ์ทุก ๆ รูป ควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน^{๕๕๓} ควรยกย่องพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นบุคคลที่เฝ้าศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้บริสุทธิ์^{๕๕๔} ควรให้พระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญาแก่เด็ก ๆ ^{๕๕๕} ควรส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้สำหรับการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมตามหลักการของศาสนาพุทธ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่คนในชุมชน^{๕๕๖}

^{๕๔๖} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ (บุญยัง ญาณโรจโน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อจจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔๘} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๔๙} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๐} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาบโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๑} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๒} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๓} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ชตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๔} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๕} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๖} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชน

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชน^{๕๕๗} ควรมีศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน เพื่อรองรับหลากหลายหน่วยงานที่จะเข้าไปส่งเสริมความรู้แก่นักเรียนและชาวบ้าน^{๕๕๘} ควรมีศูนย์การศึกษาชุมชนและให้มีการนำปราชญ์ชาวบ้านไปให้ความรู้แก่ผู้สนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการอาชีพในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ^{๕๕๙} วัดควรร่วมกับพัฒนาการอำเภอได้เข้าไปให้ความรู้เฉพาะด้านแก่เด็กนักเรียนและคนในชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยอาจใช้พื้นที่ของวัดจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ประจำชุมชน^{๕๖๐} การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางอาชีพและวิถีชีวิตของชุมชน^{๕๖๑}

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประจำชุมชนเพื่อรองรับการนำนักเรียนมาศึกษาทำงานด้านอาชีพ^{๕๖๒} การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้อาชีพเสริมประจำชุมชน^{๕๖๓} ควรสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกรรมสำหรับเด็กและคนรุ่นหลัง^{๕๖๔} โรงเรียนควรนำนักเรียนมาศึกษาทำงานวิถีชีวิตชุมชนโดยเน้นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง^{๕๖๕} ควรส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนแก่นักเรียนของโรงเรียนประจำชุมชน^{๕๖๖} วัดควรสนับสนุนงบประมาณและสถานที่สำหรับจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน^{๕๖๗}

---

^{๕๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๘} สัมภาษณ์ นางจันทร์ตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๙} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖๐} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖๑} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖๒} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖๓} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมน์ม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖๔} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖๕} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖๖} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖๗} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- ควรจัดตั้งศูนย์เยาวชนเกษตรกรชุมชนที่วัดประจำชุมชน

ทุกภาคส่วนควรส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน^{๕๖๘} ควรส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนจากชุมชนต่าง ๆ มาดูงานก่อนเห็ด เพาะเห็ด แล้วนำปลุกจริง เพื่อนำผลผลิตเข้าโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน^{๕๖๙} ควรสนับสนุนให้เด็กนักเรียนทั้งกลุ่มในโรงเรียน และนอกโรงเรียน รวมตัวกันในระดับหมู่บ้าน จัดตั้งเป็นกลุ่มเยาวชนเกษตรกรต่อสำนักงานเกษตรอำเภอ และควรมีทุก ๆ หมู่บ้าน^{๕๗๐} ควรจัดตั้งศูนย์เยาวชนเกษตรกรชุมชน โดยอาจขอสนับสนุนสถานที่จากวัด^{๕๗๑}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๒ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๔	๑๑
๒	ควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชน	๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๖, ๑๗, ๑๙, ๒๐, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖	๑๒
๓	ควรจัดตั้งศูนย์เยาวชนเกษตรกรชุมชนที่วัดประจำชุมชน	๑๕, ๑๘, ๒๑, ๒๒	๔

จากตารางที่ ๔.๒๒ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา คือ ควรส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา (ความถี่เท่ากับ ๑๑ รูป/คน) ควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๑๒ รูป/คน) และควรจัดตั้งศูนย์เยาวชนเกษตรกรชุมชนที่วัดประจำชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๔ รูป/คน)

^{๕๖๘} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๖๙} สัมภาษณ์ นายทน สาริสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗๐} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลัมพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗๑} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมตามหลักการของศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม มีดังนี้

๔.๑) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล

- ควรส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด

ควรส่งเสริมด้านสุขอนามัย โดยให้ถือปฏิบัติศีลข้อ ๕ คือ ไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ^{๕๗๒} ควรเน้นการป้องกันยาเสพติดในหมู่บ้าน^{๕๗๓} ส่งเสริมศีลข้อที่ประกันสุขภาพ คือ ศีลข้อ ๕^{๕๗๔} เน้นการป้องกันยาเสพติดสิ่งให้เกิดโทษต่าง ๆ เพื่อสุขภาพและสุขภาวะของคนในชุมชน^{๕๗๕} ศีลข้อ ๕ เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมโดยตรงสำหรับด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม^{๕๗๖} ส่งเสริมการไม่เสพของมีนเมา และสิ่งเสพติดทุกประเภท^{๕๗๗} ส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกเพศทุกวัย เว้นจากของเมาและสารเสพติดอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^{๕๗๘} ทั้งจากภาครัฐ ร่วมกับวัด และโรงเรียน ควรมีการรณรงค์ให้เด็กและเยาวชนงดเว้นการดื่มสุราและไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด^{๕๗๙} ควรส่งเสริมสุขอนามัยในครัวเรือน ระเบียบในการกิน นอน ขับถ่าย^{๕๘๐} ส่งเสริมการปฏิบัติศีลข้อ ๕ เพื่อคุ้มครองสุขภาพ^{๕๘๑} ควรรณรงค์การแก้ปัญหาเสพติดในชุมชน^{๕๘๒} สนับสนุนการประพฤติศีลข้อ ๕ เพื่อส่งเสริมสุขภาพ^{๕๘๓}

^{๕๗๒} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจโน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อจจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗๔} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗๕} สัมภาษณ์ พระครูอริยเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗๖} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗๗} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗๘} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๗๙} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐนพนธ์ ขตปัญโญ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘๐} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุตยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘๑} สัมภาษณ์ นายวิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘๒} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘๓} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมินิ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ควรรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติดในชุมชน^{๕๘๔} ควรส่งเสริมการไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด เพื่อช่วยให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง^{๕๘๕} ควรสนับสนุนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน^{๕๘๖} ควรส่งเสริมการใช้สื่อท้องถิ่นที่ตอบายมุข โดยเน้นการโน้มน้าว ไม่ใช้การบังคับ^{๕๘๗} ควรส่งเสริมการไม่ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์^{๕๘๘} ควรส่งเสริมการไม่ดื่มสุรา เพื่อเป็นการรักษาสุขภาพ และยังรวมถึงการรักษาเงินทองไม่ให้รั่วไหลไปกับสิ่งไม่จำเป็นด้วย^{๕๘๙} ช่วยกันสอดส่องไม่ให้เสพยาเสพติดเข้ามาแพร่ระบาดในชุมชน^{๕๙๐} ควรส่งเสริมการไม่ดื่มสุรา และการไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เพื่อสุขภาพร่างกายที่ดี และไม่ขาดสติก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน^{๕๙๑}

- ควรส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุขชุมชน

ควรส่งเสริมการปฏิบัติงานเชิงรุกสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน^{๕๙๒} ส่งเสริมการดูแลสุขภาพตามมาตรฐานสาธารณสุข^{๕๙๓} ควรส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ^{๕๙๔} ควรให้อสม. ร่วมกับพัฒนาการอำเภอในการแนะนำการรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชน^{๕๙๕} ส่งเสริมการดูแลเรื่องความสะอาด^{๕๙๖} รณรงค์การดูแลสุขภาพของชุมชน^{๕๙๗}

^{๕๘๔} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘๕} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘๖} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘๗} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ถิ่นพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘๘} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๘๙} สัมภาษณ์ นางวิศรุตมา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙๐} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙๑} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙๒} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙๓} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙๔} สัมภาษณ์ นางจันทร์ตน ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙๕} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙๖} สัมภาษณ์ นายทน สาริสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙๗} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๓ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๒๖	๒๐
๒	ควรส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุขชุมชน	๙, ๑๐, ๑๑, ๑๕, ๑๘, ๒๔	๖

จากตารางที่ ๔.๒๓ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล คือ ควรส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด (ความถี่เท่ากับ ๒๐ รูป/คน) และควรส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุขชุมชน (ความถี่เท่ากับ ๖ รูป/คน)

๔.๒) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ

- ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม

ควรสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนตระหนักว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาของทุก ๆ คน^{๕๙๘} คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เพราะเป็นปัญหาร่วมกัน^{๕๙๙} ควรส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการกระทำของตนเอง^{๖๐๐} ควรส่งเสริมให้คนชุมชนพิจารณาปัญหาสุขภาพของชุมชนร่วมกัน^{๖๐๑}

^{๕๙๘} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๕๙๙} สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐๐} สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐๑} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุดยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

รณรงค์ให้ชาวบ้านร่วมกันแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน^{๖๐๒} รณรงค์การแก้ไขปัญหา ด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อมในระดับครอบครัวโดยเริ่มจากการคัดแยกขยะครัวเรือน^{๖๐๓} ควรให้คนใน ชุมชนพิจารณาแก้ปัญหามลพิษทางน้ำร่วมกัน^{๖๐๔} คนในชุมชนควรรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษ ทางอากาศและน้ำเสียจากฟาร์มสุกรอย่างจริงจัง^{๖๐๕} หน่วยงานราชการควรประสานการทำงานด้าน สิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน^{๖๐๖} ทุกฝ่ายควรร่วมกันระดมความคิดในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นเรื่องที่คนทั้งชุมชนได้รับผลกระทบร่วมกัน^{๖๐๗}

ควรร่วมกันพิจารณาหาแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านมลพิษ เช่น ปัญหาฝุ่น ควนจากการเผาตอซังข้าว^{๖๐๘} ควรร่วมมือกันทำความสะอาดถนนภายในหมู่บ้านเป็นประจำ โดยไม่ ต้องรอให้ถึงโอกาสสำคัญ เช่น วันแม่ หรือวันพ่อ เป็นต้น^{๖๐๙} ควรส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนร่วมมือกันทำ ความสะอาดแหล่งน้ำ^{๖๑๐} รณรงค์ให้คัดแยกขยะในครัวเรือน^{๖๑๑} รณรงค์ให้ใช้ระบบการย้อมผ้าแบบไม่ ใส่สารเคมีเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อม^{๖๑๒} เน้นการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยให้คนในชุมชนร่วมกัน พิจารณาและตัดสินใจร่วมกัน^{๖๑๓}

---

^{๖๐๒} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐๓} สัมภาษณ์ นางจันทร์ตน ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐๔} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัด ราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐๕} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐๖} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐๗} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐๘} สัมภาษณ์ นายทน สาริสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๐๙} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑๐} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑๑} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดา บน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑๒} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑๓} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- ควรส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม

ควรส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดในการดูแลสุขภาพชุมชน^{๖๑๔} อสม. โรงพยาบาลตำบล และชาวบ้าน ควรพิจารณาหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนร่วมกัน^{๖๑๕}

- ควรส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน

วัดควรรณรงค์ให้ชาวบ้านมีสติในการเลือกรับประทานอาหาร เป็นการดูแลสุขภาพตนเองไม่ให้เป็นการแคะคนในครอบครัว^{๖๑๖} ควรมีจิตใจมั่นคง ตั้งใจ แน่วแน่ในการทำงาน รวมถึงการดูแลสุขภาพ^{๖๑๗} ควรใช้ชีวิตกิน อยู่ หลับนอนด้วยสติ^{๖๑๘} ควรมีสติในการกิน ระวังระวังเลือกกินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และไม่มีโทษต่อร่างกาย^{๖๑๙} ควรรณรงค์ให้ชาวบ้านฝึกใช้สติหรือใช้สมาธิกับการทำอะไรสักอย่างในชีวิตประจำวัน^{๖๒๐} ควรใช้สติพิจารณาให้รู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดทำแล้วเป็นโทษหรือเป็นผลร้ายต่อร่างกายในภายหลัง^{๖๒๑} ควรทำงานแต่พอดี ทำแต่พอที่กำลังของร่างกายจะรับได้ ไม่หักโหม พอให้มีรายได้เลี้ยงชีวิตและครอบครัวอย่างพอเพียง^{๖๒๒}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

---

^{๖๑๔} สัมภาษณ์ นางวีณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑๕} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑๘} สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๑๙} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒๐} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒๑} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโย, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔.๒๔ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม	๑, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๑, ๒๓, ๒๔, ๒๕	๑๖
๒	ควรส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาวะชุมชนแบบองค์รวม	๒๒, ๒๖	๒
๓	ควรส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน	๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๒๐	๘

จากตารางที่ ๔.๒๔ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ คือ ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม (ความถี่เท่ากับ ๑๖ รูป/คน) ควรส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาวะชุมชนแบบองค์รวม (ความถี่เท่ากับ ๒ รูป/คน) และควรส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน (ความถี่เท่ากับ ๘ รูป/คน)

๔.๓) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา

- ควรส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

ควรส่งเสริมการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยปัญญา^{๒๒๓} ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนจากความรู้ความเข้าใจปัญหาและสภาพได้อย่างสร้างสรรค์^{๒๒๔} ควรส่งเสริมให้ทุก ๆ คนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพราะทุกคนได้รับผลกระทบ จากการกระทำของตนเอง ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัญหาส่วนรวม ฉะนั้น จึงต้องแก้ไขด้วยปัญญา และอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมหรือกระบวนการกลุ่ม นั่นเอง^{๒๒๕}

^{๒๒๓}สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณนิวัตร (บุญยัง ญาณโรจน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๔}สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๕}สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

- ควรส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา

ควรส่งเสริมสุขภาพด้วยการกินอาหารให้ครบ ๕ หมู่ โดยใช้ปัญญาพิจารณาอาหารที่จำเป็นต่อร่างกาย หลีกเลี่ยงสิ่งที่ร่างกายไม่จำเป็น เช่น สุรา^{๖๒๖} ส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา^{๖๒๗} ควรส่งเสริมให้ทุกคนกินให้เป็น คือ กินแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่มีโทษ เช่น เหล้า เบียร์^{๖๒๘} ควรใช้ปัญญาพิจารณาความต้องการของร่างกาย บริโภคอาหารตามความจำเป็นของร่างกาย ไม่ใช่ความต้องการของกิเลส^{๖๒๙} รณรงค์เก็บผักริมรั้วมาทำอาหาร แต่ต้องเป็นรั้วของบ้านตนเองเท่านั้น เพราะมั่นใจได้ว่าปลอดสารพิษ ๑๐๐%^{๖๓๐} ส่งเสริมวินัยในการกิน และใช้ปัญญาในการพิจารณา^{๖๓๑} ส่งเสริมให้ทุกคนกินแต่อาหารสะอาด ถูกสุขลักษณะ เพื่อสุขอนามัยที่ดี^{๖๓๒} ส่งเสริมค่านิยมพอมี พออยู่ พอกิน^{๖๓๓} ควรส่งเสริมโครงการงดเหล้าเข้าพรรษา โดยใช้การรณรงค์ ใช้ชุมชนผลักดันให้เปลี่ยนพฤติกรรม^{๖๓๔} ควรสนับสนุนโครงการงดเหล้าเข้าพรรษา เรียกว่า สร้างแสงสว่างทางปัญญาด้านสุขภาพ^{๖๓๕}

- ควรส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด

ควรระดมอาสาสมัครมาปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมในด้านการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม^{๖๓๖} จัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะตามวิถีพอเพียง^{๖๓๗} ทุกชุมชนควรมีกลุ่มอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อม^{๖๓๘}

^{๖๒๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจารย์), เจ้าคณะอำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒๗} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทร), เจ้าคณะอำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒๘} สัมภาษณ์ พระครูอรรถเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคฺคฺฉนฺโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๒๙} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตบโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓๐} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓๑} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓๒} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปณโย, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓๓} สัมภาษณ์ นายเทียม ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอมะนัง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓๔} สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลิมพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓๕} สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓๖} สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอดงหลวง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓๗} สัมภาษณ์ นายสมปอง จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๓๘} สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมิน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ควรส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยอาจขอใช้สถานที่ของวัด^{๖๓๙} ทุกฝ่ายควรสนับสนุนกิจกรรมของอาสาพัฒนาชุมชน^{๖๔๐} ควรส่งเสริมให้กลุ่มจิตอาสามีส่วนช่วยในการดูแลและตรวจสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกับ อสม.^{๖๔๑} ทุกหมู่บ้านควรจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนที่ได้รับคัดเลือกจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน^{๖๔๒} ควรสร้างรูปแบบของกิจกรรมอาสาเพื่อสังคม เช่น ปันจักรยานเยี่ยมผู้สูงอายุ^{๖๔๓} ควรส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทั้งนี้ อาจขออนุญาตใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้งศูนย์^{๖๔๔}

- ควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้โดยใช้สถานที่ของวัด

ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ต่าง ๆ โดยขอความร่วมมือจากวัดในการใช้สถานที่ทำการ^{๖๔๕} ควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้โดยใช้สถานที่ที่เป็นสาธารณะเป็นสถานที่จัดตั้งศูนย์ หรืออาจขอใช้พื้นที่ของวัดที่อยู่ในชุมชน^{๖๔๖} หน่วยราชการ ชาวบ้าน และพระสงฆ์ ควรร่วมมือกันส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุได้ขยับร่างกาย ไม่นอนติดเตียง เช่น ให้ทำสบู่ ทำน้ายาล้างจาน หรือทำดอกไม้จันทน์ ซึ่งนอกจากจะส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุแล้ว ยังสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุได้อีกทางหนึ่งด้วย^{๖๔๗}

^{๖๓๙} สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔๐} สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔๑} สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔๒} สัมภาษณ์ นางวิศรุตฯ มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔๓} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔๔} สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔๕} สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุธยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔๖} สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔๗} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ “แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา” ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจากประเด็นหลักไว้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๕ สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)	ความถี่ (รูป/คน)
๑	ควรส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม	๑, ๙, ๑๐	๓
๒	ควรส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา	๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๔, ๒๑, ๒๔	๑๐
๓	ควรส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด	๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๒๖	๑๐
๔	ควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้โดยใช้สถานที่ของวัด	๑๑, ๑๓, ๑๗	๓

จากตารางที่ ๔.๒๕ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา คือ ควรส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (ความถี่เท่ากับ ๓ รูป/คน) ควรส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา (ความถี่เท่ากับ ๑๐ รูป/คน) ควรส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด (ความถี่เท่ากับ ๑๐ รูป/คน) ควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้โดยใช้สถานที่ของวัด (ความถี่เท่ากับ ๓ รูป/คน)

สรุปได้ว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๖ รูป/คน เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี มีดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ

๑.๑) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมซื้อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง จำนวน ๑๑ รูป/คน ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาศรัทธาโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข จำนวน ๔ รูป/คน และ (๓) ควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพูดจาไพเราะ และยิ้มแย้มแจ่มใส จำนวน ๑ รูป/คน ตามลำดับ

๑.๒) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ จำนวน ๑๑ รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมกระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มอาชีพในชุมชน จำนวน ๙ รูป/คน และ (๓) ควรส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน จำนวน ๖ รูป/คน ตามลำดับ

๑.๓) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๔ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๑๐ รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพแขนงต่าง ๆ และใช้พื้นที่ของวัดแหล่งทดลองอาชีพ จำนวน ๗ รูป/คน (๓) ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน จำนวน ๕ รูป/คน และ (๔) ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดประจำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของชุมชน จำนวน ๔ รูป/คน ตามลำดับ

๒) ด้านสังคม

๒.๑) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๕ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ จำนวน ๑๒ รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ไม่เบียดเบียนทำร้าย จำนวน ๖ รูป/คน (๓) ควรส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง จำนวน ๔ รูป/คน (๔) ควรส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติผิดในกาม จำนวน ๒ รูป/คน และ (๕) ควรส่งเสริมสุขภาพสังคม จำนวน ๒ รูป/คน ตามลำดับ

๒.๒) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง จำนวน รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคีของคนชุมชน จำนวน ๘ รูป/คน และ (๓) ควรส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท จำนวน ๔ รูป/คน ตามลำดับ

๒.๓) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น จำนวน ๑๖ รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน และ (๓) ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ จำนวน ๓ รูป/คน ตามลำดับ

๓) ด้านการศึกษา

๓.๑) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกโตไปไม่โกงทั้งในและนอกระบบการศึกษา จำนวน ๑๖ รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๘ รูป/คน และ (๓) ควรส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ จำนวน ๒ รูป/คน

๓.๒) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๔ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชน จำนวน ๑๑ รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมาธิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ จำนวน ๙ รูป/คน (๓) ควรส่งเสริมการใช้อุปายสร้างสมาธิให้กับเด็ก จำนวน ๔ รูป/คน และ (๔) ควรส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ จำนวน ๒ รูป/คน

๓.๓) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชน จำนวน ๑๒ รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๑ รูป/คน และ (๓) ควรจัดตั้งศูนย์ยุทธศาสตร์ชุมชนที่วัดประจำชุมชน จำนวน ๔ รูป/คน ตามลำดับ

๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

๔.๑) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๒ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด จำนวน ๒๐ รูป/คน และ (๒) ควรส่งเสริมการดูแลสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุขชุมชน จำนวน ๖ รูป/คน ตามลำดับ

๔.๒) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม จำนวน ๑๖ รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน จำนวน ๘ รูป/คน และ (๓) ควรส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาวะชุมชนแบบองค์รวม จำนวน ๒ รูป/คน ตามลำดับ

๔.๓) แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๔ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ควรส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา จำนวน ๑๐ รูป/คน (๒) ควรส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด จำนวน ๑๐ รูป/คน (๓) ควรส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม จำนวน ๓ รูป/คน และ (๔) ควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ด้วยกิจกรรมเสริมรายได้โดยใช้สถานที่ของวัด จำนวน ๓ รูป/คน ตามลำดับ

๔.๓.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มาเป็นฐานในการสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี โดยผ่านกระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๔ รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้งในเชิงเหตุผล มีรายละเอียด ดังนี้

การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี โดยการนำหลักไตรสิกขา หรือสิกขา ๓ มาใช้ในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเริ่มต้นด้วยศีลสิกขา หรือศีล ซึ่งสอดคล้องกับโอวาทปาติโมกข์ของพระพุทธเจ้า ว่า “สพฺพปาปสฺส อภินิวกฺขลสฺสสุปฺปมฺปทา สจฺจิตฺตปริโยทปนเอตํ พุทธานํ สาสนํ แปลว่า การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การบำเพ็ญแต่ความดี การทำจิตของตนให้ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” ดังกล่าวนี้นี้สรุปใจความว่า “จงเว้นชั่ว ทำดี และทำใจให้บริสุทธิ์” ซึ่งจะเห็นได้ว่า เริ่มต้นที่ศีล หรือความเป็นปกติทางกายและวาจาเป็นสำคัญ ดังกล่าวนี้นี้ มีหลักการแห่งการสงเคราะห์ที่ให้ความสำคัญกับศีลด้วย ได้แก่ หลักสังคหัตถ์ ๔ ประกอบด้วย (๑) ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตน เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้ (๒) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษย์สัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์อีกสี่อย่าง คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ (๓) อตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และ (๔) สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับศีลเป็นอย่างมาก อาทิ ทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น ดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ชัดเจนว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับศีลหรือความเป็นปกติของกายและวาจาเป็นเบื้องต้นในการพัฒนาด้านตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคม^{๒๔๘}

^{๒๔๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปิฎกโกศล (ปราโมทย์ ปโมทิตโต), รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

ศิลป หกพิจารณาในบริบททางเศรษฐกิจ ควรรณรงค์ให้รักษาศิลปอย่างเป็นรูปธรรมตามโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมซื้อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพูดจาไพเราะและยิ้มแย้มแจ่มใสและติดป้ายราคาเพื่อหลีกเลี่ยงการต่อราคาที่น่าไปสู่การทุจริต และยังควรส่งเสริมให้คนในชุมชนไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขต่าง ๆ ที่อาจนำไปสู่การสูญเสียทรัพย์สินที่หามาได้โดยสุจริต สำหรับบริบททางสังคม จำเป็นต้องรณรงค์การรักษาศิลให้ครอบคลุมทั้ง ๕ ข้อ เพื่อให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันโดยสันติ ไม่เบียดเบียนทำร้าย ไม่ทุจริตฉ้อโกง ไม่มีการล่วงเกินหรือประทุพติผิดในกาม ไม่มีการไม่หลอกลวง และยังต้องมีการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนเพื่อหลีกเลี่ยงโรคติดต่อร้ายแรงต่าง ๆ ด้วย สำหรับบริบททางการศึกษา ควรสนับสนุนกิจกรรมโรงเรียนรักษาศิล ๕ ซึ่งอาจใช้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นสื่อบุคคลหรือเป็นสื่อกลาง สำหรับบริบททางสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมให้รณรงค์การรักษาศิลข้อที่ ๕ คือ งดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดทุกประเภทเพื่อสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน

สมาธิ หกพิจารณาในบริบททางเศรษฐกิจ ควรส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน ให้ทุกคนทำงานด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ เพื่อผลสำเร็จของงาน ประการสำคัญคือ หากเป็นงานที่ทำร่วมกันต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย สำหรับบริบททางสังคม ควรส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ให้เป็นปกติ ให้มีสติ หลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในทุกกรณี และอาจสร้างกิจกรรมของชุมชนให้ทุก ๆ คนได้ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อหล่อหลอมความสามัคคีสำหรับบริบททางการศึกษา จำเป็นต้องมีการสอนวิธีสร้างสมาธิกับเด็กนักเรียน ซึ่งอาจใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยสร้างสมาธิให้กับนักเรียน เพื่อเป็นการฝึกให้เด็ก ๆ มีจิตจดจ่อกับสิ่งที่ทำ และรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ สำหรับบริบททางสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักใช้สติพิจารณาปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสุขภาวะของชุมชนแบบองค์รวม

ปัญญา หกพิจารณาในบริบททางเศรษฐกิจ ควรสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น แหล่งเรียนรู้อาชีพ หรือแหล่งเรียนรู้สัมมาชีพตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ สำหรับบริบททางสังคม ควรสนับสนุนให้ความเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ตลอดจนเป็นแหล่งเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างสันติสุขให้แก่สังคม สำหรับบริบททางการศึกษา ควรสนับสนุนให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน และให้พระสงฆ์ใช้โอกาสนี้ในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและสังคม สำหรับบริบททางสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ควรส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญาและการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ทั้งนี้ ควรสนับสนุนให้มีการใช้พื้นที่ของวัดในการประชุมร่วมกันของทุกฝ่ายด้วย ^{๒๔๙}

การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ควรเน้นที่การปฏิบัติหรือเน้นที่ภาคปฏิบัติ การมีใช้เน้นรูปแบบ ซึ่งโดยแท้จริงในทางปฏิบัติควรมีเครือข่ายในการทำงานร่วมกันระหว่างวัด บ้าน

^{๒๔๙} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, ดร., กรรมการบริหารวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

และชุมชน ดังนั้น ทุก ๆ กิจกรรมควรมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษา ซึ่งอาจเป็นหนึ่งในคณะกรรมการดำเนินงาน หรือคณะกรรมการชุมชน รวมกันถอดบทเรียนของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ภาย-วาจา เสริมสมาธิ และสร้างปัญญา ตามลำดับ^{๒๕๐}

การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นนั้น เมื่อพิจารณาการสร้างแหล่งเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ โดยใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ หรือเป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ นั้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับข้อจำกัดของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีฐานะเป็น “เขต อภัยทาน” ดังนั้น กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ หรือการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้อาชีพต่าง ๆ ที่ขัดต่อ ศีลธรรมอันดีงาม จึงไม่สามารถกระทำได้ ดังกล่าวนี้อาจพิจารณาเป็นรายประเด็น เช่น การจัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้อาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกข้าว ทำสวน ทำไร่ ฯลฯ ซึ่งไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดีงาม ก็สามารถทำได้ แต่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้อาชีพปศุสัตว์หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ ต้อง พิจารณาให้ดี หากมีความเกี่ยวข้องกับการทำลายชีวิตสัตว์ ก็ถือว่าขัดต่อหลักศีลธรรมอันดีงาม ก็ไม่ สามารถทำได้ นั่นเอง^{๒๕๑}

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับศีลเป็นเบื้องต้นหรือเป็นด้านแรกของการพัฒนามนุษย์ โดยในทางพระพุทธศาสนามีทัศนะว่า การพัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนาอย่างอื่น ๆ เช่น พัฒนาวัตถุ พัฒนาสภาพแวดล้อม เป็นต้น เรียกว่า พัฒนา ดังที่มีหลักธรรมะที่เรียกว่า ภาวนา ๔ ประการด้วย (๑) กายภาวนา คือ พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ด้วยดี ไม่ให้เกิดโทษ และคงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (๒) สีลภาวนา คือ พัฒนาความ ประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้รู้จักการตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน เพื่อการอยู่กันได้ดีและ เกื้อกูลแก่กัน (๓) จิตภาวนา คือ การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วย คุณธรรม และ (๔) ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลาย ตามสภาวะการที่เป็นจริงในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง^{๒๕๒}

การพิจารณาจัดทำแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน หรือที่ภาษา อังกฤษเรียกว่า Community Development เป็นการพิจารณาบริบทของชุมชนทั้ง ๔ ตามหลัก วิชาการทั่วไป ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม โดยนำเอาหลักพุทธ ธรรม ที่เรียกว่า ไตรสิกขา หรือสิกขา ๓ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา มาบูรณาการให้เหมาะสมกับ สภาพของชุมชนนั้น ๆ ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับบริบทที่แท้จริงของชุมชน เช่น หาก พิจารณาในบริบททางเศรษฐกิจ ต้องบูรณาการว่าจะนำศีลไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้ อย่างไร และในด้านสมาธิ ด้านปัญญาด้วยเช่นกัน^{๒๕๓}

^{๒๕๐} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก วัดโชติทายการาม จังหวัดราชบุรี, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕๑} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทนต์, ดร., รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัย สงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕๒} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ธิตวุฒิ หมั่นมี, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕๓} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.บุษกร วัฒนบุตร, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

หมู่บ้านชุมชนดีเด่นยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ในหลวงรัชกาลที่ ๙ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยมีจุดเน้นที่แนวคิดหลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข โดยที่ ๓ ห่วง คือ ทางสายกลาง ประกอบไปด้วย ห่วงที่ ๑ คือ พอประมาณ หมายถึง พอประมาณในทุกอย่าง ความพอดีไม่มากหรือน้อยจนเกินไปโดยไม่ต้องไม่เบียดเบียนตนเอง หรือผู้อื่นให้เดือดร้อน ห่วงที่ ๒ คือ มีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ และห่วงที่ ๓ คือ มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล สำหรับ ๒ เงื่อนไขตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ได้แก่ เงื่อนไขที่ ๑ เงื่อนไขความรู้ คือ มีความรอบรู้เกี่ยวกับ วิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติ คุณธรรมประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต และเงื่อนไขที่ ๒ เงื่อนไขคุณธรรม คือ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต^{๒๕๔}

หมู่บ้านชุมชนดีเด่น มีทุนทางสังคมซึ่งเป็นข้อได้เปรียบในการพัฒนาชุมชน คือ ความสามัคคี มีศูนย์กลางเรียนรู้ต่าง ๆ หรือศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ศูนย์การเรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก ฯลฯ และมีศูนย์ประสานงานกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน และที่สำคัญคือ มีผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนเป็นตัวจักรสำคัญในการประสานความร่วมมือของฝ่ายต่าง ๆ โดยที่ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนนั้น เป็นบุคคลที่อาสาพัฒนาชุมชนที่ได้รับคัดเลือกจากเวทีประชาคมอาสาพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้ปฏิบัติงานอาสาสมัครในฐานะผู้นำของอาสาพัฒนาชุมชนในตำบล เรียกในชื่อย่อว่า ผู้นำอช.^{๒๕๕} ชุมชนดีเด่น มีการรวมตัวกันของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ เทคนิค และความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพร่วมกัน ไม่เน้นการแข่งขันกันเอง แต่เน้นการแข่งขันกับกลไกของตลาด อาทิเช่น กลุ่มอาชีพมะพร้าว น้ำหอม กลุ่มอาชีพข้าวทอดกระเทียมหอม เป็นต้น โดยการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ นี้ เน้นความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นหัวใจสำคัญ^{๒๕๖}

^{๒๕๔} สทนากลุ่มเฉพาะ นางนวนนิตย์ สังข์กระเสร์, พัฒนาการอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕๕} สทนากลุ่มเฉพาะ นายสุเทพ สุริยะพันธพงษ์, กำนันตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕๖} สทนากลุ่มเฉพาะ นายศิริพงษ์ ทิพย์เนตร, หัวหน้ากลุ่มอาชีพมะพร้าว น้ำหอม ชุมชนตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย ๖๕๗

ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” พบว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เมื่อพิจารณาตามรายด้านของการวิจัย คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียด ดังนี้

ก. เศรษฐกิจ

ด้านเศรษฐกิจ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ภาคครัวเรือน สินค้า และบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ ซึ่งมีแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑) ศิล

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล หรือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ เป็นการพัฒนาคูณภาพทางความประพฤติ มีดังนี้

๑.๑) การส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมซื่อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง

ในด้านเศรษฐกิจนี้ การส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมซื่อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนถือปฏิบัติเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๒ “เว้นจากการทุจริต ฉ้อโกง” หรือเว้นจากการถือเอาพัสดุที่เจ้าของไม่ได้อนุญาต ถือเป็นหลักประกันทรัพย์สิน หรือเครื่องประกันทรัพย์สิน เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในชุมชนที่มั่นคง

“การส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมซื่อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง” นี้ เป็นการทำประกันทรัพย์สินให้ชุมชน ด้วยการไม่ลักทรัพย์ ไม่ยกยอก ไม่คดโกง ไม่นำเอาของผู้อื่นที่เขาไม่อนุญาตมาเป็นของตน ฯลฯ ดังกล่าวนี้นี้ ทุก ๆ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการคุ้มครองทรัพย์สิน ทำให้ทรัพย์สินของทุกคนในชุมชนปลอดภัย ไม่สูญหาย ไม่เสียหาย อันเนื่องจากการคดโกง การลักขโมย หรือการโจรกรรมกันเองภายในชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในชุมชนที่มั่นคง

๑.๒) การส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพูดจาไพเราะและยิ้มแย้มแจ่มใส

ในด้านเศรษฐกิจนี้ การส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพูดจาไพเราะและยิ้มแย้มแจ่มใส คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนถือปฏิบัติเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๔ “เว้นจากการหลอกลวง กล่าวเท็จ” ซึ่งลงรายละเอียดไปในระดับวาจาสุจริต ได้แก่ การประพฤติดุขด้วยวาจา โดยละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริง เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ รวมถึง ละเว้นจากการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย โดยให้พูดจาด้วยคำสุภาพ ไพเราะ นุ่มนวล ชวนฟัง นอกจากนี้ ยังรวมไปถึง ละเว้นการพูดส่อเสียด ยุยง สร้างความแตกแยก โดยให้พูดแต่คำที่ส่งเสริมสามัคคี และยังรวมไปถึง ละเว้นจากการพูดเหลวไหลเพ้อเจ้อ โดยให้พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ และถูกกาลเทศะ เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในชุมชนที่มั่นคง

“การส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพุดจาไฟเราะและยัมแย้มแจ่มใส” นี้เป็นการทำประกันคุณภาพการค้าและบริการของผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการต่าง ๆ ด้วยวิธีสุจริต ได้แก่ พุดจาด้วยคำสุภาพ ไฟเราะ นุ่มนวลชวนฟัง ดังกล่าวนี้นี้ ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการต่าง ๆ ย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการรับประกันคุณภาพการค้าและบริการ จากความประทับใจของลูกค้าหรือผู้รับบริการ

๑.๓ การส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาทรีพีโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข

ในด้านเศรษฐกิจนี้ การส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาทรีพีโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทั้งหลาย คือ การเป็นนักเลงผู้หญิง นักเลงสุรา นักเลงการพนัน และการคบคนชั่วเป็นมิตร ซึ่งล้วนเป็นหนทางนำไปสู่การร่วงโรยของตรีพีสิน และการสูญเสียตรีพีสิน เพื่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในชุมชนที่มั่นคง

“การส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาทรีพีโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข” นี้ เป็นการทำประกันตรีพีสินให้ชุมชน ด้วยอารักขสัมปทา ได้แก่ การไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข เพื่อระวังรักษาทรีพีที่หามาโดยชอบธรรม ไม่ให้ร่วงโรย ไม่ให้มีอันตรายในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ ผู้ถือหลักประกัน ย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ คือ ได้รับการคุ้มครองตรีพีสินที่หามาได้ ให้คงอยู่โดยปลอดภัย ไม่ร่วงโรยหรือสูญเสียไปกับสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต

๒) สมาธิ

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ หรือการสร้างความสะดวกทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ ตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีดังนี้

๒.๑) การส่งเสริมการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ

ในด้านเศรษฐกิจนี้ การส่งเสริมการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตใจแน่วแน่ มุ่งมั่น ตั้งใจในการทำงาน เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำหน้าที่การงานด้วยความเพียรพยายาม อุตุน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายของการงานหรือกิจการนั้น ๆ ทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เกษตรกรรม อุตสาหกรรมภาคครัวเรือน สินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพทุกประเภท

การทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ ความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานให้สำเร็จ การปรับปรุงและพัฒนาการทำงานด้วยตนเอง ความอุตุนและไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน และความพยายามแก้ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเพื่อให้งานบรรลุสำเร็จตามเป้าหมาย

๒.๒) การส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน

ในด้านเศรษฐกิจนี้ การส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีสมาธิจดจ่ออยู่กับงานที่ทำ ฝึกความตั้งใจแน่วแน่อยู่ในงานนั้น ๆ เพียงอย่างเดียว ทำงานใด ๆ ก็ให้จิตแน่วแน่อยู่ในงานนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความพลาดพลั้งหรือความผิดพลาดจากการปล่อยใจให้เหม่อลอย เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายของการงานหรือกิจการนั้น ๆ ทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เกษตรกรรม อุตสาหกรรมภาคครัวเรือน สินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพทุกประเภท

การสร้างสมาธิในการทำงาน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ การกำหนดจิตให้จดจ่อแน่วแน่นอยู่กับงานที่กำลังทำ การฝึกคิดให้เป็นระบบ การคิดไปที่ละเรื่องเฉพาะที่จำเป็น การฝึกทำงานตามลำดับความสำคัญ และความไม่เหม่อลอยหรือว่างเหวหาชวนอน

๒.๓) การส่งเสริมกระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มอาชีพในชุมชน

ในด้านเศรษฐกิจนี้ การส่งเสริมกระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มอาชีพในชุมชน คือ การส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพในชุมชนได้ร่วมกันคิด พิจารณา ไตร่ตรอง และตัดสินใจร่วมกันในการดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มอาชีพนั้น เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายของการทำงานหรือกิจการนั้น ๆ ทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เกษตรกรรม อุตสาหกรรมภาคครัวเรือน สินค้า และบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพ

กระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มอาชีพในชุมชน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ การร่วมกันรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การร่วมกันแสดงความคิดเห็น การร่วมกันรับฟังความคิดเห็น การร่วมกันระดมสมอง การร่วมกันตัดสินใจ และการร่วมกันพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม

๓) ปัญหา

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา หรือการมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ มีดังนี้

๓.๑) การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของชุมชน

ในด้านเศรษฐกิจนี้ การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของชุมชน คือ การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคม คือ การมีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชน และมีพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีทางความประพฤติเกี่ยวกับการใช้ชีวิตตามหลักความมกน้อย สันโดษ พออยู่ พอกิน

การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของชุมชน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดประจำชุมชนนั้น และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

๓.๒) การส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามและใช้พื้นที่ของวัดแหล่งทดลองอาชีพ

ในด้านเศรษฐกิจนี้ การส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามและใช้พื้นที่ของวัดแหล่งทดลองอาชีพ คือ การสร้างแหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ เป็นสาธารณประโยชน์ อาทิเช่น ศูนย์การเรียนรู้การปลูกพืชใช้น้ำน้อย ศูนย์การเรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก ศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นต้น ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพแขนงต่าง ๆ และเป็นแหล่งทดลองอาชีพในชุมชนนั้น ๆ

การส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ และใช้พื้นที่ของวัดแหล่งทดลอง มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีศูนย์การเรียนรู้อาชีพต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดประจำชุมชนนั้น และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

๓.๓) การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน

ในด้านเศรษฐกิจนี้ การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน คือ การจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนความรู้ และการต่อรองทางการค้า อาทิเช่น กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทำนา กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเย็บปักถักร้อย กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพจักสาน เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพหรือชมรมผู้ประกอบการอาชีพแขนงต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งเกิดมาจากการประชุมประชาคม

การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีสำนักงานกลุ่มอาชีพหรือชมรมผู้ประกอบการอาชีพนั้น ๆ ตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดประจำชุมชน และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของกลุ่มอาชีพแก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อให้นำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

๓.๔) การส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริตที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อประโยชน์ในการประกอบสัมมาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

การส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีแหล่งให้บริการข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสัมมาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และมีวิทยากรซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้สัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อให้นำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

ข. ด้านสังคม

ด้านสังคม คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการปฏิบัติตน วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน ซึ่งมีแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑) ศิล

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล หรือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัวยุติธรรม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ เป็นการพัฒนาคุณภาพทางความประพฤติ มีดังนี้

๑.๑) การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติไม่เบียดเบียนทำร้าย

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติไม่เบียดเบียนทำร้าย คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนถือปฏิบัติเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๑ “เว้นจากการมุ่งทำร้ายทำลายผู้อื่น” หรือเว้นจากการประทุษร้าย เบียดเบียนแก่ชีวิตและร่างกาย ซึ่งถือเป็นการประกันชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนด้วยความสามัคคี

“การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติไม่เบียดเบียนทำร้าย” นี้ เป็นการทำประกันคุณภาพการอยู่ร่วมกันโดยสันติของคนในชุมชน ด้วยการไม่เบียดเบียนทำร้าย ได้แก่ การไม่เบียดเบียนชีวิตและร่างกาย ไม่ประทุษร้ายกัน ดังกล่าวนี้นี้ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการรับประกันคุณภาพการอยู่ร่วมกันโดยสันติ จากการอยู่ร่วมกันโดยไม่ก่อเวรไม่มีภัย ให้สังคมอยู่อย่างสงบสุขได้ด้วยความสามัคคี ไม่ทำร้ายหรือเบียดเบียนกันเองภายในชุมชน

๑.๒) การส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนถือปฏิบัติเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๒ “เว้นจากการทุจริตฉ้อโกง” โดยการสร้างค่านิยมสุจริต ละเว้นพฤติกรรมทุจริตเพื่อผลประโยชน์ของตนเองที่ได้มาจากการไม่ซื่อตรง ขาดความซื่อสัตย์ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันภัยจากการทุจริตในสังคม และให้ความสำคัญกับประโยชน์ของส่วนร่วม ถือเป็นหลักประกันสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนด้วยความสามัคคี

“การส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง” นี้ เป็นการทำประกันคุณภาพการอยู่ร่วมกันโดยสันติของคนในชุมชน ด้วยการไม่ทุจริตฉ้อโกง การสร้างนิสัยความซื่อสัตย์สุจริตให้เป็นหน้าที่พลเมือง ดังกล่าวนี้นี้ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการคุ้มครองทรัพย์สิน ทำให้ทรัพย์สินของทุกคนในชุมชนปลอดภัย อันเนื่องมาจากชุมชนปราศจากการทุจริต ฉ้อโกง

๑.๓) การส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติดินในกาม

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติดินในกาม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนถือปฏิบัติเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๓ “เว้นจากการประพฤติดินในกาม” โดยละเว้นพฤติกรรมล่วงละเมิดครอบครัว ไม่ล่วงละเมิดบุตร ธิดา ภรรยา หรือสามีผู้อื่น เป็นการสร้างความไว้วางใจกันระหว่างคนในสังคม และสร้างความมั่นใจให้แก่คนในครอบครัว ถือเป็นหลักประกันสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนด้วยความสามัคคี

“การส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติดินในกาม” นี้ เป็นการทำประกันคุณภาพการอยู่ร่วมกันโดยสันติของคนในชุมชน ด้วยการไม่ล่วงละเมิดบุตร ธิดา ภรรยา หรือสามีผู้อื่น ดังกล่าวนี้นี้ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการคุ้มครองครอบครัว อันเนื่องจาก ครอบครัวอบอุ่น อยู่กันร่มเย็นเป็นสุขด้วยความไว้วางใจกัน

๑.๔) การส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนถือปฏิบัติเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๔ “เว้นจากการหลอกลวงกล่าวเท็จ” ซึ่งลงรายละเอียดไปในระดับจิตสุจริต ได้แก่ การประพฤติดชอบด้วยวาจา เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดส่อเสียด และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ โดยให้พูดแต่ความจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ และถูกกาลเทศะ ซึ่งถือเป็นหลักประกันสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนด้วยความสามัคคี

“การส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ” นี้ เป็นการทำประกันสังคม ด้วยการไม่โกหกกัน ไม่หลอกลวงกัน ไม่เสียดสีกัน ฯลฯ ดังกล่าวนี้นี้ ทุก ๆ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการคุ้มครองทางสังคม อันเนื่องมาจากปราศจากการหลอกลวงกัน ไม่ผิดสัญญากัน ไม่ทำร้ายจิตใจกันด้วยคำพูด

๑.๕) การส่งเสริมสุขภาพสังคม

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมสุขภาพสังคม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนถือปฏิบัติเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๕ “เว้นจากการดื่มสุรา ของมีเนมา และการเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดให้โทษ” โดยละเว้นพฤติกรรมที่นำไปสู่การขาดสติ ทำให้คนในชุมชนเกิดความหวาดระแวง ถือเป็นหลักประกันสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนด้วยความสามัคคี

“การส่งเสริมสุขภาพสังคม” นี้ เป็นการทำประกันคุณภาพการอยู่ร่วมกันโดยสันติของคนในชุมชน ด้วยการไม่ดื่มสุราและของมีเนมา หรือยาเสพติดทุกประเภท ที่ทำให้ขาดสติ ดังกล่าวนี้ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยจากพฤติกรรมที่ขาดสติ รวมไปถึงโรคร้ายที่มาจากพฤติกรรมเสี่ยงของคนในชุมชน เช่น โรคเอดส์จากการใช้เข็มฉีดยาร่วมกับผู้ที่ติดเชื้อ เป็นต้น

๒) สมานธิ

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมานธิ หรือการสร้าง ความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ ตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีดังนี้

๒.๑) การส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคีของคนชุมชน

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคีของคนชุมชน คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ร่วมกันคิด พิจารณา ไตร่ตรอง และตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดให้มีประเพณีของชุมชน หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมประจำชุมชน เป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมความสามัคคีของคนในชุมชน โดยให้มีการปะทะสังสรรค์กันทางสังคม จนปรากฏเป็นรูปแบบกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะ แตกต่างไปจากชุมชนหมู่บ้าน หรือเมืองในท้องถิ่นอื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสันติและสามัคคีในชุมชน

การส่งเสริมให้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคีของคนชุมชน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ การมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีประจำชุมชน คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีประจำชุมชนด้วยความสมัครใจ และการพัฒนาความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชนโดยอาศัยกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีประจำชุมชนนั้น

๒.๒) การส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนควบคุมสติของตนเองในทุกอิริยาบถในชีวิตประจำวัน และร่วมกันในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนด้วยความมีสติ ไม่ตั้งอยู่บนความประมาทที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบหรืออันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นอันเนื่องมาจากการกระทำนั้น เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสันติและสามัคคีในชุมชน

การส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ การมีนโยบายในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลต่อชุมชนและสังคม การมีแนวทางในการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทจนเป็นเหตุให้คนอื่นเดือดร้อน และระเบียบปฏิบัติในการดำเนินชีวิตซึ่งหลีกเลี่ยงการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชนและสังคมนั้น

๒.๓) การส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมหรือในคราวพบปะพูดคุยกันเป็นหมู่คณะ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง โดยการฝึกความสามารถในการควบคุมอารมณ์ มีสมาธิ และมีจิตใจตั้งมั่น มีอารมณ์ที่สงบ ควบคุมสติไม่ให้เกิดการโต้เถียงกันด้วยอารมณ์ เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นตั้งแต่แรก เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสันติและสามัคคีในชุมชน

การส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ การควบคุมลมหายใจเพื่อให้ร่างกายผลิตออกซิเจนให้รู้สึกผ่อนคลาย และการทบทวนทางเลือกในการแก้ไขสถานการณ์ไม่ให้เสียการควบคุมทางอารมณ์

๓) ปัญญา

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา หรือการมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ มีดังนี้

๓.๑) การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ คือ การสร้างแหล่งเรียนรู้สังคมสันติสุข โดยนำสังคมสงฆ์มาเป็นต้นแบบของการอยู่ร่วมกันโดยสันติแก่คนในชุมชนและสังคม โดยอาศัยทุนทางสังคม คือ การมีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชน และมีพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีของการอยู่ร่วมกันโดยสันติของคนต่างชั้นวรรณะ

การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีศูนย์การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยมีต้องใช้กฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองมาบังคับใช้ และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติแก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อให้นำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

๓.๒) การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น คือ การสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน โดยอาศัยทุนทางสังคม คือ การมีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชน และมีพระสงฆ์เป็นผู้นำจิตวิญญาณ และเป็นผู้นำในการประกอบพิธีต่าง ๆ เนื่องด้วยประเพณีหรือวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา

การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีศูนย์การเรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดประจำชุมชน และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นแก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อให้นำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

๓.๓) การส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม

ในด้านสังคมนี้ การส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม โดยอาศัยทุนทางสังคม คือ การมีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชน และวัดเป็นองค์กรสาธารณะกุศลที่ดำเนินงานเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยไม่หวังผลกำไร

การส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดประจำชุมชน รวมถึงมีการดำเนินงานของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อให้นำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

ค. ด้านการศึกษา

ด้านการศึกษา คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งครอบคลุมการเล่าเรียน ฝึกฝน อบรม ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐ และการศึกษานอกระบบ ซึ่งมีแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑) ศีล

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล หรือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัวยุติธรรม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ เป็นการพัฒนาคุณภาพทางความประพฤติ มีดังนี้

๑.๑) การส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกโตไปไม่โกงทั้งในและนอกระบบการศึกษา

ในด้านการศึกษานี้ การส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกโตไปไม่โกงทั้งในและนอกระบบการศึกษา คือ การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาของรัฐบาลและการศึกษานอกระบบถือปฏิบัติเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๒ “เว้นจากการทุจริต ฉ้อโกง” โดยเริ่มตั้งแต่เด็กและเยาวชน ด้วยการปลูกฝังให้ไม่คดโกง ไม่ทุจริตในการเรียน ตรงไปตรงมา ทำตัวเป็นที่น่าเชื่อถือ ซึ่งถือเป็นหลักประกันทางการศึกษา เพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ที่พึงประสงค์

“การส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกโตไปไม่โกงทั้งในและนอกระบบการศึกษา” นี้ เป็นการรับประกันคุณภาพทางการศึกษาที่มุ่งผลผลิตทางการศึกษา คือ ให้ได้มาซึ่งบุคคลที่มีคุณภาพ ยึดมั่นในความสัตย์จริงและในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม มีความซื่อตรง และมีเจตนาที่บริสุทธิ์ ปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นโดยชอบ ไม่คดโกง ดังกล่าวนี้ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการรับประกันคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา จากการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต และการต่อต้านการทุจริตแก่เด็กและเยาวชน

๑.๒) การส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕

ในด้านการศึกษานี้ การส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ คือ การส่งเสริมให้มีการดำเนินงานในภาคปฏิบัติแก่เด็กและเยาวชนทั้งในระบบการศึกษาของรัฐบาลและการศึกษานอกระบบถือปฏิบัติเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๑-๕ “เว้นจากการทำร้ายทำลายผู้อื่น เว้นจากการทุจริตฉ้อโกง เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการหลอกลวงกล่าวเท็จ และเว้นจากการดื่มของมึนเมาหรือเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด” โดยให้ผู้เรียนได้รักษาศีล ๕ เป็นนิตย ซึ่งถือเป็นหลักประกันทางการศึกษา เพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ที่พึงประสงค์

“การส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕” นี้ เป็นการรับประกันคุณภาพทางการศึกษาที่มุ่งผลผลิตทางการศึกษา คือ ให้ได้มาซึ่งบุคคลที่มีคุณภาพ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ประพฤติสุจริตทั้งทางกายและทางวาจา ดังกล่าวนี้ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการรับประกันคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา จากการส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมความดีต่าง ๆ ที่ถูกออกแบบอย่างเหมาะสมกับเด็กและเยาวชนและบริบทของแต่ละสถานศึกษา

๑.๓) การส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ในด้านการศึกษานี้ การส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ การส่งเสริมการพัฒนาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนโดยใช้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบทางความประพฤติที่ดีงาม มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นแบบอย่างทางปฏิบัติโดยเคร่งครัดในศีลข้อที่ ๑-๕ “เว้นจากการทำร้ายทำลายผู้อื่น เว้นจากการทุจริตฉ้อโกง เว้นจากการประพฤติดินในกาม เว้นจากการหลอกลวงกล่าวเท็จ และเว้นจากการดื่มของมึนเมาหรือเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด” ซึ่งถือเป็นหลักประกันทางการศึกษา เพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ที่พึงประสงค์

“การส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” นี้ เป็นการรับประกันคุณภาพทางการศึกษาที่มุ่งผลผลิตทางการศึกษา คือ ให้ได้มาซึ่งบุคคลที่มีคุณภาพ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ประพฤติสุจริตทั้งทางกายและทางวาจา ดังกล่าวนี้ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการรับประกันคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา จากการส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้วยการสร้างแบบอย่างทางการปฏิบัติตนที่ดีแก่เด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีบุคคลต้นแบบทางความประพฤติที่พึงประสงค์

๒) สมานิ

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมานิ หรือการสร้าง ความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ ตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีดังนี้

๒.๑) การส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมานิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ

ในด้านการศึกษานี้ การส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมานิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ คือ แนวทางการอบรมให้เด็กและเยาวชนทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐ และการศึกษานอกระบบ สามารถสร้างสมานิในการเรียนหรือมีจิตใจจดจ่อในสิ่งที่กำลังเรียนรู้ มีความสงบจากภายในจิตใจ เพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ที่พึงประสงค์

การส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมานิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ การมีกิจกรรมฝึกสมานิเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ การจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการสร้างสมานิทางการเรียนรู้ และการฝึกให้เด็กนักเรียนสามารถรับมือกับสถานการณ์ความเครียด ความกลัว ความกดดัน และความวิตกในชีวิตประจำวัน

๒.๒) การส่งเสริมการใช้อุปนิสัยสร้างสมาธิให้กับเด็ก

ในด้านการศึกษานี้ การส่งเสริมการใช้อุปนิสัยสร้างสมาธิให้กับเด็ก คือ กลวิธีในการอบรมสมาธิทางการเรียนรู้ให้กับเด็กสมาธิสั้น (Attention Deficit Hyperactivity Disorder : ADHD) ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐและการศึกษานอกระบบ ซึ่งมีปัญหาสมาธิสั้น อยู่นิ่ง และ หุนหันพลันแล่น เพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ที่พึงประสงค์

การส่งเสริมการใช้อุปนิสัยสร้างสมาธิให้กับเด็ก มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีการใช้อุปนิสัยฝึกฝนให้เด็กควบคุมตนเองโดยการจัดกิจวัตรประจำวันให้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอตามเวลาที่กำหนดไว้ และมีการปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน โดยสิ่งแวดล้อมต้องไม่กระตุ้นเด็กมากเกินไป เพื่อไม่ให้เด็กวอกแวก หรือเปลี่ยนความสนใจง่าย

๒.๓) การส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ

ในด้านการศึกษานี้ การส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ คือ แนวทางการสร้างทักษะให้เด็กทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐและการศึกษานอกระบบ มีการยับยั้งชั่งใจ คิดพิจารณา ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ เพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ที่พึงประสงค์

การส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีรูปแบบการฝึกทักษะมุ่งเป้าหมาย (ความสามารถในการพากเพียรมุ่งสู่เป้าหมายด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ พร้อมฝ่าฟันให้สำเร็จ) มีรูปแบบการฝึกทักษะใส่ใจจดจ่อ (ความสามารถในการใส่ใจจดจ่อ มุ่งความสนใจอยู่กับสิ่งที่ทำอย่าง ต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่ง) และมีรูปแบบการฝึกทักษะการริเริ่มและลงมือทำ (ความสามารถในการริเริ่มและลงมือทำตามความคิด ไม่กลัวความล้มเหลว)

๒.๔) การส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชน

ในด้านการศึกษานี้ การส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชน คือ การส่งเสริมการเรียนรู้จากปัจจัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมากกว่าเรียนในห้องเรียน เน้นให้เด็กและเยาวชนทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐและการศึกษานอกระบบ เรียนรู้วิถีชุมชนเป็นสำคัญ จากการลงมือปฏิบัติงานร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน เพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ที่พึงประสงค์

การส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีรูปแบบวิถีชีวิตชุมชนที่ชัดเจนสำหรับการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน การมีกิจกรรมภาคปฏิบัติของเด็กและเยาวชนร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน และมีการประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมภาคปฏิบัติของเด็กและเยาวชนร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนา

๓) ปัญหา

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา หรือการมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ มีดังนี้

๓.๑) การส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา

ในด้านการศึกษานี้ การส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา คือ การดำเนินการยกย่องเชิดชูพระสงฆ์ผู้ทรงศีล ทรงภูมิปัญญา และปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในชุมชน ในฐานะแหล่งเรียนรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับหลักการแนวทาง และวิธีพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างแสงสว่างทางปัญญา

การส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีการประกาศเกียรติคุณเพื่อยกย่องพระสงฆ์ผู้ทรงศีลและทรงภูมิปัญญาในฐานะแหล่งเรียนรู้เคลื่อนที่

๓.๒) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม

ในด้านการศึกษานี้ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม คือ การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยอาศัยทุนทางสังคม คือ การมีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชน และพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดกระทั่งตาย

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดประจำชุมชน และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อให้นำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

๓.๓) การจัดตั้งศูนย์ยุวเกษตรกรชุมชนที่วัดประจำชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม

ในด้านการศึกษานี้ การจัดตั้งศูนย์ยุวเกษตรกรชุมชนที่วัดประจำชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม คือ การสร้างศูนย์ยุวเกษตรกรชุมชน รองรับารรวมตัวของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านที่ขอจดทะเบียนเป็นยุวเกษตรกรต่อสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยอาศัยทุนทางสังคม คือ การมีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชน และวัดเป็นองค์กรสาธารณกุศลที่ดำเนินงานเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยไม่หวังผลกำไร

การจัดตั้งศูนย์ยุวเกษตรกรชุมชนที่วัดประจำชุมชน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีศูนย์ยุวเกษตรกรชุมชนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดประจำชุมชน รวมถึงมีการดำเนินงานของกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อให้นำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

ง. ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมสุขภาวะทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ซึ่งมีแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑) ศิล

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้าน สุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศิลป หรือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัวยั่งยืน และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ เป็นการพัฒนาคุณภาพทาง ความประพฤติ มีดังนี้

๑.๑) การส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด

ในด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมนี้ การส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนถือปฏิบัติเคร่งครัดในศิลปข้อที่ ๕ “เว้นจากการ ดื่มสุรา ของมีเมา และการเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดให้โทษ” โดยละเว้นพฤติกรรมที่นำไปสู่การทำลาย สุขภาพ ทำให้ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรค ถือเป็นหลักประกันสุขภาพ เพื่อสุขภาพและอนามัยของชุมชน

“การส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด” นี้ เป็น การทำประกันสุขภาพให้ชุมชน ด้วยการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด ฯลฯ ดังกล่าวนี้นี้ ทุก ๆ คนในชุมชนย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการ ค้ำครองสุขภาพ ทำให้ทำให้ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นผลจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และสิ่งเสพติดทุกประเภท

๑.๒) การส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุขชุมชน

ในด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมนี้ การส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตาม มาตรฐานสาธารณสุขชุมชน คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนถือปฏิบัติเคร่งครัดในศิลปข้อที่ ๕ “เว้นจาก การดื่มสุรา ของมีเมา และการเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดให้โทษ” โดยลงรายละเอียดไปในระดับสุขภาวะ และสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุขชุมชน ได้แก่ การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (กาย จิต สังคม) ส่งเสริมสุขภาวะ ป้องกันโรคระบาดในชุมชน และหลีกเลี่ยงปัจจัยที่มีกระทบต่อสุขภาพคนในชุมชน ถือเป็นหลักประกันสุขภาพ เพื่อสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

“การส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุขชุมชน” นี้ เป็น การทำประกันสุขภาพให้ชุมชน ด้วยการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ส่งเสริมสุขภาวะ ป้องกันโรคระบาด ในชุมชน และหลีกเลี่ยงปัจจัยที่มีกระทบต่อสุขภาพคนในชุมชน ฯลฯ ดังกล่าวนี้นี้ ทุก ๆ คนในชุมชน ย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ในฐานะผู้ถือหลักประกัน คือ ได้รับการคุ้มครองสุขภาพที่ได้มาตรฐาน

๒) สมาธิ

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้าน สุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ หรือการสร้างจิตสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพ ในการคิดพิจารณาตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีดังนี้

๒.๑) การส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม

ในด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมนี้ การส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหา ทางสิ่งแวดล้อม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ร่วมกันคิด พิจารณา ไตร่ตรอง และตัดสินใจร่วมกัน ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบ เพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งใน ระดับครอบครัวและชุมชน

การส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีการร่วมกันรับรู้ข้อมูลข่าวสารปัญหาสิ่งแวดล้อม การร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม การร่วมกันรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม การร่วมกันระดมสมองเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การร่วมกันตัดสินใจร่วมกันในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการร่วมกันพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

๒.๒) การส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม

ในด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมนี้ การส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ร่วมกันคิด พิจารณาหาแนวทางในการปรับ แก้ไข และพัฒนาให้เกิดการมีสุขภาวะที่ดีอย่างต่อเนื่อง เพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

การส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ การมีแนวทางสร้างความสมดุลภายในตัวบุคคลทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และจิตวิญญาณ โดยอาศัยพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ การมีแนวทางในการสร้างความสมดุลของสุขภาวะในบุคคลเชื่อมโยงกับคนในครอบครัวและสิ่งแวดล้อมในครอบครัว และการมีแนวทางในการสร้างความสมดุลของสุขภาวะในบุคคลเชื่อมโยงกับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมในชุมชนและสังคมโดยรวม

๒.๓) การส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน

ในด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมนี้ การส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนควบคุมสติของตนเองในทุกอิริยาบถของการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยไม่ตั้งอยู่บนความประมาทที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบหรืออันตรายต่อสุขภาพตนเองอันเนื่องมาจากการกระทำนั้น เพื่อสุขภาพที่ดีทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

การส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ การมีแนวทางในการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพตนเอง และการมีแนวทางในการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อสุขภาวะของชุมชนและสังคมโดยรวม

๓) ปัญหา

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญหา หรือการมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ มีดังนี้

๓.๑) การส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

ในด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมนี้ การส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม คือ การดำเนินการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนจากความรู้ความเข้าใจปัญหาและสภาพการณ์ในปัจจุบัน โดยอาศัยภูมิปัญญาและองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในทางสร้างสรรค์

การส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีการรณรงค์ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการกระทำของตน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมหรือกระบวนการกลุ่ม

๓.๒) การส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา

ในด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมนี้ การส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา คือ การรณรงค์ให้คนในชุมชนใช้ปัญญาพิจารณาความต้องการของร่างกาย ไม่ใช่ความต้องการของกิเลส เพื่อสร้างแสงสว่างทางปัญญาเพื่อสุขภาพ

การส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีการรณรงค์ให้คนในชุมชนใช้ปัญญาในการเลือกรับประทานอาหารที่จำเป็นและพอดีกับความต้องการของร่างกาย รวมถึงมีความสะอาด และถูกสุขลักษณะ

๓.๓) การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด

ในด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมนี้ การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด คือ การสร้างแหล่งการเรียนรู้และที่ตั้งของสำนักงานหรือที่ทำการของกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเป็นการดำเนินงานของกลุ่มจิตอาสา ร่วมกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสุขภาพของคนในชุมชน สุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคม คือ การมีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชน และวัดเป็นองค์กรสาธารณะกุศลที่ดำเนินงานเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยไม่หวังผลกำไร

การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีสำนักงานหรือศูนย์อาสาพัฒนาสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดประจำชุมชน รวมถึงมีการดำเนินงานของกลุ่มจิตอาสาอย่างเป็นรูปธรรม และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อให้นำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

๓.๔) การส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามโดยใช้สถานที่ของวัด

ในด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมนี้ การส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามโดยใช้สถานที่ของวัด คือ การสร้างศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ ซึ่งเป็นกิจกรรมสร้างรายได้เสริมให้กับผู้สูงอายุ อาทิเช่น การทำสบู่ การทำน้ายาล้างจาน การทำดอกไม้จันทน์ เป็นต้น ซึ่งอาศัยทุนทางสังคม คือ การมีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชน และวัดเป็นองค์กรสาธารณะกุศลที่ดำเนินงานเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยไม่หวังผลกำไร

การส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้โดยใช้สถานที่ของวัด มีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดประจำชุมชน รวมถึงมีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอก เพื่อให้นำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี (๒) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม และ (๓) นำเสนอแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี โดยการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากพระสงฆ์ในพื้นที่ชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี ผู้นำชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี ราษฎรในชุมชนดีเด่นจังหวัดราชบุรี และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๖ รูป/คน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๙ รูป/คน ได้ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑.๑ ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ปัจจุบัน พบว่า (๑) สภาพชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม (๒) ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (๓) ประชาชนส่วนใหญ่ยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และ (๔) ชุมชนมีความปรองดอง สมานฉันท์ และสามัคคีกัน

๕.๑.๒ สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม

สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม พบว่า เป็น การสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนและชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยพิจารณาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนรวม ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านเศรษฐกิจ คือ การดำเนิน

กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรมภาคครัวเรือน สินค้า และบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ (๒) ด้านสังคม คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการปฏิบัติตน วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน (๓) ด้านการศึกษา คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งครอบคลุมการเล่าเรียน ฝึกฝน อบรม ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐ และการศึกษานอกระบบ และ (๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมสุขภาวะทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน โดยมีการบูรณาการหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ได้แก่ หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย (๑) ศีล คือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กาย และวาจาที่ไม่เกิดโทษ (๒) สมาธิ คือ การสร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ ตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท และ (๓) ปัญญา คือ การมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ที่ได้มีการนำหลักการของศีล สมาธิ และปัญญา ไปใช้ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัย มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า

๑.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๕ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) การทำมาค้าขายด้วยความไม่ทุจริตคดโกง จำนวน ๑๔ รูป/คน (๒) การประกอบอาชีพสุจริตหรือสัมมาชีพ จำนวน ๕ รูป/คน (๓) การหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์สินไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ จำนวน ๔ รูป/คน (๔) การตั้งราคาสินค้าการเกษตรตามราคาตลาด จำนวน ๒ รูป/คน และ (๕) การไม่โฆษณาขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหก หรือเกินความจริง จำนวน ๑ รูป/คน ตามลำดับ

๑.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน จำนวน ๑๐ รูป/คน (๒) มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการ จำนวน ๙ รูป/คน และ (๓) มีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน จำนวน ๗ รูป/คน ตามลำดับ

๑.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๗ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีวัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๗ รูป/คน (๒) มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษ จำนวน ๕ รูป/คน (๓) มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน จำนวน ๕ รูป/คน (๔) วัดให้ใช้พื้นที่เป็นที่ตั้งแหล่งเรียนด้านอาชีพแขนงต่าง ๆ จำนวน ๓ รูป/คน (๕) มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน จำนวน ๓ รูป/คน (๖) มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน จำนวน ๒ รูป/คน และ (๗) วัดให้ใช้พื้นที่ค้าขายสินค้าชุมชนในคราวที่มีงานประจำปีของวัดโดยไม่หวังกำไร จำนวน ๑ รูป/คน

๒) ด้านสังคม

๒.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๖ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) การไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน จำนวน ๙ รูป/คน (๒) การไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน จำนวน ๖ รูป/คน (๓) การไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน จำนวน ๔ รูป/คน (๔) การใช้คำพูดที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ จำนวน ๒ รูป/คน (๕) การไม่ประพฤติดีในกาม จำนวน ๒ รูป/คน และ (๖) การไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ จำนวน ๒ รูป/คน ตามลำดับ

๒.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน จำนวน ๑๔ รูป/คน (๒) มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี จำนวน ๗ รูป/คน และ (๓) มีการควบคุมสติไม่ตั้งอยู่ในความประมาท จำนวน ๕ รูป/คน ตามลำดับ

๒.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๕ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีประเพณีศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม จำนวน ๗ รูป/คน (๒) มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน (๓) มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น จำนวน ๕ รูป/คน (๔) มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (สังคมสงฆ์) จำนวน ๓ รูป/คน และ (๕) มีพระสงฆ์เป็นผู้นำแสงสว่างทางปัญญา จำนวน ๓ รูป/คน ตามลำดับ

๓) ด้านการศึกษา

๓.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๕ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีการเรียนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๗ รูป/คน (๒) มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง จำนวน ๗ รูป/คน (๓) มีการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา จำนวน ๖ รูป/คน (๔) มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ จำนวน ๒ รูป/คน และ (๕) มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก จำนวน ๔ รูป/คน ตามลำดับ

๓.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๔ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีการศึกษาเรียนรู้ระบบหรือเรียนรู้จากวิถีชุมชน จำนวน ๑๐ รูป/คน (๒) มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา จำนวน ๙ รูป/คน (๓) มีอุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก จำนวน ๕ รูป/คน และ (๔) มีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ จำนวน ๒ รูป/คน ตามลำดับ

๓.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๕ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน จำนวน ๖ รูป/คน (๒) โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาดูงานงานวิถีชีวิตชุมชน จำนวน ๖ รูป/คน (๓) มีพระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน จำนวน ๕ รูป/คน (๔) พระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา จำนวน ๕ รูป/คน และ (๕) มีการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชน จำนวน ๔ รูป/คน

๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

๔.๑) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล พบว่า มีจำนวน ๒ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) การไม่ดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ จำนวน ๒๐ รูป/คน และ (๒) มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแลแนะนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน จำนวน ๖ รูป/คน ตามลำดับ

๔.๒) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ พบว่า มีจำนวน ๓ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) การให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน จำนวน ๑๖ รูป/คน (๒) การมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต จำนวน ๘ รูป/คน และ (๓) การสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน จำนวน ๒ รูป/คน ตามลำดับ

๔.๓) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา พบว่า มีจำนวน ๔ ประเด็นหลัก เมื่อเรียงลำดับตามความถี่ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (๑) ใช้ปัญญาพิจารณาอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย จำนวน ๑๑ รูป/คน (๒) มีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม จำนวน ๑๐ รูป/คน (๓) การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม จำนวน ๒ รูป/คน และ (๔) การดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ จำนวน ๓ รูป/คน ตามลำดับ

๕.๑.๓ แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เมื่อพิจารณาตามรายด้านของการวิจัย คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียด ดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า

ด้านเศรษฐกิจ หรือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ภาคครัวเรือน สินค้า และบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ มีแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑) ศีล หรือ แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล หรือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ เป็นการพัฒนาคุณภาพทางความประพฤติ พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมข้อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง, การส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพูดจาไพเราะและยิ้มแย้มแจ่มใส และการส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาทริภังคโดยไม่วุ่นวายกับอบายมุข

๒) สมาธิ หรือ การสร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ ตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ, การส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน และการส่งเสริมกระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มอาชีพในชุมชน

๓) ปัญญา หรือการมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของชุมชน, การส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามและใช้พื้นที่ของวัดแหล่งทดลองอาชีพ, การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน และการส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒) ด้านสังคม พบว่า

ด้านสังคม หรือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการปฏิบัติตน วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน มีแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑) ศิล หรือ แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล หรือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัวยั่งยืน และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ เป็นการพัฒนาคูณภาพทางความประพฤติ พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติไม่เบียดเบียนทำร้าย, การส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง, การส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติผิดในกาม, การส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ และการส่งเสริมสุขภาพสังคม

๒) สมาธิ หรือ การสร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคีของคนในชุมชน, การส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท และการส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

๓) ปัญญา หรือการมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ, การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น และการส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม

๓) ด้านการศึกษา พบว่า

ด้านการศึกษา หรือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งครอบคลุมการเล่าเรียน ฝึกฝน อบรม ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐ และการศึกษานอกระบบ มีแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑) ศิล หรือ แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล หรือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัวยั่งยืน และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ เป็นการพัฒนาคูณภาพทางความประพฤติ พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกโตไปไม่โกงทั้งในและนอกระบบการศึกษา, การส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ และการส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒) สมาธิ หรือ การสร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ ตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมาธิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ, การส่งเสริมการใช้อุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก, การส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ และการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชน

๓) ปัญญา หรือการมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา, การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม และการจัดตั้งศูนย์ยุวเกษตรกรชุมชนที่วัดประจำชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม

๔) ด้านสุนทรีย์และสิ่งแวดล้อม พบว่า

ด้านสุนทรีย์และสิ่งแวดล้อม คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมสุขภาวะทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน มีแนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ดังนี้

๑) ศิล หรือ แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล หรือ การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ เป็นการพัฒนาคุณภาพทางความประพฤติ พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด และ การส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุขชุมชน

๒) สมาธิ หรือ การสร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ ตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม, การส่งเสริมกระบวนดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม และการส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน

๓) ปัญญา หรือการมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ พบว่า มีแนวทางการส่งเสริม คือ การส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม, การส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา, การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด และการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามโดยใช้สถานที่ของวัด

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปรายผล โดยจำแนกตามรายด้านของการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ พบว่า (๑) ศิล ได้แก่ การส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกสาขาอาชีพมีค่านิยมซื้อสัตย์ไม่ทุจริตฉ้อโกง, การส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขายหรือบริการพูดจาไพเราะและยิ้มแย้มแจ่มใส และการส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาทรีพียโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข (๒) สมบัติ ได้แก่ การส่งเสริมการทำงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ, การส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน และการส่งเสริมกระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มอาชีพในชุมชน และ (๓) ปัญญา ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมักน้อยสันโดษของชุมชน, การส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามและใช้พื้นที่ของวัดแหล่งทดลองอาชีพ, การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน และการส่งเสริมสมาชิกปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ ดังกล่าวนี้นำมาแสดงให้เห็นว่า แนวทางการนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรมภาคครัวเรือน สินค้า และบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ จำเป็นต้องมีการส่งเสริมการนำไปประยุกต์ใช้ให้ครอบคลุม ทั้ง ๓ บริบท คือ ศิล สมบัติ และปัญญา โดยให้ความสำคัญกับประชาชนในฐานะทุนมนุษย์ของชุมชนที่จำเป็นต้องมีการฝึกฝนตนเองเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนา กล่าวคือ การฝึกอบรมทางความประพฤติ การฝึกอบรมทางจิตใจ และการฝึกอบรมทางปัญญา ตามลำดับ ดังกล่าวนี้นสอดคล้องกับที่ พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเน้นไปที่การประพฤติดี ประพฤติชอบ ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบตามท่วงทำนองคลองธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงามทั้งทางกาย ทางวาจา ไม่เป็นการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน โดยเน้นพัฒนาตามหลักศีล ๕ โดยในข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี จะต้องงดเว้นจากการเบียดเบียน การมั่งร้ายทำลาย กัน ข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณีคือ การเคารพในทรัพย์สินหรือทรัพยากรของผู้อื่น ข้อที่ ๓ กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณีการเคารพในคู่ครองของผู้อื่น ข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี จะต้องไม่พูดปด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด และไม่พูดเพ้อเจ้อและสุดท้ายข้อที่ ๕ สุราเมระยะ มัชชะปะมาทัฏฐานา เวรมณี คือการจะประพฤติปฏิบัติกิจการงานใดก็ตามขอให้ทำด้วยความมีสติ ไม่ประมาท เลินเล่อ^๑ และสอดคล้องกับที่ พระมหาศุภกิจ สุภกิจโง ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร กลยุทธ์ที่

^๑พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน), “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๓ การพัฒนาจิต บุคลากรมีจิตบริการ มีจิตสาธารณะ และมีมนุษยสัมพันธ์ดี พอใจในอาชีพของตน ตั้งใจทำงานตามแผนที่กำหนดไว้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ และอดทนต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีสมาธิในการปฏิบัติงานเป็นประจำ มีการบูรณาการหลักธรรมไปใช้ในการติดตามงาน^๒ และสอดคล้องกับที่ **พันตำรวจโทปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว** ได้วิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ” จากผลการวิจัยพบว่า พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารตามแนวไตรสิกขา ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติ คือ การฝึกหัดตนเอง ทั้งทางด้านกาย วาจา ใจ ให้เป็นผู้มีศีล การฝึกฝนตนเองให้มีความตั้งมั่นอยู่ในการปฏิบัติหน้าที่ นำหลักเมตตา มาใช้ในการบริการ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี สร้างบรรยากาศที่ดีของการทำงาน นำหลักทักษะของการฟังและการสื่อสารที่ดี มาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการไฟ้เรียนรู้เพื่อสร้างปัญญาในการปฏิบัติงานให้กับตนเอง^๓

๒) ด้านสังคม

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคมพบว่า (๑) ศีล ได้แก่ การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติไม่เบียดเบียนทำร้าย, การส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง, การส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติดุสิตในกาม, การส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ และการส่งเสริมสุขภาพสังคม (๒) สมาธิ ได้แก่ การส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคีของคนชุมชน, การส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท และการส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในที่ประชุมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และ (๓) ปัญญา ได้แก่ การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ, การส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น และการส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม ฯลฯ ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า แนวทางการนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางสังคม หรือการดำเนินกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีในชุมชน และการปฏิบัติตน วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน จำเป็นต้องมีการส่งเสริมการนำไปประยุกต์ใช้ให้ครอบคลุม ทั้ง ๓ บริบท คือ ศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ การฝึกอบรมทางความประพฤติ การฝึกอบรมทางจิตใจ และการฝึกอบรมทางปัญญา ตามลำดับ ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ **พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล)** ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรมของพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ พระสงฆ์สนับสนุนให้ประชาชนลด ละ เลิก อบายมุขพระสงฆ์ส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลเป็นประจำพระสงฆ์ส่งเสริมให้ประชาชนเคารพกันตามสิทธิของบ้านเมือง อบรมศีลธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชน เยาวชน

^๒พระมหาศุภกิจ สุภกิจโจ, “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๓พันตำรวจโทปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว, “พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

และนักเรียนจัดทำโครงการต้นไม้พุทได้ เช่น สุภาจิตสอนใจ ปรีชาธรรมและคดิธรรมนำไปติดไว้ที่ต้นไม้ในวัด^๕ และสอดคล้องกับที่ พลตรีณัฐ สวาสดิ์รัตน์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครทหารพรานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักพุทธธรรม” จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาทางจิตใจเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน ส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกิดจากปัญหาครอบครัว ส่วนปัญหาจากตนเองและเพื่อนร่วมงานเป็นปัญหารองลงไป การแก้ปัญหาอยู่ที่การยอมรับในการบังคับบัญชา การให้เหตุผล ความซื่อสัตย์ จงรักภักดี ความเคารพศรัทธา^๖ และสอดคล้องกับที่ ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุทธยาณ์ โอบอ้อม ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา มีแนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการพัฒนากับไตรสิกขา กล่าวคือ ศีลเป็นเครื่องมือที่สร้างความเป็นมืออาชีพในการทำงานได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อบุคลากรมีศีกกำกับแล้วจะทำให้รู้หน้าที่เข้าใจบทบาทในการทำงานของตนเป็นอย่างดี สมาธิเป็นตัวเสริมสร้างให้เกิดจิตสาธารณะ ความคิดที่เป็นระบบอุทิศตนเพื่อผลสำเร็จของงานอย่างแท้จริง เป็นสมาธิขั้นนักบริหาร อันจะนำไปสู่ปัญญาขั้นสูง กล่าวคือ มีวิสัยทัศน์ มีความคิดสร้างสรรค์^๗

๓) ด้านการศึกษา

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา พบว่า (๑) ศีล ได้แก่ การส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกโตไปไม่โกงทั้งในและนอกระบบการศึกษา, การส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ และการส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๒) สมาธิ ได้แก่ การส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมาธิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ, การส่งเสริมการใช้อุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก, การส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ และการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชน และ (๓) ปัญญา ได้แก่ การส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา, การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีชุมชนที่วัดประจำชุมชน โดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม และการจัดตั้งศูนย์ยุทธศาสตร์กรชุมชนที่วัดประจำชุมชนโดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม ฯลฯ ดังกล่าวนี แสดงให้เห็นว่า แนวทางการนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษา หรือการดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ การเล่าเรียน ฝึกฝน อบรม ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐ และการศึกษานอกระบบ จำเป็นต้องมีการส่งเสริมการนำไปประยุกต์ใช้ให้ครอบคลุม ทั้ง ๓ บริบท คือ ศีล

^๕พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิต ฐสฺสโล), “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๖พลตรีณัฐ สวาสดิ์รัตน์, “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครทหารพรานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๗ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุทธยาณ์ โอบอ้อม, “การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ การฝึกอบรมทางความประพฤติ การฝึกอบรมทางจิตใจ และการฝึกอบรมทางปัญญา ตามลำดับ ดังกล่าวนี้น สอดคล้องกับที่ **ณัฐชนันต์ อยู่สีมารักษ์** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐสังกัดกรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐสังกัดกรุงเทพมหานคร มีการส่งเสริมการศึกษาด้านศีลธรรมของข้าราชการครูกรุงเทพมหานครอยู่ที่ระดับนโยบายของผู้บริหารทุกระดับที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา เช่น การส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสสอบธรรมศึกษา การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การฟังเทศน์ การนิมนต์พระสงฆ์มาบรรยายธรรมในโรงเรียน การสร้างโรงเรียนวิถิพุทธ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการปลูกฝังค่านิยม จรรยาบรรณความเป็นครูซึ่งจะมาในลักษณะการแต่งกายที่เหมาะสมกับภาวะของครูจริง ๆ รวมทั้งระบบการคัดกรองคนที่ดี มีคุณภาพทางธรรมะจะช่วยให้ประเด็นการศึกษามีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่กระนั้น การศึกษาศีลธรรมยังเป็นการช่วยให้ครูมีแนวปฏิบัติระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ กติกา กฎหมายอีกด้วย เพราะฉะนั้น การมีศีลธรรมจึงไม่แตกต่างกันโดยเนื้อหาระหว่างศีลธรรมกับจรรยาบรรณความเป็นครูในระดับตัวบุคลากรส่งผลไปยังระดับองค์กรที่สามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดี^๗ และสอดคล้องกับที่ **อนุวัต กระสังข์** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม สอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียน ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ มีการพัฒนาในขั้นสมาธิส่วนมาก มีความตั้งใจอดทนต่อการปฏิบัติหน้าที่ มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย และมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากว่า สมาธินั้นเป็นกระบวนการพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรมเพื่อให้เกิดความ เมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติเพราะว่าการทำงานต้องมีความมุ่งมั่นและความอดทนที่จะทำให้ผลปฏิบัติงานมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของตนเองรวมถึงองค์การ เพราะฉะนั้น ผู้บริหารนักเรียน ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่จึงตระหนักในความสำคัญในด้านนี้ เพียรระวังตั้งสมาธิเมื่อต้องปฏิบัติภารกิจที่อาจเกิดความเสียหาย เพราะฉะนั้น การพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพต้องฝึกการพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดสมาธิ^๘ และสอดคล้องกับที่ **อัจฉรา หล่อตระกูล** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยของรัฐ” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยด้วยไตรสิกขา เป็นการพัฒนาสมรรถนะที่มุ่งจุดหมายปลายทางในการสร้างสรรค์เชิงปัญญา อบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งขั้นสูง การมองดูรู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง มีความคิดเห็น แนวคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมต่าง ๆ ที่ตั้งามถูกต้อง คิดในทางเสียสละ หวังดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา คือ รู้จักวางใจ วางท่าที และปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัย

^๗ณัฐชนันต์ อยู่สีมารักษ์, “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐสังกัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๘อนุวัต กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ด้วยปัญญา คือ การรับการฝึกอบรมบ่อย ๆ พัฒนาด้วยการฝึกอบรมและตัวพนักงานเองก็ต้องให้ความสนใจใฝ่รู้ ค้นคว้า อ่าน จึงจะเกิดปัญญา ปัญญา แปลว่า ความรู้ การสร้างองค์ความรู้ นั้น จะต้องใช้ความรู้ที่เป็นสิ่งซึ่งได้สั่งสม อบรมมา จากการศึกษาเล่าเรียน หรือการอ่าน การเข้ารับการอบรมบ่อย ๆ เพื่อนำความรู้มาพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ^๙

๔) ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า (๑) ศีล ได้แก่ การส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด และ การส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุขชุมชน (๒) สมာธิ ได้แก่ การส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม, การส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม และการส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวัน และ (๓) ปัญญา ได้แก่ การส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม, การส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา, การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด และการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามโดยใช้สถานที่ของวัด ฯลฯ ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า แนวทางการนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมสุขภาพทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน จำเป็นต้องมีการส่งเสริมการนำไปประยุกต์ใช้ให้ครอบคลุม ทั้ง ๓ บริบท คือ ศีล สมာธิ และปัญญา กล่าวคือ การฝึกอบรมทางความประพฤติ การฝึกอบรมทางจิตใจ และการฝึกอบรมทางปัญญา ตามลำดับ ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ **พัฒนสรณ์ เกียรติฐิตินุคุณ** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า มีการนำเสนอรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ที่เรียกว่า รูปแบบ Big.CAMP Model โดยที่ ศีล (B : Behavior) เป็นรูปแบบของการควบคุมพฤติกรรมทั้งทางกาย วาจา ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายการจัดระเบียบเมือง ให้ทุกคนสามารถใช้ที่สาธารณะร่วมกันอย่างปลอดภัย^{๑๐} และสอดคล้องกับที่ **คดียา อายุยีน** ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน” จากผลการวิจัยพบว่า พบว่า (๑) บุคลากรสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบนพัฒนาสภาวะอารมณ์ โดยมีแนวทาง ได้แก่ การจัดโครงการฝึกอบรมจิตประจำปี การส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดทำตารางประเมินอารมณ์ของตนเองอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมการศึกษามหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา การจัดทำแผนการพัฒนาบุคลากรด้าน EQ ทุกระดับสายงาน และการส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมะเพื่อการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานด้านการบริการ (๒) สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบนจะต้องสร้างแรงบันดาลใจในการประกอบความเพียร

^๙ อัจฉรา หล่อตระกูล, “การพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยของรัฐ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๐} พัฒนสรณ์ เกียรติฐิตินุคุณ, “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

พยายาม และปรับตัวเข้ากับสถานการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลง โดยมีแนวทาง ได้แก่ การจัดทำแผนการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้านหลักพุทธธรรมกับด้านภาษาต่างประเทศ การจัดทำแผนเพิ่มสวัสดิการของบุคคลที่มีความเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสมัครใจและการจัดฝึกอบรมระยะกลาง เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ให้กับบุคลากร และ (๓) สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนใต้ให้บริการแม่ไม้มโหรีของตนด้วยความสมัครใจ โดยมีแนวทาง ได้แก่ การจัดทำแผนการประเมินระดับความสุขของบุคลากรที่ให้บริการด้วยความสมัครใจ จัดโครงการพัฒนาจิตวิญญาณแห่งการเป็นนักบริการชั้นเลิศ และการจัดสร้างหน่วยอาสาสมัครเพื่อการบริการ ๒๔ ชั่วโมง^{๑๑} และสอดคล้องกับที่ **พระมหาศุภกิจ สุกกิจใจ** ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาปัญญาต้องคิดเป็น ทำเป็น เรียนรู้โดยการปฏิบัติงาน สร้างความเข้าใจว่ามีทิศทางในการดำเนินงานอย่างไร แล้วมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ขององค์กรเป็นปรัชญาที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ มีการเพิ่มศักยภาพการทำงานคิดเป็นขบวนการ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความละเอียดรอบคอบสามารถแก้ไขโดยใช้หลักการใช้เหตุผล มีการฝึกทักษะมาใช้ในการพัฒนาสติปัญญาก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน^{๑๒}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) คณะสงฆ์ ควรดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม โดยนำสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อรณรงค์ให้ทุกชุมชน ทุกหมู่บ้าน ทำกิจวัตรความดีให้เป็นนิสัยตามลำดับ คือ รักษาศีล สวดมนต์ นั่งสมาธิ และบำเพ็ญประโยชน์ กล่าวคือ ดำเนินการในภาคปฏิบัติให้ครอบคลุมไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ และปัญญา

๒) คณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ และสถานศึกษาในพื้นที่แต่ละชุมชน ควรประสานความร่วมมือเพื่อส่งเสริมให้หลักไตรสิกขาเป็นหลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะ

๓) หน่วยงานราชการที่มีอำนาจพิจารณารางวัลหรือการประกาศเกียรติคุณแก่ชุมชนที่มีการพัฒนาในระดับดีเด่น ควรนำผลการบูรณาการหลักไตรสิกขาไปใช้ในการพัฒนาชุมชน เป็นคุณสมบัติหนึ่งของการพิจารณา

^{๑๑} คิตยา आयูยืน, “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๒} พระมหาศุภกิจ สุกกิจใจ, “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๔) คณะสงฆ์และหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ควรประกาศเกียรติคุณแก่ชุมชนดีเด่นที่มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยยกย่องให้เป็น “ชุมชนดีเด่นเชิงพุทธต้นแบบจังหวัดราชบุรี”

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสุขภาพ ด้วยการรักษาศีล ๕ เป็นนิตย

๒) ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนใช้สมาธิเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตประจำวัน อาทิ การสร้างสมาธิในการทำงาน เป็นต้น

๓) ควรสนับสนุนให้วัดประจำชุมชนเป็นสถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ของชุมชน อาทิ แหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ แหล่งทดลองอาชีพต่าง ๆ โดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม และเน้นการดำเนินการในเชิงสาธารณะ มิใช่เชิงธุรกิจ

๔) ควรสนับสนุนให้วัด ชุมชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการกิจการพัฒนาชุมชนร่วมมือกันส่งเสริมหลักไตรสิกขาให้เป็นคุณธรรมหลักสำหรับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

๑) ควรศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและผสมผสานด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อนำข้อมูลเชิงสถิติจากวิธีการวิจัยเชิงปริมาณมาเป็นเครื่องยืนยันผลการวิจัยในเชิงคุณภาพ

๒) ควรศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๓) ควรศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. คู่มือพัฒนากร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๐.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการจัดค่ายคุณธรรมเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.

_____. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒.

กิติ ตยัคคานนท์. เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เปลวอักษร, ๒๕๔๓.

เกษม ตันติผลาชีวะ. อาการและการบำบัดโรคจิตโรคประสาท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี : สนุกอ่าน, ๒๕๔๕.

เกษม วัฒนชัย. เส้นทางสู่ความพอเพียง. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๑.

เกิด ธนชาติ. คู่มือคลังปรีดีธรรม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

แก้ว ชิตตะขบ. รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

ครรชิต พุทธโกษา. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ (ฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยปี ๒๕๕๐ : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร : โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, ๒๕๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จรัญ จันทลักขณา. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับ ความสุขมวลชน และ การเกษตรยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสริมมิตร, ๒๕๔๙.
- จรัสวรรณ เทียนประภาส และพัชรี ต้นศิริ. **การพยาบาลผู้สูงอายุ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการพัฒนาตำราสาขาพยาบาลศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. **การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสราวุธ. **ตามรอยพ่อชีวิตพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด, ๒๕๕๒.
- ฉะลิยา บุรีภักดี และคนอื่น ๆ. **ชุดการศึกษาค้นคว้าวิชา ๒๕๕๓๑๐๑ ทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา**. เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๓.
- ฉะลิยา บุรีภักดี. **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๔.
- ชนัดดา ศิวโมกษธรรม. **บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมวิทมีเดียมาร์เก็ตติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐.
- ชัยเสกสรรค์ พรหมศรี. **คู่มือองค์การแห่งความเป็นเลิศ**. กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน, ๒๕๕๑.
- ชูชีพ พุทธประเสริฐ. **การพัฒนาองค์การเทคนิคการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **วาทกรรมการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๕.
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. **ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๑.
- ทรงศักดิ์ วงศ์ภูมิวัฒน์ และคณะ. **พระเจ้าแผ่นดินนักส่งเสริมการเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๐.
- ทองคุณ หงส์พันธ์. **การศึกษากับการพัฒนา : แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๑.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณ. **ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดี. เค. ปรีนติ้งเวิลด์ จำกัด, ๒๕๕๐.
- ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. **การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (Community Economic Development)**. เชียงใหม่ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นางลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์. **นักสังคมสงเคราะห์กับการพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.
- นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. **การพัฒนาองค์กรชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ๒๕๔๖.
- นำชัย ทนุผล. **พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี**. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, ๒๕๔๕.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- ป. หลงสมบุญ. **พจนานุกรม มคอ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.
- ประเวศ วะสี. **บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม : ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.
- _____. **ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑.
- _____. **ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.
- ปรากรม วุฒิพงศ์. **มาตรการส่งเสริมสุขภาพในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๖** กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๔๖.
- พงศ์สันท์ ศรีสมทรัพย์ และชลิดา ศรีมณี. **หลักการจัดองค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๔๑.
- พระครูวินัยธรวัลลภ โกวิโล และคณะ. **รายงานผลการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**. นนทบุรี : หจก. เซนปรีนติ้ง, ๒๕๕๕.
- พระคันธสาราภิวังศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร). **อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี (แปล)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๘.
- _____. **การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.
- _____. **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.
- _____. **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หมวดพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____. **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- _____. **เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๒.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน). **การพัฒนาวัด.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน). **อภิธัมมัตถวินิยาเย.** กาญจนบุรี : ม.ป.ท, ๒๕๕๐.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ). **การพัฒนาจิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙.
- พระนารถเกราะ และพระมหาตีปิฎกภูผายเถระ รจนา. **มิลินทพณฺหอรุทธกถา-ฎีกา.** ตรวจชำระโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- _____. **พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี : โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____. **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- _____. **ศึกษา ฝึกฝน พัฒนาตนให้สูงสุด.** กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๗.
- พระพิพัฒน์ศาสนกิจวิธาน (พิพัฒน์ สุเมธโส). **หลักการแนวคิดและวิธีการพัฒนาวัดพัฒนา ๕๑.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.
- พระพุทธโฆสเถระ รจนา. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค.** แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาก อาสโภ). กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระมหาสุภา อุทโท. **พระสงฆ์ไทยในสองทศวรรษหน้า พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๖๐.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๒.
- พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสฺสี). **เบญจศีลเบญจธรรม : อุดมชีวิตของมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๕๑.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน.** แปลโดย พระคันธสาราภังค์ (สมลักษณ์ คันธสุโร). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระอุทิศสเถระ. **วิมุตติมรรค.** แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล และคณะ. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.
- พิภพ กาญจนะ. **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- พิภพ วังเงิน. **พฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๔๗.
- พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ). **คู่มือมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.
- _____. **พจนานุกรมธรรมของพุทธทาส**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, มปป..
- _____. **พุทธศาสนาคืออะไร**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาจัดพิมพ์, ๒๕๔๒.
- _____. **เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๙.
- _____. **วิธีแก้ปัญหาคชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงธรรม, มปป..
- _____. **สมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.
- _____. **หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยวิทยา. **มิลินทปัญหา ฉบับแปลในมหาวิทยาลัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยวิทยา, ๒๕๔๓, หน้า ๔๑-๔๒.
- _____. **อภิธานศัพท์บาลีและอภิธานศัพท์วินัย ฉบับแปลเป็นไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยวิทยา, ๒๕๓๙.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยวิทยา. **องค์การและการจัดการ**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยวิทยา, ๒๕๔๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วิเชียร วิทยาอุดม. **ทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนรัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยวิทยา, ๒๕๕๔.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. **การศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕.
- ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา**. สำนักกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒.
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- สมคิด บางโม. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **พุทธธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : หจก. โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร). **ธรรมคดี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๖.
- สมาน รังสิโยภุชงค์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักงาน ก.พ., ๒๕๔๔.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๑.
- สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร. **การพัฒนาองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙.
- สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร. **หน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑.
- สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสิดศรีสฤษดิ์วงศ์. **คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราชาโชาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สัจธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๖.
- สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. **คู่มือการปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖**. นนทบุรี : หจก. เซน ปรีนติ้ง, ๒๕๕๖.
- สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. **สรุปงานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา**. นนทบุรี : หจก. เซน ปรีนติ้ง, ๒๕๕๖.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. **วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. ปทุมธานี : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๕๗.
- สำนักราชเลขาธิการ. **ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราชาโชาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๔๑.
- สุขศิริ ประสมสุข. **การพยาบาลอนามัยชุมชน : แนวคิดหลักการและการปฏิบัติการพยาบาล**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : จุฑทองจำกัด, ๒๕๕๔.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙.
- สุรพล สุยะพรหม และคณะ. **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. **พัฒนาชนบทในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : อักษรสาสน์, ๒๕๔๔.
- สุวิมล ตีรกานันท์. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- อนุชาติ พวงสำลี. **ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซนเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- อัจฉรา โพธิยานนท์. **การศึกษากับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : เทคนิคปริ้นติ้ง, ๒๕๓๙.
- อำพน กิตติอำพน. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐.
- อุบล เสถียรปภิรณกรณ์. **บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ใจการพิมพ์, ๒๕๔๓.

(๒) บทความ :

- โกวิทย์ กังสนันท์. “การจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”. **วารสารการเมืองการปกครอง**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (กันยายน ๒๕๕๕ – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖) : ๓-๔.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). “หัวใจพระพุทธศาสนา”. **พุทธจักร**. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๐).
- สมชาย เทพแสง. “การปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปจิตและวิญญาณ”. **วิทยากร**. ปีที่ ๔ (กรกฎาคม ๒๕๔๔) : ๒๗.
- สมบูรณ์ ชาวชายโขง และรัชชัย กุณวงศ์. “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”. ใน **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕).
- สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล. “ใครจะดูแลผู้สูงอายุในอนาคต”. **วารสารพัฒนาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ**. ๑ (มกราคม ๒๕๔๓) : ๓-๔.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. “มัชฌิมาปฏิปทา : สายกลางสองมิติ”. ใน **คอลัมน์ธรรมะใต้ธรรมาสัน**. **ข่าวสด**. (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙).
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. “ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน”. **วารสารนักบริหาร**. ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘) : ๑๐๕.

(๓) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ :

- ขวัญกมล ดอนขวา และคณะ. “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- คิตยา อายุยีน. “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- ญาณัญญา ศิริภัทรธาดา. “การพัฒนาชุมชนตำบลศาลาया จังหวัดนครปฐมเชิงบูรณาการ : การพัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้ค้ารายย่อยเขตเทศบาลตำบลศาลาया จังหวัดนครปฐม”. **รายงานการวิจัย**. คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔.
- ณัฐชนันตร์ อยู่สีมารักษ์. “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐสังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- ดาบตำรวจไทยมณี ไชยฤทธิ์. “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธธรรมเพื่อสนับสนุนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- ดาบตำรวจไพวัลย์ พรหมนา. “การพัฒนาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมของสถานีตำรวจเพื่อประชาชน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- บุญหนา จิมานัง และคณะ. “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิชาการ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๑.
- พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน). “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ (สมจิตร ยสปาโล). “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (การจัดการเชิงพุทธ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระปลัดสมบัติ จิตินาโณ. “การจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาศุภกิจ สุกกิจใจ. “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พลตรีณัฐ สวาสดีรัตน์. “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครทหารพรานใน
จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักพุทธธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐ
ประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พัฒนสรณ์ เกียรติจิตติคุณ. “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการ
ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**
(รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๗.
- พันตำรวจโทปราโมทย์ จันทรบุญแก้ว. “พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็ง
ในการบริหารของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐ
ประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- ไพฑูรย์ ใจก้าวหน้า. “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานบุคลากรที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นลุ่มน้ำ
โขง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- วันทนา เนาว์วัน. “การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๓”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์).
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุทธยาณัฏฐ์ โอบอ้อม. “การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ตามแนวพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์).
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- วิชญาภา เมธีวรฉัตร. “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ
ตอนล่าง ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย
: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- สมหมาย แจ่มกระจ่าง และคณะ. “การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการจัดทำ
แผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี”. **รายงานการวิจัย**. คณะศึกษาศาสตร์ :
มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑.
- สิทธิชัย ต้นศรีสกุล. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน : กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
จังหวัดมหาสารคาม”. **รายงานการวิจัย**. วิทยาลัยการเมืองการปกครอง : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, ๒๕๕๓.
- เสน่ห์ ใจสิทธิ์. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนด
นโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**
(รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

อนุวัต กระสังข์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโคโนมีย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ. “การพัฒนาศักยภาพชุมชนและองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๕๑.

อรรถพล อนันตวรสกุล. “รายงานวิจัยการสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน”. **รายงานการวิจัย**. ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

อัจฉรา หล่อตระกูล. “การพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยของรัฐ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

(๔) เว็บไซต์ :

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. “เกณฑ์การคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” ดีเด่นระดับจังหวัดและกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา < http://www.cdd.go.th/web/index_main.php >, (๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐).

ไทยตำบลดอทคอม, “ข้อมูลตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <<http://www.thaitambon.com/tambon/700404>>, (๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙).

_____. “ข้อมูลตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <<http://www.thaitambon.com/tambon/700804>>, (๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙).

_____. “ข้อมูลตำบลหินกอง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <<http://www.thaitambon.com/tambon/700114>>, (๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙).

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **สารจากอธิการบดี : ยุทธศาสตร์ในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th>.. (๒๑ มกราคม ๒๕๕๘).

วิกิพีเดีย, “จังหวัดราชบุรี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <<http://th.wikipedia.org/wiki/>>, (๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๙).

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอสวนผึ้ง, “ตำบลท่าเคย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา < <http://suanphueng.ratchaburi.doae.go.th/ATSC/Mainpage/020.html>>, (๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๙).

(๕) การสัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ นางจันทร์รัตน์ ศรีสังวร, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สัมภาษณ์ นางรวิวรรณ ลีมีพิบูลย์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นางวิศรุตตา มูลสวัสดิ์, รองชนะเลิศอันดับ ๒ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองสะเดาบน หมู่ที่ ๖ ตำบลหินกอง อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นางวิณา สุขอยู่, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลห้วยยางโพน อำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นางสมนึก เทพธรรม, ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านห้วยเขาจีน อำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์พร สุดยอด, พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายทน สาริสาย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายเพ็ญ ทิมทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ, ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.) ตำบลจอมประทัด อำเภอดัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายประคอง สร้อยสวัสดิ์, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลหินกอง อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายประทีป นทีทวีวัฒน์, นายอำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายประพันธ์ อินทสุต, รองชนะเลิศกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านห้วยยาง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายประยงค์ จันทเต็ง, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ พจนาท, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นตำบลจอมประทัด อำเภอดัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายยุทธนา นวมนิม, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นายสมpong จงรักษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร, พัฒนาการอำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตมาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรญาณานุวัตร (บุญยัง ญาณโรจโน), เจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูโสภิตอาจารย์วัตร (วิวัฒน์ อาจาโร), เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูอรัญเขตคณารักษ์ (นิพนธ์ อคควณโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระใบฎีกาฐานนท์ ชตปณโณ, เจ้าอาวาสวัดหินกอง จังหวัดราชบุรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙.

(๖) การสนทนากลุ่มเฉพาะ :

การสนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ธิดา หนัมนี่, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

การสนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.บุษกร วัฒนบุตร, อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

การสนทนากลุ่มเฉพาะ นางนวลนิตย์ สังข์กระแสน์, พัฒนาการอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

การสนทนากลุ่มเฉพาะ นายศิริพงษ์ ทิพย์เนตร, หัวหน้ากลุ่มอาชีพมะพร้าว น้ำหอม ชุมชนตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

การสนทนากลุ่มเฉพาะ นายสุเทพ สุริยะพันธุ์พงษ์, กำนันตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิสุทธาสนันท์คุณ, ดร., กรรมการบริหารวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทนต์, ดร., รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระปิฎกโกศล (ปราโมทย์ ปโมทิต), รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

การสนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาประกอบ โชติบุญโณ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก วัดโชติทายการาม จังหวัดราชบุรี, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

World Commission on Environment and Development. **Our Common Future**. New York Oxford University : Great Britain R.Clay Ltd., 1987.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำดัชนีพันธุ์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๘

วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระอุดมสิทธินายก,ดร.

ด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโค)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๙

พญกนกแก้ว
นางสาวกนกแก้ว
๑ ต.ค. ๕๙.

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๙๘

วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระปลัดระพิน พุทธิสาโร,ดร.

ด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระปลัดระพิน พุทธิสาโร
พระปลัดระพิน พุทธิสาโร,ดร.
๑๔ ก.ย. ๒๕๕๙

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แพกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๘

วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์

ด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออัญมณาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ดร.อนุวัต กระสังข์

อาจารย์ประจำ ศูนย์บัณฑิตศึกษา

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ .๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๙๘

วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๙

ศธ-๐๒
ตรวจแก้วิทยานิพนธ์เครื่องมือการวิจัยเรียบร้อยแล้ว
ค.ศ.บุษกร วัฒนบุตร
1 / ๓.๑. / ๕๙

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรีตามหลักพุทธธรรม และศึกษาการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี โดยแบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล .....

วุฒิการศึกษา .....

ตำแหน่ง .....

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์ .....

ส่วนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การร่วมมือของทุกฝ่ายส่วนเพื่อช่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนและชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ใน ๔ ด้าน ได้แก่

๑) เศรษฐกิจ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ภาคครัวเรือน สินค้า และบริการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ

๒) สังคม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีในชุมชน ซึ่งครอบคลุมการปฏิบัติตน วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน

๓) การศึกษา หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งครอบคลุมการเล่าเรียน ฝึกฝน อบรม ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบของภาครัฐ และการศึกษานอกระบบ

๔) สุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมสุขภาวะทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน หมายถึง การสนับสนุนการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน โดยหลักพุทธธรรมดังกล่าวนี้ หมายถึง หลักไตรสิกขา หรือสิกขา ๓ ประกอบด้วย

๑) ศิล หมายถึง การสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสุขภาพ เพื่อให้เกิดการใช้กายและวาจาที่ไม่เกิดโทษ

๒) สมาน หมายถึง การสร้างความสงบทางจิตใจ เพื่อประสิทธิภาพในการคิดพิจารณา ตัดสินใจโดยไตร่ตรอง บนพื้นฐานของความไม่ประมาท

๓) ปัญญา หมายถึง การมีองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

ส่วนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

ข้อที่ ๑ : ท่านเห็นว่า ลักษณะทั่วไปของชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๒ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๓ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๔ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๕ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๖ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๗ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๘ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๙ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๐ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๑ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๒ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๓ : ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๔ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของศีล ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๕ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของสมาธิ ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๖ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านเศรษฐกิจ ตามหลักการของปัญญา ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๗ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของศีล ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๘ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของสมาธิ ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๑๙ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านสังคม ตามหลักการของปัญญา ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๒๐ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของศีล ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๒๑ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของสมาธิ ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๒๒ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ตามหลักการของปัญญา ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๒๓ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านสุนทรียะและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของศีล ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๒๔ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านสุนทรียะและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของสมาธิ ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๒๕ : ท่านเห็นว่า แนวทางการส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นใน
จังหวัดราชบุรี ด้านสุนทรียะและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการของปัญญา ควรเป็นอย่างไร

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระสุรวุฒิ สิริวิฑฒโก (อุกฤษไชย)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ เจ้าคณะอำเภอปากท่อ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๐/๒๕๖๑๗๓๓
 พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ
 ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโค)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๑, ๒๑๓๒

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูโสภิตาจารย์วัด เจ้าคณะอำเภอดุสิต
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนต้นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในสภามหาวิทยาลัย

พระครูโสภิตาจารย์วัด
 ๒๑๑ สิริวฑฒโก ๒๕๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
 โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๖-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิบูลกิจสุนทร เจ้าคณะอำเภอจอมบึง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชนตึ้นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาดำหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ได้ ศมิธภมร
พระครูวิบูลกิจสุนทร
๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.เพชร หังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูอริยเขตคณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอบ้านคา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

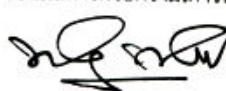
เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

 ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
 โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๖๐, ๒๑๓๗๐, ๒๑๓๘๐

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูสุธีปริยัติวิธาน รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
 ศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
 วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
 การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ให้สัมภาษณ์
 พระครูสุธีปริยัติวิธาน
 ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุขฎิบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปภาโร เลขาเจ้าคณะอำเภोजอมบึง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

น.ส.สุรภูมิ ฉ.ส.
๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕๕-๒๒๑๓-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม เลขาเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระสุรภูมิ
ฉายา สิริวฑฒโก
พ.ศ. ๒๕๕๙
๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๕-๒๒๑๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปนฺโน เจ้าอาวาสวัดหินกอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก
พระใบฎีกาฐานพนธ์ ขตปนฺโน
๒๕ ธ.ค. ๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พเชฐ ทั้งโด)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๕-๒๒๒๓-๓๕๙๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ๔๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๖-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายประยงค์ จันทเต็ง นายอำเภอคำเนินสะดวก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

- ภิรมย์ มณฑล

๒๗/ธันวาคม ๒๕๕๙

(นายประยงค์ จันทเต็ง)

นายอำเภอคำเนินสะดวก

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโค)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายประทีป นทีทวีวัฒน์ นายอำเภอปากท่อ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

4 นิสิต
๒๐ ธ.ค. ๕๙

(นายประทีป นทีทวีวัฒน์)
นายอำเภอปากท่อ

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวจันทร์พร สุตยอด พัฒนาการอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นางสาวจันทร์พร สุตยอด
นางสาวจันทร์พร สุตยอด
๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ ๐๘๘-๒๒๑๓-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้จัดส่งเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางจันทร์ศรี ศรีสังวร พัฒนาการอำเภอจอมบึง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑/พัลลภพจน์

รื้อ นางจันทร์ศรี ศรีสังวร

วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๘๕-๒๒๑๓-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน นาววิไลวรรณ สุนทรเสถียร พัฒนาการอำเภอเมืองราชบุรี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๙ ธันวาคม
 ๖/๑๐๖๖
 (นางวิไลวรรณ สุนทรเสถียร)
 ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
 โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

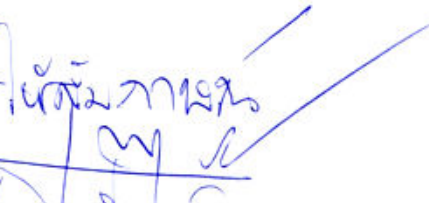
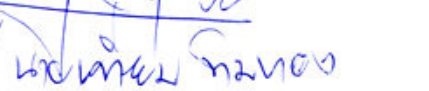
๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินกอง
 สิ่งส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
 ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
 วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
 การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
 เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในนามของ
 นาย
 นาย
 28 ธันวาคม 2559

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
 โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ชยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสมปอง จงรักษ์ พัฒนาการ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอปากท่อ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวิฑูรโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วิวัฒน์ภานนท์

นางสมปอง จงรักษ์

๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวิฑูรโก
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายยุทธนา นวมนัม ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอบางแพ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๙ ทัศนัย งามชน
นายยุทธนา นวมนัม
(ผู้ใหญ่บ้าน ม.๖ ต.หนองกระทุ่ม)
๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑๓-๓๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๕๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑/ศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์
 นายศักดิ์สิทธิ์ แก่นศักดิ์
 24 ธันวาคม 2559

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
 โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑๑-๓๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายทน สารีสาย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ลายเซ็น)
ดร. พ.ศ. สารีสาย

ดร. พ.ศ. สารีสาย

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑๑-๓๕๔๙

ขอแสดงความนับถือ

(ลายเซ็น)

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายประคอง สร้อยสวัสดิ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ที่เดิมเกษม
นายประคอง สร้อยสวัสดิ์
28 ธ.ค. 59

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.เพชร หังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๕๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ที่ยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายไพโรจน์ พจนาท

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นาย ไพโรจน์ พจนาท

๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑๑-๓๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางรวิวรรณ ลิมพิบูลย์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อธิการบดี

ดร. วิฑฒน ลิมพิบูลย์

๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางวิภา สุขอยู่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ศ.ดร.สุเมธ มานิตกุล
นาง อรุณีย์ สุขอยู่
อ.ดร. อัมมวาทน์ อัมมวาทน์

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนกน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน นายวิศรุต มุลสวัสดิ์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ให้สัมฤทธิ์
 นางจิรุตตา มุลสวัสดิ์
 ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๙

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
 โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๕๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสมนึก เทพธรรม ประธานกลุ่มทอผ้า ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน อำเภอบางท้อ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวิฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นางสมนึก เทพธรรม

นางสมนึก เทพธรรม

24 สิงหาคม 2559

ขอแสดงความนับถือ

ดร.พิเชฐ ทังโต

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวิฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่อา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายประพันธ์ อินทสุต
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในให้สัมภาษณ์
ชื่อ นายประพันธ์ อินทสุต
วันที่ 22 ธันวาคม 2559

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๓-๓๕๔๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๔๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ภายใน : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐี ประธาน ศอช.ค. ตำบลจอมประทัด
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

น.ส. / น.ส. / น.ส. / น.ส.
๘/ ๕.๓. ๒๕๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๙

ภาคผนวก ง
ประมวลภาพการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์การสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑๒๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นวัตกรรม พระมหาประกอบ โชติปัญโญ เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รักษะประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
 คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การส่งเสริมหลัก
 พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ในวันพุธ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น.
 เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่
 สดธรรมกายาราม ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
 อนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
 ๑/๓/๖๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๒๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 เรียน นางนวลนิตย์ สังข์กระเสร์ พัฒนาการอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รักษประจำตวันนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้ง
 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ในวันพุธ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป
 ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรม
 กายาราม ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์
 จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๑ มี.ค. ๖๐

ผู้ประสานงาน : พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก
 โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๙

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒/ ๑๒๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนกน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๓๐, ๒๑๓๓๑, ๒๑๓๓๒

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน นายสุเทพ สุริยะพันธุ์ กำนันตำบลทาลอง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฺฒโก รหฺสประจําตัวนํสํ ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ในวันพุธ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

1 มีนาคม ๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระสุรภูมิ สิริวฑฺฒโก
โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๒๑๑-๓๕๙๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑๒๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 เรียน นายศิริพงษ์ ทิพย์เนตร หัวหน้ากลุ่มอาชีพมะพร้าวหอม ชุมชนตาหลวง
 อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ในวันพุธ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรม กายาราม ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

๑ มี.ค. ๖๐

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โท.,โทเรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑๐๖๗

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระปิฎกโกศล รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เนื่องด้วย พระสุรวุฒิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ในวันพุธ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

พระปิฎกโกศล
๑ มี.ค. ๖๐

ผู้ประสานงาน : พระสุรวุฒิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๕-๒๒๒๓-๓๕๙๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โท., โทสรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๐๓

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ, ดร. กรรมการบริหารวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เนื่องด้วย พระสุรวุฒิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ในวันพุธ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ตำบลแพะพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

(พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ)

๑ มี.ค. ๖๐.

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระสุรวุฒิ สิริวฑฒโก

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร์ ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๖

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ขยทตโต, ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวิฑูมโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ในวันพุธ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๑ มี.ค. ๖๐

ผู้ประสานงาน : พระสุรภูมิ สิริวิฑูมโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๔๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑๐๓

วันที่ ๒๗/กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน อาจารย์ ดร.ธิดา หนัมนี่ อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวิฑูรโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ในวันพุธ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระสุรภูมิ สิริวิฑูรโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๒๑๑-๓๕๙๙

เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

๑๐ คู่
ธิดา หนัมนี่

๑๐ คู่ ๒๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑๐๓

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระสุรภูมิ ฉายา สิริวฑฒโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๒๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี” ในวันพุธ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวัน เวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

จีนส่งเข้าร่วม คณะสหวิทยาการ

ผู้ประสานงาน : พระสุรภูมิ สิริวฑฒโก

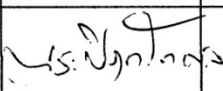
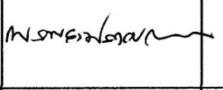
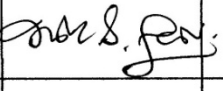
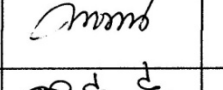
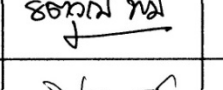
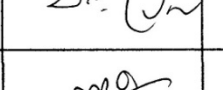
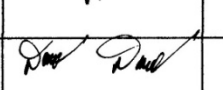
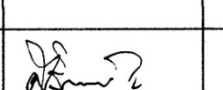
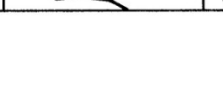
โทรติดตอ. ๐๘๕-๒๒๑-๓๕๙๙

๒๘ ก.พ. ๒๕๖๐

ภาคผนวก ฉ

บัญชีลงนามผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย

บัญชีลงนามผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 เรื่อง การส่งเสริมหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนดีเด่นในจังหวัดราชบุรี
 พระสุรภูมิ สิริพิพัฒน์โก (อุกฤษโซค)
 หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น.
 ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วัดหลวงพ่อดิศรธรรมกายาราม ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ที่	รายนาม	ตำแหน่ง	ลายเซ็น	หมายเหตุ
๑	พระปิฎกโกศล	รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		
๒	พระครูวิสุทธาบันทคุณ, ดร.	กรรมการบริหารวิทยาลัยสงฆ์ ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย		
๓	พระมหาประกอบ โชติปัญโญ	เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี		
๔	พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร.	ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี บัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		
๕	พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรหม ชัยทนต์, ดร.	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		
๖	ดร.ธิตวุฒิ หมั่นมี	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิต ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย		
๗	ดร.บุษกร วัฒนบุตร	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิต ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย		
๘	นางนวลนิตย์ สังข์กระแสน์	พัฒนาการอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี		
๙	นายสุเทพ สุริยะพันธพงษ์	กำนันตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี		
๑๐	นายศิริพงษ์ ทิพย์เนตร	หัวหน้ากลุ่มอาชีพมะพร้าวหอม ชุมชนตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี		
	ผศ.ดร.พิเชฐ หังไค	ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี บัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		ผู้ดำเนิน รายการและ สังเกตการณ์

ภาคผนวก ข
ประมวลภาพการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระสุรวุฒิ ฉายา สิริวิมลโก/(สุรวุฒิ อุกฤษโชค)
- เกิด : ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๑
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก
 : พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๔
 : รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์การปกครอง)
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๗
- ตำแหน่ง/หน้าที่ : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองบัวหึ่ง
 : พระปริยัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดหนองบัวหึ่ง
 ตำบลดอนทราย อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๔๐